

Wilfred Burchett

Saigon är befriat

Översättning: Lars Litzén

Svensk utgåva 1977

De 30 april 1975 är för många människor ett oförglömligt datum. Då marscherade FNL in i Saigon. En lång befrielsekamp var äntligen – och lyckligen – till ända.

Vietnamesernas kamp hade varat i 100 år, men slutstriden tog endast åtta veckor. *Saigon är befriat* är berättelsen om de sista 55 dagarna av Vietnamkriget...

Författaren Wilfred Burchett var den förste västjournalist som besökte de befriade områdena i Sydvietnam....

(Ur bokens baksidestext)

Mer av W Burchett på marxistarkivet:

[Konflikten mellan Kampuchea/Kina och Vietnam](#) (artiklar ur tidningen *Kommentar*)

[Vändpunkt i Kina](#) (från 1952)

Innehåll

Inledning.....	1
Olivkvisten som ratades	2
En ovanlig påminnelse	10
Kriget utvidgas	16
Julbombningarna	24
Tetfirande i fred.....	34
Den som sår vind.....	40
. . . skördar storm.....	47
Ho Chi Minh-kampanjen.....	55
I öster idag, i väster i morgon.....	63
Flaggoffensiven.....	70
Hjältar och hjältinnor	77
My Tho	86
Cu Chi	94
Erövringen av Saigon	101
Ordning ur kaos.....	108
Att bygga framtiden	115
Total seger	121
Återförening	128

Inledning

”På grund av skillnaden i styrkeförhållandena jämförde några personer en gång vår motståndskamp med en strid mellan 'gräshoppor och elefanter' (den engelska versionens titel är 'Gräshoppor och elefanter', Ö.a). Så kunde det förefalla för den som bara såg till materiella förhållanden och till den tillfälliga situationen. Mot fiendens flyg och artilleri hade vi bara bambuspjut. Men vårt parti är marxist-leninistiskt. Vi ser inte bara till de nuvarande förhållandena utan också till framtiden. Vi litar till styrkan och kampviljan hos massorna och folket. Så till de vacklande och pessimisterna svarade vi bestämt: Idag är det förvisso gräshopporerna som har rest sig mot elefanterna. Imorgon är det elefanten som får släppa ifrån sig skinnet.

Verkligheten visar att den kolonialistiska elefanten börjar snappa efter luft, medan vår armé har vuxit till en ståtlig tiger.”

Så beskrev Ho Chi Minh — grundare av och enastående ledare för det vietnamesiska folkets halvsekellånga kamp för nationellt oberoende — situationen i februari 1951.¹ Vietnameserna hade då kommit halvvägs i den bittra, ojämna kampen mot den franska kolonialismen i det första motståndskriget.

Kännetecknande för den vietnamesiska revolutionen är denna orubbliga tillit till folket och den avgörande roll som folkets deltagande spelat i den mer än 30 år långa kampen. Det var ingen tillfällighet att den slutliga rasande anstormningen mot fiendens fästen officiellt kallades ”Den allmänna offensiven och folkresningarna”. För det var nämligen precis vad det var. Kanske var det den häpnadsväckande hastighet med vilken allt skedde — i genomsnitt befriades tre provinshuvudstäder varannan dag under de sista 55 dagarna — och den stora skickligheten i de militära operationerna, som gjorde att folkresningarnas betydelse underskattades. Informationsofficerarna på USA:s i ambassad och militärhögkvarter i Saigon vägrade naturligtvis att erkänna resningarnas betydelse. Det skulle ha förstört den förenklade officiella versionen enligt vilken allt som skedde var en ”nordvietnamesisk” invasion. Agence France Presses korrespondent, Paul Léandri, mördades brutalt av Saigonpolisen under offensivens första dagar för att han rapporterade fakta som motsade den officiella versionen! Inte ens folkets deltagande i befrielsen av Saigon kunde uppfattas av de rapportörer som höll sig inne i sina hotell eller föreställde sig ”folkresningar” som människohopar som vrålade och viftande med köttxor och knivar vällde fram längs gatorna för att storma Saigons motsvarighet till Bastiljen!

I denna bok har jag försökt ge perspektiv inte bara på folkets roll i den historiska offensiv som kom att betyda den slutgiltiga och totala segern för de krafter som kämpat för nationell befrielse, utan också på den roll folket spelat under de årtionden av kamp och uppoffringar som ledde fram till den slutliga offensiven och säkrade segern. Denna bok bygger på ett stort antal direkta observationer av denna kamp, från mitt första besök i de befriade områdena i norr just när slaget vid Dien Bien Phu började 1954, till och med ett två månader långt besök i den befriade Södern sommaren 1975, med många besök i norr och i de befriade områdena i söder dessemellan.

En annan sak som de närmast följande kapitlen behandlar är USA:s fullständiga nederlag — på grund av vietnamesernas överlägsna förnuft och kampvilja — på alla områden: militärt, politiskt, diplomatiskt och psykologiskt. Samtidigt behandlas de misstag de amerikanska ledarna begick genom att vid varje tidpunkt förkasta lösningar som innebar fördelar ur deras synvinkel, för att i

¹ Ur den politiska rapporten till Vietnams Arbetarpartis andra nationella kongress, februari 1951. Översatt från *Œuvres Choisies* av Ho Chi Minh, vol 2, Foreign Languages Publishing House, Hanoi 1962, s 219.

stället satsa på det fåfänga hoppet om en militär seger. Presidenterna Eisenhower, Kennedy, Johnson, Nixon och Ford trodde alla i tur och ordning att de skulle lyckas bättre än sin föregångare och tvinga vietnameserna på knä. De uppmuntrades i sin tro av ledarna för USA:s militärmakt och underrättelsetjänst.

Denna bok handlar nästan uteslutande om det vietnamesiska folkets kamp. Men också de kambodjanska och laotiska ”gräshopporna” vågade resa sig mot den amerikanska ”elefanten”. Också de förvandlades till ”ståtliga tigrar” under kampens gång medan ”elefanten” stapplade vidare ut i nederlagets snåriga gungfly. Berättelsen om de kambodjanska och laotiska folkens kamp kommer att behandlas i ett kommande arbete.

Paris den 15 januari 1976

Wilfred Burchett

Olivkvisten som ratades

Den 28 januari hände mig något som alla journalister drömmer om — en exklusiv intervju med rätt man på rätt plats om dagens viktigaste fråga — en fråga som stod i brännpunkten för den internationella diplomatin.

Platsen var Hanoi, mannen var DRV:s utrikesminister Nguyen Duy Trinh och frågan det gällde var: Fred eller fortsatt krig i Vietnam? Tolv dagar senare skulle en fyra dagars vapenvila inledas för att fira Tet, det vietnamesiska nyåret: Det var en tid av intensiv diplomatisk aktivitet, med initiativ från påven och FN:s generalsekreterare U Thant: Polska och italienska diplomater förhandlade i Saigon, franska och nordvietnamesiska diplomater var i kontakt i Paris, amerikanska och sovjetiska diplomater träffades i Sovjet inför premiärminister Alexej Kosygins besök i London. Kosygin skulle överlägga om bland annat Indokina med premiärminister Harold Wilson, hans medordförande vid 1954 års Genèvekonferens om Indokina: Amerikanska privatpersoner från fredsrörelsen befann sig också i Hanoi — alla hade som mål att flytta kriget i Vietnam från slagfältet till konferensbordet:

Under trycket av den allmänna opinionen mot kriget både hemma och utomlands hade president Johnson och hans utrikesminister Dean Rusk gjort upprepade uttalanden att de var ”beredda att åka vart som helst när som helst” om det fanns minsta möjlighet att förhandla fram en fred: De systematiska amerikanska bombningarna av Nordvietnam, som börjat i februari 1965, skulle stoppas om det syntes det minsta tecken, ”privat eller offentligt, officiellt eller icke-officiellt”, på att Hanoi var redo att gå till konferensbordet: U Thant hade många gånger påpekat, att ett bombstopp skulle skapa den rätta atmosfären för samtal och Arthur Goldberg, USA:s delegat i FN, svarade på nyårsaftonen 1966, att Förenta Staterna var ”berett att beordra ett snabbt slut på samtliga bombningar av Nordvietnam, så snart det fanns en försäkran, privat eller på annat sätt, att det skulle tas ett motsvarande steg mot fred från Nordvietnams sida.” Utrikesminister Nguyen Duy Trinh var en undersätsig man med mycket bestämd uppsyn: Han ägnade huvuddelen av sina svar på mina skriftliga frågor till att dundra mot USA för att de startat ett förstörelsekrig från luften mot norr och han underströk sitt folks fasta beslutsamhet att aldrig ge vika för våld: Det verkliga budskapet kom i svaret på min sista fråga:

”Förenta Staterna har talat om behovet av dialog eller kontakt med DRV: Skulle ni vilja kommentera detta?”

”Förenta Staterna har gjort sådana uttalanden, men i sina handlingar har man visat total halsstarrighet och svekfullhet: USA fortsätter upptrappningen och utökar aggressionskriget: Om USA verkligen vill

ha samtal, måste man först villkorslöst upphöra med alla bombningar och andra krigshandlingar mot DRV: Det är bara efter ett sådant villkorslöst slut på amerikanska bombningar och andra krigshandlingar mot DRV som samtal kan äga rum mellan DRV och Förenta Staterna.”

Detta tolkades i diplomatiska kretsar världen runt som att Hanoi hade gett president Johnson den tydliga signal han sagt att han väntade på. För att göra detta helt tydligt informerade Mai Van Bo, chef för Nordvietnams beskickning i Paris, den dåvarande chefen för franska utrikesministeriets asiatiska avdelning, Pierre Etienne Manac'h, att hans regering ville få Washington att förstå att Nguyen Duy Trinh-intervjun var mycket viktig och att samtal verkligen kunde följa efter ett villkorslöst slut på bombningarna. Manac'h, en av Frankrikes mest framstående diplomater, meddelade detta till John Dean, förste sekreterare på USA:s ambassad: Närvarande var också senator Robert Kennedy, som befann sig på studieresa i Europa: Några dagar senare skulle premiärminister Kosygin anlända till London och det var uppenbart att Vietnam skulle bli en huvudfråga under diskussionerna. Världen väntade på president Johnsons svar.

Vid en middag med Nguyen Duy Trinh efter intervjun, fann jag honom mycket skeptisk till tanken på omedelbara resultat. Jag frågade i förtroende, varför DRV inte hade utnyttjat ett 35-dagars bombstopp vid Tetfirandet förra året, till att göra en sådan gest. Han svarade att amerikanerna skulle ha tolkat detta som svaghet, ”att vi inte kunde klara av bombningarna. De skulle ha slagit hårdare mot oss. Och ett år tidigare, för att vara verkligt uppriktig, var vi inte riktigt säkra på hur vi skulle klara av det. Ett år tidigare höll vi fortfarande på att flytta våra viktigaste industrier under jorden och decentralisera ekonomin. Vi var säkra på att vi skulle kunna överleva, men det fanns många okända faktorer och många svårigheter. Nu vet vi att vi kan klara av det. Industrierna som vi flyttade till landsbygden är i gång. Vi kan reparera vägar och broar snabbare än amerikanerna kan förstöra dem. Vårt folk är mer enat än någonsin. Vi kan upprätthålla och till och med öka vår livsmedelsproduktion: vi kan hålla transporterna i gång och uppfylla vår roll som det stora försörjningsområdet för kampen i södern. Vi förstår mycket väl vilken risk vi har tagit genom att föreslå samtal. Washington kommer med säkerhet att tolka detta som ett svaghetstecken. De kommer att tänka: 'Om vi ökar bombningarna till det dubbla eller det tredubbla kommer de att bryta samman.' På det sättet tänker de. De tolkar varje fredsgest från oss som ett tecken på att vi är nära vårt sista andetag och att de därför skall slå ännu hårdare. Det är svårt att förklara detta för många av våra vänner. Vi har kunnat göra denna gest idag bara för att vi är starka och har fullständigt förtroende för vår förmåga att fortsätta kampen oavsett vad USA-imperialisterna kan tänkas göra.”

Intervjun var kanske den tydligaste, men inte den enda gesten från Hanoi vid denna tid. Tio dagar tidigare hade president Ho Chi Minh mottagit den välkände amerikanske pacifisten pastor A. J. Muste, tillsammans med rabbinen Abraham Feinberg från Toronto och förre biskopen i Johannesburgs amerikanska kyrka, doktor Ambrose Reeves. President Ho Chi Minh vände sig till pastor Muste:

”President Johnson har sagt att han kommer att tala med vem som helst, var som helst och vid vilken tid som helst, om fred. Jag inbjuder president Johnson att komma hit som vår gäst, att sitta just där ni sitter nu. Han får komma med sin fru, sina döttrar, sin läkare och sin kock, men han får inte komma med en revolver i bältet. Han får inte ta med sig sina amiraler och generaler. Jag svär på min heder som gammal revolutionär att Mr Johnson kommer att vara fullständigt säker.”

Så fort de kommit tillbaka efter sitt besök hos presidenten, berättade pastor Muste för mig vad som hade sagts och frågade om Ho Chi Minh möjligtvis hade skämtat. Jag svarade att Johnson bara hade att acceptera inbjudan som den var och sedan se. Men hur vi än ville tolka detta så var det en mycket tydlig och uppriktig vädjan om att inleda en dialog. Ho Chi Minh var inte den som

skämtade om en så allvarlig sak.

Ungefär vid samma tid befann sig två framstående amerikanska journalister i Hanoi, Harry S. Ashmore, som var ensam om att ha fått ett dubbelt Pulitzer-pris genom sina reportage om de fasansfulla rasistupploppen i Little Rock och William C. Baggs, redaktör för *Miami News*. Båda två var framträdande medlemmar i "The Centre for the Study of Democratic Institutions". De mottogs av president Ho och fredsviljan i Hanoi hade gjort stort intryck på dem. De förmedlade sina åsikter till president Johnson via vice utrikesministern Nicholas Katzenbach.

Harrison Salisbury, biträdande chefredaktör för *New York Times* var också i Hanoi denna ödesmättade januarimånad. Under en 4½ timme lång intervju med premiärminister Pham Van Dong, blev han övertygad om att ledarna i DRV var redo för förhandlingar, men att de amerikanska militärerna inte var det:

"Medan jag fortfarande var i Hanoi", skrev han senare, "berättade någon som nyligen hade varit i Saigon, att den amerikanska krigsmakten där inte skulle acceptera förhandlingar vid denna tid, oavsett vad Hanoi gjorde. 'De tror att Hanoi är på flykt', sade man till mig. 'De tänker inte sluta nu. De vill köra hårt. Om de kör tillräckligt hårt så kommer det snart inte att finnas något Hanoi att bry sig om.'

Jag vet inte om detta är en riktig återspeglning av tänkandet hos den amerikanska krigsmakten i Saigon, men jag stötte på denna linje i vissa kretsar i Washington vid min återkomst ..." ²

President Johnsons reaktion på allt detta låg förvånansvärt nära vad Nguyen Duy Trinh hade förutsagt. Vid en presskonferens i TV den 2 februari tog presidenten tillbaka alla sina tidigare förslag och begärde "ömsesidighet" i utbyte för ett bombstopp — vilket han i förväg visste var oantagbart för Hanoi. Han talade om "gemensamma steg" mot en nedtrappning, men faktum var att Hanoi inte bombade Förenta Staterna. Det var USA som bombade Nordvietnam. Johnson sade att han hoppades på "nya steg" från Hanoi.

"Uppriktigt sagt", sade han "måste jag säga att jag, enligt min bedömning, inte lagt märke till någon allvarlig ansträngning från den andra sidan för att få stopp på striderna och slut på kriget."

Med andra ord var det inte tal om att upphöra med bombningarna så att samtal kunde inledas. Trots att detta var just vad som hade varit USA:s ståndpunkt och framförts vid upprepade tillfällen månaderna före intervjun med Nguyen Duy Trinh. Några timmar efter Johnsons presskonferens skickade jag följande rapport från Hanoi till *Yomiuri* (dagstidning i Tokyo). Rapporten publicerades i tidningens japanska och engelska upplagor:

"För närvarande är man i Hanoi övertygad om att ha visat sin goda vilja och man hoppas fortfarande, trots Johnsons kommentarer på presskonferensen, att Washington kommer att visa en smula god vilja ...

Hanois uttalande om att samtal var möjliga gjordes för att pröva uppriktigheten i Washingtons ofta uttalade vilja till fred genom förhandlingar. I Hanoi tycker man att man har öppnat en dörr genom Nguyen Duy Trinh's uttalande och att det är Washingtons sak att göra nästa drag.

Om man i Washington är redo att hålla fast vid sina tidigare förklaringar, måste man upphöra med bombningarna för gott, inleda samtal och sedan se vilka steg som kan tas ..." ³

Jag underströk att det skulle vara ett "grovt misstag", om Washington tog denna gest som ett svaghetstecken. I Hanoi "är man beredda på en hög-reaktion..."

² *Behind The Lines - Hanoi* av Harrison Salisbury, Bantam Books, New York, juli 1967, s 210.

³ *Yomiuri Shimbun*, Tokyo, 3 februari 1967.

Den 6 februari anlände premiärminister Kosygin till London. I sin första diskussion med Wilson underströk han betydelsen av intervjun med Nguyen Duy Trinh. Han tillrättavisade det amerikanska utrikesdepartementet för dess absurda språkliga hårklyverier — som att utrikesminister Trinh hade sagt att samtal ”kunde” och inte nödvändigtvis ”skulle” börja om bombningarna upphörde. Samtal ”skulle” börja, sa Kosygin.

I sin bok⁴ beskriver Wilson hur Kosygin i deras första privata samtal ”styrde diskussionen direkt på Vietnam”:

”Jag beskrev läget som vi uppfattade det och satte mr Kosygin in i Washingtons aktuella ståndpunkt och opinionsläget i Förenta Staterna. Jag hänvisade till en intervju som gjorts i Hanoi av en australisk journalist, Wilfred Burchett, bekräftad som autentisk av DRV:s partitidning.. .

Genom att stödja sig på offentliga uttalanden och särskilt på Burchett-intervjun jag citerat, kunde han (Kosygin) konstatera likalydande fraser i offentliga yttranden av president Johnson och Dean Rusk. Han utvecklade ämnet och sa att, om vi, han och jag, tillsammans kunde ta DRV:s utrikesministers uttalande i pressintervjun som utgångspunkt och säga till presidenten — tillsammans eller var för sig, privat eller offentligt, i en kommuniké eller i ett särskilt budskap — att uttalandet var en acceptabel grundval för diskussioner, då var detta det bästa steget vi kunde ta för att nå fram till bilaterala samtal. Han höll speciellt med om att på grund av Tet var tidpunkten nu som allra lämpligast. Han sade — och även detta var nytt — att vår uppgift var att råda och hjälpa USA och DRV att mötas och diskutera sina problem vid förhandlingsbordet ...”

Man kom överens om ett tillvägagångssätt, enligt vilket nordvietnameserna skulle ge en hemlig försäkran som innebar att om bombningarna upphörde så skulle inga nya 'trupper föras in i Sydvietnam. Amerikanerna skulle också upphöra att förstärka sina styrkor i söder. USA var införstått och man skrev ett brev, bestyrkt av USA:s ambassad. Wilson förklarar: ”Man försäkrade mig om att man grundligt hade vidtalat utrikesdepartementet på toppnivå.” Wilson citerar USA-ambassadören i London, David Bruce — som senare en kort tid skulle bli chef för USA:s delegation under fredssamtalen om Vietnam: Bruce var mycket entusiastisk:

” 'Herr premiärminister', sa han, 'jag tror ni klarat det: Detta kommer att bli århundradets största diplomatiska framgång.'

Sedan, vid 22-tiden den 9 februari ringde telefonen: Det var Vita huset — Walt Rostow hade försökt ringa Michael Palliser, som hade fått influensa och gått hem och hänvisats till Downing Street: Kärnan i hans budskap var, att vår text gjorts om efter presidentens instruktioner: En ny text skulle nu komma på teleprintern mellan Vita huset och Downing Street och denna skulle sedan användas tillsammans med ryssarna :::”

Den nya texten förklarade att USA skulle beordra bombstopp ”så snart som man försäkrade om att infiltration från Nordvietnam *hade upphört*”: Det fanns andra ändringar också — så t:ex: begärde man offentliga istället för hemliga försäkringar av Hanoi. Tillsammans utgjorde ändringarna vad Harold Wilson kallar: ”: : en helomvändning i den politik USA hade framlagt för att förmedlas till Sovjets premiärminister...”

Om tänkbara förklaringar skriver han följande: ”En, som det bjöd mig emot att tro på, var att Vita Huset hade fört mig — och följaktligen Kosygin — bakom ljuset: Den andra, och mest troliga, var att Washingtons hökar hade genomfört en framgångsrik kupp...”

Detta var slutet på ”århundradets största diplomatiska framgång” och dagen därpå beklagade sig Wilson för Johnson och sade att denne måste inse ”vilken helvetes situation jag befinner mig i

⁴ *The Labour government: 1964-70. A Personal Record*, Harold Wilson, Penguin Books, s 444 ff.

inför den sista dagens samtal med Kosygin”: Det bombstopp man fäst så stora förhoppningar vid räckte bara så länge mötet varade mellan Wilson och Kosygin: När Kosygin var på väg hem var USA:s bombflyg över Nordvietnam igen och hoppet om fred sprängdes ännu en gång i bitar: Allt vad Wilson och Kosygin fick var den vanliga avsnäsning som reserverades för alla som — oavsett hur hög deras ställning var — försökte ta ifrån Pentagon Vietnamkriget:

Jag har förklarat detta i detalj bara för att understryka att vid varje skede i Indokinakonflikten — ända tillbaka till Dien Bien Phu — hade Förenta Staterna kunnat få till stånd en oändligt mycket bättre överenskommelse från deras sida sett, än den flykt — som rättans från ett sjunkande skepp som ägde rum i Phnom Penh och Saigon i april 1975 och i Vientiane en månad senare: Det är uppenbart — att döma av Wilsons bok — att det sved i honom av sårad stolthet ännu flera år senare och det är svårt att föreställa sig att Alexi Kosygin kände sig mindre sårad: De hade gått i samma fälla som så många framstående amerikanska diplomater: De trodde att USA:s ståndpunkter var de som offentligt proklamerades av dess presidenter och utrikesministrar, när de i själva verket var avsedda som sömnmedel för allmänheten hemma och utomlands: Att människor som Wilson och Kosygin, eller Fanfani i Italien och de Gaulle i Frankrike, ärligt arbetade på att få fram lösningar som de var övertygade om att Vita Huset ville ha var ingenting som bekymrade människor som Johnson, Nixon och Ford:

Bombstoppet hade endast varat i fem dagar — en alltför kort tid för att diplomaterna skulle kunna utarbeta en lösning från den öppning som Nguyen Duy Trinh gett dem: Bombtonnaget ökades hela tiden — sex månader efter min intervju med utrikesministern hade det fördubblats:

Under tiden fortsatte de vise männen på utrikesdepartementet att avspisa människor som ville ha fred med hänvisning till de ”osäkra” orden ”kunde” istället för ”skulle” när det gällde möjligheterna för samtal: Sommaren 1967 återvände jag till Hanoi och frågade Nguyen Duy Trinh om han fann det mödan värt att göra en ny intervju för att korrigera betydelsen av detta verb: ”Nej”, sa han med sitt typiska bestämda leende, ”de tror fortfarande att de kan knäcka oss med sina bomber: Så låt dom göra sitt värsta: Bara när de ser att deras bomber aldrig kan knäcka oss är det mödan värt att göra ett nytt försök: Det kan ta ytterligare många månader:”

I juli 1967 när jag passerade Paris på väg till Havanna för att bevaka en OLAS-konferens (Organisation of Latin American Solidarity), fick jag en brådsökande begäran om ett sammanträffande från d’Astier de la Vigerie, redaktör för *L’Evènement*, en månadstidning i Paris, som jag regelbundet medarbetade i: Jag visste att han inte bara var en mycket ansvarskännande tidningsman — han hade också varit ledare i den franska motståndsrörelsen: Han var vänstergaullist och en omtyckt och originell TV-kommentator: En brinnande intensiv människa som jag beundrade, en handlingsmänniska som inte lät sig styras av någon: Han var mycket hemlighetsfull, men mig lyckades han övertyga om att det var oerhört viktigt att två fransmän kunde komma till Hanoi: Varför det var så viktigt hade han lovat att inte tala om: Den ene, Raymond Aubrac, hög tjänsteman i FOA, FN:s livsmedels-och jordbruksorganisation i Rom, var gammal vän till Ho Chi Minh: Den andre, Herbert Markovich, var mikrobiolog och arbetade vid Pasteurinstitutet i Paris: Det var helt avgörande för deras uppdrag att de kunde vara i Hanoi mellan två bestämda datum: d’Astier försäkrade mig att deras uppdrag bara kunde vara till gagn för vietnameserna: Jag försökte pressa honom på detaljer, men utan framgång: Antingen fick jag lita till d’Astiers omdöme eller också fick jag låta bli! Den tidpunkt som var avgörande för besöket låg alltför nära för att man skulle kunna ordna visa genom normala diplomatiska kanaler: Om allt fungerade perfekt skulle de ha en chans att hinna med Internationella Kontrollkommissionens förbindelseflyg i Phnom Penh, tillbringa fyra dagar i Hanoi och återvända inom ramarna för sitt exakta tidsschema: Med tanke på professor Markovichs anknytning till Pasteurinstitutet gissade jag att

det hade något att göra med den kemiska krigsföring som Förenta Staterna bedrev mycket intensivt, Jag skickade ett telegram till min gamle vän DRV:s förre hälsovårdsminister doktor Pham Ngoc Thach, och förklarade helt enkelt att Raymond Aubrac och hans vän Herbert Markovich från Pasteurinstitutet snabbt behövde visum till Hanoi och bara om de kunde få ut dessa 1 Phnom Penh på ett bestämt datum, kunde besöket äga rum.

Professor Markovich kom och besökte mig och jag förklarade formaliteterna 1 Phnom Penh för att få platser på IKK;s plan från Phnom Penh, Sedan for jag till Havanna och hoppades på det bästa.

Till alla inblandades förvåning, inklusive min egen, fungerade allt smidigt: Deras visa väntade i Phnom Penh och de hann med det reguljära IKK-flyget på fredagen (21 juli 1967) till Hanoi: Markovich besökte det lokala Pasteurinstitutet medan Aubrac — för gammal vänskaps skull — togs emot av president Ho Chi Minh: Till den senares förvåning drog Aubrac plötsligt upp ur fickan vad som senare skulle komma att kallas San Antonio-formeln⁵ och ville veta vad Ho Chi Minh tyckte om den. Föga visste jag att bakom allt detta hemlighetsmakeri och all denna brådska fanns en viss doktor Henry Kissinger, som då var ledare för Harvarduniversitetets försvarsstudier och Vita Husets rådgivare i nationella säkerhetsfrågor: Kissinger hade lärt känna Markovich på en Pugwash-konferens i Polen i september 1966.⁶ Genom Markovich fick han reda på att Aubrac, som utexaminerats vid Harvarduniversitetet, var vän till Ho Chi Minh och kom på iden att använda de två för att åtminstone delvis återupprätta den kontakt med Hanoi som brutits genom Johnsons tvära tillbakavisande av Nguyen Duy Trinh's erbjudande — med åtföljande upptrappning av bombningarna: Tidpunkten för besöket och dess kortvarighet förklarades senare ha berott på att Kissinger lovat att Hanoi inte skulle bombas under dessa dagar: Trots att Ho Chi Minh blev fullständigt överraskad, ansåg Markovich och Aubrac att dennes reaktion var i hög grad uppmuntrande: I Paris gratulerades de av en glädjestrålade Kissinger till resultatet av deras ”historiska uppdrag” — men han bad dem att inte avslöja att besöket hade ”arrangerats av Burchett”: Sedan flög Kissinger tillbaka till Washington för att underrätta president Johnson om vad han verkade anse vara en diplomatisk framgång: Inom några dagar visade det sig att också utrikesdepartementet var förtjust: Aubrac och Markovich tillfrågades om de ville återvända till Hanoi med några konkreta förslag för att komma ett steg närmare konferensbordet: De samtyckte och bad denna gång om visum den normala vägen genom Hanois beskickning i Paris: De nekades visum: Varför? Markovich trodde att, som vid så många andra tillfällen, Johnsons ”andra jag” hade beslutat att gripa in i diplomatin genom att godkänna en serie våldsamma flyganfall mot själva Hanoi: Ett elverk några kilometer från stadens centrum, ett sjukhus och spannet på Long Bien-bron, över vilken all trafik till Hanoi och södern passerade från hamnstaden Haiphong och från Kina, var bland de mål som träffades... Dessa raider uppfattades i Hanoi som Washingtons verkliga svar på Aubrac och Markovichs uppdrag. Var Kissinger medveten om att Johnson åter skulle behandla en fredsgest från Hanoi som ett tecken på ”svaghet”? Markovich ger honom fortfarande sitt stöd genom att tvivla och tror att Kissinger var lika besviken som de bäge amatördiplomaterna.

⁵ San Antonio-formeln kallades så efter ett tal av president Johnson vid en medaljutdelningsceremoni i San Antonio, Texas, i vilket han deklarerade att bombningarna kunde stoppas om detta ”omedelbart skulle leda till fruktbara diskussioner” och om Nordvietnam ”inte skulle utnyttja ett stopp eller en begränsning av bombningarna till egen fördel”.

⁶ Pugwash-konferensen (uppkallad efter platsen där den första konferensen hölls, omkring 10 mil norr om Halifax i sydöstra Kanada) skapades av den progressive amerikanske industrimannen Cyrus Eaton för att sammanföra vetenskapsmän från öst och väst och minska några av spänningarna i det kalla kriget, till en början genom att söka lösningar för att underlätta kärnvapenedrustning.

Jag kom tillbaka till Hanoi i oktober: Efter att ha talat med premiärminister Pham Van Dong och Nguyen Duy Trinh, rapporterade jag till Associated Press:

”Det finns inga möjligheter till samtal eller ens kontakter mellan Hanoi och Förenta Staternas regering om inte bombningarna och andra krigshandlingar mot Nordvietnam slutgiltigt upphör ...

Hanoi vill inte på något sätt göra eftergifter eller köpslå: Beslutet att vägra erbjuda något — utom samtal — för ett stopp på bombningarna är definitivt: Ordet som understryks är 'samtal' inte 'förhandlingar'...”

Jag citerade Nguyen Duy Trinh, som sagt att hans erbjudande om samtal den 28 januari fortfarande gällde, att samtalen kunde bli ”meningsfulla”, men om de skulle bli ”fruktbara” eller ”givande” berodde på Förenta Staterna...

”En svårighet som utländska diplomater får känna av när de söker övertala Hanoi att göra en ny fredsgest, är vad en av ledarna beskrivit som en 'förtroendeklyfta' mellan vad president Johnson säger och gör... På grund av erfarenheten från vissa tidigare privata och hemliga åtgärder — som ingen ledare som jag talade med, närmare ville omnämna — finns det en djup skepsis inför varje offentligt uttalande eller privat trevare från Washington genom diplomatiska eller andra kanaler: : Jag har inte mött någon DRV-ledare som tror att president Johnson är ärlig när han förklarar att han verkligen vill få slut på kriget på villkor som skall lämna åt vietnameserna att sköta sina egna angelägenheter, eller att han inte har för avsikt att bibehålla Förenta Staternas närvaro i Sydvietnam ...”

Denna rapport grundade sig på president Hos och andra DRV-ledares upprörda reaktioner inför president Johnsons hyckleri i talet i San Antonio den 29 september, särskilt följande stycke:

”'Varför inte förhandla nu?' frågar många: Svaret är att vi och våra sydvietnamesiska allierade är fullt beredde att förhandla ikväll: . Jag är beredd att tala med Ho Chi Minh och andra berörda statschefer i morgon... : Jag är beredd att låta utrikesminister Rusk möta deras utrikesminister i morgon. ... : Jag är beredd att sända en betrodd amerikansk representant till vilken plats som helst på denna jord för att samtala, offentligt eller privat, med en talesman för Hanoi ...”

Kruxet var att DRV upprätthöll en viktig princip i internationell lag enligt vilken man inte förhandlar under tvång — om det inte är för att kapitulera... Vilken jämlikhet kan det bli i förhandlingar när den ena sidan bombar den andra, eller hotar att börja bomba igen för den händelse bombningarna tillfälligtvis upphört? ”Hur kan man tala om 'förhandlingar' med en gangster som håller en pistol tryckt mot ens rygg?”, sa president Ho en gång till mig under ett frukostsamtal. Under tiden fortsatte ”Operation Rolling Thunder” med USA:s flygstyrkor som obevekligt lyfte för att förstöra allt som människan skapat norr om 17:e breddgraden, med undantag för Hanoi och Haiphong. Det gick så långt att piloterna klagade över att de hade slut på lämpliga mål... Men livet gick vidare och förnödenheter fortsatte att rulla söderut... De kommunikationer som amerikanerna förstörde under dagen reparerades under natten:

Första veckan i december 1967, när jag var på väg tillbaka till Phnom Penh via Paris efter att ha vittnat om USA:s krigsförbrytelser vid Bertrand Russel-tribunalen i Roskilde i Danmark, fick jag ett telefonsamtal från John Dean, förste sekreterare vid USA-ambassaden i Paris... Kunde jag möjligtvis äta lunch med honom i hans våning nästa dag? Något förbryllad gick jag med på detta... John Dean, en småväxt, hövlig herre, presenterade mig för Heyward Isham, en lång karl som såg ut som en professor... Över ett glas whisky före lunchen förklarade Isham att han var medlem i utrikesdepartementets ”arbetsgrupp” för Vietnam och att hans egen speciella uppgift var att undersöka alla möjligheter till fred eller förhandlingar: Dean förklarade att han själv av samma skäl uppehöll vissa oregelbundna kontakter med den nordvietnamesiska beskickningen i Paris. De hade bjudit in mig för att söka ytterligare information om Nguyen Duy Trinhintervjun, som kunde ge vägledning för hur man skulle få igång förhandlingar: Mot ett så berömvärt syfte

hade jag inga invändningar och jag tog tillfället i akt att påpeka hur beklagligt det var att standardreaktionen i Washington på varje fredsgest från Hanoi var, att den var ett tecken på att nordvietnameserna blev svagare, så att de måste bekämpas ännu hårdare för att påskynda det slutliga sammanbrottet: Trots förstörelsen var ekonomin i god ordning, bomberna hade bara höjt stridsviljan och beslutsamheten: Men en sådan inställning från Washington gjorde ytterligare initiativ och kontakter från Hanoi omöjliga enligt min mening: Vietnameserna verkade övertygade om att så länge som Förenta Staterna framhårdade i sådana illusioner, var nya initiativ meningslösa:

Genom de frågor de två diplomaterna ställde, fick jag intrycket att den som de rapporterade till — och jag förmodade att det var Averell Harriman, president Johnsons allmänne förhandlare för Vietnamfrågan — insåg att bombningarna inte ledde någon vart och att det var dags att tänka på förhandlingar: Vilka parter skulle vara inblandade vilken sorts dagordning skulle man ha? Detta var allvarliga förberedelser till förhandlingar: Vissa av deras frågor kunde jag svara på eftersom jag skrivit om ämnet ifråga. Andra kunde jag göra relativt förnuftiga gissningar om och på åter andra svarade jag helt enkelt: ”Jag vet inte”:

Tydligen visste de att de kunde lita på min diskretion eftersom de tog risken att tala med mig. För mig som journalist skulle det ha varit ett stort ”scoop” att avslöja att ”privata diskussioner” pågick i Paris för att få till stånd fredssamtal om Vietnam: Det var ett exempel på vilken roll en journalist ibland kan spela när normala diplomatiska kontakter brutit samman: En oberoende journalist är inte bunden, som diplomaten som varje minut måste tänka på att han representerar sin regering och att minsta misstag eller oförsiktighet kan trassla till hans lands utrikespolitik — för att inte tala om hans egen karriär: En journalist kan ibland fungera som den ”droppe olja” som får det fastkörda maskineriet att sätta igång: Men detta är möjligt endast om han kan undertrycka sin yrkesmässiga längtan att få se allt viktigt han vet i nästa dags tidningsrubriker — och om han inte har en chefredaktör på halsen som kräver just detta av honom:

Jag förstod att jag blev invigd i de hittills mest allvarliga försöken att finna en grundval för förhandlingar: Det hade tagit över tio månader sedan intervjun med Nguyen Duy Trinh att komma fram till konkreta detaljer om hur en konferens kunde ordnas, och genom de frågor som herrarna Dean och Isham ställde avslöjade de sina synpunkter på detta: För mig föreföll det klart att då en gång beslutet att inleda samtal hade fattats, skulle inte praktiska detaljer stå i vägen.

Efter intervjun med Nguyen Duy Trinh och mötet med Dean och Isham var jag mer övertygad än någonsin att Vietnams revolutionärer skulle vinna, även om jag vid denna tid var övertygad om att det skulle bli en förhandlingsseger: Trots att Westmoreland fortfarande skröt om hur han redan hade besegrat FNL-styrkorna i södern och bara behövde utdela några slag till i gränsområdena för att allt skulle vara över, var jag säker på att det förekom mer klarsynta åsikter på sina håll i Washington: Annars skulle jag inte ha ätit lunch med höga tjänstemän från utrikesdepartementet: En kort tid efter denna lunch, den 29 december, vid en mottagning för en besökande delegation från Mongoliet, tröstade Nguyen Duy Trinh Washingtons språkexperter genom att upprepa sin tidigare formulering men ändra ”kunde” till ”kommer samtal att hållas” med Förenta Staterna och tillägga ”om alla berörda frågor”. Utrikesdepartementet började visa intresse, inte så mycket på grund av att verben hade ändrats, utan för att stämningen i Washington hade ändrats och det meningslösa i att lita till bombningar för att ändra DRV:s politik hade börjat gå upp för alla utom den krigsgalnaste gruppen bland Washingtons hökar.

En ovanlig påminnelse

Om nordvietnameserna hade gjort en maximal diplomatisk ansträngning för att markera Tet 1967, så gjorde de en maximal ansträngning på ett annat område — tillsammans med FNL i söder — för att markera Tet 1968. Målet för bägge ansträngningarna var detsamma: Att få Förenta Staterna till förhandlingsbordet; att tillföra kampen en ny dimension genom att öppna en ny — diplomatisk — stridsfront. Erfarenheten hade visat att det inte kunde ske genom den mjuka metoden, med deklARATIONER och intervjuer, eller av fredsmäklare — hur högt uppsatta de än var — som skyndade mellan världens huvudstäder med fredsprogram och officiella noter. Man måste använda våld för att spränga de ansvariga amerikanska politikernas — inklusive presidenten och hans generaler — illusioner och ta ner dem på jorden. Och det lyckades utomordentligt bra. Don Oberdorfer på Washington Post, som ägnat en bred, väldokumenterad bok uteslutande åt Tet-offensiven, summerade en del av vad den betytt i sitt förord:

”Detta är historien om en av vår tids största händelser och hur den kom till stånd. . . Det är historien om en vändpunkt, när folk och nationer bytte åsikt och ändrade kurs. Att skildra de militära händelserna utan deras politiska konsekvenser eller att skildra det politiska händelseförloppet utan de rörliga faktorerna på slagfältet, är att bara berätta halva historien. I berättelsen om Tet-offensiven finns en känsla av samband, av förening och upplösning i rum och tid, som är lika betydelsefull som dess dramatik.

De kommunistiska styrkornas Tet-offensiv i Vietnam i början av 1968 var den militära höjdpunkten under det andra Indokinakriget och med största sannolikhet det enda slag under kriget som någon kommer att minnas under någon längre tid. Handlingsplanen — en samtidig överraskningsattack på nästan varje stad och varje viktig militärbas över hela Sydvietnam — var djärv som idé och överväldigande genomförd. Dess verkan blev av motsvarande grad ...”⁷

Tet-offensiven var verkligen en av de största bedrifterna i krigshistorien fram till dess. Framför allt punkterades USA-generalernas skrävel, särskilt general William C. Westmorelands, befälhavare för USA-Saigon-styrkorna. Han och andra USA-generaler, visade sig vara klumpiga amatörer som utmanövrerades på slagfälten. Deras underrättelsetjänst visade sig, vara hopplöst inkompetent och deras mycket omskrivna uppsättning av superdetektorer var skrattretande! De hade inte kunnat upptäcka de tusentals truppers rörelser och koncentration kring varje större stad och bas inklusive tre bataljoner kring Westmorelands eget högkvarter vid Than Son Nhut-flygplatsen i Saigon och ett kompani kommandosoldater utanför, och senare inne i, amerikanska ambassaden i Saigon. De hade misslyckats med att upptäcka att hundratusentals ton förnödenheter flyttades till positioner i och omkring varje stor stad. De rörelser som upptäcktes fel-tolkades. Fem dagar innan anfallet anade Westmoreland att något var på gång men han höjde bara beredskapen i den nordligaste sektorn, som om det skulle komma en invasion från Nordvietnam! Han och hans generaler skröt med att tekniken med detektorer var så perfekt att ”ingen Vietcong kunde koka en skål ris utan att upptäckas”. En timme före midnatt den 30 januari 1968 kokades tiotusentals risskålar runt omkring över hundra större och mindre städer, kring varje amerikansk och sydvietnamesisk bas och nästan på trappan till USA-ambassaden!

Utän flygplan, helikoptrar, stridsvagnar eller pansarbil och med ett fåtal värdefulla lastbilar eller jeepar — flyttade FNL sina styrkor i position runt omkring 140 städer och massor av militärbaser över hela landet, och slog till samtidigt med minst en bataljon per mål. (Utän i vissa speciella fall som USA-ambassaden där mindre kommandogrupper användes.) Det var ett av de mest förnedrande nederlagen för amerikansk militär teknik och underrättelsetjänst genom tiderna att ett sådant anfall kunde äga rum. Oberdorfer beskriver hur det första meddelandet om utbrottet nådde

⁷ TET, *The Story of a Battle and its Historic Aftermath*, Don Oberdorfer, Doubleday, New York, 1971.

utrikesdepartementet just som säkerhetsavdelningen gav fyr av hans kollegor på *Washington Post* en genomgång av hur bra kriget gick med den vanliga uppsättningen ”beslagtagna kommunistiska dokument” som skulle visa att Vietcong ”drog sitt sista andetag”. Efter att ha delat ut lite papper meddelade informationschefen ”med ett tunt leende”: ”Det verkar som om Vietcong håller på och anfäller ambassaden i Saigon” Journalisterna hade kallats dit för en extra uppmuntran när deras tidning hade börjat misströsta om segern!

Mer än sju år efter denna händelse vittnade en CIA-officer om en sorts sammansvärjning mellan militären och CIA för att lura pressen och allmänheten om sakernas verkliga tillstånd och därigenom få tyst på dem som inuti och utanför kongressen ville få ut USA ur kriget:

”Även om vårt mål var att lura den amerikanska pressen, allmänheten och kongressen,” vittnade den förre CIA-analytikern Samuel Adams inför senatens underrättelseutskott, ”så lyckades vi i underrättelsetjänsten bäst med att lura oss själva. Avsikten var att visa att fienden inte växte sig starkare och att den amerikanska sidan höll på att vinna kriget.”

Han sade att han hade mottagit ett hemligt telegram med detta syfte från den amerikanske befälhavaren i Saigon, general Creighton Abrams (som efterträdde general Westmoreland som högste befälhavare i Sydvietnam i juni 1968). Förenta Staternas underrättelseavdelningar hade kommit överens om att hålla fast vid siffran 300 000 för antalet ”fiendesoldater” fast de visste att deras verkliga antal var omkring dubbelt så stort: ”för att förhindra pressen att dra felaktiga och pessimistiska slutsatser”.⁸

Detta är bara ytterligare ett bevis på svårigheterna och farorna med att försöka ta ifrån Pentagon ett krig.

Denna medvetna förfalskning av underrättelsematerial är en exakt motsvarighet till Pentagons analyser och Vita Husets slutsatser att Hanois fredsgester betydde att Nordvietnam hängde över repen moget för knock-outslaget. Antingen var Johnson och hans medhjälpare i departementet och Pentagon idioter, odugliga till förnuftig analys eller så var de skurkar som gjorde sig skyldiga till något som ligger mycket nära högförräderi. USA:s officiella förluster under Tet-offensiven mellan den 29 januari och 31 mars uppgick till 3 895 dödade och omkring 10 000 sårade. Trots detta försökte underrättelseförfalskarna framställa hela saken som en amerikansk seger, genom att flerdubbla de förluster de åsamkat ”Vietcong” och de nordvietnamesiska trupperna. Det fanns ännu ett skäl till att framställa motståndarens totala antal soldater som mycket lägre än det verkliga antalet. De måste framställas som ”inkräktare” från norr, medan den överväldigande majoriteten — särskilt vid tiden för Tet-offensiven — kom från landsbygden i söder varifrån de omringade baserna och städerna. Hur skulle det kunnat vara annorlunda eftersom de saknade moderna transportmedel? Att trolla fram bilden av 600 000 invaderande soldater från norr med de enorma försörjningsproblem detta skulle medföra, skulle fått den amerikanska flyginsatsen att framstå som värdelös och underrättelsetjänsten som dubbelt så dum som den var. Det amerikanska högkvarteret i Saigon och i Washington ramlade därför oupphörligen i förtroendeklyftor som bara lögner kunde skyla.

Otis Pike, medlem i senatens underrättelseutskott satte fingret på detta när han sammanfattade Samuel Adams vittnesmål:

”Ni säger att de politiska besluten fattades och att underrättelseuppgifter tillverkades efteråt för att passa de beslut som fattats. Detta är betydelsen av er anklagelse om korrupcion. Är det riktigt? Underrättelser förvrängdes medvetet för att överensstämma med politiska beslut som redan hade fattats, Är det riktigt?”

⁸ Enligt *International Herald Tribune* (Paris) 19.9.75.

”Ja”, svarade Adams.

Allt detta dubbelspel gjorde företaget att föra striden från slagfältet till konferensbordet mycket komplicerat. Normalt försiggår en hel del sonderingar för att ta reda på vad den andra sidan vill och sedan för att finna sätten att få så tillfredsställande resultat som möjligt. Svårigheten var att veta vad USA ville, eftersom de som bestämde USA:s politik — från presidenten och neråt — var rädda för att avslöja för sitt eget folk eller för världen i stort och ibland även för sina egna förhandlare, vad de verkligen ville:

Vad nordvietnameserna och FNL i söder ville stod helt klart — fullständigt oberoende och ett enat land, helst genom en förhandlingslösning: På deras sida hade ingen aktier i rustningsindustrier eller möjlighet att fylla fickorna med dollarhjälp eller att få ett bekvämt jobb som provinsguvernör: Tet-offensivens uppostringar hade man gärna undvikit om Tet-diplomatin året innan hade fungerat: Men hela historien om Vietnamkriget visade att Förenta Staterna ständigt slog igen dörren till alla andra lösningar än de våldsamma, blodiga på slagfältet: Jag har skrivit det så ofta att det känns uttjatat att upprepa det: De vietnamesiska revolutionärerna har en enda mätsticka för att bedöma resultatet av varje militär aktion, stor eller liten — den politiska effekten... Den politiska effekten av Tet-offensiven mer än infriade deras förväntningar...

Vad gäller beräknade förluster betraktade USA 31 mars som slutdatum för Tet-offensiven... Detta var också den dag president Johnson valde för att hålla ett stort tal.

Församlade i mitt hotellrum — ty jag hade en bra kortvågsradio — i Hanoi Ton Nhat (Återföreningen) Hotel denna minnesvärda kväll, var den amerikanska författarinnan Mary McCarthy, CBS' förste utrikeskorrespondent Charles Collingwood, den amerikanske skribenten Franz Schurmann och — på besök för andra gången — de amerikanska journalisterna Harry Ashmore och William Baggs... Vi hade alla på något sätt — och med olika motiv varit inblandade i försöken att få slut på kriget och det verkade i högsta grad lämpligt att vi skulle vara i Hanoi och tillsammans få höra vad som kom att bli det mest dramatiska uttalandet från någon president under Vietnamkriget...

”Det finns ingen anledning att fördröja de samtal som skulle kunna få ett slut på detta långa och blodiga krig... I kväll har jag förnyat det erbjudande jag gjorde i augusti att stoppa bombningarna av Nordvietnam... Vi begär att samtalen börjar omedelbart och att de ska vara allvarliga samtal om fredens innehåll... Vi förutsätter att Hanoi under dessa samtal inte kommer att dra fördel av vår återhållsamhet ...

Ikväll har jag beordrat alla flygstyrkor och örlogsfartyg att inte göra några attacker mot Nordvietnam, utom i området norr om den demilitariserade zonen i vilket fiendens fortlöpande uppbyggnad av trupper och förråd direkt hotar de allierades framskjutna positioner och i vilket trupprörelser tydligt kan förbindas med detta hot... Det område som vi slutar anfälla inrymmer nästan 98 procent av Nordvietnams befolkning och merparten av dess landområde... Följaktligen kommer inga attacker att äga rum mot de viktigaste befolkade områdena och de livsmedelsproducerande delarna av Nordvietnam...”

(Det visade sig nästa dag att bombningarna skulle fortsätta i ett område som sträckte sig 320 kilometer norr om den demilitariserade zonen, där gott och väl 20 procent av nordvietnameserna levde, ett utomordentligt värdefullt jordbruksområde... Det betydde också att samma bombtonnage som hade använts mot Nordvietnam som helhet nu skulle koncentreras till ”stekpannans handtag” genom vilket all kommunikation mellan norr och söder gick...)

”... Nu liksom förr är Förenta Staterna beredda att skicka sina representanter till vilken plats som helst vid vilken tid som helst för att diskutera sätten att få slut på detta krig... Jag har utnämnt en av våra mest framstående amerikaner, ambassadör Averell Harriman, till min personlige representant vid sådana samtal...”

Medan Johnson gav sig in i vaga generaliseringar ropade man att vi skulle stänga av radion medan vi jämförde våra anteckningar för att vara säkra på att vi uppfattat allt rätt och för att informera Ashmore och Baggs som hade kommit senare... Sedan rusade vi ner för trapporna för att skåla för vad vi alla kände var den verkliga början till slutet... Bara några minuter senare kom en vietnamesisk vän för att fråga vad vi tyckte om Johnsons beslut att dra sig tillbaka från presidentskapet! Vi hade stängt av radion för snabbt!

Det visade sig att Johnsons bud om ”vilken plats som helst vilken tid som helst” varken gällde Phnom Penh (som Nguyen Duy Trinh föreslog några dagar senare i en intervju med Charles Collingwood) eller Warszawa där USA hade förhandlat med kineserna under flera år, eller Paris — men den sistnämnda staden accepterade Johnson så småningom motvilligt som säte för konferensen:

Sålunda befann jag mig den sista söndagen i maj 1968 samtalen hade inletts den 13 — på lunch hos Averell Harriman, som utsetts till chef för den amerikanska delegationen, i hans svit på det ryktbara parishotellet Crillon, tillsammans med Charles Collingwood och en av Harrimans främsta medhjälpare, Daniel Davidson. Det rådde informell stämning, Harriman satt i skjortärmar och hängslen och började vid drincken med att tacka mig för att jag hade hjälpt till att arrangera frigivningen av några amerikanska krigsfångar som en ”välvillig gest”. Han påminde mig om att han blivit särskilt utsedd av president Johnson för att försöka få krigsfångar frigivna. Men efter inledningsfraserna stod det klart att han ville veta min åsikt om nordvietnamesernas verkliga förhandlingsmål och om det fanns realistiska grunder för en överenskommelse. Den 77-åriga Harriman skapade en atmosfär som underlättade diskussionen. Vårt bord stod på en solig terrass som vette mot den första delen av Champs Elysees — och USA-ambassaden. Det var tydligt att han hade gott om tid. Efter att ha förklarat att allt jag tänkte säga uteslutande var mina egna personliga åsikter utnyttjade jag möjligheten att ge honom bakgrunden till vietnamesernas långa kamp mot utländska inkräktare, som i modern tid kulminerat i deras motståndskrig först mot fransmännen och nu mot Förenta Staterna. Detta var en sida av saken. En annan var att de ständigt hade känt sig lurade på frukterna av sina segrar — Genèvekonferensen till exempel — och att det var förståeligt att de höll Förenta Staterna ansvariga för detta och för de flesta av deras problem sedan dess. Harriman sade att han var särskilt bekymrad över att nordvietnameserna inte hade respekterat 1962 års avtal om Laos, som han själv hjälpt till att förhandla om. Jag svarade att Indokinas problem måste ses som en helhet och att 1962 var just det år som president Kennedy börjat intervensera i Sydvietnam. Detta måste innebära att avtalet om Laos påverkades. Det ursprungliga Genèveavtalet från 1954 var en känsligt balanserad historia. Tanken på ett enat Vietnam och Laos och Kambodja som neutrala buffertzon-stater var förnuftig. Förenta Staterna hade arbetat för att sätta den ur spel, med ödesdigra resultat. På liknande sätt var, såvitt jag förstod, Laosavtalet 1962 ett bra avtal, men hur kunde man undvika att det blev påverkat när Förenta Staterna började ingripa i Sydvietnam genom att sätta upp ett högkvarter i Saigon i februari 1962? Och om man såg på sakerna med vietnamesiska ögon, hur kunde man annat än betrakta Förenta Staterna som bara den senaste i en lång rad stormakter som försökt erövra deras land och omvandla det till en koloni?

Harriman svarade att det skulle vara ett misstag av nordvietnameserna att tro att Förenta Staterna var i Vietnam som en ny kolonialmakt. USA:s intressen var bara att förhindra att Nordvietnam tog över södern med våld; begränsade och kortfristiga intressen. ”Att döma av storleken och hållbarheten på de baser och installationer ni satt upp, verkar det som om ni hade kommit för att stanna länge”, anmärkte jag. ”Åtminstone är det förståeligt att vietnameserna tror det.”

”De måste förstå”, sade Harriman, ”att när våra militärer drar in någonstans i världen, så vill de

ha det mesta och det bästa av allting” För första gången ingrep nu Davidson i diskussionen. ”Ni behöver bara se vilka baser vi lämnat efter oss här i Frankrike, med gräs som växer genom tre fot tjocka landningsbanor, så förstår ni att basernas storlek inte står i relation till vistelsens längd.”

”Om ni kan övertyga nordvietnameserna om det”, svarade jag, ”så kan ni kanske åstadkomma något” Harriman skrattade och sade: ”Om nordvietnameserna kan övertyga oss om att de inte tänker invadera södern och om vi kan övertyga dom om att vi inte tänker hålla oss kvar i södern så har vi fått grundvalen för en överenskommelse”. Jag höll med om att ömsesidig misstänksamhet var ett stort hinder att övervinna.

Eftersom Harriman tydligen var i mottaglig och lugn stämning gick jag igenom vad jag hade bevittnat på platsen och bedömt som en oändlig serie amerikanska misstag i Asien; ett ständigt stöd till de reaktionära krafter som inte kunde stå på egna ben, först i Kina med det amerikanska stödet till Kuomintang 1945. Misstag som hade stått folken i Asien — och även Förenta Staterna — mycket dyrt. Vid ett tillfälle såg Harriman plötsligt upp och sade: ”Jag var inte på utrikesdepartementet vid den tiden och jag kan hålla med om mycket av vad ni säger”. Jag sade att jag berättade detta för att jag hoppades att möjligheten till fred vid det här tillfället inte skulle kastas bort på grund av några bedömningsfel. Nordvietnam var det enda landet i Sydostasien som kunde stå på egna ben och det var inte någon annan stats satellit. Han gjorde ingen kommentar men frågade mig vad jag tyckte om FNL:s ledare och deras politik i södern. När jag redovisade en mycket positiv bedömning, sade han: ”Ja, jag har last deras politiska program innan jag kom till Paris. Det är realistiskt och förnuftigt”. Vänd mot Collingwood sade han: ”Det är ett mycket intressant dokument. Ni borde skaffa er det.”

Vid ett tillfälle tog Harriman upp frågan om de nordvietnamesiska truppernas närvaro i södern och det faktum att deras delegater i Paris vägrade att erkänna detta, vilket gjorde förhandlingarna svåra. (Vid detta stadium hade Parissamtalen uteslutande som syfte att få till stånd ett fullständigt bombstopp som en nödvändig förutsättning för fullständiga förhandlingar — men amerikanerna begärde fortfarande ”ömsesidighet” som ersättning för att stoppa bombningarna.) Jag förklarade att vietnameserna var mycket smidiga människor och att om ett bra avtal var i sikte skulle det inte finnas några nordvietnamesiska trupper i södern då det undertecknades.

Allt som allt tillbringade vi fyra timmar tillsammans och när jag lämnade Harriman kände jag att han hade en ärlig vilja att få slut på kriget på resonabla villkor, och att han mer än gärna skulle vilja bli den som förhandlade fram en uppgörelse. Vilket mer ärorikt sätt fanns det för en diplomat att avsluta sin karriär! Det var varken hans eller hans motparters vid konferensbordets fel att detta inte kom att ske. Från det ögonblick de nordvietnamesiska delegaterna blev övertygade om Harrimans och hans ombud Cyrus Vances oppriktighet började de göra saker och ting lättare för dem. Detta framgår klart av de korta hänvisningar till konferensen som Harriman gjort i den bok han senare skrev.⁹ Här ska jag inte gå in på de tröttsamma detaljerna i de förhandlingar som ledde fram till den begränsade överenskommelsen om bombstopp. Det räcker att nämna att Harriman vid flera tillfällen trodde han hade uppfyllt sitt förhandlingsuppdrag och fått de försäkringar president Johnson önskade, bara för att finna att uppdraget plötsligt hade ändrats. Slutligen nåddes en överenskommelse och Johnson kunde den 31 oktober 1968 tillkännage att bombningarna skulle upphöra den första november och en fyrpartskonferens med deltagande av FNL-och Saigonrepresentanter inledas den 6 november. (Tillkännagivandet kom några dagar för sent för att hjälpa senator Humphrey att få den extra bråkdel av en procent av väljarna han behövde för att vinna presidentvalet den 5 november.) Den 29 oktober hade

⁹ *America and Russia in a Changing World*, W. Averell Harriman, Doubleday, New York, 1971.

emellertid president Nguyen Van Thieu, som tills dess hade uppfört sig som en lydlig marionett, plötsligt gjort uppror och sagt att han varken ville veta av ett bombstopp eller någon konferens den 6 november. Den första förevändningen var att han inte kunde få sin delegation till Paris i tid. Senare följde en serie andra invändningar. Harriman förklarar i sin bok:

”Det verkar inte finnas något tvivel om att Thieu genom en eller annan kanal råddes att vänta tills efter det amerikanska valet. Han fick tydligen höra att Nixon skulle gå på en mycket hårdare linje än Humphrey och han varnades för att Humphrey kunde tänkas bli vald om förhandlingarna började.

Jag påstår inte på något sätt att president Nixon visste något om detta. Men det finns de som tror att om vi hade inlett verkliga förhandlingar veckan innan valet, hade detta mycket väl kunnat göra den lilla men avgörande skillnaden i valutgången. Om Hubert Humphrey hade valts till president hade vi för länge sedan varit ute ur Vietnam ...”¹⁰

Sedan följde perioden mellan den 5 november och installeringen av president Nixon den 20 januari, när möjligheterna till en förhandlingsfred avsiktligt plottrades bort av Nixons nya medhjälpare genom deras styrning av Thieu i Saigon. Förevändningen var det beryktade skälet om ”bordets form”, alltså om arrangemangen för hur man skulle sitta under fyrpartskonferensen. Även om detta skäl i första hand var ett knep för att uppehålla och förhindra varje väsentlig diskussion tills Nixon formellt blivit president och valt sina egna förhandlare, så fanns det en viktig principiell fråga i detta, som ingen utom de som följde varje fas av konferensen kunde bedöma. Det allmänna omdömet var att ”alla hade blivit tokiga”! DRV:s och FNL:s förhandlare ville ha ett runt bord, som Harriman ursprungligen hade föreslagit, eller ett fyrkantigt bord som speglade samtalsens fyr-partskaraktär. Saigondelegaterna ville ha ett avlångt, rektangulärt bord för att motsvara iden om ett ”vår sida - er sida”-förhållande. De själva skulle självfallet sitta tillsammans med USA-delegaterna. Det kunde förefalla som ett oskyldigt förslag. Det var bara det att det syftade till att köra ut FNL ur Sydvietnam. Det var exakt vad Saigonsidan föreslog senare, vid det första mötet, nämligen att ”er sida” drar tillbaka alla väpnade styrkor från södern. FNL-styrkorna skulle också dras tillbaka! Till slut kom man överens om en variant på rundabordslösningen — bara fyra dagar innan Richard Milhouse Nixon svor presidenteden. Om denna period skrev Harriman:

”Under tiden mellan valet och presidentinstallationen arbetade vi hårt för att få igång förhandlingarna. Jag är inte så värst bra på att tala för fienden, men nordvietnameserna drog sig tillbaka från de två nordligaste provinserna i 1:a militärområdet. Detta hade varit ett område där några av de blodigaste striderna som amerikanerna deltagit i ägt rum — Khe Sanh med flera. Nordvietnameserna hade stora styrkor där. De drog bort över 90 procent av sina trupper, hälften av dem till andra sidan 20:e breddgraden, omkring 280 kilometer norrut. Det var ett nästan fullständigt tillbakadragande som tillät general Abrams att förflytta Första kavalleridivisionen från 1:a till 3:e militärområdet för ökade insatser där.”¹¹

De viktigaste uppgörelserna vid den tidigare konferensen hade ägt rum vid privata samtal under tepauserna och inte vid de öppna sessionerna som bägge sidor använde som en talarstol för att påverka den allmänna opinionen. Thieus delegation saboterade detta, noterade en bedrövad Harriman. (Han avgick som förhandlingschef när Nixon tog över):

”När jag lämnade Paris den 29 januari hade vi arrangerat så att de bägge sidorna, med två parter på vardera sidan, kunde slå sig ner och samtala privat. Jag hyser inga tvivel om att Thieu smet från dessa förhandlingar och att han gjorde det medvetet. Den 29 januari tillkännagav han att han inte tänkte förhandla privat och en av hans talesmän sade:

¹⁰ A. a. s 136-7.

¹¹ A. a. s 137.

'Vad vi än har att säga kommunisterna så har vi redan sagt det i Paris och det är inte nödvändigt att ha privata möten med dem.' Det var förstås nonsens, ty de visste att vi ingenstans kom i de offentliga diskussionerna och att alla framsteg måste göras privat. Så det blev inga privata samtal mellan de fyra ... Olyckligtvis fortsatte inte teppurena efter den 20 januari 1969."¹²

"Min medhjälpare Cy Vance stannade kvar i Paris en månad under den nya administrationen och under denna period hade (Cabot) Lodge (som hade efterträtt Harriman, W. B.) inga privata samtal om några väsentligheter. Efter vad jag förstår försökte han aldrig att få igång sådana samtal under två månaders tid ..."¹³

Harrimans slutsats var att Thieu i Saigon bar huvudansvaret för att inga framsteg gjordes i ansträngningarna för att få slut på kriget. (Efter att ha varit en lojal tjänsteman i nästan mer än 50 år, kunde det knappast väntas att han skulle peka ut den verkligt skyldiga parten — USA-regeringen — så Harrimans kritik av Nixons politik var en smula underförstådd.)

"Varför skulle vi ge Thieu rätten att diktera amerikansk politik? Jag kan inte förstå varför någon skulle ge vetorätt till en utländsk potentat, oavsett vem han är.

Vi skulle vilja få slut på krigandet i Vietnam. För mig är vietnamiseringen av kriget något omoraliskt. Vi har ingen rätt att låta kriget fortsätta. Alla ansträngningar måste göras för att få slut på den mänskliga tragedi som utspelas i Sydvietnam...

Våra politiska mål i Vietnam kan inte uppnås med militära medel. Vi kan utvidga kriget till Kambodja, Laos, Nordvietnam, Kina och även till Sovjetunionen, men detta krig kan inte vinnas. Detta är inte Förenta Staternas fel utan beror på de problem som finns där. . ."

"Vietnamiseringen" av kriget var den mycket omskrivna "fredsplan" som Nixon lovat USA:s och Vietnams folk. Han hade vunnit valet genom att lova "fred", men krossat förhoppningarna och en förhandlingslösning genom att använda Thieu för att sabotera Parissamtalen. Sedan kunde han börja utrusta vietnamesiska trupper i stor skala för att "ändra färg på liken", som hans ambassadör i Saigon, Ellsworth Bunker, lär ha sagt. Harriman fördömde Nixons "fredsplan" i så hårda ordalag man kan tänka sig av någon i hans ställning.

"Administrationens program för vietnamisering av kriget är enligt min mening inte ett program för fred, utan ett program för krigets fortsättning...

Till yttermera visso är vietnamiseringen avhängig en avskydd förtryckarregering . . ."

Han beklagade också att Nixon hade degraderat förhandlingarna genom att överlämna ansvaret för USA: delegationen — sedan Lodge hade avgått — till Philip Habib, som varit nummer 3 i Harrimans ursprungliga förhandlingsgrupp, och som allmänt ryktades vara en viktig agent i "The Company" (CIA).

Det blev allt tydligare för DRV:s och FNL:s ledare att det skulle behövas ytterligare en eller två "påminnelser" för att blåsa lite verklighetssinne i Nixon-administrationen.

Kriget utvidgas

Som segrare i 1968 års val på ett "fredsprogram" var Nixon den som utvidgade kriget i Vietnam så långt det gick, genom att följa råden från de värsta av Pentagons hökar, för att inte tala om de han fick av rådgivaren för nationella säkerhetsfrågor, Henry Kissinger. Samtalen släpade sig fram i Paris, blodet fortsatte att dränka leran på Vietnams risfält medan Nixons militärer utrustade och tränade en sydvietnamesisk armé, inte bara för att förtrycka sydvietnameserna utan också för att

¹² A. a. s 139.

¹³ A. a. s 140.

dra grannarna i Kambodja och Laos in i kriget och — enligt Nixons förhoppningar och planer — Nordvietnam dessutom. Westmoreland och hans efterträdare Abrams hade längtat efter att få ”rensa upp gömställena” i Kambodja, det enda som hindrat en total seger! Den bild som trollades fram i den amerikanska pressen föreställde en fiende som alltid kunde undkomma det slutliga slaget genom att slinka över gränsen. Eftersom Kambodjas statsöverhuvud, prins Norodom Sihanouk, alltid hade vägrat att tillåta ”heta förföljelseoperationer” måste han först bytas ut mot ett fogligt redskap för USA. Därför kom kuppen som störtade Sihanouks neutrala regim den 18 mars 1970. Man fann snart att Amerikas nye ”man i Phnom Penh”, marskalk Lon Nol inte kunde stå på egna ben. Inom några veckor bultade motståndsrörelsens styrkor på huvudstadens portar sedan den tagit över vidsträckta områden på landsbygden, inklusive provinshuvudstäder och distriktscentra där Lon Nols styrkor aldrig ens fick möjlighet att sätta fötterna under den fem år långa, bittra kamp som följde. Följaktligen igångsattes en hjälpopperation i full skala av USA-Saigontropper mellan den 29 april och 1 maj, som följdes av ytterligare tre invasioner fram till den 6 maj. Antalet invaderande trupper uppgick till över 50 000 man, USA:s och Saigons överlägset största operation på över tre år. Föregångna av de massivaste bombningarna sedan Vietnamkrigets början, med de första B 52-raiderna mot städer — de sopade bort ett halvt dussin gränsstader på lika många minuter — försökte USA-Saigon-styrkorna samtidigt slå ner motståndet mot Lon Nol-regimen och ”rensa upp gömställena” och förstöra ”Vietcongs Pentagon”.

Under sitt ”sökande efter fred” hade således Nixon skaffat sig ett annat blodigt och dyrt krig på halsen — för att inte tala om en explosion av vrede utan tidigare motstycke i Förenta Staterna som kulminerade i nedskjutningen av fyra studenter vid Kent State-universitetet i Ohio.

Egendomligt, men typiskt nog — liksom vid den ursprungliga amerikanska interventionen i Sydvietnam gjorde sig inte amerikanerna besvär med att informera Phnom Penh-regimen. Lon Nol klagade över att han inte hade ”vidtalats i förväg”, att operationerna ”var en kränkning av Kambodjas territoriella integritet” och att han ”övervägde en protest”. (Det kom aldrig längre än till ett ”övervägande”.) För att blåsa liv i de sydvietnamesiska truppers slokande hänförelse hade de blivit lovade att få behålla allt byte de kunde lägga beslag på och de for fram som galningar med plundring, våldtäkt och mord.

Vad USA-Saigombefälhavarna lyckades uppnå genom sin Kambodjaoperation var att om *det någonsin funnits* fristäder för ”Vietcong” i Kambodja, så hade dessa nu spridits över hela landet. Naturligtvis fanns det förrådsplatser i gränsområdet, liksom det fanns på de marockanska och tunisiska sidorna av gränsen mot Algeriet under detta lands nationella befrielsekamp mot fransmännen. Men när USA - Saigonstyrkorna hade nått fram var 90 procent av förnödenheterna redan i händerna på de snabbt växande kambodjanska motståndsstyrkorna. Operationen lyckades såtillvida att den stöttade upp Lon Nol-regimen några år. Priset var en oundviklig dödsdom över Lon Nol och hans närmaste medarbetare när tiden var inne att göra upp räkningen. Saigon-regimen annekterade helt enkelt ”Papegojnäbbs”-området där den sydöstra delen av Kambodja är som närmast Saigon. Också öarna utanför sydkusten annekterades och en marinbas upprättades i Neak Luong vid Mekong, omkring 65 kilometer öster om Phnom Penh, till vilken inga kambodjaner hade tillträde. Kambodjaner som samtyckte till detta och som erbjöd USA:s flygstridskrafter att förstöra landsbygden skulle uppenbarligen en dag bli dömda som landsförrädare. Men president Nixon förklarade sig vara högst tillfredsställd:

”Vi har fått det synliga beviset på vietnamiseringen framgång när sydvietnameserna uppträdde med både skicklighet, tapperhet och omdömesförmåga långt utöver förväntningarna hos våra amerikanska rådgivare. Stridsviljan och självförtroendet i Sydvietnam är större än någonsin tidigare . . .

När de amerikanska markoperationerna avslutats i Kambodja ska vi fortsätta med vår plan för att

avsluta kriget i Vietnam och säkra den rättvisa fred kring vilken alla amerikaner står enade . . .”
(President Nixon i tal till den amerikanska nationen 30 juni 1970).

Det följande året var det Laos som stod i centrum för Nixons operationer i ”sökandet efter fred”. ”Om vi bara kunde skära av Ho Chi Minh-leden”, hade den hårda linjens män suckat i årtal, ”då har vi verkligen vunnit kriget”. De kunde inte ha fått en välvilligare lyssnare än president Nixon, utom möjligen hans rådgivare i nationella säkerhetsfrågor, Henry Kissinger. Den 8 februari 1971 invaderade Saigonstyrkor Laos. Förenta Staterna skötte flygstödet, inklusive plan och helikoptrar för att transportera fallskärmsjägare och kommandostyrkor.

En kommuniké från USA:s utrikesdepartement förklarade samma dag att uppdraget ”kommer att göra fienden mindre förmögen att gå till offensiv och stärka Sydvietnams förmåga att försvara sig självt när USA-styrkorna dragit sig tillbaka från Sydvietnam. Amerikanska liv kommer att skyddas. Denna sydvietnamesernas markoperation mot gömställen kommer således att hjälpa vietnamiseringsprogrammet . . .”

Två dagar efter att invasionen börjat deklarerade den krigsgalne sydvietnamesiske vicepresidenten, vice flygmarskalken Nguyen Cao Ky, att invasionstrupperna skulle stanna kvar i södra Laos ”tills torrperioden upphör i slutet av maj” och att ”vi kan även komma att göra en attack landvägen mot Nordvietnam”.

Norodom Sihanouk, som besökte Hanoi vid den här tiden, berättade senare för mig att han den 10 februari åt middag med Nordvietnams främste soldat, Vo Nguyen Giap. Det var en avspänd middag och vid kaffet spelade Giap några skivor. Sihanouk berättade att han då inte längre kunde behärska sig utan sade: ”Jag känner mig skuldmedveten, general. Jag har tagit allt för mycket av er tid i anspråk. Jag kan helt enkelt inte förstå att ni ägnar mig så mycket av er tid när ett oerhört slag pågår i södra Laos”

”Åh, det där”, svarade Giap med sitt lugna, vänligt ironiska leende. ”Det har varit förberett sen länge. Våra Pathet Lao-kamrater har allt de behöver för att sköta det på platsen. Jag har ingen orsak att bekymra mig om det. Det har varit väntat sedan lång tid. Jag lyssnade på radion idag. Thieu säger att hans trupper kommer att stanna i Laos till maj eller juni. Faktum är att vad som återstår av dem kommer att vara ute senast i slutet av mars.”

”Och det var de”, tillade Sihanouk högtidligt med ögonen uppspärade i beundran: ”De sista hade lämnat Laos den 25 mars. Giap är ett militärt geni, utan tvekan den störste strategen i vår tid och en av de största i alla tider.”¹⁴

Kampanjen i södra Laos bröt samman från första dagen. Saigontruppernas påstående att de den 6 mars erövrat Tchépone, huvudstad i området, visade sig vara falskt. Amerikanernas påståenden att de skurit av den nord-sydliga huvudrörledningen för olja visade sig falska — informations-officern hade hållit upp en bit avskuren rörledning från någon annan plats! Invasionen i Laos understöddes av en massiv USA-operation alldeles söder om 17:e breddgraden. Det var en storslagen plan som den ene amerikanske befälhavaren efter den andre hade längtat efter att få sätta i verket, men kostnaderna hade skrämmt dem. Nu när ”färgen på liken” hade ändrats, kunde samma generaler uppmana sina trupper att ”stå på”. Slutmålet var att skära av Indokina i två delar vid dess ”smala midja” genom att ockupera södra Laos tvärs över till den thailändska gränsen och sedan pressa mot öster för att ockupera Nordvietnam vid en punkt precis norr om den 17:e breddgraden. I Pentagons kartrum måste det ha sett underbart ut. En fast mur, centimetertjock på

¹⁴ Jag har använt den version som publicerades i *My War With The CIA*, av prins Norodom Sihanouk, berättad för Wilfred Burchett, Pantheon Books, New York, 1972.

de militära kartorna, från Stilla havet till Thailand, genom vilken inte en enda ammunitionslåda eller rissäck kunde passera. Överbefälhavaren Nixon skulle hå lyckats där alla hans företrädare hade misslyckats!

Dessa rusiga drömmar slogs i spillror när Pathet Lao och säkerligen deras nordvietnamesiska allierade — satte igång en förhärjande motoffensiv den 12 mars och invasionsstyrkorna fick slå till besinningslös reträtt. Fotografier på världspressens förstasidor från den tiden visade sydvietnamesiska soldater som slogs för att ta sig upp i helikoptrar eller som hängde i landningsställen — massor av dem kom att stötas och skakas av och fick en anonym död i de djungelklädda bergen. En fingervisning om katastrofens omfattning gavs i ett TV-framträdande av Nixon den 22 mars:

”... Sydvietnameserna gick in utan några amerikanska rådgivare, bara med amerikanskt flygunderstöd mot mycket höga odds, siffermässigt, på marken. De slogs utomordentligt bra. Nu drar de sig tillbaka. De har alla de problem som en armé på reträtt har. Några av deras enheter har inte lyckats så bra men 18 av deras 20 bataljoner sköter sig, som general Abrams framhållit, synnerligen bra, och han säger att de kommer att ha fått större självförtroende och bättre stridsmoral än tidigare . . .”

Vilken stridsmoral och vilket självförtroende de hade kvar efter att ha lämnat efter sig de flesta av sina tunga vapen, praktiskt taget allt artilleri, alla stridsvagnar och pansarbilar och varenda lastbil, är inte svårt att föreställa sig. Och dessa styrkor var elittrupper, de allra basta Saigon hade. Vid motattackens höjdpunkt, när Delta 1, Saigons huvudbas anfölls och de överlevande evakuerades, sköts 37 av 40 amerikanska helikoptrar ner, det högsta antalet någon dag under Vietnamkriget. De totala officiella förlustsiffrorna uppgavs till 105 nerskjutna helikoptrar med 66 dödade besättningsmän, 91 skadade och 27 försvunna. (Detta gällde bara den laotiska sidan av gränsen.)

Något liknande militärt sammanbrott hade inte förekommit i Indokina intill dess. Från det ögonblick Pathet Lao och nordvietnameserna slog till, hade de sydvietnamesiska trupperna bara en tanke — hur skulle de fly? Och på befälhavarnivå tänkte man bara på att rädda så många som möjligt av dessa sviktande enheter. Amerikanerna omdirigerade B 52-orna från strategiska bombuppdrag till att bomba vad de trodde var Pathet Laos och nordvietnamesernas ställningar. Men de största skadorna drabbade sydvietnameserna, som ohjälpligt träffades i öppen terräng medan de åsyftade målen befann sig i djupa underjordiska skyddsrum eller grottor, sedan länge färdigställda för ett sådant tillfälle.

Vid A Loui, bara 20 kilometer från den vietnamesiska gränsen, evakuerades högkvarteret för ARVN:s (Army of the Republic of Vietnam / = Saigonarmén, övers. anm./) pansarbrigad med helikopter den 20 mars. Tre dagar senare flydde lämningarna av brigaden planlöst tillbaka över gränsen sedan de förlorat över 100 av sina 191 stridsvagnar och pansarbilar.

Evakueringen av Delta 1, bara 23 kilometer från gränsen, den 22 mars liknade ett sällsamt slakthus där amerikanska piloter sköt med pistol mot skrikande sydvietnamesiska soldater som dödade en av sina överstar när de panikslagna rusade fram för att kravla in i någon av de få helikoptrar som lyckats landa. Väl i luften gjorde piloterna medvetna dykningar och skakade sina farligt överlastade maskiner för att bli av med den övervikt som klängde sig fast vid landningsställen och kunna klättra över luftvärnselden. Tre bataljoner i marinkårens elitregemente förlorade respektive 50, 60 och 70 procent av sina styrkor — och allt sitt artilleri. Vid flera tillfällen vägrade amerikanska enheter att komma dem till undsättning i gränsområdet.

”Stridsmoralen och självförtroendet” hos de överlevande i alla dessa enheter skulle vara ett intressant ämne att undersöka! I pressrapporterna i väst framställdes det som om bara ”nordvietnamesiska” trupper var inblandade, då mönstret — framtvingat av censuren i många fall

— var att journalisterna bara skulle hänvisa till ”nordvietnamesiska” trupper när de rapporterade om militära aktiviteter i Kambodja och Laos — någon enstaka hänvisning till ”Vietcong” var tillåten när det gällde Sydvietnam och Kambodja. Enligt mina egna iakttagelser under flera besök vid de olika stridsfronterna i Laos, torde de stridsvana Pathet Lao-styrkorna, veteraner med 25 års ständig kamp bakom sig vid den tiden, ha spelat en huvudroll när det gällde att slå tillbaka den sydvietnamesiska invasionen. En Pathet Lao-kommuniké den 24 mars hävdade att över 1 000 Saigonsoldater hade tillfångatagits av de 15 400 fiendesoldater — inklusive 200 amerikaner — som sammanlagt hade oskadliggjorts. (Amerikanerna medgav en förlust av totalt 167 piloter och besättningsmän). 496 plan och helikoptrar, 586 stridsvagnar, pansarbilarna och lastbilar, 144 artilleripjäser och över 5 000 andra vapen hade förstörts eller erövrats enligt en detaljerad redogörelse av Pathet Lao. Det var ett förkrossande nederlag för Saigonarmén och för ”exportmodellen” av vietnamiseringen.

Ordföranden i den amerikanska senatens utrikesutskott, senator William Fulbright, jämförde resultatet med den optimistiska information som getts av utrikesminister William Rogers inför denna operation, och han anklagade Nixonadministrationen för antingen ”fullständigt bedrägeri” eller ”fullständig felbedömning”.

Under de följande månaderna utnyttjade FNL den fruktansvärda åderlåtning som Saigons elitförband fått utstå i södra Laos till en serie gerillaattacker. Andra Saigonförband försökte samtidigt komma in i Kambodja för att återerövra den strategiskt belägna provinshuvudstaden Kratié vid Mekongfloden. FNL slog till mot baser i de norra sektorerna och i det strategiskt viktiga Centrala Höglandet. Särskilt ödeläggande blev attackerna i den s.k. Gränstriangeln där Sydvietnams, Laos' och Kambodjas gränser möts.

På den diplomatiska fronten och på förhandlingsfronten, togs några viktiga steg 1971. Presidentval skulle hållas i Sydvietnam den 3 oktober och två kandidater anmälde att de skulle utmana diktatorn Nguyen Van Thieu. Den ene var vicepresident Nguyen Cao Ky som blivit alltmer kritisk till Thieu efter sammanbrottet i södra Laos (och Kys egna absoluta förutsägelser). Den andre var general Duong Van ”Big” Minh, som spelat en ledande roll i störtandet av diktatorn Ngo Dinh Diem i november 1963. Han hade varit president i ett triumvirat som följde på Diems diktatur, tills han störtades för att han var ”alltför neutral”. DRV:s och PRR:s strategi (FNL hade bildat en Provisorisk Revolutionär Regering i juni 1969) var att underlätta dessa val och ge Saigon chansen att på ett fredligt sätt avlägsna Thieu. Parissamtalen visade att Nixonadministrationen fortfarande använde Thieu för att blockera varje möjlighet till en förhandlingslösning. Efter ”vietnamiseringens” nedbrytande förluster i Kambodja och Laos skulle Nixon kanske vara beredd att avlägsna Thieu utan att själv tappa masken? Detta verkar ha varit tankegången bakom en 7-punktsplan för fred som presenterades av PRR:s utrikesminister, Nguyen Thi Binh den 1 juli 1971. En nyckelpassage i den andra av de sju punkterna förklarade att USA: ”allvarligt måste respektera det sydvietnamesiska folkets rätt till självbestämmande, upphöra med sin inblandning i Sydvietnams interna angelägenheter, sluta stödja den krigiska grupp som leds av Nguyen Van Thieu, för närvarande vid makten i Saigon, och upphöra med alla manövrer, *inklusive bedrägligheter* vid valen, för att bibehålla marionetten Nguyen Van Thieu.” (Min kursivering, W. B.)

För övrigt handlade det mesta om tekniska detaljer för bortdragandet av trupper, eld upphör, frigivning av krigsfångar, upprättandet av en trepartsregering i södern, men den femte punkten var tydligt avsedd att visa på den nya typ av förbindelser som skulle kunna existera mellan ett icke-fascistiskt Sydvietnam och Förenta Staterna.

”Sydvietnam kommer att följa en politik av fred och neutralitet, upprätta förbindelser med alla länder oavsett deras politiska och sociala regimer, i överensstämmelse med de fem principerna för fredlig

samexistens, upprätthålla ekonomiska och kulturella förbindelser med alla länder, *acceptera samarbete för utnyttjande av Sydvietsnams resurser, acceptera ekonomisk och teknisk hjälp från varje land utan vidhängande politiska villkor och delta i regionala planer för ekonomiskt samarbete.*” (Mina kursiveringar genomgående W.B.)

Hänvisningen till ”bedrägligheter vid valen” berodde på att Thieu tvingat fram en serie åtgärder som i verkligheten omöjliggjorde ett fritt val — även för sådana kandidater som ”Big” Minh eller Nguyen Cao Ky. (”Freds”kandidaten i presidentvalen i september 1967, Truong Dinh Dzu, som hade besekrat Thieu i Saigon och fem närbelägna provinser var fortfarande i fängelse!)¹⁵

15 juli varnade ”Big” Minh att han skulle dra sig tillbaka om det stod klart att valen skulle bli en meningslös fars. Han skulle inte ”delta i en maskerad”, sade han, bara för att skapa en illusion av att Thieus återval gått korrekt och demokratiskt till. Han påstod att om USA-ambassadören Ellsworth Bunker stannade kvar i Saigon så skulle Thieu *med säkerhet* bli vald: ”Mr Bunker är specialist på val av detta slag. Han lyckades i Dominikanska Republiken, han lyckades i Vietnam 1967 och han kommer att lyckas i oktober . . .”

En av de inbyggda säkerhetsparrarna för att få bort rivaler till Thieu var att kandidaterna måste rekommenderas av 40 av de 190 deputerade och senatorerna i Saigons parlament, eller av 100 av de 545 medlemmarna av provins- och stadsfullmäktige. Var och en kunde bara rekommendera en kandidat och rekommendationerna måste undertecknas av provins- eller stadsguvernörer — som alla var officerare, utnämnda av Thieu och underställda militär disciplin. De kunde avskedas av Thieu när som helst. Thieu hade i förväg försäkrat sig om tillräckligt antal rekommendationer — från 104 av de 190 deputerade och senatorerna, och från 452 av de 545 fullmäktige, tillräckligt för att göra det statistiskt omöjligt för vare sig ”Big” Minh eller Nguyen Cao Ky att uppnå det erforderade antalet rekommendationer. Ky fick 101 rekommendationer från fullmäktige, men 39 av dessa förklarades ogiltiga av provinscheferna på grund av att de redan hade använts för att stadfästa Thieus nominering. Så Nguyen Cao Ky blev diskvalificerad.

20 augusti drog ”Big” Minh tillbaka sin kandidatur från ett val som han betecknade som en ”föraktlig fars som kommer folket att förlora allt hopp om en demokratisk regim och som förhindrar varje försoning av det vietnamesiska folket”. Dagen innan hade ambassadör Bunker enträget bett Minh att inte dra sig tillbaka, men en talesman för den senare deklarerade för Minhs räkning att generalen ”upplevde att amerikanerna enbart ville använda hans namn och rykte för att det inför världen skulle se ut som om Sydvietnam valt en president som ville fortsätta kriget”.

Enmans”valet” ägde rum som planerat och de officiella resultaten visade ett valdeltagande på 87.9 procent av vilka 94.3 procent röstade för Nguyen Van Thieu. Förenta Staternas utrikesminister William Rogers medgav att valen inte var ”gammaldags och obefläckade, och det är inte våra heller för den delen”.

Vid denna tid var jag i New York för att bevaka debatten om Kinas inträde i Förenta Nationerna. En dag eller två efter ”valen” ringde telefonen och följande dialog utspann sig:

— Är detta mr. Burchett?

— Ja, det är det.

— Det här är Dick Barnett, en av dr Kissingers sekreterare. Dr Kissinger hörde att ni var i stan

¹⁵ I valen 1967 fick Thieu officiellt 1 649 561 röster, eller 34,8 procent. Truong Dinh Dzu kom närmast med 817 120. Thieu misslyckades med att ta första platsen i någon större stad där viss kontroll över röstningen och räkningen förekom. De flesta av hans röster kom från provinser där Thieus kandidater på provins- och distriktsnivå ansvarade för allt som tillhörde röstförandet!

och undrar om ni skulle vilja äta frukost med honom nästa tisdag.

— I princip — ja.

— Då blir det klockan 9.30 i västra flygeln av Vita Huset. — Jag har ett litet problem.

— Åh (mycket kyligt) vad är det?

— Mina rörelser är begränsade till ett område inom 40 kilometer från FN:s högkvarter.¹⁶

— Ja, i så fall vet jag inte vad jag ska säga. Jag vet ingenting om det.

— Jag föreslår att vi under dessa förhållanden bortser från denna restriktion.

— Jag föreslår att vi bortser från det faktum att ni tagit upp frågan. Så då kommer ni? — Ja, klockan 9.30 på tisdag förmiddag i västra flygeln.

— Presentera er för marinkårsvakten med identitetskort. Ni kommer att eskorteras till västra flygeln och jag kommer att föra er till dr Kissinger.

— Överenskommet.

Eftersom vädret blivit dimmigt och jag inte ville missa mötet reste jag ner till Washington med tåg. Jag undrade (a) vad Kissinger ville tala med mig om och (b) vad som skulle hända om någon kontrollerade mitt pass och upptäckte att jag bröt bestämmelserna om 40 kilometersbegränsningen. Jag hade lämnat mitt pass i New York och behöll bara mitt ackrediteringskort till FN som identifikation. På hotellet skrev jag in mig i ett namn som var en lätt variation av mitt riktiga. Exakt klockan 9.30 presenterade jag mitt ackrediteringskort för en marinkårsvakt i en kur och inom några sekunder anlände en annan marinkårssoldat för att eskortera mig de få metrarna till västra flygeln där en kvinnlig sekreterare bad mig vänta en liten stund.

Och vem kom om inte en leende Kissinger själv. Det jag kan komma ihåg av samtalet efteråt var ungefär följande. Samtalet började medan han följde mig in på sitt kontor som låg bredvid mottagningsrummet:

K. ”Jag har velat träffa er länge. Jag har läst mycket av vad ni skrivit och tyckt det varit intressant.”

B. ”Jag har också läst några saker som ni skrivit och tyckt att de var intressanta”

Nu hade vi slagit oss ner. Henry satt bakom sitt skrivbord, jag själv på hans högra sida. Någon kom in med en bricka och serverade frukost; kaffe, rostat bröd och skalade löskokta ägg i ett glas för Henry; kaffe — vad jag längtade efter mitt vanliga té — äggröra och rostat bröd för mig.

K. ”Vad har ni läst av mig och vad tyckte ni var intressant?”

B. ”Er serie utrikespolitiska artiklar — tanken på multipolaritet istället för bipolaritet i utrikesförbindelserna som jag tyckte var intressant och, som jag förmodar, också kineserna tyckte”

K. ”Javisst ja, de som handlar om att förhandla fram ett slut på det vietnamesiska kriget. Men jag hade glömt att ni har en kinesisk bakgrund också. Vad tycker ni om Chou Enlai?”

B. ”Först måste jag förklara att jag känt honom i mer än 30 år. Han är en framstående ledare, med enastående erfarenhet av internationella frågor.”

¹⁶ På grund av meningsskiljaktigheter med den australiska regeringen om Korea- och Vietnamkrigen reste jag på ett kubanskt pass!

K. "Jag håller helt med. Naturligtvis är han revolutionär, men jag kan uppskatta en man som vigt sitt liv åt sina ideal. Egentligen ville jag tala med er om Vietnam, När var ni sist i Hanoi?"

B. "Inte sedan 1969, kort efter att Ho Chi Minh dog. Men kvällen innan jag åkte för att bevaka FN åt jag middag med minister Xuan Thuy, som är med i ledningen för den nordvietnamesiska delegationen vid Parissamtalen."

K. "Vad anser han om saker och ting?"

B. "Mycket avspänd, mycket nöjd med att för en gångs skull både Sovjetunionen och Kina är överens om att stödja deras 7-punktsplan. Och förresten har jag en känsla av att döma av den officiella reaktionen på denna plan, att ingen i utrikesdepartementet någonsin allvarligt har studerat den"

K. "Vad får er att säga så?"

B. "Därför om era verkliga mål är de som ni uppgivit, så ger er denna plan allt ni vill. Punkt fem till exempel" K. "Ni menar den som handlar om neutralitet?"

B. "Den sträcker sig mycket längre än så. Den sörjer för utländska ekonomiska investeringar, regionalt ekonomiskt samarbete, en öppning mot Väst och följaktligen normaliserade förbindelser med USA och så vidare."

K. "Uppriktigt sagt, den där 7-punktsplanen är urtråkig."

B. "Uppriktigt sagt, så skulle jag tro att det måste vara mycket tråkigare att sitta fast med den sorts regim som Förenta Staterna sitter fast med i Saigon."

K. "Jag tänker inte kommentera detta. Men vi kan bara inte kasta bort den regimen och nordvietnameserna har inte framfört några realistiska åtgärder vi skulle kunna ta till för att ändra den"

B. "Jag tror att de tycker att det inte är en fråga om vad ni borde göra utan om att ni borde sluta göra några av de saker ni gör. Till exempel så ville ni inte tillåta ett enda alternativ till Thieu i presidentvalet för några dagar sedan. Ni insisterade på enmansval när det verkligen fanns möjlighet till en fredlig förändring."

K. "Nordvietnameserna var ansvariga för det också. Ett av problemen är att de är alltför misstänksamma."

B. "Men historien ger dem sannerligen rätt att vara misstänksamma. De har blivit lurade av västmakterna alltför många gånger för att inte vara misstänksamma."

K. "Jag håller med, men de är också ett intelligent folk. De måste förstå att Förenta Staterna 1971 inte är Förenta Staterna av år 1954 när Dulles försökte utvidga i Sydostasien. Förenta Staterna 1971 är på väg ut. De borde förstå detta. Vi är fullständigt på väg ut. Inga trupper, inga baser. Totalt tillbakadragande. Nordvietnameserna är också ett heroiskt folk. Jag beundrar dem. Jag önskar att de var på vår sida. Vi hyser ingen önskan om att bestraffa dem. Vad är Pham Van Dong för slags människa?"

B. "En stor man. Ytterst intelligent, snabb uppfattning. Mycket känslig. En vietnamesisk Chou En-lai"

K. "Verkligen? Jag anser att Chou En-lai är en stor man. Vem är mest betydelsefull — Le Duc

Tho eller Xuan Thuy?”¹⁷

B. ”Le Duc Tho är medlem i Lao Dong-partiets politbyrå. Xuan Thuy är medlem i centralkommittén och f.d. utrikesminister.”

Telefonen ringde och Kissinger svarade: ”Jag är där om några minuter.” Han lyssnade, klottrade ner några anteckningar och dikterade sedan några kommentarer till vad jag ansåg var en kommunikéför att offentliggöra Nixons kommande besök i Moskva. Det var Nixon som ringde. När jag reste mig för att gå sade Kissinger:

”Ni får berätta för era vietnamesiska vänner om vår konversation. Jag vet inte om ni vet det eller inte, men jag har arbetat med det vietnamesiska problemet även under John-sonadministrationens tid. Den som tror att jag är mindre angelägen att nå en överenskommelse för att jag ingår i Nixonadministrationen har helt enkelt inte rätt. Jag hoppas att vår konversation kommer att bidra till att komma över några av hindren för en lösning. Det faktum att jag mottar er alldeles innan mitt andra besök i Peking, borde övertyga era vietnamesiska vänner om den betydelse jag fäster vid detta.”¹⁸

B. ”Vad är det största hindret?”

K. ”Nordvietnameserna är för otåliga. De är inte villiga att vänta på de politiska konsekvenserna av vårt tillbakadragande. De vill ha allting för snabbt.”

Och med det så skildes vi. Mitt intryck är att han var en fåfång människa, men en god lyssnare i stånd att övertyga han talade med om ärligheten och förnuftet i hans synpunkter. På grund av häftigheten i ämnesbytet kände jag att jag hade träffat honom i frågan om Thieuregimen och 'Förenta Staternas blockering av varje valprocedur för att förändra denna. Vad jag inte visste var att mindre än en månad innan vårt möte, den 13 september, hade Kissinger avbrutit en serie på tolv hemliga möten i Paris, sju med Le Duc Tho och Xuan Thuy tillsammans och fem med Xuan Thuy ensam. Ett av de viktigaste syftena med dessa möten hade varit att försöka bryta dödläget i Parissamtalen, något som bara kunde göras genom att man bytte regim i Saigon. De av oss som noga följt Pariskonferensens sessioner varje vecka hade inte en aning om att sådana hemliga samtal pågick. Det faktum att de hade pågått avslöjades av president Nixon i ett dramatiskt TV-anförande den 25 januari 1972. Vad som i själva verket var en tålmodig vädjan av Le Duc Tho att avläsna Thieu genom något så när rimligt rättvisa val, beskrevs av Nixon som ”ett krav på att störta Sydvietnams regering.”

Genom att tillåta enmansval hade Nixonadministrationen än en gång låst dörren för varje annan lösning än striden.

Julbombningarna

Om de större militära initiativen 1970-71 togs av USA-Saigons styrkor genom invasionerna av Kambodja och Laos, så låg initiativet 1972 tydligt hos PRR:s och DRV:s styrkor. Och om exportversionen av vietnamiseringen slagits sönder de två föregående åren, så skulle hemmaversionen nu sättas på sitt hittills svåraste prov. 1972 var det år då Nixon prövade ytterligare två av de mest hökaktiga sätten att vinna kriget — senator Barry Goldwaters ”Bomba och minera Haipong och andra hamnar” och general Curtis LeMays ”Bomba dom tillbaka till stenåldern”. (Curtis LeMay

¹⁷ Le Duc Tho, en veteran bland den vietnamesiska revolutionens ledare, var officiellt ”chefsrådgivare” till den nordvietnamesiska delegationen och anlände alltid till Paris vid kritiska tillfällen under förhandlingarna. Xuan Thuy, en tidigare utrikesminister, ledde förhandlingsdelegationen.

¹⁸ Kissingers kommande besök i Kina hade då inte offentliggjorts. Genom att tala om det för mig ville han antagligen visa att han räknade på min diskretion i denna liksom i andra saker: Nixons besök i Moskva offentliggjordes nästa dag.

blev känd som ”Killer” LeMay under andra världskriget sedan han förespråkade urskiljningslösa bombningar av civila mål. Han hade tillhört ledningen för USA:s strategiska flygkommando.) Om det var Tet-offensiven som fick USA till förhandlingsbordet 1968, så var det PRR:s och DRV:s ”våröffensiv” 1972 som resulterade i undertecknandet av en överenskommelse för att få slut på kriget: Parisavtalet.

Eftersom USA höll Nguyen Van Thieu kvar vid makten genom tricket med enmansvalet, blev allt som diskuterades i Paris tomt prat — både vid den öppna konferensen och i Kissingers och Le Duc Thos privata samtal. Nixon hade tillkännagivit att, även om han var intresserad av att få ut alla USA-soldater före 1972 års presidentval, så var han besluten att hålla sig kvar i Sydvietnam och göra det till en nykolonial stat, fjärrstyrd från Washington. Han var också besluten att hålla fast vid Thieu som det effektivaste verktyget för detta. Begrepp som ”självbestämmande”, som användes av USA-förhandlarna i Paris, vederlades av Thieus ständiga, brutala undertryckande av alla oppositionskrafter, inbegripet dödsdomar mot var och en som förespråkade ”kommunism” eller ”neutralism”. Nixon räknade med att hans resa till Peking i februari och till Moskva i maj 1972 skulle hålla intrycket av hans ”sökande efter fred” vid liv. TV-kamerorna skulle styrka Kissingers doktrin om en ”bortvända blicken” — nämligen att man kunde fortsätta med blodiga mord så länge man kunde vända allmänhetens blickar bort från platsen för brottet! (Jag bevakade Nixons resa till Kina. När hade en president någonsin fått så mycket gratis TV-tid under ett valår? Och mot en sådan bakgrund? Nixon frossade i publicitet med en glupande aptit på TV-kamerorna. Han bar make-up även på dagen och vände sig direkt till sina väljare från kinesiska muren, Minggravarna och den förbjudna staden. Han skålade med Chou En-lai i Folkets stora sal. Vad var Vietnamkriget i jämförelse med detta? Det här var Världens Största Show! Räkningen skrev han under nästan utan att blinka. Erkännande av Taiwan som en del av Fastlandskina; fredlig samexistens som grundval -Tör utrikespolitiken; ingen stormaktshegemoni i det asiatiska Stilla-havs-området.)

Vad Nixon—Kissinger trodde de hade uppnått under Kinabesöket förmärktes omedelbart i Paris. Den 23 mars efter att emellanåt ha avbrutit de varje vecka återkommande överläggningarna från den 10 februari och framåt, samtidigt som bombningarna mot Vietnam trappades upp, meddelade USA:s delegationschef, William Porter — den femte i ordningen sedan samtalen inletts — att Förenta Staterna avbröt Pariskonferensen på obestämd tid. Det var en deklARATION som lät som ett ultimatum, uppbyggd på det mest utspekulerade sätt för att hindra varje återupptagande av förhandlingarna. Porter vände sig till DRV:s och PRR:s delegationer och sade:

”Vi tror att det är bäst att vänta på en signal från er att ni är villiga att gå in i meningsfulla diskussioner om de olika punkter som uttrycks i era och våra förslag. Vår sida kommer vara uppmärksam på detta slags tecken som ni kan ge tillkänna genom vilken lämplig kanal som helst . . . Om ni verkligen visar ett intresse för allvarliga diskussioner, kommer ni säkert att förstå att *vi kan komma att behöva undersöka era intentioner ganska utförligt innan vi kommer överens om att mötas.*” (Min kursiv, W. B.)

Signalen kom endast en vecka senare, liksom reaktionen på Kinabesöket, när ytterligare en påminnelse kom från DRV och PRR-styrkorna, en påminnelse om att vietnamkriget inte kunde fås att försvinna och att det måste lösas med vietnameserna och inte med de kinesiska eller sovjetiska ledarna.

Signalen kom från de stora kanonerna och raketramporna som blixtrade igång längs nästan hela 17 breddgraden. 153 mm haubitsar, 130 mm fältkanoner och de fruktansvärda sovjetbyggda 122 mm raketerorna, byggde upp en dundrande mur som förspel till den största offensiven dittills under kriget. Denna gång var det inte fråga om en samtidig gerillaattack mot städer och baser över hela landet utan en klassisk, stridsvagnsunderstödd stormning som snabbt överflyglade alla Saigon-

positioner omedelbart söder om demarkationslinjen. Av general Abrams ”stora självförtroende och höga stridsmoral” hos Saigonstyrkorna fanns inte ett spår.

Inom tre dagar var den nordliga hälften av Quang Tri-provinsen, som gränsade till 17 breddgraden, i DRV:s och PRR:s händer, utom provinshuvudstaden Quang Tri och hamnen i Dong Ha. Massiv användning av USA:s flygstyrkor — inklusive taktiskt understöd från B 52-orna — fördröjde men kunde inte hejda framryckningen. Dong Ha togs den 28 april och Quang Tri 1 maj. Quang Tri var den första provinshuvudstad Saigon förlorat sedan kriget började. Under tiden hade flera vitt skilda fronter öppnats, särskilt av PRR-styrkor som opererade omkring 380 kilometer längre söderut i Centrala höglandet runt Kontum och i kustprovinsen Binh Dinh samt vid Loc Ninh och An Loc, gott och väl 560 kilometer söderut (alla avstånd fågelvägen). Saigons tredje division, som försvarade Quang Tri, flydde i oordning, panikslagna trupper kastade sina vapen och drog av sig uniformerna. En brigad av de förmenta elitstyrkorna i marinkåren flydde också men inte i sådan oordning. (General Hoang Xuan Lam avlägsnades från befälet för det första — nordliga — militärområdet, 3 divisionens befälhavare, general Vu Van Giai arresterades, chefen för marinkåren general Le Nguyen Khang avlägsnades också från sin post, vilket knappast var någon bra reklam för vietnamiseringen av kriget!)

Vid Hoai An, omkring 70 kilometer norr om Qui Nhon, provinshuvudstad i Binh Dinh-provinsen, kastade Saigon-trupperna också ifrån sig uniformer och vapen utan att slåss. Flyende trupper från den reguljära armén och elitförband slogs med varandra om bilar och plundringsbyte. Marknadstorget i den gamla kejsarstaden Hue brann ner efter väpnade' bråk mellan berusade trupper från 3 divisionen och marinkåren. Ett begrepp om moralen hos trupperna kan man få i en rapport från Guardians (London) korrespondent den 3 maj, strax efter Quang Tris fall:

”Upptredandet hos många av ARVN:s (Army of the Republic of Vietnam) reguljära infanteritruupper har varit svagt. Amerikanska rådgivare från Tan Canh, till exempel, där två regementen i 22 divisionen bröt samman under anfall, har varit så förintande kritiska som etiketten tillåter ...”

Bland de första som flydde från Quang Tri fanns händelsevis 75 amerikanska militära rådgivare. Det faktum att de flyttades bort med helikopter vid första tecken på den kommande katastrofen måste ha bidragit till den allmänna paniken hos de trupper de var rådgivare åt — särskilt hos deras befälhavare! Guardian-artikeln fortsätter:

”En kombination av förvirrade taktiska uppfattningar och det svaga uppträdandet hos vissa enheter har i varje fall grundligt motverkat de inledande försöken att fördröja den kommunistiska framryckningen. Försöken att bryta cirkeln av nordvietnamesiska styrkor, att lokalisera och ta upp striden för att få dem bort från den hotade staden och bort från området runt den hotade vägen, har på det hela taget varit halvhjärtade och misslyckade. Istället finns där det blinda beroendet av stöd från luften. Utifrån den rimliga synpunkten att nordvietnameserna har ett begränsat antal trupper, förnödenheter och vapenutrustning, bjuder detta endast försvararna att hålla igen medan flyget slår till gång på gång mot den anfallande fienden.”

Bombningar i full skala av Nordvietnam återupptogs den 6 april — följt av bombningar av Haiphong för första gången den 16 april, som resulterade i 244 dödade och 513 skadade bland civilbefolkningen. De flesta träffades i den första överraskningsattacken under de tidiga morgontimmarna. Tjugofem örlogsfartyg ur USA:s 7:e flotta, inklusive fyra hangarfartyg, hade gått in i Tonkinbukten tidigt i april och deltog i det allmänna bombardemanget av städer och byar vid kusten under förevändningen att de skulle stoppa transporter av förnödenheter till södern. Eftersom USA-experter beräknade att det skulle ta sju eller åtta månader för sådana aktioner — även om de var effektiva — att ge effekt på slagfälten i söder, var det uppenbart att bombningarna inte var avsedda för slagfälten utan för konferensbordet. I själva Sydvietnam hade

USA—Saigonstyrkorna fullständigt förlorat initiativet och inskränkte sig till defensiva åtgärder där DRV- och PRR-styrkorna valde att slå till.

Den 26 april syntes tydliga tecken på att offensiven nått sitt syfte. Denna dag meddelade president Nixon tre saker. (1) Amerikanska trupper skulle fortsätta att dra sig tillbaka, med tanke på att ”vietnamiseringen hade framskridit tillräcklig”. (2) Han hade ”gett anvisningar till ambassadör Porter att återvända till förhandlingsbordet i morgon”. (De villkor som på ett så arrogant vis hade framlagts av Porter bara en månad tidigare, glömdes bekvämt bort.) (3) ”Flyg- och flottanfall mot militära anläggningar i Nordvietnam kommer att fortsätta tills nordvietnameserna stoppat sin offensiv i Sydvietnam.” Hanoi, som aldrig bekräftade att dess trupper opererade i söder — för att inte ge stöd åt den amerikanska uppfattningen att detta var huvudproblemet hade den 11 april förklarat att:

”Överallt där det finns amerikanska angräpar på vietnamesiskt territorium, har alla vietnameser rätt, och skyldighet att kämpa mot dem för att försvara sitt fosterlands oberoende och frihet.”

Vidare upprepade Hanoi maningen till folket i norr: ”att befria södern, bygga upp den socialistiska nordn och fortsätta framåt mot landets återförening.”

Den återupptagna konferensen bröt snart samman eftersom DRV—PRR-delegaterna ville ha en övergripande överenskommelse (av liknande slag som i Genève 1954) som kombinerade militära och politiska lösningar. Förenta Staterna ville skilja dessa båda frågor åt. Saigondelegaterna ville inte ha någon överenskommelse alls. Med andra ord ville Förenta Staterna att deras ansvar skulle upphöra i och med att deras kvarvarande trupper dragit sig tillbaka i trygghet och krigsfångarna återvänt, men man ville inte ta något ansvar för att den fascistiska diktatur de upprättat skulle avskaffas. Detta skulle vara en fråga enbart mellan PRR och Saigon. Nixon räknade dessutom med att hans Moskvabesök skulle få Sovjetunionen att pressa på DRV—PRR-ledarna att nå en överenskommelse på hans villkor. (1 Peking hade premiärminister Chou En-lai vägrat att diskutera situationen i Indokina när Nixon tog upp den. (Han hade förklarat att samtalen bara skulle handla om kinesisk-amerikanska relationer, men rått Nixon att förhandla direkt med ledarna för de nationella befrielseströrelserna i Indokina om han verkligen ville få slut på kriget där.)

Ambassadör Porter inställde åter Parissamtalen den 4 och den 9 maj. Bara två veckor före Nixons besök i Moskva började USA-plan lägga minor i Haiphongs, Vinh, Quang Khes och Dong Hois hamnar liksom i mynningarna till alla viktiga floder i Nordvietnam. Parissamtalen återupptogs den 13 juli och de hemliga samtalen mellan Le Duc Tho och Kissinger några dagar senare.

Vid de offentliga mötena verkade det som om ett genombrott hade kommit den 11 september när Madame Nguyen Thi Binh föreslog en lösning, som under det att den accepterade att skilja de militära och politiska frågorna åt, sörjde för en övergångsregering med tre parter bestående av den existerande Saigonregimen, PRR och neutralistiska krafter som inte var i förbindelse med någon av de stridande. Man skulle acceptera det faktum att det fanns två arméer och två administrationer i söder liksom en ”tredje kraft”, som kunde fungera som en brygga mellan dem. Thieu angrep förslaget våldsamt, liksom han gjorde med allt som innebar något annat än total utrotning av PRR—FNL. Han svor att han ”aldrig skulle sätta sig tillsammans med kommunister”, eller dela makten med andra kommunister ”förklädda till neutralister”.

Efter dr Kissingers hemliga samtal och skyttediplomati, som blev allt intensivare i och med att 1972 års presidentval närmade sig, meddelades i Hanoi den 26 oktober och bekräftades av dr Kissinger vid en presskonferens i Washington senare samma dag, att en fullständig överenskommelse hade nåtts. Hanoi publicerade ett sammandrag av texten som Kissinger

bekräftade som korrekt. Avtalet hade slutgiltigt utformats under fem möten mellan Kissinger och Le Duc Tho, som börjat den 8 oktober och slutat den 17. Man hade kommit överens om att ”bombningar och andra krigshandlingar” mot DRV skulle upphöra den 21 oktober, avtalet skulle träda i kraft nästa dag och undertecknas den 30 oktober. Hanoi publicerade också texten till ett telegram från resident Nixon till premiärminister Pham Van Dong, terat den 20 oktober, där Nixon förklarade:

”Förenta Staterna uppskattar Demokratiska Republiken Vietnams goda vilja och seriösa inställning. Texten\ till avtalet kan nu betraktas som fullständig. . .”

På grund av några ”invecklade punkter” föreslog dock resident Nixon att giltigheten och undertecknandet uppskötts 24 timmar. Pham Van Dong svarade på Nixons legram den 22 och gav sin regerings syn på de ”invecklade punkterna”, accepterade uppskovet på villkor att avtalet undertecknades ”exakt den 3.” Nixon svarade samma dag och accepterade Pham Van Dongs synpunkter som ”tillfredsställande”.

På sin presskonferens sade Kissinger att ”freden var inom räckhåll” men tillade olycksbådande att en full överenskommelse kunde nås:

”genom ytterligare en förhandlingssession med de nordvietnamesiska förhandlarna . . . Vi kom överens om att vi skulle göra en stor ansträngning för att avsluta förhandlingarna till den 31 oktober och det är sant att vi till och från har gett tidtabeller enligt vilket detta kan uppnås. Men det har dock hela tiden stått klart, att åtminstone för oss, och vi trodde att vi hade klargjort det i mötesprotokollen, att vi självklart inte kunde underteckna en överenskommelse där oklara detaljer återstår bara för att vi i god tro har sagt att vi skulle anstränga oss att uppnå den vid ett visst datum. . .”

Efter detta tvetydliga tal var det tydligt att Kissinger redan gick ifrån det som hade förhandlats fram. Han låtsades som om svårigheterna huvudsakligen var av ”språklig” natur genom skillnader mellan de engelska och vietnamesiska versionerna. Det stod klart att även om ”freden var inom räckhåll”. skulle ingenting undertecknas den 31 oktober men det tydliga intryck de amerikanska väljare fått, som gick för att återvälja ”fredskandidaten” Richard Nixon den 7 november, var att de kunde vara helt säkra på att Vietnamkriget skulle vara över inom bara några dagar.

Sent på kvällen den 26 oktober talade jag med Nguyen Thanh L8, officiell talesman för DRV-delegationen sedan Parissamtalens början. Han försäkrade mig, liksom han gjorde inför andra journalister vid en presskonferens nästa dag, att det var struntprat att tala om ”tvetydigheter” eller ”språkliga svårigheter”.

”Dr Kissinger och minister Xuan Thuy arbetade i nästan 12 timmar — till mycket sent på kvällen till den 17 med att gå igenom avtalet, paragraf för paragraf, mening för mening och ord för ord — tills en fullständig överenskommelse om texten nåddes. Dr Kissinger hade tagit med sig sin egen översättare. Han arbetade med våra översättare tills man var fullständigt överens om att den vietnamesiska versionen var en trogen översättning av det engelska originalets. Det blev överenskommet att utrikesministern skulle komma till Paris och underteckna avtalet med vår utrikesminister, Nguyen Duy Trinh den 30 oktober. På president Nixons begäran kom vi senare överens om den 31.”

Varför slingrade sig Kissinger? Det verkar som om han beordrats av Nixon att få fram något papper som skulle vara tillräckligt bra för att slå den verkliga fredskandidaten, George McGovern, men tillfoga några inbyggda säkerhetsspärrar som skulle göra det möjligt för honom att senare förkasta avtalet. Att Thieu i Saigon försökte föreställa en marionett, vars trådar gått sönder genom att fördöma alla nyckelåtgärder i avtalet, betydde ingenting. Nixon hade möjligheter att få tyst på honom när helst han ville. Istället gav Voice of America full täckning åt Thieus alla uttalanden — inklusive de förolämpningar som staplades över Henry Kissingers huvud. Thieu användes av Nixon 1972 som han hade använts 1968, i en märklig repris av marionetten

som får sin herre att dansa när denne rycker i trådarna. Detta var ett typiskt dubbelspel av Kissinger. Men någonting mycket värre i samma stil skulle komma.

Den 17 november återvände Le Duc Tho till Paris — han hade åkt därifrån till Hanoi mer än en månad tidigare, övertygad om att hans arbete var slutfört. Samtalen med dr Kissinger återupptogs under sex dagar med början den 20 november. Mellan den 4 och 13 december följde ytterligare åtta möten efter vilka Kissinger flög tillbaka till Washington. Vid en presskonferens senare förklarade minister Xuan Thuy en del av det som åstadkommits:

”Den amerikanska sidan försökte göra ett stort antal ändringar i avtalet, 126 stycken allt som allt, vilka berörde alla de nio delarna i dokumentet. Det var fråga om väsentliga tillägg direkt riktade mot det vietnamesiska folkets grundläggande rättigheter och det sydvietnamesiska folkets självbestämmanderätt. Det är fråga om ändringar som förnekar existensen av två administrationer, två arméer och tre politiska krafter i södern. Den amerikanska sidan önskade göra Vietnams delning evig. Vi har tillbakavisat dessa ändringar men amerikanerna har alltid dragit upp dem igen.

Xuan Thuy upprepade gång på gång att DRV-delegationen betraktade det avtal som formulerats som ett tillfredsställande dokument som borde undertecknas så snart som möjligt. Hans delegation hade gjort stora ansträngningar för att avlägsna varje ”tvetydighet” och vid den tidpunkt dr Kissinger for därifrån till Washington fanns bara en mindre punkt kvar att lösa. Det var överenskommet att han och Le Duc Tho skulle återvända till sina respektive huvudstäder, hålla kontakt och försöka lösa den återstående punkten via telegram. Bara om det var absolut nödvändigt skulle de återvända till Paris för ett sista möte. Det blev överenskommet, på Kissingers begäran, att ingen av parterna skulle göra några uttalanden eller avslöja innehållet i diskussionerna tills den sista punkten utretts. Först mycket senare fick jag reda på vilken punkt det gällde. Kissinger krävde att paragraf I idet originalutkast man hade kommit överens om, vilken stipulerade att Förenta Staterna respekterar ”Vietnams oberoende, suveränitet, enhet och territoriella integritet som den erkänts i 1954 års Genèveavtal om Vietnam”, skulle flyttas längre bak i avtalet och ersättas med paragraf 2 som handlade om hur ett eldupphör skulle verkställas. Det var inte ”lämpligt” inför den allmänna opinionen i USA att fästa en sådan uppmärksamhet och ge ett sådant värde till de frågor som slogs fast i paragraf 1. Det skulle vara mycket svårt att övertyga kongressen om att anslå miljarder dollar för återuppbyggnad om inte detta ändrades. Men om å andra sidan paragraf 1 fick mindre framträdande plats kunde Kissinger garantera att miljarderna skulle komma. . . Le Duc Tho var emellertid hård som diamant i denna fråga. De viktigaste frågorna skulle stå främst och Vietnams oberoende, suveränitet, enhet och territoriella integritet var ytterst viktiga frågor. Det var detta som 30 års krig hade handlat om. Kissingers hot och mutor ledde ingenstans. Det var på denna punkt som de båda männen skiljdes åt.

Xuan Thuys presskonferens hölls som svar på den som hade hållits av Kissinger i Washington den 16 december, då denne påstått att förhandlingarna brutit samman på grund av nordvietnamesernas ”motståndstaktik”. Han hade hävdade utan att ge några detaljer — att DRV-delegationen velat revidera hela avtalet, en anklagelse som kraftigt tillbakavisades av Nguyen Thanh Le på en presskonferens några timmar senare. Denne krävde att amerikanerna skulle återvända till Paris och underteckna avtalet som det nu var formulerat, ”utan dröjsmål och utan några förändringar”. Han lovade att DRV skulle ”strikt respektera hela texten i avtalet och vara berett att underteckna det tillsammans med den amerikanska sidan, ju förr desto bättre.”

Händelsernas centrum flyttades sedan till Hanoi. Sent på kvällen den 18 december mottog premiärminister Pham Van Dong ett nytt meddelande från president Nixon. Antingen skulle Pham gå med på de ändringar i avtalet som Kissinger föreslagit, eller skulle Hanoi bli hårt bombat. Inom några minuter fångade Hanois radarförsvaret in signaler från B 52:or som redan

befann sig över nordvietnamesiskt territorium med riktning rakt mot huvudstaden.

”Ett ultimatum åtföljt av B 52:or! Vi nedlät oss aldrig till att svara,” berättade Tran Duy Hung, Hanoi borgmästare, senare för mig. ”Men när vi fångade upp dessa signaler hoppade mitt hjärta över ett slag. Som borgmästare är jag också ansvarig för stadens försvar. Jag visste att vi hade gjort allt som var möjligt och mod skulle inte våra försvarsstyrkor sakna. Men B 52:or? Det visste vi ingenting om. Vi kände till deras stora styrka men i försvarshögkvarteret undrade vi alla hur vi skulle klara det. De första bomberna slog redan ner på Gia Lam, när en signal i en av de första vågorna försvann. Jag rusade ut ur befälsbunkern — och där var den, som en jättelik fackla, som föll, ganska långsamt, som det verkade. Folk hade kommit ut ur sina skyddsrum och jublade. Jag sprang tillbaka in i bunkern och beordrade att jubelmusik skulle spelas över högtalarsystemet tillsammans med meddelandet att en av piraterna hade skjutits ner. Mitt i de dundrande bombexplosionerna och dånet från luftvärnskanonerna hördes den glada segermusiken. Senare den natten sköts enkannan B 52:a ned över Hanoi och en tredje på sin väg hit.”

”Lyckligtvis”, fortsatte borgmästare Hung, ”så var Hanoi till stor del tomt. Vi började evakuera barnen den 4 december, när Kissinger vid den första förnyade sessionen med Le Duc Tho uttalade lindrigt beslöjade hot om att bomba Hanoi. Senare utfärdade vi en allmän evakueringsorder men de flesta människor ville stanna, så vi tryckte inte på. Men folk började lämna staden spontant efter Kissingers presskonferens i Washington den 16 — de drog sina egna slutsatser utan särskilda order från oss. Det var söndag och de började ge sig av i tiotusental, barnen bakpå föräldrarnas cyklar. Sedan ställde vi stadens hela bussnät till förfogande för de som ville resa. 200 000 hade farit fram till den 18 december och 300 000 de följande dagarna. Alla provinser erbjöd husrum i enlighet med vår traditionella gästfrihet och tillgivenhet. Allt var lugnt och i ordning — inte ett spår av panik. Folk for till bönderna som helt naturligt försåg dem med sängar och mat. Ett av våra 'hemliga vapen' var att vi hade förutsett att Nixons nästa drag skulle bli B 52:or mot Hanoi.

Nästa morgon förstod jag att vi skulle kunna klara det. Jag tittade ut från min terrass och där höll gatsoparna på att arbeta, något tidigare än vanligt. Vattenbilar spolade gatorna.

I en liten park nedanför vattnade en kvinna blommor och krukväxter som vanligt. Det rådde en stämning av ordning och frid. Natten hade varit fruktansvärd. Ingen kunde ha sovit. Bombningarna hade pågått i 10 timmar och varje våg av tre B 52:or vräkte ner nästan hundra ton bomber. Tillsammans med våra batterier och raketer som besvarade deras eld, var det ett inferno av explosioner och blixtar. Men den allmänna servicen fungerade till och med bättre än normalt.

Jag gick runt i de hårdast drabbade områdena — många grät, men inga skrek eller vrålade. På ett ställe slet en man i en väldig hög med tegelstenar under vilken hans fru och tre barn låg begravda. Jag sa till några arbetare att hjälpa honom. Senare kom jag tillbaka och mannen grät över de fyra kropparna. När han såg mig sade han: 'Förlåt mig. Jag gav efter för svaghet. Det är just vad Nixon planerade. Nu finns det bara hat och hämndvilja. Inga fler tårar.' Jag var tillbaka i området fyra dagar senare och det berättades för mig hur han arbetat dag och natt för att hjälpa de sårade, gräva fram folk som begravts i sina skyddsrum, utan tanke på egna besvärligheter och faror. Denna första morgon kom räddningsarbetare till mig med en gammal kvinna i 70-årsåldern. Hon hade burit fyrtio människor, barn och vuxna, i säkerhet på sin rygg. När jag frågade henne hur det var möjligt, svarade hon: 'Jag vet inte själv varifrån jag fick styrka. Jag tänkte inte på det när det skedde.'”

På ett bord mittemot borgmästarens skrivbord låg en platta med serienumret på den första B 52:an som sköts ner, och den först tillfångatagne piloten, major Alexanders, hjälm.

”De fick sitt livs chock,” sade borgmästare Hung och log när han tänkte på det. ”De hade försäkrats om att det var fråga om vad de kallade för en 'mjölkkörning'. De trodde att de kände till SAM-2 robotarnas begränsning. Vad de inte räknade med var en vietnamesisk hemlighet för att förbättra robotarnas verkningskraft. Den nerskjutne förstepilotens fickor var fulla med tekniska data om den modell han flög. Han hade aldrig haft dessa papper på sig om det verkat finnas den minsta chans att bli nerskjuten. Det var mycket värdefulla dokument för oss eftersom detta var de senaste modellerna: B 52 D och B 52 G, med inte mindre än 17 elektroniska störningsanordningar för att lura vårt radar-varningssystem och särskilt vårt ledningssystem för konventionella robotar. När solen gick upp arbetade våra elektronikexperter med att motverka de störningssystem som kunde påverka effekten hos våra robotbatterier.”

På min fråga hur de lyckades skjuta ner så många — 34 bekräftades ha fallit i Nordvietnam och ett okänt antal i Laos och Thailand när skadskjutna plan kraschade på väg tillbaka till baserna i Thailand — svarade borgmästare Hung: ”Först av allt så var det en strålande samordning mellan våra natt-jaktflygare, som dök ner genom jaktflygeskorten rätt på B 52:orna och bröt upp deras formationer, och våra robotbatterier och det konventionella eldrörsluftvärnet.”

”För att få ett fullständigt svar,” fortsatte han, ”måste ni tala med våra vetenskapsmän, särskilt Ta Quang Buu, (en Oxfordskolad matematiker, som är minister för högre utbildning och som förhandlade om de militära klausulerna i 1954 års Genèveavtal, W.B.) ty det mesta av utvecklingsarbetet, ledningssystemet för robotar och sådant, gjordes av hans studenter och forskare. Men så mycket kan jag säga som lekman: De gjorde så att robotarnas träffsäkerhet blev oberoende av markradiokontroll genom att fyra av dem i salvor i planens anflygningsväg, med zoner som fick stridsspetsarna att explodera när planen var inom räckhåll. Så de flesta av fiendens störningsanordningar neutraliserades. Fråga mig inte hur, men de lyckades med att betydligt öka både räckvidden hos Sam-2 robotarna och sprängkraften hos deras stridsspetsar. Våra sovjetiska kamrater var mycket förvånade över detta liksom över det faktum att vi hade gjort dem rörliga genom att sätta dem på släpvagnar dragna av truckar. Normalt är de i fasta ställningar. Amerikanerna kunde upptäcka var de hade varit uppställda senast, genom satelliter som markerade blixarna när de avfyrades; spaningsplan flög ständigt över oss för att upptäcka deras positioner. Men när data hade bearbetats och bombplanen flög över Hanoi var robotarna någon annanstans och piloterna bombade öppna fält. Vi är mycket stolta över våra vetenskapsmän och modet och skickligheten hos dem som bemannar vårt luftvärn.”

”1972 var ett avgörande år för oss,” sade borgmästare Hung när han summerade effekten av 'Kissingerbombningarna', ”men dessa 12 dagar vid årets slut var de mest avgörande under hela året. Nixon och Kissinger trodde att de kunde ha bättre nytta av 7:e flottan och det taktiska flyget än av de marktrupper som de drog tillbaka. Till slut måste de ty sig till sitt strategiska flyg och de fick sina B 52:or skjutna i bitar. Detta måste göras för att få igång samtalen igen och nå en överenskommelse. Nixon är den mest envise av alla USA:s presidenter och därför led han det största nederlaget. Alla grenar av hans väpnade styrkor blev slagna och Förenta Staternas ära hade rivits i trasor. Nixons personlighet har också lidit av detta.”

Jag besökte lämningarna av några av de flygplan som skjutits ned. Med typisk vietnamesisk humor hade skrovet av en B 52:a ställts upp i Hanois zoo, ”bredvid mindre farliga vilda djur som tigrar och pantrar” sade borgmästare Hung som jag av en händelse träffade där på nytt, när han kontrollerade statistik och annan information som satts upp. Barnen klängde på planets breda vingar och undersökte de förvridna inälvorna och de desarmerade bomberna som låg utspillda som okläckta ägg. Stjärtenorna och vingarna av en annan B 52:a stack upp ur en ankdamm, några hundra meter från en förskola i stadens utkanter.

”Ljudet var otroligt”, sade Nguyen Dinh Tran, väktare vid ett elverk, som jag träffade när han gjorde ren tegelstenar och staplade dem på hög från den skräphög som hade varit hans hem på Kham Thien-gatan, i den tätast befolkade delen av Hanoi centrum. ”Det var ett vrålande, dånande ljud som utplånade allt annat — även ljudet när husen föll samman över oss. Luftvågor höll oss nedtryckta på golvet i skyddsrummet. Min mor och mitt sexåriga barn begravdes tillsammans med mig i skyddsrummet men när klarsignalen ljöd kämpade vi oss ut genom stenar och skräp. Jag skyndade till våra grannar i huset intill och grävde mig fram genom skärvorna till deras skyddsrum — alla fem var döda. Vi gick från en rykande stenhög till en annan och ropade på våra vänner och hjälpte dem ut ur ruinbergen.”

Kham Thien-gatan — ett område med massor av smala gränder som mynnar ut i den — hade bombats natten till den 26 december, ett av de få tillfällen när våg efter våg av B 52:or bröt igenom försvarslinjerna och fällde sina laster ”prydligt” längs hela den 2,5 kilometer långa gatan och skar ut ett omkring 400 meter brett förstört område. 215 människor dödades, en stor andel av de 1318 som officiellt upptagits som dödade nätterna mellan den 18-19 december och den 29-30. Hade inte 90 procent av befolkningen varit evakuerad hade förlusterna varit många gånger större. De som stannade kvar i staden var med få undantag de som hade viktiga poster, som var disciplinerade och tillräckligt kvicka för att snabbt komma in i skyddsrummen. (Nixon använde de låga förlustsiffrorna bland civila som bevis för att ”bara militära mål” hade bombats!)

Nordvietnams flygvarnings- och skyddsrumssystem liknade inga andra jag sett. Förutom några gruppsskyddsrum vid arbetsplatser och bostäder fanns det miljoner betongcylindrar nersänkta i trottoaren eller marken med plats för en person att stå eller knäböja med huvudet en bit nedanför marknivån. Högtalarsystem kompletterade luftvärnssirenerna genom att ge löpande kommentarer om hur långt borta planen var, om det rätta ögonblicket att kliva ner i skyddsrummen och när de tunga skyddslocken av cement skulle läggas på plats. Sådana skyddsrum skyddade mot allt utom en direkträff av tunga bomber. Tillsammans gav gruppsskyddsrummen och enpersonsskyddsrummen vid arbetsplatserna och bostäderna tre skyddsrum för varje invånare — ett för dem som handlade eller för folk som var på väg till eller från arbetet. Samma system fanns i byarna, utom att där bestod de av cylinderformade hål som hade grävts i marken vid hemmen, fälten, vägarna och stigarna.

Över 40000 ton bomber fälldes enbart över Hanoi i 500 B 52-attacker mellan den 18 och den 30 december. Under samma period fälldes 15000 ton bomber över Haiphong, där 305 innevånare dödades och 882 sårades enligt officiell statistik. När jag såg förstörelsen var det svårt att tro att förlusterna hade varit så lätta, men staden hade varit nästan fullständigt evakuerad.

Världopinionen väcktes som aldrig förr inför fasorna av det som kom att kallas ”julbombningarna” ute i världen, ”Nixonbombningarna” av vietnameserna och, som jag också tycker de kan kallas, ”Kissinger-bombningarna”. Den svenske premiärministern Olof Palme beskrev dem som ”illdåd” och, jämförde dem med andra skändligheter i modern historia genom namn som ”Guernica, Oradour, Babij Jar, Katyn, Lidice, Sharpeville, Treblinka . . .” USA:s char0 d'affaires drogs tillbaka från Stockholm på grund av detta och Sverige ombads av USA:s utrikesdepartement att inte ersätta sin ambassadör i Washington. Det uttrycktes allt från avsky och indignation till kyliga förebråelser från länder som normalt betraktades som USA:s närmaste vänner och allierade, länder som Japan, Väst-Tyskland, Italien, Österrike, Australien och andra. Genom att följa ”Killer” LeMays råd att ”bomba dom tillbaka till stenåldern” var det Nixon och Kissinger som framstod som stenåldersmän för miljoner människor i hela världen.

En av egenskaperna hos DRV:s ledare är att de aldrig låter sig tas med överraskning. De tillät aldrig sig själva att avväpnas av bilden av Nixon som ”fredsstiftare” eller att bedagas av hans och

Kissingers löften. De trodde från början, att Nixon eller någon annan president som ett sista kort skulle göra ett försök att slå ut Hanoi och Haiphong. Ho Chi Minh förberedde det nordvietnamesiska folket på detta från de allra första bombraiderna. Inom några veckor fanns det banderoller på varje offentlig byggnad, fabrik och skola i hela Nordvietnam med Ho Chi Minhs ord om att amerikanerna skulle kunna förstöra Hanoi, Haiphong och många industrier, men, som han uttryckte det i sitt testamente:

”Våra berg ska alltid bestå. Våra floder ska alltid bestå, vårt folk ska alltid bestå. När de amerikanska angrifarna besegrats ska vi bygga vårt land på nytt, tio gånger vackrare.”

Jag skrev vid den tiden, efter de första amerikanska bombningarna, efter att ha samtalat med ”Onkel” Ho och andra nordvietnamesiska ledare:

”Uppfattningen att hotet att förstöra Hanoi och Haiphong skulle få Ho Chi Minh till förhandlingsbordet på Washingtons villkor, avslöjar en himmelskriande okunnighet om vietnamesernas känslor och traditioner. Om det vietnamesiska folket under det första motståndskriget var beredda att bränna sina städer och sätta eld på sina hus med sina egna händer, så kommer de knappast att falla på knä för att fienden förstör deras städer och hem eller hotar att göra så.”¹⁹

Den 24 december sände Nixon ännu ett meddelande till Pham Van Dong, enligt vilket bombningarna skulle pågå tills DRV gått med på USA:s version av det preliminära avtalet. Hanoi svarade endast genom att fortsätta att skjuta ned B 52:or — för att inte tala om flera F III jaktbombplan, som man trodde skulle vara osårbara. B 52:orna sköts ner i en takt som djupt oroade den strategiska flygstabens högkvarter. (Reuter rapporterade vid den tiden att B 52:or sköts ner så snabbt att om de fortsatte att skjutas ned i samma takt så skulle strategiska flygstaben inte ha några plan kvar efter tre månader). USA:s försvarsdepartement medgav att ”endast” 15 plan förlorats, medan 6 skadats. Vidare rapporterades 93 flygare som döda, tillfångatagna eller saknade under denna 12 dagar långa tidsrymd. Den 26 december sände Nixon ett mycket annorlunda meddelande som gick ut på att bombningarna skulle pågå tills Hanoi sände sina förhandlare tillbaka till konferensbordet i Paris. På detta svarade Pham Van Dong att DRV:s delegater aldrig skulle återvända till konferensbordet så länge bombningarna fortsatte. Nixon svarade brådskande att bombningarna skulle stoppas så att konferensen kunde börja arbeta på nytt den 30 december. Under dessa premisser gick Hanoi med på att återuppta samtalen och sände Le Duc Tho tillbaka till Paris, efter att ha väntat några dagar efter den 30 december för att kontrollera att bombningarna verkligen stoppats.

Den 8 januari 1973 möttes Le Duc Tho och Kissinger för första gången efter det ödesdiga sammanträdet den 13 december. Journalisterna kunde se en inte särskilt självsäker Henry Kissinger gå till den vanliga mötesplatsen. Förre hade Le Duc Tho leende kommit ut med handen utsträckt till hälsning. Nu fick Kissinger gå fram till den stängda dörren utan att någon mötte honom och knacka på. Efter en försvarlig paus öppnades dörren och Kissinger försvann ur sikte. Han blev iskallt mottagen av en vredgad Le Duc Tho som under de följande två timmarna skällde ut honom för Nixonregeringens lömska uppträdande i allmänhet och hans — Kissingers — eget uppträdande i synnerhet. Kissinger svarade bara med att trött vifta med handen och protestera: ”Men jag är inte ansvarig för bombningarna”, vilket inte alls övertygade den silverhåriga gamle revolutionären Le Duc Tho. (Det var redan känt i välinformerade journalistiska kretsar i Washington att innan Kissinger lämnade Paris den 13 december hade han telegraferat till Nixon: ”Vi har blivit lurade. Bomba! Bomba! Bomba!”)

Kissinger kunde bara sitta och ta emot. Han hade inte längre möjlighet att försöka tvinga sina

¹⁹ *Vietnam North*, International Publishers, New York, 1966, s 119 f.

villkor på motparten. Han hade inte längre något inflytande. Hans ess — hot om våld, med tillräckligt användande av våld för att göra hotet troligt, — hade redan spelats — och trumfats. En av hans favoritdoktriner hade drastiskt minskat i värde genom att ha använts. Han var tvungen att förhandla fram några små ändringar i dokumentet som hade varit färdigt att undertecknas den 31 oktober och presentera detta för allmänheten i USA och världen som något som hade kramats ur nordvietnameserna genom ”julföreläsningarna”. Den 23 januari var det slutliga utkastet klart och skulle undertecknas den 27. Thieu fogade sig, som vi ska se senare, sedan han fått en stor dollargåva och en förbindelse som i verkligheten betydde: ”Avtalet är en papperslapp. Skriv under. Gör vad du vill senare och vi kommer att stötta dig till det yttersta.” Och det hade han skriftligt på från Nixon!

Således, vid en högtidlig ceremoni den 27 januari 1973 i Paris' internationella konferenscentrum satte utrikesminister Nguyen Duy Trinh för DRV:s räkning sin signatur, tillsammans med Förenta Staternas utrikesminister William Rogers, PRR:s utrikesminister, madame Nguyen Thi Binhs, och utrikesminister Tran Van Lams från Republiken Vietnam, under ett dokument som officiellt betitlades: ”Avtal om slut på kriget och återupprättande av fred i Vietnam”. Texten var närmast identisk med den som hade förberetts i oktober, tre månader tidigare. Även om jag hade bevakat Pariskonferensen från början, var jag inte på plats för att påminna Nguyen Duy Trinh om att ceremonin med undertecknandet på några timmar när var fem år efter vår historiska intervju som hade spelat en viss roll för att få igång den process som ledde till undertecknandet.

Vid den tiden var jag i Hanoi för att uppleva stämningen när avtalet hade undertecknats. Oavsett hur det skulle följas — och Thieus bråk vid sidan om i Saigon inbjöd inte till någon optimism — så representerade avtalet en milstolpe av oskattbar betydelse på den vietnamesiska revolutionens oändligt svåra väg.

Tetfirande i fred

Det var fula hål i väggar och tak och fönster fattades i huvudbyggnaden på Hanois civila flygplats, Gia Lam, men vänner som jag fruktade kanske hade omkommit i ”Kissinger-bombningarna” var där med blommor för att hälsa mig välkommen. Längs vägen från flygplatsen blev vi tvungna att sakta in för en underlig procession av fordon; armélastbilar, hästar och oxdragna vagnar, handkärror som drogs och sköts av folk i alla åldrar, alla lastade så högt det gick med sängar, skåp och stolar — det blygsamma möblemanget i ett vanligt vietnamesiskt hem. Gamla människor och barn satt högst upp på lassen eller inklämda på flaken.

Mellan denna omaka samling fordon kryssade män och kvinnor på cyklar, vanligen med barn i korgar på styret och pakethållaren. Allt var en del av den Stora Återkomsten. Bombningarna norr om 20:e breddgraden hade upphört för över en månad sedan — men luftvärnsbatterierna stod bemannade på bägge sidor av vägen och visade att inget togs för givet. Press och radio hade gjort försiktiga hänvisningar till möjligheten av att ett fredsavtal till slut skulle undertecknas. Detta var tillräckligt för att de återvändande skulle strömma in i huvudstaden från alla håll.

Själva Gia Lam — en industriförort till Hanoi på norra sidan av Röda floden — var en stenhög. Den stora järnvägsverkstaden var bara förvridet stål och igenrasade tak, genom vilka man såg rostiga vrak av utbrända tåg. Stenskärvor täckte trottoarerna och där fasader till hus och affärer fortfarande stod upprätt fanns bara tomma ruiner bakom dem. Vår bil skumpade fram över en av flera pontonbroar med ruinerna av den stora Long Bien-bron i bakgrunden. Ett av spannen hade fallit ner i floden. Ett stort hål gapade där det andra spannet skulle varit. Blixtrande blått ljus vittnade om att svetsare arbetade med något som man tyckte var ett tafatt försök jämfört med

uppgiftens våldighet.

Rörelsen och vitaliteten hos folket och de prydliga, rena gatorna när vi kom in i själva staden, stod i skarp kontrast till den deprimerande förstörelsen längs vägen från flygplatsen.

Jag kom till Hanoi på kvällen innan Fredens stora Tet-firande, en fest som aldrig kommer att glömmas av dem som deltog. Tet är som en kombination av jul och nyår, en tid då familjerna träffas, en tid av förhoppningar och planer inför det nya året, en så stor fest som familjebudgeten tillåter. De trånga gatorna runt den centrala marknadsplatsen på morgonen efter min ankomst var fulla med morgonkunder och lyste som eld av blommor, särskilt persikokvistar och små apelsinträd behängda med miniatyrfrukter som sken som små lyktor. Persikokvistar och apelsinträd — bägge sorterna om möjligt — måste man ha för att riktigt fira Tet. Aldrig hade det funnits ett sådant överflöd av blommor och allt från guldfiskar som simmade i glasskålar — bägge i många olika storlekar — till pappersblommor och drakar och girlander av smällare, allt glänste och var som gjort för en fest. Marknadsstånden var överfyllda med frukt och grönsaker, söta riskakor och bakelser som är specialiteter för Tet. Folkmassorna på gatorna svälde så att det till och med blev omöjligt att cykla. De flesta av ungdomarna var klädda i olivgröna uniformer och med Vietnams folkarmés kamouflagemålade hjälmar. Men där fanns också tusentals nyligen återförenade familjer — barn som satt uppflugna högt på föräldrarnas axlar, med ansikten som sken som persimoner och apelsiner inför färgfesten och alla godsakerna.

Plötsligt hördes ljudet av trumslag och skrällande cymbaler och massan delade sig för att Släppa fram en lastbil, svept i röda banderoller från vilken unga människor delade ut extraupplagor av morgontidningen. Röda rubriker — stora som aldrig tidigare skådats — meddelade att Parisavtalet hade undertecknats. När bilarna passerade i snigelfart med många uppehåll, sträcktes hundratals händer ut efter tidningar och köparna tog sig några minuter för att läsa de otroligt goda nyheterna. Dokumenten hade verkligen undertecknats i Paris cirka 12 timmar tidigare men eftersom så många förhoppningar grusats i det förflutna meddelades inget på radio, eller i tidningar, innan bekräftelsen och den fullständiga texten hade mottagits från DRV-delegationen i Paris.

Medan andra banderollprydda lastbilar och minibussar sakta körde fram längs de stora marknadsgatorna och delade ut de goda nyheterna, väcktes högtalarna, som under de åtta föregående åren så ofta hade ljudit av bistra varningar om annalkande död och förintelse, till liv. Till ackompanjemang av revolutionär musik kungjordes de viktigaste delarna av avtalet och vad de betydde. I huvudgatans hörn smälte bergen av extra morgonupplagor som snö i solsken och försäljarens medhjälpare hann knappt med att klara pressen från kunderna.

Under de följande tre dagarna var parollen i det officiellt utlysta firandet ”låt glädjen vara obegränsad”. Strömmen av återvändande växte till en flodvåg. Aldrig hade Hanois innevånare haft ett bättre skäl att fira och aldrig hade så goda nyheter kommit vid ett bättre tillfälle. Tet blev nu tillfället för stora familjefester. Hustrur och män hade varit skilda från varandra på grund av arbete, barn hade varit skilda från sina föräldrar, syskon från varandra, skolor hade evakuerats klassvis, de mindre barnen hade skickats till avlägsna byar, om möjligt tillsammans med sina far- eller morföräldrar. Det var bara genom sådana åtgärder som man kunde garantera att så många som möjligt överlevde. Nu strömmade de sedan länge skilda familjemedlemmarna samman för den största familjehögtid huvudstaden någonsin varit med om. Och de allra första raderna i Parisavtalet var den ståtligaste Tet-gåva en vietnames någonsin kunnat föreställa sig: ”USA och alla andra länder respekterar Vietnams oberoende, suveränitet, enhet och territoriella integritet som den erkänt i 1954 års Genèveavtal om Vietnam.”

Vietnamesiska patrioter hade slagits för detta hela sitt vuxna liv. Underligt nog så fanns inte

orden ”och alla andra länder” med i oktoberversionen av avtalet, men de skrevs in — uppenbarligen utan att Le Duc Tho satte sig emot — under januariförhandlingarna. Detta var typiskt för tomheten i Nixons och Kissingers påståenden att krigets fruktansvärdaste bombningar hade varit nödvändiga för att få till stånd vissa grundläggande ändringar i texten. Alla väsentliga punkter, som man måste förmoda att Kissinger slogs som hårdast mot att ha med i originaltexten, finns kvar. Nyckelparagrafen nummer 4 till exempel, att: ”USA kommer inte att fortsätta sin militära inblandning eller intervensera i Sydvietsnams inre angelägenheter” är ord för ord som i originaltexten. Tillägget ”och alla andra länder” i paragraf 1 tillkom för att antyda att USA inte var det enda landet som inte hade respekterat 1954 års Genèveavtal. På liknande sätt förklarar paragraf 9 (c) att: ”Främmande länder skall inte påtvinga det sydvietnamesiska folket någon politisk inriktning eller personlighet” medan originaltexten lydde: ”Förenta Staterna tar inte ställning för någon politisk riktning eller till någon politisk personlighet i Sydvietnam och de försöker inte tvinga fram en pro-amerikansk regim i Saigon.”

Ändringen här, en liten framgång för Kissinger, avslöjar genom vad som inte står USA:s avsikt att fortsätta att tvinga fram en ”pro-amerikansk regim i Saigon”. 500 vågor av B 52:or verkar ha använts som rödpenna för att rätta Kissingers usla redigering av originalversionen!

Varje objektiv jämförelse punkt för punkt av det avtal som undertecknades i Paris den 27 januari 1973 med den sammanfattning, som DRV:s regering publicerat av det avtal som skulle ha undertecknats den 31 oktober 1972, gör det fullständigt klart att ändringarna inte rättfärdigade offret av ett enda mänskligt liv. Den principfasthet med vilken originaltexten försvarades speglar ytterligare ett förödmjukande nederlag för Nixons och Kissingers våldsmetoder. Deras mål hade varit att bomba originalversionen i småbitar. Istället tvingades de svälja den hel.

Förutom de militära åtgärderna för att få slut på alla krigshandlingar; nedmonteringen av alla USA-baser; ett eldupphör utan reträtter i Sydvietnam och åtgärder för att övervaka dessa arrangemang, fastslog avtalet precis vilka steg som måste tas för att nå en politisk lösning i syd, nämligen: (paragraf II) Ingen diskriminering av individer eller organisationer som samarbetat med den ena eller den andra sidan och införandet av omfattande demokratiska friheter — press-, förenings- och mötesfrihet, frihet att välja sin arbets- och bostadsort etc. Allt detta i ett försök att stödja ”nationell försoning och enighet”. Nyckelparagrafen för att få till stånd detta sistnämnda var paragraf 12: ”A) Omedelbart efter eld upphör skall de båda sydvietnamesiska sidorna hålla konsultationer i en anda av nationell försoning och endräkt, ömsesidig respekt och ömsesidig icke-eliminering för att upprätta ett nationalråd för nationell försoning och endräkt bestående av tre lika delar. Rådet skall verka enligt principen om enhällighet. Sedan nationalrådet för nationell försoning och endräkt antagit sina funktioner skall de båda sydvietnamesiska parterna konsultera varandra om upprättandet av råd på lägre nivåer. De båda sydvietnamesiska parterna skall underteckna en överenskommelse om interna frågor i Sydvietnam så snart som möjligt och göra sitt yttersta för att uppnå detta inom 90 dagar efter eld upphör och i enlighet med de sydvietnamesiska folkets längtan efter fred, oberoende och demokrati.

B) Nationalrådet för nationell försoning och endräkt skall ha till uppgift att verka för de båda sydvietnamesiska parternas genomförande av denna överenskommelse, uppnåendet av nationell försoning och endräkt och försäkrandet av demokratiska friheter. Nationalrådet för nationell försoning och endräkt skall organisera fria och allmänna val som föreskrivits i denna överenskommelses 9:e paragraf (b) och besluta om procedurerna och detaljerna kring de allmänna valen. De institutioner för vilka de allmänna valen skall gälla kommer att beslutas genom konsultationer mellan de båda sydvietnamesiska parterna. Nationalrådet för nationell försoning och endräkt skall även besluta om procedurerna och detaljerna kring de lokala val som de båda sydvietnamesiska

parterna enas om.”

PRR:s uppfattning om en treparts övergångsregering som Madame Thi Binh föreslagit den 1 september bibehölls således i förminskad form genom en tredelad rådgivande församling. En olycksbådande antydning om hur USA tänkte respektera ”självbestämmanderätten” kom i Nixons radiotal den 23 januari där han meddelade att avtalet hade undertecknats. Efter att ha förklarat att den slutliga överenskommelsen hade nåtts denna dag och att detta skulle medföra ”en ärorik fred” för Sydvietnam, förklarade han: ”Förenta Staterna kommer att fortsätta erkänna regeringen i republiken i Sydvietnam som den enda legitima regeringen i Sydvietnam”, ett uttalande som Thieu aldrig upphörde att utnyttja t.ex. genom att vägra genomföra någon av delarna i paragraf 12.

Men ändå fanns det mycket att glädja sig över i Hanoi; många skäl att fira under de dygn när gatorna och parkerna var fyllda med upprymda människor. Känslomättade möten ägde rum i hela staden mellan vänner som inte hade sett varandra under evakueringsåren. Explosionerna från enorma mängder smällare av alla storlekar ersatte luftvärnsbatterierna. Borgmästare Hung släppte loss tusentals ton extraransoner av mat och i hemmen hos olika vänner som jag besökte fanns ingen brist på mat eller på det starka ”shum shum” — risbrännvinet — att skölja ner maten med. Även bland skärvorna på Kham Thien-gatan, mitt bland rörande handskrivna lappar på pinnar nerstuckna bland stenarna om att det och det barnet hade överlevt och nu fanns hos ”farbror Nguyen . . .” eller ”tant Minh . . .” på den och den adressen, fanns också persikoblommor och apelsinträd utanför de provisoriska skydden och de bidrog till att mildra tröstlösheten.

”Det nära förflutna var fruktansvärt, det nuvarande är svårt, framtiden är ljus — och vid Tet tänker vi alltid på framtiden”, sammanfattade en småväxt äldre kvinna, medan hon tog några steg tillbaka för att betrakta det lilla apelsinträd, som hon just satt upp mellan några tegelstenar utanför ruinerna till sitt hus — också det i Kham Thienområdet. Även under helgerna arbetade folk där, de skrapade cement från tegelstenar och staplade dem prydligt på hög. Ibland staplade de dem utan cement emellan som väggar till tillfälliga bostäder.

Vad betydde avtalet för vietnameserna? Först och främst att inom 60 dagar skulle det inte längre finnas några utländska trupper på vietnamesisk mark, för första gången sedan en fransk-spansk expeditionsstyrka hade erövrat Saigon 1859. Bombningarna hade upphört och denna gång verkade det vara för gott. Landets oberoende och enhet hade erkänts och denna gång — till skillnad från 1954 i Genève — hade amerikanerna undertecknat avtalet. Hur Thieu än skulle genomföra avtalet i syd, så stannade — också till skillnad från 1954 års Genèveavtal — de revolutionära styrkorna där de var, med vapen i hand, tills en politisk lösning hade åstadkommit och de båda sidornas arméer hade förenats och till stor del demobiliserats. De revolutionära styrkorna i söder hade en egen regering som vann växande internationellt erkännande.

”Genèveavtalet gjorde halva vårt land 'rött',” förklarade en bonde från stadens utkanter som jag träffade när han förnöjsamt betraktade B 52:an i Hanois Zoo. ”Parisavtalet gör halva södern 'rött'. Det tog 20 år. Det kommer att ta mycket kortare tid att göra den andra halvan av södern 'röd'.” Det var en av de bästa sammanfattningarna jag hört.

För de som var mer vana att tala i politiska termer, som Luu Quy Ky, ordförande i det vietnamesiska journalistförbundet, så var avtalet ett dokument av allra största betydelse för den kommande kampen i söder. En ”verklig politisk plattform” sade han, ”som utgör den lagliga grunden från vilken man kan fortsätta kampen på en högre nivå. Vår hållning och den som våra kamrater i syd intar, är att noggrant genomföra avtalet i de befriade områdena, undvika alla provokationer, och kräva att Saigonregimen följer avtalet lika strikt.”

Det fanns mycket för en journalist att göra och se under de första dagarna. På kvällen den 28 hölls en ceremoni då Vo Nguyen Giap tog farväl av den framstående grupp officerare ur Vietnams folkarmé som skulle åka till Saigon som delegater till den gemensamma militära fyrpakts-kommissionen. Ledaren för gruppen svor inför Giap att de troget skulle genomföra sin uppgift att övervaka avtalets strikta tillämpning. Det var ett högtidligt och ganska rörande tillfälle och jag var inte den ende som i mitt inre undrade om några av dessa någonsin skulle återvända till Hanoi, med tanke på den ström av skymford mot avtalet som fortsatte komma från Thieus högkvarter. (Vo Nguyen Giap såg anmärkningsvärt frisk ut för övrigt, med tanke på uppgifter från den amerikanska underrättelsetjänsten i Saigon om att han hade sprängts i bitar av en bomb med fördröjd utlösning i Haiphong bara en månad tidigare.) Delegationen fördröjdes 24 timmar när de anlände till Saigon nästa dag på grund av att myndigheterna där försökte få dem att fylla i formulär, som om de vore immigranter — eller turister — medan de enligt avtalet hade diplomatisk status. Slutligen fördes de iväg till ett område avspärrat med taggråd på Tan Son Nhutflygbasen, som skulle tjäna som bostad och högkvarter åt dem. Detta var inledningen till en rad trakasserier och förolämpningar som inte upphörde förrän den 30 april 1975. En annan ceremoni ägde rum för att välkomna segraren Xuan Thuy och hans förhandlingsdelegation när de återvände från Paris. Jag fick besöka Haiphong (till två tredjedelar förstört) och kolgruvestaden Hongay vid den hänförande Alongbukten norr om Haiphong, som säkerligen kommer bli en betydande internationell turistort. Hongay hade förstörts till 100 procent, inte en byggnad var hel. Stadens stolthet, ett fotbollsstadion i utkanten av staden hade fullständigt sprängts i luften, samma dag som det officiellt skulle öppnas! Högvärdig antracit från Hongay är en av DRV:s viktigaste exportprodukter — mycket uppskattad i bland annat Japan — men sorteringsverket och de närbelägna hamnanordningarna vid Campha hade sprängts i bitar.

Jag såg Henry Kissingers ankomst den 10 februari. Enligt vad man trodde kom han på ett fyradagars besök för att diskutera genomförandet av paragraf 21 i avtalet (som består av 23 paragrafer). I denna hette det:

”USA förväntar sig att denna överenskommelse kommer att inleda en era av försoning med den Demokratiska Republiken Vietnam liksom med alla Indokinas folk. I enlighet med sin traditionella politik kommer USA att bidra till att hela krigets sår och till efterkrigstidens återuppbyggnad i Demokratiska Republiken Vietnam och i hela Indokina.”

Detta var i förbigående sagt den exakta ordalydelsen i avtalets originalversion. Kissinger och hans följe beviljades alla artighetsbetygelser som tillkommer viktiga gäster. De möttes på flygplatsen av Le Duc Tho. Men Kissinger hade inte kommit för att diskutera ”efterkrigstidens återuppbyggnad” även om han borde varit blind för att inte se ”krigets sår” till ett värde av några hundra miljoner dollar bara under resan från Gia Lam-flygplatsen till gästhuset! Han hade kommit för att diskutera storleken på den muta USA var villigt att betala för ett löfte från DRV:s sida att överge sina landsmän K_ söder. Så enkelt och rätt var det, men hans värdar fortsatte att behandla honom och hans medhjälpare på ett mycket”, civiliserat folks artiga sätt. Ingen avstickare från den officiella färdvägen för att köra förbi Kham Thien-gatan, ingen inbjudan att besöka Zoo! Det enda konkreta resultatet av besöket blev ett beslut att upprätta en gemensam ekonomisk kommission ”med uppgift att utveckla de ekonomiska förbindelserna mellan de bägge länderna ...” Det var en vänligt leende Kissinger som kom och en dystert blängande Kissinger som for fyra dagar senare. (Den gemensamma ekonomiska kommissionen höll senare några resultatlösa möten i Paris, sedan ajournerades den på obestämd tid när det stod klart att USA bara var intresserat av att köpa södern för ett antal miljarder dollar.) Det var typiskt att USA:s ledare trodde att en miljarddollarmorot skulle nå framgång där B 52-käppen hade misslyckats!

Strax innan Kissingers besök sade premiärminister Pham Van Dong till mig: ”Vi kommer att

göra allt för att Parisavtalet ska respekteras fullständigt. Avtalet är det konkreta uttrycket för allt som vi vunnit och det öppnar nya möjligheter för segern i den nationellt demokratiska revolutionen i söder.” På frågan om förbindelserna mellan USA och Nordvietnam efter Kissingers besök svarade premiärministern:

”Vi är beredda att normalisera förbindelserna. Men några problem måste först lösas. Frågan om bidragen för att hela krigets sår och återuppbyggnadshjälpen måste lösas så att alla blir tillfredsställda. Men vi kommer inte att acceptera några villkor. I alla frågor måste våra intressen, våra rättigheter, vår suveränitet alltid respekteras.” Med hänvisning till rapporter om att den amerikanska kongressen förmodligen inte skulle godkänna att fonder avsattes för att genomföra paragraf 21, sade premiärminister Pham Van Dong: ”Vi kommer att kräva att Förenta Staterna fullgör sina åtaganden. Om folket i Förenta Staterna vill lindra sitt samvete kommer de att stödja detta. Men vi kommer att insistera på att fritt få disponera de medel som tilldelas oss. Vi är fast beslutna att förbli herrar i vårt eget land.” Vad gällde genomförandet av avtalet överhuvud taget sade Pham Van Dong: ”Förenta Staterna verkar vara på väg att upprepa samma gamla misstag och blunda för verkligheten. Samma gamla misstag att inte se saker som är utomordentligt viktiga för alla.”

Detta var de ståndpunkter som lagts fram under Kissingers besök i Hanoi; det var ståndpunkter som också lades fram under den ekonomiska kommissionens möten i Paris. Om Kissinger hade väntat sig att finna Hanoi i en förtvivlad ekonomisk situation med handen utsträckt efter dollar, såsom han var van från Sydvietnam och från så många andra av Amerikas tiggande lydstaten, måste han ha blivit djupt besviken. Nordvietnam var fattigt, ja, och Förenta Staterna hade gjort sitt bästa för att göra det ännu fattigare genom att bomba bort det lilla som nordvietnameserna hade. Men Nordvietnam var också oändligt rikt på nationell stolthet och värdighet, vilket Kissinger skulle ha uppmärksammat om han och hans följe varit känsliga. Genom USA-delegaternas krämaraktiga inställning i den gemensamma ekonomiska kommissionen — där de försökte köpa en halv nation billigt — verkade det som om de inte hade uppmärksammat något.

En av Kissingers medhjälpare fanns diskret på plats den 12 februari för att övervaka de första transporterna av fångna amerikanska piloter från Gia Lam-flygfältet. Först hölls ett möte i den utbombade passagerarhallen med medlemmar i den internationella kontroll- och övervakningskommissionen (Kanada, Indonesien, Polen och Ungern) plus representanter från Pentagon och Vietnams folkarm, vid vilket man kom överens om hur fångarna skulle överlämnas. En representant för det amerikanska flygvapnet tog sedan plats bakom ett bord under ett tälttak med en lista över de krigsfångar som skulle frigges. Bredvid stod andra bord för Internationella kontrollkommissionens officerare. När alla var på plats körde en kamouflagemålad buss fram. Ur den steg piloterna. Prydligt klädda, välnärda, friska marscherade de en efter en fram till bordet, gjorde honnör, uppgav sina namn och nummer och eskorterades bort till silverglänsande Stratoliners som väntade på att flyga dem till Guam.

En tjänsteman från Pentagon, som såg ut att vara alldeles utom sig, försökte ta tag i var och en och viska några ord i deras öron — förmodligen om vad de skulle säga när de kom fram. Bland de första som frigavs var en av piloterna från ”julföretningarna”. Han hade benet i gips efter den oväntade ”landningen”.

Ingen av dem liknade de utmärklade människospillror som hasat sig ut i friheten från USA:s och Saigons fångelser i Sydvietnam. De fick — vilket visades i TV i väst — hasa sig fram med händerna eftersom deras ben var förtvinade och oanvändbara sedan de suttit i kedjor i årtal i tigerburarna på Poulo Condor och andra ställen. Men USA-pressen framställde det ändå som om det vore USA-piloterna man skulle tycka synd om och inte de torterade spillrorna från de fångelser USA skött — eller de tiotusentals föräldralösa, änkor och invalider som fallit offer för piloternas bombningar!

När den första glänsande Stratolinern startade med sin last av piloter, mumlade en av mina gamla vänner, en vietnamesisk historiker: ”Sannerligen, tiderna förändras. När vi besegrade mongolerna så brukade vi skicka tillbaka dem till Kina på våra egna hästar, eller på båtar med tillräckligt med förnödenheter för att de skulle klara sig under vägen. Sedan skickade vi sändebud till Peking — en gång med en förgylld staty av den befälhavare som dödats — alltid med generösa gåvor och ursäkter för att vi besegrat deras arméer i beklagliga sammanstötningar då de hade gått över våra gränser. 'Var snäll och förskona oss från detta i framtiden', sade vi. Nu har vi åtminstone en inkräktare som skickar egna transportmedel för att hämta de tillfångatagna, och som till och med skickar oss ett ombud för att diskutera storleken av deras gåva.”

Den som sår vind

Så länge det gällde den militära del av avtalet som berörde Förenta Staternas intressen fungerade allt ganska bra. (Liksom det hade gjort med fransmännen nästan 20 år tidigare.) USA fick ut alla sina fångna piloter och andra krigsfångar i god kondition, de drog tillbaka resten av sin expeditionsstyrka utan några särskilda problem. Men när det gällde DRV:s och PRR:s intressen så var situationen inte så fördelaktig. Paragraf 5 till exempel, stipulerade att:

”Inom 60 dagar från undertecknandet av denna överenskommelse kommer ett fullständigt tillbakadragande att ske från Sydvietnam av trupper, militära rådgivare och militärpersonal, inbegripet teknisk militär personal knuten till pacifiseringsprogrammet, vapen, ammunition och krigsmaterial tillhörande USA och de andra utländska stater som nämnts i paragraf 3. Rådgivare från ovan nämnda länders halvmilitära organisationer och polisstyrkor kommer också att dras tillbaka inom samma tidrymd.”

(Paragraf 3 a gällde: ”Förenta Staternas styrkor och styrkor tillhörande andra utländska stater allierade med Förenta Staterna och Republiken Vietnam.”)

Paragraf 6 fastslog följande: ”Nedmontering av alla militära baser i Sydvietnam tillhörande Förenta Staterna och de övriga utländska stater som nämnts i paragraf 3 a skall fullbordas inom 60 dagar från undertecknandet av denna överenskommelse.”

Detta föreföll vara nog så tydligt men i praktiken nedmonterades inte sådana viktiga baser som den stora flygbasen vid Bien Hoa, 20 kilometer norr om Saigon, baser vid huvudstadens flygplats Tan Son Nhut, den väldiga flyg- och flottbasen vid Danang, en stor flygbas vid Can Tho i hjärtat av Mekongdeltat och många andra. När dessa avtalsbrott togs upp i den gemensamma militärkommissionen så förklarade USA-delegaten frankt att dessa baser hade överförts till Saigonmyndigheterna innan avtalet undertecknades och således låg utanför dess ramar.

Den 29 mars, då alla amerikanska krigsfångar var på väg hem inom den 60-dagarsperiod som hade bestämts för deras frigivning, anklagade DRV USA för ”att lämna efter sig mer än 10 000 soldater förklädda till civila rådgivare”. USA:s utrikesdepartement förklarade att det bara fanns 8 500 amerikaner kvar i Sydvietnam. Av dessa var över 5 000 tjänstemän i försvarsdepartementet som hade kontrakterats av Saigonregeringen för ”underhåll, försörjning, kommunikationer, automatisk databehandling och liknande operationer för Republiken Vietnams väpnade styrkor . . .” Ytterligare 1 000 man var knutna till AID (Agency of International Development, en lätt förklädd CIA-agentur), 50 andra tillhörde militärattachés kontor på amerikanska ambassaden osv. Orden hade förlorat sin normala betydelse. Amerikanska bolagsadvokater hade använts för att utforma avtalet och se till att orden inte betydde vad de verkade betyda. Det fanns inbyggda kryphål i avtalet i enlighet med USA:s och Saigons planer att fortsätta kriget. Under perioden mellan den 3 oktober när avtalet inte skrevs under och den 2 januari när detta skedde, hade

Förenta Staterna vräkt in tunga vapen i Sydvietnam i en aldrig tidigare skådad omfattning, särskilt stridsvagnar, tungt artilleri, flygplan och helikoptrar. Officiellt skulle vapnen varit inplanerade för leverans under budgetåret 1972-73.

Vad gäller det eld upphör som skulle börja gälla vid midnatt den 27 januari så trädde det bara i kraft i områden där Saigonstyrkorna helt klart var i en svag position. Det allra skändligaste och mest olycksbådande brottet skedde följande dag när ett av Saigons hårdföra marinregementen inledde en totalattack mot en PRR-kontrollerad flottbas vid Cua Viets flodmynning alldeles söder om 17:e breddgraden, som varit i PRR:s händer sedan april 1972. Attacken föregicks av bombningar från luften och havet och Cua Vietbasen erövrades tillfälligt. PRR-styrkor gick till motanfall och åsamkade marintrupperna mycket svåra förluster. De återerövrade basen den 31 januari. I den gemensamma militärkommissionen, där PRR-representanten tog upp frågan, hävdade Saigonrepresentanten att basen hade tagits ”tio minuter före eld upphör skulle börja gälla”! Cua Viet blev senare PRR:s viktigaste handelshamn.

Detta var ett av de sällsynta tillfällena då PRR-styrkor gjorde motstånd mot sådana attacker även om det inte fanns några politiska överväganden som skulle ha rättfärdigat uppgivandet av en sådan vitalt strategisk bas. Instruktionerna under de första månaderna gick ut på att avträda mark för att vinna politiska framgångar och på så sätt visa vilken sida som var för fred och vilken som var för fortsatt krig. I de Saigonkontrollerade områdena behandlades Parisavtalet som ett ”subversivt” dokument. Grovt förfälskade versioner av avtalet publicerades för att bevisa att Saigonregimen var den enda lagliga regeringen.²⁰

Samtidigt med markerövringsoperationer mot PRR-kontrollerade områden igångsattes en omfattande halvmilitär kampanj i de Saigonkontrollerade områdena, inte bara som en intensifiering av den ständiga ansträngningen att utrota ”Vietcong” och deras misstänkta sympasitörer, utan också för att ringa in dem som misstänktes för ”neutralistiska tendenser”. Målet var att bli av med varje tänkbar kandidat från ”tredje kraften” till Nationalrådet för nationell försoning på riks- och lokalnivå. En nyckelåtgärd för att genomföra eld upphör innefattades i paragraf 3 b som fastslog:

”De väpnade styrkorna hos de båda sydvietnamesiska parterna skall bli kvar på plats. Den gemensamma militärkommissionen på två medlemmar som beskrivs i paragraf 17 skall besluta om de områden som kontrolleras av vardera parten och om grupperingens modalitet”.

Detta tolkades av PRR på så vis att det skulle ske en utväxling av kartor på normalt sätt för att definiera det territorium som kontrollerades av endera sidan, med ömsesidig reträtt från enklaver som var och en höll i den andres territorium. Detta var helt klart tanken hos dem som skrivit avtalet. Det finns talrika hänvisningar till ”områden under någondera sidans kontroll”, till exempel åtgärderna i paragraf 3a)3) i det protokoll som är knutet till Parisavtalet: ”normal militär träning utförd av parterna i områden under deras respektive kontroll”, och vidare i paragraf 3b) ur samma protokoll som förklarar att den gemensamma militärkommissionen:²¹

²⁰ Det var inte bara i Saigon som förvrängda versioner av avtalet publicerades. Den officiella sammanfattningen från Vita Huset slog fast att Saigonregeringen ”kvarstår, erkänd av Förenta Staterna, med konstitutionell struktur och ledarskap intakta och oförändrade” och med rätt att få ”obegränsad ekonomisk hjälp” och ”obegränsad militär ersättningshjälp”. På besök i Australien efter min Hanoiresa, fann jag att den version som presenterades i pressen — avtalets originaldokument hade inte publicerats — gick ut på att ”julföreläsningarna” hade tvingat DRV-PRR att acceptera.

²¹ Den gemensamma militära fyrapartskommissionen skulle enligt planerna slutföra sitt arbete inom 60 dagar efter tillbakadragandet av USA:s och andra icke-vietnamesiska staters styrkor och krigsfångarnas återvändande. Det var meningen att tvåparts-kommissionen (PRR och Saigon) skulle fortsätta att övervaka avtalets militära aspekter.

”omedelbart skall överenskomma om korridorer, vägar och andra bestämmelser”, för kommunikationer och transport ”från en part som går genom områden under kontroll av andra parten”.

Men Thieus representanter vägrade att diskutera om ”områden under kontroll”. Inför världen och sitt eget folk hade Thieu proklamerat under så lång tid att han kontrollerade 95 procent av Sydvietnam. Då skulle det vara ytterst pinsamt att på kartorna visa hur det verkligen låg till. Hans utlåtanden i frågan styrktes av redogörelser från olika västjournalister som feltolkade PRR:s disciplinerade militära passivitet under månaderna som följde efter att avtalet trätt i kraft — till och med det faktum att de kunde köra i säkerhet längs huvudvägarna blev ett bevis på att PRR-styrkorna inte existerade. ”Min regering är den enda legitima”, det var Thieus inställning. Sade inte president Nixon det? Och han uppträdde som om det verkligen var så och förbisåg det faktum att hans egen utrikesminister tillsammans med PRR:s, Förenta Staternas och 9 andra nationers, i närvaro av FN:s generalsekreterare Kurt Waldheim, den 2 mars i Paris hade undertecknat en deklaration som bekräftade Parisavtalet och därmed gav PRR internationellt erkännande. Den hållning som intogs av Thieus representanter i den gemensamma militärkommissionen i Saigon och vid den politiska konferens som hade inletts i La Celle-Saint Cloud utanför Paris den 19 mars, var att PRR-FNL i själva verket var icke-existerande rebeller som skulle utrotas. Det enda problemet rörde de nordvietnamesiska inkräktarna som måste tvingas att dra sig tillbaka.

Istället för att utmärka de områden som stod under endera sidans kontroll, krävde Thieu helt enkelt att PRR på en karta skulle märka ut var de hade baser och kvarter för sina trupper. Förutom att det var ett klart brott mot andan i den politiska uppgörelsen kunde man lätt föreställa sig resultatet av ett sådant avslöjande eftersom Thieu hade monopol på flygstridskrafter. Några av de tidigaste avtalsbrotten var ett resultat av att PRR utmärkte en plats på sitt område där de skulle frige krigsfångar. Thieutrupperna inledde omedelbart ett anfall för att erövra platsen. När Thieu intog en sådan vetlös hållning fick han USA:s fulla stöd. ”Områden under endera sidans kontroll” avgränsades aldrig och Thieu fick fria händer att försöka erövra så mycket PRR-kontrollerat område som den militära styrkebalansen och PRR:s politik att göra så litet motstånd som möjligt, tillät.

Erövringstaktiken var enkel. Thieu skickade ner fallskärmssoldater i PRR-kontrollerat område för att upprätta en utpost. Sedan hävdade han att hans ”sedan länge upprättade” bas var omringad — ett brott mot eld upphöravtalet från PRR:s sida — och skickade sedan in en pansarkolonn för att ”bryta inringningen”. Eftersom Thieu hade monopol på flygstridskrafter och tunga vapen kunde han komma undan med detta. Han kunde också upprätta sin militära administration i pansarkolonnens kölvatten. Normalt skulle sådana enheter och kolonner ha tillintetgjorts av PRR:s regionala styrkor och byarnas självförsvarsstyrkor utan att de reguljära trupperna hade behövt kallats in. Men instruktionen var att ”böja sig bakåt” för att respektera Parisavtalet och inte svara på provokationer.

Under tiden försökte PRR-delegationen i La Celle-Saint Cloude tålmodigt genomföra de politiska åtgärderna — inklusivefrigivningen av omkring 200 000 politiska fångar. Deras antal hade ökat med omkring 50 000 under några veckor efter avtalet när Thieus halvmilitära enheter och polis hade samlat upp folk som var misstänkta för att vara ”tredje kraften”-anhängare, särskilt intellektuella i Saigon och provinshuvudstäderna. Thieu följde vinken från amerikanerna, som hade klätt sina militära rådgivare i civila kläder, och ändrade de politiska fångarnas klassificering till vanliga kriminella. Eftersom ”kommunism” och ”neutralism” hade gjorts till lagbrott med dödsstraff som påföljd var detta enkelt! Thieu förnekade blankt att det fanns några politiska

fångar. Han vägrade att ens diskutera upprättandet av Nationalrådet för försoning och hävdade att det inte fanns någon ”tredje kraft” och genom grym terror gjorde han sitt bästa att göra detta till verklighet. Demokratiska rättigheter åsidosattes mer brutalt än någonsin.

Ett ytterligare drag för att hindra uppkomsten av en ”tredje kraft” var att utfärda ett dekret som påbjöd alla politiska partier att registrera sig före den 27 mars 1973. Enligt dekretet måste varje parti ha lokalavdelningar i åtminstone en fjärdedel av byarna i hälften av landets 44 provinser, liksom i varje stad. Varje avdelning måste bestå av 5 procent av de registrerade väljarna. ETTersom hans politiska motståndare betraktade detta som ett knep försatt underlätta polisförföljelser genom att de måste uppge partimedlemmarnas namn så hade bara tre av Sydvietsnams politiska partier registrerat sig före den 27 mars. De övriga 25 partierna blev automatiskt olagliga. Bland de tre som kvalificerade sig fanns det ”Demokratiska” partiet, bildat av Thieu i december 1972, när han insåg att ett avtal skulle undertecknas och att han kanske skulle behöva ställa upp i ett val. Det var inga problem att få medlemmar! Han beordrade helt enkelt alla officerare att ansluta sig, vilket betydde att befälhavarna i provinserna och distrikten — som kontrollerade varje val av Thieu-typ — blev medlemmar. De andra två partierna, det ”Liberala” och ”Böndernas och Arbetarnas” partier, leddes bägge av Thieus handgångna män. På öppningsmötet vid La Celle-Saint-Cloude-konferensen sade Saigondelegaten att det inte skulle bli några val förrän alla ”nordvietnamesiska trupper hade lämnat södern”. Detta var i sig självt ett brott mot avtalet där frågan om nordvietnamesiska trupper fanns i Södern undvikits genom en formulering (paragraf 13) som helt enkelt förklarade:

”Frågan om de vietnamesiska väpnade styrkorna i Sydvietnam skall lösas av de båda sydvietnamesiska parterna i en anda av nationell försoning och endräkt, jämlikhet och ömsesidig respekt, utan inblandning, i enlighet med läget efter kriget. Bland de frågor som skall diskuteras av de båda sydvietnamesiska parterna är åtgärder för att reducera deras militära styrka och för att demobilisera de reducerade trupperna. De två sydvietnamesiska parterna skall genomföra detta så snart som möjligt.”

PRR-delegaterna försökte att få igång diskussion om detta, men möttes av blankt avslag. Eftersom ”läget efter kriget” bestod av oupphörliga erövringsattacker mot PRR-kontrollerat område var det uppenbart att vilka nordvietnamesiska trupper som än fanns i södern så skulle de inte dras tillbaka innan detta upphörde. Inga framsteg kunde göras på någon punkt som gällde förhållandet mellan PRR och Saigon utom någon enstaka utväxling av krigsfångar. På en punkt ändrade Saigon sin ställning till valen och krävde att ett datum skulle bestämmas och att denna fråga skulle ha prioritet framför alla andra, PRR-delegaten påpekade att förutsättningen för val var upprättandet av Nationalrådet för nationell försoning, införandet av demokratiska rättigheter och frigivningen av politiska fångar.

När det stod klart att man inte skulle komma någon vart med avtalets politiska föreskrifter insåg PRR att det inte längre lönade sig med ”icke-motstånd”. För den allmänna opinionen i södern hade de gjort klart vilka som var för fred och vilka som var för krig. I oktober utfärdades en dagorder till PRR:s väpnade styrkor som förklarade att alla ytterligare erövringsoperationer skulle slås tillbaka och att de baser från vilka sådana attacker gjordes skulle ”bestraffas”.

Ett typiskt exempel på de aktioner som följde kommer från Quang Duc-provinsen, vid en punkt grovt räknat 200 kilometer norr om Saigon nära den kambodjanska gränsen. Tre viktiga baser, Bu Prang, Bu Bong och Dak Sone, som hade varit i PRR:s händer sedan april 1972, ockuperades av Saigontrupper på tidigare beskrivet sätt varefter det hävdades att de var ”omringade”. General Tran Van Tra, som var chef för PRR:s delegation i den gemensamma militärkommissionen, protesterade fem gånger och begärde att en undersökning skulle verkställas av den Internationella kontrollkommissionen. Thieus delegater hävdade att baserna hade varit i Saigons händer i

”åratal” och motsatte sig varje undersökning. PRR-styrkorna gick till anfall och återtog de två första den 4 november. Saigon svarade med att bomba deras ställningar nästa dag. PRR:s svar på detta var en ”bestraffning”, en raketattack mot den stora Bien Hoa-flygbasen den 6, som enligt en Saigonkommuniké förstörde tre jaktbombare — vilket betydde mycket större skador och därefter attackerades och erövrades den tredje basen den 7 november. Det fanns många liknande aktioner i vitt skilda delar av landet efter denna order om ”motstånd och bestraffning”. Eftersom Saigons främsta svar blev att man inledde allt större flygraider mot Loc Ninh, den inofficiella huvudstaden i de PRR-kontrollerade områdena, utfärdades en andra dagorder en månad senare med order att återta allt territorium som hade förlorats sedan den 28 januari och rikta hårda slag mot de baser från vilka Saigontrupperna inledde sina mark- och flygoperationer.

Den 23 november inledde Saigonflzget täta vågor av bombningar mot PRR:s basområde i Tay Ninh-provinsen omkring 100 kilometer norr om Saigon. PRR:s svar på detta kom den 3 december med en gerillaraid mot de stora oljeupplaget i Nha Be i Saigons södra utkanter som förstörde omkring 75 miljoner liter bensin — en stor del av Saigons förråd vid den tiden. Vid årsskiftet 1973-74 hävdade PRR att så gott som allt förlorat territorium hade tagits tillbaka och att mycket svåra förluster hade tillfogats Thieus styrkor. Vid årsskiftet höll också president Nguyen Van Thieu två tal som innebar en krigsförklaring mot PRR och ett öppet åsidosättande av Parisavtalet. Den 29 december deklarerade han att det inte fanns någon ”tredje kraft” i Sydvietnam. Det var ”ett begrepp uppfunnet av kommunisterna för att utså splittring bland folket och underlätta deras eget maktövertagande”. Det fanns således inget behov av ett Nationalråd för försoning. Det skulle inte bli några val, sade han, och ingen politisk uppgörelse vid förhandlingarna i La Celle-Saint Cloud. Den 4 januari sade Thieu att ”för de väpnade styrkorna har kriget börjat igen” och ”kommunisterna” skulle inte få förbli i säkerhet i sina baser för att förbereda attacker mot Saigonstyrkorna. ”Vi ska inte bara genomföra militära aktiviteter i våra egna zoner utan också i områden där deras armé nu är stationerad. . .”

Dessa två tal klargjorde Thieus verkliga inställning till Parisavtalet som den varit från början och som den visade sig på slagfälten. De gjorde slut på alla illusioner om att avtalet någonsin skulle genomföras så länge Förenta Staterna höll Thieu kvar vid makten. Det var en anmärkningsvärd upprepning av Ngo Dinh Diems förkastande av 1954 års Genèveavtal — med officiellt amerikanskt bifall — omkring ett år efter det att det hade undertecknats. Förenta Staterna kunde åtminstone hävda att de inte hade undertecknat Genèveavtalet och bara hade spelat en obetydlig — för att inte säga negativ — roll i förhandlingarna som hade frambringat detta avtal. Men USA hade undertecknat Parisavtalet och varit en av huvudparterna vid förhandlingarna. Få av dem som följt händelserna i Vietnam kunde efter Thieus två tal hysa några tvivel om att dörren återigen hade slagits igen till alla lösningar utom de militära. Vad som hade hänt under 1973 gav ytterligare en bekräftelse på att Nixon och Kissinger, liksom Johnson och Dean Rusk före dem, var oförmögna att acceptera det faktum att fredsgester och det slag av återhållsamhet PRR hade visat, inte berodde på militär svaghet. De gav upp mark — de reste sig inte och slogs. Ha! De höll på att dra sitt sista andetag! Nu var det dags att slå till och slå till hårt! Det var den vanliga tröttsamma reaktionen hos män som tillvitade motståndarna sina egna uppfattningar. Det förefaller som om det var omöjligt för dem att fatta att PRR:s ovilja att slå tillbaka berodde på en ansvarsfull inställning; PRR ville undvika blodsutgjutelse — på motståndarsidan lika väl som på deras egen sida och PRR eftersträvade lösningar inom ramarna för vad som var ett mycket bra avtal.

Det fanns en fråga där PRR—FNL:s representanter var orubbliga och den gällde det fullständiga oberoendet och självbestämmanderätten med den nödvändiga friheten att utöva självbestämmande. Detta var kärnan i allt deras arbete i den gemensamma militärkommissionen och vid La Celle-Saint Cloud-konferensen. Och det var just detta som Förenta Staterna var beslutna

att förhindra till varje pris. Det var ytterligare en bekräftelse på att i varje fas av Vietnamkriget, inklusive förhandlingarna, förkastade Förenta Staterna alla kompromisslösningar som var förmånliga för dem och föredrog det fåfänga hoppet om total seger. Det fanns en sorts masochism i detta som speglade en fullständig oförmåga hos de amerikanska politiska och militära ledarna att inse verkligheten eller göra en skälig uppskattning av styrkeförhållandena — för att inte tala om att upprätthålla ett minimum av internationell moral. Ingen kunde anse Kissinger vara en dum människa och ändå handlade han ständigt som en sådan när det gällde Vietnam. Den gamle bonden som begrundade B 52:an i Hanoi djurpark var oändligt mycket mera klarsynt. Kissinger framstår efter alla dessa händelser som en sentida kung Knut den store som försöker hejda tidvattnet med en sopkvast! Förenta Staterna hade i själva verket aldrig behövt vara ute på stranden. Men under detta första år av ”fred” ”förlorade” Förenta Staterna Vietnam. De försatte sitt tillfälle att bevara en smula amerikansk självrespekt för att istället välja tärningsspelarens ”allt eller inget”.

Senare skulle Kissinger förklara att han: ”alltid hade ansett Indokina vara en katastrof — delvis för att vi inte tänkte igenom följderna av vad vi höll på att göra ... ”Vi bedrog oss själva genom att ta för lätt på en uppgift vars vikt vi inte förstod, med metoder som inte passade problemets omfattning ...”²²

Sanningen är att vid varje tillfälle när det fanns valmöjligheter valde Förenta Staterna den mest krigiska utvägen — och detta var aldrig mera sant än när Kissinger styrde de nationella säkerhetsfrågorna och utrikespolitiken. Det skedde inte slumpmässigt, det var inga osäkra steg av en Uncle Sam med förbundna ögon som stapplade ut i ett kärr. Det var ”håll huvudet högt och rakt fram” hela vägen och det skedde utan minsta hänsyn till de internationella spelreglerna. Styrka var det enda som räknades och även på detta område där USA:s tekniska resurser är oöverträffade misslyckades de skändligen. Deras uppskattningar av styrkeförhållandena var alltid felaktiga. Ett grundläggande misstag i alla amerikanska kalkyler, inklusive och i synnerhet de som gjordes av den briljante Kissinger, var att de undantagslöst utelämnade den mänskliga faktorn. Omvänt: om det fanns något som utmärkte DRV och PRR så var det inte bara att den mänskliga faktorn undantagslöst räknades, utan att den placerades främst av allt. Människorna var nyckeln och hävstången när varje strategi och taktik planerades.

Från början av 1974 hettade kriget till, som Thieus tal hade förebådat, tills det började likna varje annat år mellan 1965 och 1972 — men utan amerikaner. De genomsnittliga månatliga förlusterna bland Thieus trupper, enligt hans egna befälhavares siffror, nådde den högsta nivån sedan kriget inletts — med undantag av perioden under Tetoffensiven och tiden närmast efter. Det var en del av det pris som Nixon, Kissinger och Thieu gärna betalade för ”vietnamiseringen”. Thieus lösning på de politiska problemen var enkel — utrota ”kommunisterna” och fördriv de ”nord-vietnamesiska inkräktarna”. Den enda kinkiga frågan var hur det skulle gå till. Det var typiskt för Thieus mentalitet och cynismen hos hans amerikanska finansärer och rådgivare att han trodde, och uppmuntrades att tro, att han kunde lyckas med det som Förenta Staterna med 550 000 egna soldater, merparten av flyget och flottan och en halv miljon eller fler Saigon-soldater, hade misslyckats med.

Under det första halvåret 1974 utkämpades större slag i alla de fyra militärområdena och Thieus styrkor förlorade praktiskt taget varje drabbning. En av de första — det största slaget sedan slaget vid Cua Viet dagen då ”eld upphör” skulle ha börjat, utkämpades mellan den 16 och 18 mars då omkring 3 000 Saigonsoldater ryckte in i PRR-kontrollerat område omkring 16 kilometer nordöst

²² I en intervju med den amerikanske kolumnisten William Buckley i ett radioprogram 13 september 1975.

om Kontum i det strategiskt belägna centrala höglandet. De omringades snabbt och besegrades i ett mycket blodigt slag i vilket, enligt PRR:s redogörelser, Saigontrupperna lämnade 230 döda och sårade på slagfältet och retirerade i oordning. (Saigon medgav förluster på 180 döda och sårade och hävdade att de åsamkat motståndarna 440 döda och sårade, men bestred inte att operationen hade varit ett dyrbart misslyckande.) Som en ”bestraffning” för attacken tog PRR:s trupper över tre Saigon-posteringar i området. Vid denna tid, och det märktes mer och mer under 1974, började Saigontrupperna känna följderna av den amerikanska reträtten. Det fanns inte längre något obegränsat flygstöd att kalla på i svåra situationer. De hade tränats efter den amerikanska modellen och var vana vid att lita till flygstöd vid minsta motstånd. Om en enhet hamnade i svårigheter var den van att dra sig tillbaka och låta jaktbombarna och de tungt bestyckade helikoptrarna ta över.

I slutet av mars lyste ett oväntat hopp över La Celle-Saint Cloud-konferensen då Förenta Staterna undslapp sig några bifallsyttringar med anledning av ett sexpunktsförslag som PRR lagt fram den 22 mars:

1. Saigonregeringen och PRR skulle omedelbart utfärda identiska order om eld upphör för att genomföra avtalen om eld upphör från den 27 januari och 13 juni 1973 och de skulle tillåta den Internationella kontrollkommissionen att effektivt genomföra sitt arbete.²³
2. Alla krigsfångar och alla politiska fångar skulle frigges och personer som inte stödde någon av parterna skulle tillåtas att fritt välja var de ville bo. Denna operation skulle vara avslutad den 30 juni.
3. Respekt för demokratiska friheter som yttrandefrihet, press-, församlings- och föreningsfrihet måste garanteras.
4. Nationalrådet för nationell försoning och endräkt skulle upprättas före den 30 september.
5. Val till en konstituerande församling skulle äga rum vid ett datum som bestämdes av Nationalrådet inom ett år efter dess upprättande.
6. Bägge sidor skulle reducera sina väpnade styrkor, som efter valen skulle utgöra en enda sydvietnamesisk armé.

Thieus delegation, som utan tvivel skakats av Washingtons lätt positiva reaktion — kanske fanns där militära realister som började känna gnagande tvivel om Saigonarméns motståndskraft — lade fram ett motförslag vid det följande mötet (29 mars) som skulle ha kunnat utgöra en grund för åtminstone en dialog. Där föreslogs att fyra kommittéer skulle upprättas för att ”inom 30 dagar” lösa frågor om demokratiska friheter, upprättandet av Nationalrådet för nationell försoning och endräkt, formerna för fria val och frågan om de väpnade styrkorna. Genomförandet av eld upphör skulle lösas av dessa kommittéer tillsammans med den gemensamma militärkommissionen och den internationella kontrollkommissionen. Att allt detta skulle kunna göras inom två månader var högst orealistiskt, men förslaget verkade vara ett steg framåt. Det blev ingenting av det. Saigondelegationen bröt upp från de återkommande

förhandlingssessionerna två veckor senare under förevändning att en PRR-attack ägt rum mot en av deras baser nära den kambodjanska gränsen och vid den följande sessionen sade de att de skulle bojkotta mötena på obestämd tid: ”tills kommunisterna har visat sin goda vilja genom konkreta åtgärder för fred ...”. Det förekom några planlösa möten med ojämna mellanrum efter

²³ Den internationella kontrollkommissionen var lamslagen på grund av att det saknades bestämda ”områden under kontroll” och den kunde bara agera efter en begäran från den gemensamma militärkommissionen som aldrig kunde komma överens om någonting.

detta men inga framsteg gjordes. Den allmänna känslan hos dem som följde samtalen var att förslaget den 29 mars inte förelagts Thieu i förväg och att avbrytandet av samtalen var ett sätt att styra bort konferensen från en tänkbar övergripande överenskommelses ”farliga vatten”.

Samma dag som de politiska samtalen avbröts (16 april) ökades trakasserierna mot PRR-delegaterna i den gemensamma militärkommissionen. Deras diplomatiska rättigheter — små som de var — drogs in, telefonförbindelserna skars av, tillståndet att hålla presskonferens varje vecka upphörde. Den fängesliknande atmosfär som de levde i, i ett avlägset hörn av Tan Son Nhut-flygplatsen blev ännu svårare att uthärda. Efter fruktlösa försök att informera den Internationella kontrollkommissionen om sin belägenhet drog sig PRR tillbaka från den gemensamma militärkommissionen vilket automatiskt avbröt den Internationella kontrollkommissionens funktioner. Det fanns mycket lite kvar av Parisavtalet vid denna tid.

När 1974 gick mot sitt slut minskade möjligheten till fred på alla fronter, militära, politiska och diplomatiska. Genomförandet av avtalet hade helt gått i baklås. Istället för att som tidigare böja sig bakåt för att undvika konfrontationer, lutade sig nu PRR framåt på tåspetsarna och slog hårt tillbaka varje Saigoninitiativ och tog självt initiativet för att hålla motståndaren ur balans. Händelsernas centrum flyttades nu en tid till Washington. Där fanns det en växande motvilja mot att fortsätta ”kasta pengar i sjön”, eller att göra något annat som uppmuntrade Thieu att förkasta alla lösningar utom striden. Valen till representanthuset i november avspeglade den landsomfattande indignationen över Watergateskandalen och tillförde Kongressen en hel del nytt blod — till största delen politiker som var mot administrationens politik att stödja Thieu till varje pris. Eller Lon Nol i Phnom Penh. Eller högern i Vientiane, för den delen, som förhindrade genomförandet av 1973 års fredsavtal om Laos.

Mot slutet av 1974 hade de tilltrasslade trådarna mellan Washington och dess marionetter i Saigon, Phnom Penh och Vientiane blivit en gordisk knut som bara mycket skarpa svärd kunde upplösa.

. . . skördar storm

Om 1974 inleddes med att Saigonstyrkorna gick till offensiv så avslutades året med att de i mycket hög grad var på defensiv. De förlorade mark i hela Mekongdeltat och var på reträtt till och med i försvarsområden strax norr om Saigon. Året slutade katastrofalt med att Saigontrupperna i december förlorade hela Phuoc Long-provinsen (utom huvudstaden). 1975 inleddes än mer katastrofalt med att huvudstaden Phuoc Binh — omkring 120 kilometer norr om Saigon, nära den kambodjanska gränsen, föll den 7 januari efter en kort belägring. Detta var första gången som en hel provins med huvudstad och allt hade ockuperats av de nationella befrielsestyrkorna. Följden blev att stor panik utbröt i Saigon. Thieu utlyste tre dagars landssorg och svor — vid flera tillfällen — att han skulle återerövra hela provinsen. Men i själva verket gjordes ingenting — utom att en serie våldsamma bombattacker mot Loc Ninh och andra PRR-baser i den angränsande Binh Long-provinsen genomfördes.

Phuoc Longs avgörande betydelse för de följande händelserna förklarades senare för mig av ledaren för den Provisoriska Revolutionära Regeringen, Huynh Tan Phat, tidigare arkitekt i Saigon, numera generalsekreterare i Nationella Befrielsefronten och premiärminister i PRR sedan dess bildande i juli 1969. Phat är en spänstig, gladlynt man, som var 62 år gammal när han flyttade in på premiärministerns kontor i Saigon efter stadens befrielse. Han hade tillbringat alla krigsåren vid frontlinjen kring Saigon. Det var där som jag första gången hade träffat honom under Tet-firandet 1964. Han är mycket typisk för de intellektuella från Saigon — liksom förre

advokaten Nguyen Huu Tho, president för FNL och ordförande i PRR:s rådgivande församling — som blev erfarna, stridsvana revolutionärer under motståndskriget mot Frankrike och USA. Under mina fyra besök i de befriade områdena hade jag funnit att deras analyser av situationen alltid bekräftades av de följande händelserna, i motsats till allt vad de amerikanska militära och politiska analytikerna kunde notera. Efter våra möten i halmtäckta bambuhyddor eller i skyddsrum vid frontlinjen var det som en dröm att träffa Huynh Tan Phat i september 1975 i premiärministerns palatsliknande kontor i Saigon han såg ut som om han varit där hela sitt liv! En av de första frågorna jag ställde var om han kunde sammanfatta de viktigaste orsakerna till att USA—Saigonkommandot och dess väldiga militärapparat med över en miljon man och med mer än en miljon halvmilitära polis- och ”självförsvars”-enheter i byarna, föll samman så dramatiskt snabbt. Han utredde vad han ansåg vara sju ”ödesdiga misstag” som begicks av amerikanerna, som enligt hans åsikt, in i det sista fortfarande svarade för alla viktiga beslut om hur kriget skulle föras.

”Huvudsaken var”, sade premiärminister Phat, ”att Förenta Staterna oupphörligen gjorde fullständigt felaktiga uppskattningar av situationen. Deras ledare gjorde detta på alla områden och begick det ena grundläggande felet efter det andra. De trodde att de genom sin massiva militära hjälp till Thieu direkt efter Parisavtalet skulle kunna krossa oss militärt, driva ut oss från de befriade områdena, tränga in i våra basområden, tvinga oss att retirera till gränsområdena och sedan besegra oss och befästa Thieus kontroll över södern. De hade vissa framgångar till en början. Delvis berodde detta på att vi ville visa vår trohet mot Parisavtalet — vem som var för fred och vem som var för krig. Delvis — för att vara helt uppriktig — på grund av bristande vaksamhet från vår sida, som gjorde att fienden kunde tränga oss tillbaka i vissa områden och tränga in i andra. Detta åtföljdes av ett ytterst brutalt förtryck av polisen och halv-militära enheter i de Saigonkontrollerade områdena. Det viktiga var att våra basområden förblev oskadda. USA:s första misstag var således en felaktig uppskattning av vad Thieu hade förmåga att göra. Pentagons planerare förstod inte heller att Thieus trupper hade fått nog av krig. Deras stridsmoral var låg, även efter det att de vunnit en del lättköpta segrar när de trängt in på vårt territorium och mött föga eller inget motstånd.

När vi befriat Phuoc Long blev detta en stor chock för Thieu. För första gången uppstod oenighet i hans kommando. Där fanns de — Thieu var en av dem — som ville sätta in alla krafter på att återerövra provinsen. Där fanns andra som manade till försiktighet, de ville gå över på defensiven för att förbättra försvaret av andra strategiska områden. Följden blev att de inte gjorde någonting, förutom att genomföra upprepade massiva bombningar. Vi studerade mycket noggrant all deras obeslutsamhet och svaghet. Till följd av detta påskyndade vi våra egna planer för den allmänna offensiv som vi motvilligt hade beslutat om som det enda sättet att bryta det dödläge som Washingtons och Thieus politik hade framtvingat. Oförmåga att korrekt värdera sina egna och motståndarens styrkor och riktigt avgöra förhållandet mellan dem och rätta sina planer efter detta,” sammanfattade Huynh Tan Phat sin analys av det första av de ”sju ödesdiga misstagen” (de andra kommer att behandlas senare), ”kan bli katastrofal”.

I en lång analys av general Vo Nguyen Giap och hans stabschef general Van Tien Dung: ”Den allmänna offensiven och de segerrika folkresningen våren 1975”, skriven till åminnelse av Ho Chi Minhs 90-årsdag den 19 maj — mindre än tre veckor efter att Saigon befriades — beskriver författarna situationen strax innan offensiven inleddes så här:²⁴

”Under två års avgörande krigföring 1973-74 vann vårt folk och våra väpnade styrkor stora segrar på

²⁴ Analysen började utkomma som en artikelserie i Saigon-tidningen Giai Phong den 5 juli 1975. Utdragen som citeras översattes till engelska av författaren från en icke-officiell fransk översättning av originalversionen.

alla fronter. Från december 1974 vann våra landsmän och deras väpnade styrkor i alla städer i Mekongdeltat och de sydöstra regionerna ännu större segrar. På kort tid slog de ut tusentals fiendepostringar och befriade provinsen Phuoc Long, den första provins som fullständigt befriades i Sydvietnam. Dessa omfattande segrar tvingade marionettadministrationen in i en situation av passivitet och fullständig upplösning, en oåterkallelig situation som tvingade dem på strategisk defensiv över hela slagfältet.”

Författarna hävdar att Förenta Staternas strategiska mål var att rensa upp alla de befriade områdena under åren 1973-76 för att få Sydvietnam under Thieus fullständiga kontroll. Detta skulle vara fullbordat vid slutet av 1976:

”De hoppades att de sedan på fredlig väg skulle kunna bygga upp och konsolidera en amerikansk nykolonialistisk regim i söder och omvandla den till en separat stat inom den amerikanska sfären och på så sätt hålla vårt land delat för en lång historisk period.”

Under ett tvåmånadersbesök i det befriade Sydvietnam som varade från mitten av juli till mitten av september 1975 hade jag otaliga diskussioner med soldater, från generaler och neråt, och med medlemmar i lokala folkliga styrkor och organisationer för att pussla ihop vad som verkligen hände och hur. Inte bara den rent militära sidan, utan det inbördes förhållandet mellan militär styrka och folkets deltagande i vad som var det totala folkkriget. Det skulle behövas mycket mer än två månaders forskning för att sammanfoga hela berättelsen. Några viktiga bitar i mosaiken kan dock ge en idé om mönstret och färgen i helheten. Från och med nu kommer de revolutionära styrkorna i denna berättelse att allmänt kallas för VFA (Vietnams folkarmé). Det står för FNL- och nordvietnamesiska styrkor, som fortfarande var separata enheter men som smälte samman till en enda militärmaskin som opererade under ett förenat befäl i Vietnams folkarmé — liksom de hade gjort fram till det historiska slaget vid Dien Bien Phu. Det fanns inte längre någon 17:e breddgrad som skar igenom VFA och inte heller fanns det någon spricka genom det vietnamesiska Lao Dong (Arbetar)partiet. Vid den tidpunkt då den avgörande allmänna offensiven inleddes uppträdde Folkets Revolutionära Parti i söder under sitt riktiga namn som den södra gren av Lao Dong-partiet det alltid hade varit.

Den 7 mars 1975 erövrade VFA de två Saigonkontrollerade distriktshuvudstäderna Thuan Man, vid riksväg 19 som förband Pleiku i det centrala höglandet med Qui Nonh vid kusten, och Duc Lap vid riksväg 14, omkring 50 kilometer söder om Ban Me Thuot. (Ban Me Thuot, Pleiku och Kontum är de tre nyckelstäderna i det centrala höglandet. De ligger längs med en nästan rak nordsydlig linje och förbinds med varandra genom riksväg 14. Ban Me Thuot är den sydligaste staden, med Pleiku i mitten och Kontum norr om Pleiku.) Samtidigt inleddes ett skenanfall mot Pleiku från väster. Detta var de första kanonsalvorna i en kampanj som skulle vara 55 dagar och nätter, som skakade världen och krossade alla USA:s drömmar om ett fjärrstyrt herravälde över Sydvietnam. Ett märkligt sammanträffande var att 21 år tidigare ledde Vo Nguyen Giap — som säkerligen hade planerat denna operation — ett annat slag som räckte 55 dagar och nätter, som skakade världen och krossade de franska drömmarna om att behålla sina kolonier i Indokina. Dien Bien Phu var ett historiskt slag på sin tid, då oskadliggörandet av omkring 16 000 franska elitsoldater var tillräckligt för att få Frankrike att gå till förhandlingsbordet och underteckna 1954 års Genèveavtal. Denna gång tog Giap itu med omkring 1 100 000 soldater, överlägset utrustade med det mesta av de bästa vapen USA kunde tillhandahålla, på ett slagfält som sträckte sig över hela Sydvietnam.

”Kort före den allmänna offensiven och folkets resningar”, fortsatte Giap och Dung sin analys, ”hade fienden fortfarande mycket kraftiga militära styrkor på alla fronter i söder. Han hade fortfarande mycket moderna vapen till sitt förfogande inklusive relativt starka flyg- och flottstyrkor... Hans väpnade styrkor var fördelade enligt vad som är känt som positionsbestämd krigföring

med syfte att försvara 'maximal territoriell säkerhet', förbundet med ett sammanflätat system av militär kontroll genom omkring 8 000 posteringar av alla slag, även nere på by- och bydelsnivå. Stora ansträngningar hade gjorts för att öka deras regionala styrkor för att kunna mobilisera alla reguljära styrkor mot våra offensiver och för att kunna inleda operationer i stor skala mot våra befriade områden. . .”

Thieu och hans USA-rådgivare feltolkade det som pågick, som Giap hade gissat att de skulle göra, och försvagade garnisonen i Ban Me Thuot genom att snabbförflytta ett regemente i den 23 divisionen — speciellt bestämd för stadens försvar — mot Pleiku, och sända ett annat regemente i 23 divisionen tillsammans med ett jägarregemente från kuststaden Qui Nonh för att försöka återerövra Thuan Man och öppna riksväg 19. Den 8 mars slog VFA till vid Ban Me Thout och erövrade den mycket starkt befästa basen och staden den 10 mars. Det var den viktigaste basen i centrala höglandet. En tid hade amerikanerna planerat att flytta alla högkvarter dit om Saigon hotades. Premiärminister Huynh Tan Phat menade att fallet Ban Me Thuot utgjorde det andra av de sju ”ödesdigra misstagen”.

”Fienden togs med fullständig överraskning när vi anföll Ban Me Thuot. Thieu insåg inte att vi kunde gå till offensiv så tidigt och hans styrkor var inte beredda. Deras moral hade sjunkit mycket genom våra motoffensiver från slutet av 1973 och framåt. De hade inte sitt förutvarande flyg- och artilleriunderstöd och deras förråd av ammunition hade blivit något mindre.²⁵ De kunde inte slösa som de var vana vid. Och de kunde inte reagera så snabbt som tidigare. Detta var också de faktorer som påverkade vårt beslut att tidigarelägga datum för den allmänna offensiven. Ban Me Thuot försvarades av två divisioner. Den 23 divisionen försvagades för att Thieu och hans USA-rådgivare lurades av vårt skenanfall och trodde att antingen Pleiku eller Kontum var vårt verkliga mål. Vi visste att om vi erövrade det mera befästa Ban Me Thuot och på samma gång skar av fiendens reträttlinje skulle detta leda till ytterligare upplösning av fiendens moral och detta kunde vara avgörande.

Det tredje misstaget var att sedan Thieu förlorat Ban Me Thuot tappade han huvudet och beordrade sina styrkor att dra sig tillbaka till låglandet vid kusten. Men vi hade redan skurit av vägarna för att hindra detta. Thieus strategi var att till varje pris konsolidera sina ställningar i låglandet vilket betydde att Pleiku och Kontum och praktiskt taget hela centrala höglandet övergavs när den lokala befolkningen reste sig och tog sakerna i egna händer. Thieu och hans amerikaner kunde inte förutse att varje reträtt eller tillbakadragande, eller vad de nu ville kalla det hela, bara ytterligare demoraliserade deras trupper. Det verkar som om deras datamaskiner inte hade någon kod för moralfaktorer. I vilket fall så hade vi inte för avsikt att tillåta att fienden konsoliderade sig i låglandet vid kusten.”

Ett tecken på den panik som grep Saigon när Ban Me Thuots fall meddelades var det brutala mordet på Paul Léandri, korrespondent för Agence France Presse, den 14 mars, för att han rapporterat om den lokala bergsbefolkningens (montagnarderna) roll i stadens befrielse. När han kallades till förhör i Saigons polishögkvarter för att förklara varför han hade skickat sin artikel reagerade uppenbarligen Léandri som varje journalist skulle gjort och försvarade sina källor och yrkesrättigheter.

När han lämnade byggnaden för att stiga in i sin bil sköts han till döds av en polisvakt. Fyra dagar senare höll en katolsk präst, fader Tran Tuu Thanh²⁶ en presskonferens i Saigon och bekräftade att de första trupper som intagit Ban Me Thuot var några tusen montagnarder från FULRO²⁷,

²⁵ Amerikanska experter uppskattade vid den tiden att Saigon-styrkorna normalt gjorde av med 18 gånger så många artillerigranater som VFA utom i höglandet där förhållandet uppskattades till 23 till 1.

²⁶ Fader Tran Tuu Thanh ledde ”Folkets antikorrupsionsrörelse” i Saigon som blev mycket aktiv efter Parisavtalets undertecknande.

²⁷ FULRO (Front Unifié pour la Lutte des Races Opprimées; Förenade fronten för de förtryckta rasernas kamp) bekostades ursprungligen av fransmän bosatte i Kambodja, i huvudsak de som hade intressen i gummiplantagerna i

understödda av stadens befolkning. Stridsvagnsunderstödda VFA-förband gick in i staden efter att den till stor del redan befriats av den lokala befolkningen. Fader Thanh förklarade att huvudskälet till stadens snabba fall var Saigons förtryckarpolitik mot montagnarderna.

Innan slaget om Ban Me Thuot var över skyndade några VFA-enheter vidare för att hindra förstärkningar att nå Pleiku eller Kontum och styrkor från de tre städerna att dra sig tillbaka till låglandet vid kusten. När Thieu började dra tillbaka sina trupper från Kontum och Pleiku hade folkets lokala organisationer erövat strategiska vägsträckor och förstört broarna vid de enda vägar längs vilka Thieus trupper, som alla var motoriserade, kunde passera. Paristidningen *Le Monde* kommenterade senare (2 april) att ”den lokala befolkningen spelade en avgörande roll för att fördriva regeringstrupperna från centrala höglandet” — dvs. samma kommentar som Paul Léandri blev skjuten för.

Det regemente från 23 divisionen som hade omfördelats till Pleiku vände tillbaka till Ban Me Thuot sedan dess befälhavare insett att huvudstötten satts in där. De fann vägen avskuren, omringades snabbt och oskadliggjordes. Återstoden av de båda andra regementena försökte dra sig tillbaka längs riksväg 21 som förbinder Ban Me Thuot med låglandet norr om Nha Trang, men de slogs sönder. Fyra bataljoner montagnardtrupper som ingick i dessa regementen gjorde myteri och anslöt sig till attacken mot de flyende överlevande i Ban Me Thuot-garnisonen. Generalerna Vo Nguyen Giaps och Van Tien Dungs sammanfattning fortsätter:

”När fienden konfronterades med våra starka attacker utvecklades hans strategiska reträtt från det centrala höglandet till en panikartad flykt av sällan skådat slag i militärhistorien. Efter segern vid Ban Me Thuot noterade vi att efter en avgörande förlust hade fiendens stridsmoral åter sjunkit betydligt och detta var ett fördelaktigt tillfälle att pressa på med vår allmänna offensiv och vinna en stor seger.

Från den 13 mars var vi sysselsatta med att blockera fiendens reträtt från centrala höglandet. Den 16 mars när fienden började dra sig tillbaka från Pleiku och Kontum via riksväg 7 (som förbinder Pleiku med Tuy Hoa på låglandet vid kusten, W. B.), mobiliserade vi våra stridsvagnsstyrkor för att erövra ställningar utmed riksvägarna 14 och 7 och i tid hindra fienden vid punkter öster och väster om Cheo-Reo passet. En enhet regionala styrkor från Phu Yen-provinsen hade skurit av Son Hoa-bron och blockerade fullständigt fiendens flyktväg. Således var ödet beseglade för fiendetrupperna på reträtt från centrala höglandet.

Mellan den 18 och 20 mars omringade, skingrade och anföll vi fiendestyrkor på reträtt och befriade samtidigt Cheo-Reo (huvudstaden i provinsen Phu Bon genom vilken riksväg 7 passerade, W. B.). Efter detta slog vi snabbt de återstående fiendestyrkorna som drog sig tillbaka mot distriktet Cung Son (vid riksväg 7 när den kommer fram till havet vid Tuy Hoa, huvudstad i provinsen Phu Yen, W. B.). Den 24 mars var fiendestyrkorna som drog sig tillbaka från Kontum — 6 jägarregementen och 3 pansarregementen tillsammans med diverse andra enheter — fullständigt tillintetgjorda.

Slagen om det centrala höglandet var en stor seger. Hela området hade befriats och mer än 112 000 marionettsoldater hade oskadliggjorts. Över 60 000 lokala invånare återfick rätten att vara sina egna herrar i byarna. Vi hade erövat alla fiendens vapen och all ammunition. Efter denna seger hade vi ett läge som direkt hotade fiendens försvarslinjer i kustområdena. Fiendens hela taktiska försvarssystem för stridsfronterna i Sydvietnam hotade att skäras i två delar . . .”

Snabbheten i aktionerna som ständigt tog Saigontrupperna med överraskning möjliggjordes av lokalbefolkningens stöd. De tog hand om de sårade, begravde de döda, tog hand om

Kambodja och på andra sidan gränsen i Sydvietnam. De hoppades kunna använda FULRO för att vinna tillbaka en del franskt inflytande i centrala höglandet, montagnardernas hemland. Senare togs rörelsen över av CIA, men övergavs efter påtryckningar från Saigonregimen. Den decimerades i en serie uppror 1965 och senare anslöt sig FULRO till FNL i huvudsak för att de senare hade en politik för upprättandet av en självstyrande delstat för minoritetsfolken efter befrielsen. Flera framstående montagnardledare är medlemmar i FNL:s centralkommitté.

upprepningsaktioner, ockuperade alla fiendeinstallationer, säkrade de lokala försvarsstyrkornas kapitulation och upprättade organ för den revolutionära makten medan striderna fortfarande pågick. VFA hade elitförband som hade som specialitet att plötsligt dyka upp bakom linjerna i Saigonarméns uniformer. De förstörde broar för att hindra fiendens reträtt eller säkrade de egna truppers framryckning. De förlitade sig på lokalbefolkningen för att bli visade vägen till målen. Den höga graden av folkligt deltagande tillät de reguljära styrkorna att koncentrera sig på huvudarbetet: att ta itu med fiendestyrkorna med största möjliga snabbhet.

Även när man följde framryckningen från långt håll kunde det klart konstateras att VFA:s befälsföring sköttes med stor smidighet. Senare diskussioner med deltagarna visade tydligt det stora spelrum lokala befälhavare hade för att omedelbart kunna utnyttja fiendens misstag eller svagheter. Och om fienden inte gjorde misstag på eget initiativ lurades han att göra detta genom skenanfall och hundratals andra knep för att få honom att se åt fel håll medan avgörande ställningar intogs. Trots USA-rådgivarna blev Saigonstyrkorna ständigt utmanövrerade och förledda att begå katastrofala och oåterkalleliga misstag.

När Thieu övertygades om att Pleiku var huvudmålet och överraskningsattacken sedan gjordes mot Ban Me Thuot, var ett karakteristiskt fall. Ännu viktigare var att Thieus allmänna strategi byggde på ett anfall från norr mot det 1 militärområdet som gränsade till 17 breddgraden och inefattade Quang Tri, Hue och Danang. Men man undvek den nordliga sektorn och i stället fick Thieu ett fruktansvärt slag i magen som gjorde honom så dubbelvikt att han aldrig hämtade sig. Medan de sista slagen fortfarande rasade i centrala höglandet svängde VFA-enheter norrut och skär av den nord-sydliga huvudväg 1 mellan Danang och Hue.

Under tiden utsattes Saigon-sektorn för tryck från söder, i Mekongdeltat där attackerna mot huvudväg 4 ”matvägen” ”matvägen” längs vilken huvudstadens dagliga livsmedelstransporter passerade — och från norr, där distriktscenat Tri Tam i provinsen Tay Ninh hade tagits den 11 mars. Alla vägar som förband Tay Ninh med Saigon skars av den 17 mars. Vid denna tid började Thieus militära ledning kritiseras mer och mer, särskilt av några högre officerare. Thieu var rädd för en kupp och samtidigt ökade det militära trycket mot huvudstaden. Han greps åter av panik och drog tillbaka den 1 luftburna divisionen — ansedd som en av de bästa — från Quang Tri för att få hjälp att försvara Saigon vilket avsevärt försvagade den nordliga sektorn. Under tiden arbetade propagandagrupper — i huvudsak flickor och äldre kvinnor — hårt med att övertala garnisonerna i norr att desertera och återvända till sina byar.

Den 19 mars, innan vägarna i Hue—Danang-sektorn skurits av, beslöt man att inleda en huvudattack mot hela området i norr. Beslutet togs på grundval av fiendens sjunkande stridsmoral. Quang Tri hade fallit samma dag utan strid. Som ett resultat av propagandagruppernas effektiva arbete övergav rörliga enheter, som skulle hålla en försvarslinje längs My Chanh-floden, helt enkelt sina ställningar och försvann till sina hem i det nu befriade Quang Tri! Den 22 mars var Hue helt omringat och en stormning inleddes samtidigt från alla håll. Motståndet var ringa, en stor del av Thieus trupper hade evakuerats till Danang av landstigningsbåtar. Hue var fullständigt befriat på eftermiddagen den 26. Ytterligare två provinshuvudstäder, Quang Ngai, i den gamla revolutionära provinsen med samma namn premiärminister Pham Van Dongs födelseort — och Tam Ky, huvudstad i provinsen Quang Tin, hade tagits över av folkets organisationer den 24. Garnisonerna flydde i oordning när det plötsligt fanns FNL-flaggor på alla offentliga byggnader och flygblad överallt som krävde att de skulle ge upp ”annars . . .”.

Pressrapporter i väst nämnde ofta att övergivandet av ett distriktscentrum eller en provinshuvudstad skedde ”utan strid”, med garnisoner som oförklarligt flydde när det inte ens fanns VFA-trupper inom skotthåll för artilleriet. Försökte man följa vad som hände genom den

officiella informationen i Saigon där enheterna lokaliserades på militärkartor med knappnålar, måste det ha verkat vara på detta sätt. Men faktum är att garnisonernas skyndsamma flykt eller kapitulation berodde på folkets resningar i det som officiellt och helt korrekt kallades för: ”Den allmänna offensiven och folkresningarna”. Denna aspekt förbisågs nästan helt — eller förnekades helt enkelt — av västpappen, men inte av Vo Nguyen Giap, som trots att han är en stor klassisk strateg, också är en varm förespråkare och banbrytare för folkriget.

Några timmar efter Hues fall gjorde Thieu en radiosändning med det välbekanta receptet för arméer på reträtt: en ny ”förkortad försvarslinje” höll på att upprättas vid Danang som skulle ”försvaras in i det sista”. Generalerna Vo Nguyen Giaps och Van Tien Dungs redogörelse beskriver vad som verkligen hände:

”Segrarna vid Quang Ngai och Tam Ky hade gjort att det stora militära baskomplexet vid Danang blivit fullständigt isolerat. Efter att ha förlorat Hue deklarerade Thieu att han var besluten att försvara Danang, kosta vad det kosta ville. Komplexet av baser försvarades av 1 infanteridivisionen, en marinkårsbrigad, flera jägarbataljoner och artilleri-, stridsvagns- och pansarvagnsregementen. Sammanlagt över 100 000 man, plus en flygdivision som var stationerad på flygplatsen, liksom ett stort antal örlogsfartyg som låg för ankar i hamnen eller kryssade utanför kusten.

Thieu och hans USA-rådgivare ansåg att vi skulle behöva åtminstone en månads förberedelser för att genomföra ett anfall mot Danang. Faktum var att vårt folk och våra väpnade styrkor i mitten av mars var långt framme i sina planer på att attackera det väldiga baskomplexet . . .

På morgonen den 28 satt fortfarande befälhavarna för marionettruppernas första armékår (de sammantagna enheterna i huvudstyrkorna i vart och ett av de fyra militärområdena utgjorde en armékår, W.B.) på möte och diskuterade försvarsplanerna för Danang. Vi hade kommit till den slutsatsen att fienden bara hade två alternativ: att snabbt dra sig tillbaka eller att genomföra fördröjande strider och dra sig tillbaka enligt en förutbestämd plan. Vi förberedde vår attack som om de hade valt det första alternativet, men förberedde oss också på att slå ut dem i den händelse de valde att utkämpa en defensiv strid.

Vårt folk och våra väpnade styrkor opererade enligt parollen: 'Slå till vid det rätta tillfället, snabbt, djärvt, överraskande och säkert'. Vi hade snabbt mobiliserat våra huvudstyrkor från olika håll och samtidigt beordrat våra hjälpstyrkor att koncentrera sig på vissa ställen och vara redo att nära samarbeta med folkets resningar. En enhet som hade deltagit i slaget om Hue beordrades att vända söderut mot Danang innan Hue-aktionen hade avslutats. Trupperna som deltog i Tam Kys befrielse beordrades norrut för samma ändamål. En annan enhet som var stationerad vid Thuong Duc fick också order om att gå mot Danang. Den 27 mars började våra styrkor löpa samman mot staden, i rörelse dag och natt. Vid samma tidpunkt lade de politiska styrkorna inne i staden sista handen vid förberedelserna för en massresning.

På morgonen den 28 började anfallet med artillerield riktad mot flygbasen, Danangs örlogsbas, Nuoc Man-flygplatsen, Son Tra-halvön (där huvudflygbasen och huvudförråden låg, W.B.) och därigenom blockerades alla reträttvägar, inklusive de per flyg eller till sjöss.

Vårt infanteri och våra stridsvagnar började också gå till anfall från alla håll, det stridsvagns-understödda infanteriet ryckte fram från norr och tog passen vid Hai Van och Lien Chien och decimerade marinkårsenheterna som vaktade passen. Sedan avancerade de snabbt in i staden och tryckte på för att tränga igenom Son Tra-halvön. De trupper som ryckte fram från söder överflyglade passen vid Ba Rien och Vinh Dien och förstörde vad som var kvar av den 3 infanteridivisionen. Sedan ryckte de snabbt fram mot södra delen av staden och slog sig in på Nuoc Man-flygplatsen. De samarbetade med lokala styrkor och invånare för att utplåna fienden i området och attackerade sedan omedelbart Son Trahalvön. Trupper som ryckte fram från sydöst erövrade snabbt Ai Nghia-basen och intog Danangs flygplats.

Folket och de lokala försvarsstyrkorna understödde de väpnade befrielsestyrkornas offensiv och reste

sig. De gjorde sig till herrar över situationen i olika områden, skyddade liv och egendom, övertalade marionettsoldaterna att lägga ner vapnen och vädjade till officerare och manskap att ge upp.

Klockan 15.00 den 29 mars strömmade våra styrkor in från olika håll och möttes i stadens centrum. Offensiven och folkets resning i Danang hade slutat med seger. Över 100 000 marionettsoldater och 1 armékårens högkvarter hade tillintetgjorts. Det starkaste militära baskomplexet i centrala Annam hade förstörts i ett anfall och en resning som varade i bara 32 timmar. Vi erövrade alla deras vapen och all militär utrustning . . .”

I en första uppskattning från USA:s försvarsdepartement befanns att militär utrustning till ett värde av omkring 300 miljoner dollar hade fallit i VFA:s händer vid Danang, tillräckligt för att utrusta sammanlagt tre divisioner av USA-storlek med åtminstone 200 stridsvagnar och 10 000 andra militärfordon.

Den 7 mars var *en* provins fullständigt befriad. I slutet av mars fanns det tretton efter de 22 första dagarna i kampanjen. Det hade varit skäligt att antaga att VFA nu skulle ta igen sig och konsolidera segrarna. Men det skulle ha varit att felbedöma Giaps begåvning och beslutsamhet, den rörlighet som gjorde att han kunde utnyttja fördelarna i nya situationer och göra korrekta analyser som byggde på insikt om fiendens sätt att tänka, där dennes reaktioner och svagheter förutsågs och luckorna genom vilka de egna styrkorna kunde skynda mot nya segrar upptäcktes. Enligt tillförlitliga källor hade tre månader anslagits för den första delen av offensiven — att krossa fienden i centrala höglandet och de nordligaste provinserna. Att detta klarades av på lite mer än tre veckor berodde i hög grad på den utomordentliga stridsmoralen hos VFA och de ovärderliga bidragen från folkets lokala organisationer. I en sammanfattning av den lysande framgångsrika första delen av den allmänna offensiven, medan den fortfarande höll på att övergå i sitt andra skede säger Giap och Dung så här:

”Efter dessa stora segrar noterade vi efter att ha jämfört fiendens styrkor och positioner med våra egna, att en för vår del mycket fördelaktig förändring hade inträffat. Fiendens styrkor hade reducerats med omkring hälften medan våra snabbt hade växt.²⁸ Fiendens försvarspositioner hade fullständigt förstörts medan våra styrkor hade dragit nytta av sina erfarenheter i den nya sortens offensiva aktioner. Fienden måste dra sig tillbaka för att försvara den lilla del av territoriet han kontrollerade i en taktisk situation som redan hade brutits sönder och hade luckor och svagheter som var omöjliga att reparera.

Vi å andra sidan hade nya baser, nya strategiska linjer att fortsätta att utveckla, nya områden att omringa och attackera. Fiendemoralen hade sjunkit snabbt på grund av serien av förluster medan våra styrkor blev mycket styrkta av segrarna. Vi hade gjort en riktig uppskattning av situationen — läget i kriget hade tillåtit snabba framryckningar.

Våra militära och politiska styrkor hade besekrat fiendens. Förenta Staterna hade visat sig vara maktlöst och inte längre kapabelt att undsätta sina marionetter. Situationen hade blivit 'mycket mogen' för att inleda en historisk operation — att direkt attackera Saigon för att utplåna marionetterna och vinna den Stora Segern.

Mot slutet av mars medan operationerna i centrala höglandet fortfarande utvidgades hade vi redan beslutat att riktningen på vårt nästa anfall skulle vara mot Saigon-Gia Dinh. Och när slaget om Hue-Danang slutade med seger beslöt vi att börja denna historiska kampanj och benämna den 'Ho Chi Minh' . . .”

²⁸ När städer och provinser befriades anslöt sig frivilliga ungdomar överallt ifrån till tjänst i den lokala självförsvargerillan, som gjorde att de regionala styrkorna och några av de lokala gerillastyrkorna kunde omformas till enheter i huvudstyrkan. Bataljoner och regementen upprättade snabbt inklusive stridsvagns- och pansarbilsenheter med pansarfordon som hade erövrats från fienden — och de förenade sig i den snabba framryckningen.

Ho Chi Minh-kampanjen

Även om de mest uppseendeväckande aktionerna skedde på den nordliga fronten (1 militär-området) och på det centrala höglandet (2 militärområdet) under de 25 dagar långa strider som skildrats i de föregående kapitlen, så betydde inte detta att det inte var mycket som pågick på andra håll. I provinserna omedelbart öster, norr och söder om Saigon (3 militärområdet), i Mekongdeltat (4 militärområdet) och kring själva Saigon i specialförsvansområdet (ett särskilt högkvarter svarade för huvudstadens försvar). Kapten Le Tan Dat, vice stabchef i VFA:s fjärde armékår, vars valnötsbruna ansikte antydde att han var mer hemmastadd i djungeln än i det fina nya högkvarter som hans stab fått överta i Saigon, berättade för mig om några av dessa understödsoperationer och om förberedelserna och inledningen till ”Ho Chi Minh-kampanjen”. Han förklarade att fjärde armékåren var en enhet som uteslutande bestod av folk från söder” sammansatt av förband som deltagit i olika regionala resningar och operationer i Nam Bo (Cochinkina)²⁹, vilka omgrupperats i allt större enheter tills de nådde en armékårs storlek”. (En armékår är enligt skolboken en självständig enhet som består av åtminstone fyra divisioner med understödsenheter, W.B.) Dess uppgift var att operera i en halvcirkelformad ”förlängd front”, nästan 320 kilometer lång från väster till öster, omkring 100 kilometer norr om Saigon.

”Vår första understödsaktion ägde rum utmed riksväg 13 (som löper från Saigon till Loc Ninh och den kambodjanska gränsen, W.B.) i provinsen Tay Ninh och längs riksväg 20 (som löper nordöst från trakten av Bien Hoa till Phan Rang vid kusten, W.B.) i huvudsak i provinsen Lam Dong. Mellan den 20 och 29 mars flyttade vi vår frontlinje fram till ett genomsnittligt avstånd av 80 kilometer från Saigon. Vi erövrade distriktshuvudstaden Dinh Quan i provinsen Lam Dong den 28 mars och provinshuvudstaden följande dag. Sedan ryckte vi snabbt fram till en linje 65 kilometer från Saigon. Vi infiltrerade elitkommandoenheter av kompani- och bataljonsstyrka i fiendens försvarslinjer runt huvudstaden. Under denna period fick vår kader inne i Saigon kontakt med våra framskjutna enheter utanför staden.”

För att hålla Saigonstyrkorna så upptagna att de inte kunde koncentrera sin uppmärksamhet för mycket till ett ställe, sade kapten Dat, ”reste sig gerillan och de regionala styrkorna i Mekongdeltat och fick fienden att hålla huvudet nere”. Vid denna tid hade president Ford skickat sin arméstabschef, förre ÖB för USA:s styrkor i Sydvietnam, general Frederic Weyand till Saigon för att stärka huvudstadens försvar. Han gjorde en rundtur längs de mest framskjutna linjerna tillsammans med sin kollega general Nguyen Vinh My. Weyand rekommenderade en linje för djupförsvaret som skulle ha en västra stödjepunkt vid Phan Rang, ungefär 320 kilometer nordöst om Saigon vid kusten, och sedan sträckte sig över centrala höglandet, för att hindra vidare framryckningar av VFA-styrkor nerför huvudväg 1 mot Saigon och Mekongdeltat. Weyand rekommenderade vidare en annan försvarslinje med en stödjepunkt i Xuan Loc, omkring 50 kilometer öster om Saigon på huvudväg 1, bara 36 kilometer från den väldiga flygbasen Bien Hoa. Xuan Loc skulle hållas till varje pris.

”Det fjärde ödesdigra misstaget”, förklarade premiärminister Huynh Tan Phat, ”var att general Weyand rådde Thieu att försvara Xuan Loc till varje pris och gjorde det till den sista stora yttre försvarslinjen före Saigon. De sände sina manstarkaste trupper till försvaret av Xuan Loc istället för till själva huvudstaden.”

Det började nästan omedelbart gå dåligt för Weyandplanen. Dalat, det norra ankaret i Phan Ranglinjen befriades den 4 april — trots mycket hårt motstånd av enheter som uteslutande bestod av officerare och kadetter från Dalats officersskola. (Den väldiga örlogsbasen vid Cam Ranh hade

²⁹ Fransmannen delade Vietnam i tre administrativa områden, från söder till norr, Cochinkina, Annam och Tonkin, som vietnameserna kallar Nam Bo, Trung Bo och Bac Bo, de södra respektive de centrala och norra områdena.

fallit dagen innan.) För att försvara Xuan Loc hade Thieu dragit samman den 18 infanteri-divisionen, 7 bataljoner polistrupper och den 3 pansardivisionen med 500 strids- och pansarvagnar och mer än 100 artilleripjäser. På flygbasen vid Bien Hoa i väster fanns den 3 luftburna divisionen och en brigad marinkårstrupper. 500 plan var avdelade för försvaret av Xuan Loc. Försvaret av Saigons nordliga infarter hade anförtrots den 5 divisionen som var baserad vid en punkt omkring 120 kilometer norr om Saigon. I nordväst fanns den 25 divisionen plus 18 bataljoner ur armén och polistrupperna; 3 artilleribataljoner med 50 artilleripjäser; en pansarbataljon med 50 strids- och pansarvagnar och 'vad som återstod av den 22 divisionen. De 7 och 9 divisionerna från Mekongdeltat hölls dessutom i reserv för den nordvästra sektorn. Allt som allt var det ett fruktansvärt uppbåd av trupper och pansar som på kartorna måste ha sett ut som en halvcirkel av stål och cement som skulle stoppa VFA var de än kom ifrån.

Inne i själva Saigon fanns den nyligen formerade 3 fallskärmsjägerbrigaden, en bataljon ur presidentens livgarde som skulle försvara "Självständighetspalatset" och 30 000 fältpoliser, specialtränade för att slå ner folkuppror. Den 1 luftburna elitdivisionen som Thieu hade tagit ner från norr hade ansvaret för försvaret av Tan Son Nhut-flygplatsen där Thieu hade sitt högkvarter.

"För att förbereda den slutliga stormningen," fortsatte kapten Le Tan Dat, "så började vår pansarkår sätta sig i rörelse från öster. Vid samma tid utförde vår 9 elitdivision en märklig bedrift. Den förflyttade sig från en position norr och nordöst om Saigon rakt igenom fiendeförsvaret och gick i ställning sydväst om huvudstaden — den bästa utgångspunkten för ett överraskningsanfall. Den första delen av slaget om Saigon började den 9 april när vi satte upp en artillerispärr mot Xuan Loc. På grund av att försvarslinjen där var mycket solid, med stora truppstyrkor, beslöt vi att undvika ett frontalangrepp och istället överflygla och oskadliggöra dem bit för bit längs hela omkretsen. Mellan den 9 och den 20 avfytrade vi omkring 200 000 skott med 120 mm granater mot Xuan Locs försvar så att fienden varken kunde få förstärkningar eller understödja andra. De svarade med att göra ungefär 150 bombraider per dag mot våra ställningar. De fällde till och med några av sina 3,5 tonsbomber ('daisy-cutters') och den senaste splitterbomben CBU 55,³⁰ men våra trupper hade grävt djupa skydd. De höll sig kvar, förflyttade sig närmare fiendens ställningar under natten och drog sig tillbaka under dagen."

"Den 18 april", fortsatte kapten Dat och tog fram en pekpinne för att visa de olika ställningarna på den stora militärkartan, "tillintetgjorde vi det 52 regementet i den 18 divisionen, strax öster om Xuan Loc. Samtidigt åsamkade vi fallskärmsbrigaden svåra förluster drygt 3 kilometer söder om basen, som då bara var en ruinhög. Natten till den 20 försökte fienden bryta sig ut och fly och vi gjorde vårt bästa för att genskjuta dem. Vi tillfångatog den 18 divisionens befälhavare, general Le Minh Dao, tillsammans med 5 000 av hans soldater, liksom överste Phuc, provinschefen i Xuan Loc. Ytterligare 3 000 fiendesoldater var döda eller sårade. Våra styrkor sköt ner 25 jetstridsbombare under aktionen." (Detta var det enda häftiga slaget dittills under den Allmänna offensiven och ett av de största under hela kriget.) Thieu begick sedan vad premiärminister Phat ansåg vara det "femte ödesdigra misstaget".

"Sedan vi hade intagit deras ställningar vid Xuan Loc ansåg Thieu och hans amerikanska rådgivare att vi skulle utnyttja detta och anfälla deras mest närbelägna svaga punkter för att på så sätt komma fram

³⁰ De väldiga "tusensköneklipparna" ("daisy-cutters") kallades så eftersom de var utformade för att explodera precis ovanför marken så att explosionens största kraft riktades horisontellt, i sidled, för att åstadkomma största möjliga förstörelse på marknivå. Amerikanerna hävdade att dessa bomber bara användes för att spränga fram landningsplatser för helikoptrar i djungeln. CBU-55 var den nyaste och mest skräckinjagande av de dödsapparater som Pentagon prövade i Indokina. CBU var en "moderbomb" som spydde ut fyra omgångar med mindre bomber. Var och en av dem sprutade ut en ytterst lättantändlig aerosol-gas som antändes av en särskild tändningsanordning. Explosionen som följde förbrukade, förutom allt annat, allt syre i ett område med en radie på flera hundra meter och dödade automatiskt allt levande. Paul Léandri, AFP-korrespondenten som sköts ner av Saigonpoliserna, hade väckt USA-militärens vrede genom att avslöja att CBU-bomben först utprovades och användes i Kambodja.

till deras fästen. Vi hade använt denna taktik förr. Thieu satte in mycket fler trupper för att stärka dessa ställningar och antog att vi skulle göra likadant igen. Inom parentes sagt var detta ett misstag som de gjorde vid upprepade tillfällen. De förberedde sig med ledning av vad vi hade gjort senast istället för att använda sin fantasi och tänka ut vad vi skulle göra nästa gång. Thieu och amerikanerna trodde helt enkelt inte att vi skulle gå förbi mindre städer och koncentrera oss på huvudmålet — själva Saigon. Men detta var precis vad vi gjorde. Fienden var övertygad om att vi skulle behöva mycket tid för att konsolidera våra framgångar och omgruppera våra styrkor innan vi vågade anfälla Saigon. Även efter det att Xuan Loc fallit var de säkra på att vi inte skulle kunna anfälla Saigon före regnperioden och de skulle då få ett andrum för att bygga upp sina styrkor igen och inleda motattacker för att återerövra några nyckelpositioner.”

Österut hade försvarslinjen vid Phan Rang smulats sönder den 16 april när själva staden Phan Rang föll och hela staben för 3 militärområdet dödades eller tillfångatogs. Alla städer längs en 160 kilometer lång sträcka utmed huvudväg 1 fram till Phan Thiet befriades de följande dagarna. Ett anmärkningsvärt inslag under perioden före stormningen av Saigon var den förmåga till självbedrägeri som Thieu, hans USA-rådgivare och deras stallbröder på USA-ambassaden visade. Liksom Hitler under de sista dagarna i Berlinbunkern hoppades de att ett mirakel skulle kunna hejda den oundvikliga katastrofen. Den 7 april hade Nguyen Huu Tho, FNL:s ordförande, sagt i en intervju för AFP att Thieu måste störtas ”och en administration upprättas i Saigon som ärligt vill ha fred, oberoende, nationell försoning och endräkt och som allvarligt vill genomföra Parisavtalet”.

”PRR”, sade han, ”är redo att samtala med en sådan administration för att komma fram till en omedelbar lösning av Sydvietnams problem . . .”. Motståndarna slog dövörat till för detta erbjudande, som efter omständigheterna var mycket generöst. Den 19 april sade PRR:s militärdelegation i Saigon att den militära offensiven mot staden kunde undvikas om Thieu avgick ”och alla USA-rådgivare förklädda till civila lämnade landet”. Också detta ignorerades.

Den 21 april avgick slutligen Thieu — men de amerikanska militära rådgivarna fortsatte att leda kriget. När Thieu meddelade sin avgång i ett långt, känslösamt tal, gick han till bittert angrepp mot Förenta Staterna för dess ”svek”. Han klandrade särskilt förre presidenten Nixon, och hävdade att det hade funnits ett ”hemligt åtagande” från Nixons sida i utbyte mot att Thieu gick med på att underteckna Parisavtalet. (Senare offentliggjordes en brevväxling mellan Nixon och Thieu för att bevisa detta.) Hans viktigaste klagomål var att den nya administrationen i USA hade tagit tillbaka Nixons löfte om att Förenta Staterna skulle komma till hans undsättning om han hamnade i militära svårigheter. Han citerade Nixon enligt följande:

”I den slutliga analysen är alla avtal bara papperslappar. De kommer att vara värdelösa om de inte genomförs och om Nordvietnam bryter mot avtalen. Därför är det viktiga vad ni gör efter att ha undertecknat avtalet och vilka hjälpmedel vi kommer att ställa till ert förfogande om Nordvietnam bryter avtalet och förnyar sina attacker mot södern. Så ni bör inte vara orolig för att underteckna avtalet . . .”

Tre månader tidigare, den 13 januari, hade fader Tran Huu Thanh i anti-korruptionsrörelsen offentliggjort ett dokument som bevis för att Thieu och hans fru hade mottagit en gåva på sju miljoner dollar som en uppmuntran att underteckna Parisavtalet!

Dagen då Thieu avgick svor den 71-årige vicepresidenten Tran Van Huong eden för att ersätta honom. Detta skifte fördömdes omedelbart av PRR som ett försök att ”bibehålla Thieuregeringen utan Thieu”. Denne gick i landsflykt tidigt den 26 april och gjorde först ett längre uppehåll på Taiwan. I sitt tillträdestal inför Nationalförsamlingen, också den 26, lovade Tran Van Huong att regeringen ”skulle slåss in i döden hellre än att kapitulera”.

”Ho Chi Minh-kampanjen fortsatte som planlagt klockan 5 på eftermiddagen”, fortsatte kapten Le Tan Dat. ”I den första omgången var det nödvändigt att alla enheter var på sina förutbestämda platser på kvällen den 29 för en stormning delad i fem kilar från alla håll. Målet var att krossa fiendens alla ställningar, omringa fiendestyrkorna, splittra dem och tillintetgöra dem. I samarbete med befolkningen i Saigon och elitförband av kommandosoldater som redan befann sig inne i staden, hade vi till uppgift att fullständigt krossa fienden och befria Saigon. Ursprungligen var datum för den sista stormningen satt till den 1 maj men förberedelserna gick smidigare än väntat så stormningen lades två dagar tidigare. Försvarslinjen vid Bien Hoa var ett viktigt mål, men inte det viktigaste. Dock skulle våra styrkor gå till anfall där för att dra fienden österut och underlätta ett genombrott någon annanstans. En andra uppgift vi fått oss anförtrodd, var att med våra stridsvagnar slå oss in i staden, ockupera försvarsdepartementet (precis mitt i staden, W.B.), marinhögkvarteret och målet framför andra — presidentpalatset. Vi skulle också använda en del av vår styrka för att skära av huvudväg 13 i sydöstlig riktning mot Vungtao (en viktig semesterort och bas vid kusten med många permanenta högkvartersanläggningar och transportmedel för massevakuering i händelse av ett hot mot Saigon, W. B.).

Vår taktik i öster var att använda enheter ur huvudstyrkan och massiv eldkraft för att krossa fiendens försvarslinje. Från norr måste vi erövra det stora militära lagret vid Go Vap, mindre än 3 kilometer från Saigon, intakt. För att göra detta skulle vårt infanteri och huvudstyrkeenheter tränga djupt in bakom fiendens rygg, och omringa den 5 divisionen, men inte attackera den. Skulle vi stanna där för att utkämpa ett slag skulle vi lida förluster och fördröja uppnåendet av våra viktigaste stridsmål. När vi genomfört inringningen kunde vi lämna över striden till lokala styrkor medan vi trängde vidare fram till vår anfallsställning för den 29 april.

Uppgiften för den kil som trängde fram från nordväst var att attackera Tan Son Nhut-flygplatsen och erövra Thieus generalstabshögkvarter. Den västliga kilen skulle med sina stridsvagnsförband och i nära samarbete med den lokala befolkningen erövra den 25 divisionens högkvarter vid Dung Du — förutvarande högkvarter för den amerikanska 25 divisionen som fått namnet 'Tropical Lightning' (den tropiska blixten). Från sydväst gällde det att överflygla fienden och komma så nära Saigon som möjligt.

Den 27 april började vi storma försvarslinjen öster om Bien Hoa längs huvudväg 15 och utkämpade många hårda slag här eftersom det ansågs vara den viktigaste inkörsporten till Saigon. Som beräknat drog vi till oss fiendestyrkor från de områden där våra hårdaste slag skulle utdelas. Det pågick rasande stridsvagnsslag och artilleridueller med fiendeplan som hela tiden virvlade omkring ovanför och dök för att bomba och beskjuta oss. Vi anföll de starkaste fästena i fiendens försvarslinjer. Vid Ho Nai, bara omkring 3 kilometer öster om Bien Hoa, måste vi göra tre stormningar innan motståndet hade krossats. Vid högkvarteret för arméns skola för motoriserade enheter i Nuoc Trong gjorde fienden fem vildsinta motattacker. Stridsvagnar och pansarbilar stod i brand överallt på platsen. De hade fördel av sitt flygstöd, vi hade fördel av en överlägsen stridsmoral och lokala styrkor som kände terrängen och var experter på att handha antistridsvagnsrobotar som avfyras från axeln. Slaget hade rasat i två dagar när vi inledde en stormning mot själva Bien Hoa, trots att vi i detta stadium var i underläge numerärt som ett till tre. Återigen förekom synnerligen våldsamma strider med stridsvagnar som besköt varandra på mycket nära håll. Våra gerillastyrkor var mycket effektiva här. Slaget om Bien Hoa rasade i sju timmar utan uppehåll men efter det var vi herrar över flygbasen och provinshuvudstaden. Samma kväll bombade våra piloter Tan Son Nhut-flygplatsen med erövrade amerikanska plan. De förstörde flera fiendeplan och orsakade andra skador. Vid samma tid flyttade enheter i den nordvästra kilen fram artilleri tillräckligt långt för att lägga flygplatsen under artilleri- och granatkastareld. När dessa två viktiga flygbaser hade slagits ut överförde fienden sitt stridsflyg till Can Tho. Alla

kilarna hade gjort bra ifrån sig. På östfronten hade den centrala depån för pansarfordon erövrats, liksom Baria några kilometer nordväst om Vungtao.”

En omedelbar följd av bombningarna och granatbeskjutningen av Tan Son Nhut-flygplatsen var att panikflykten från Saigon började. President Ford beordrade omedelbar evakuering av alla amerikaner och det blev signalen till rusning enligt formeln ”högstbjudande får följa med” efter platser på USA-helikoptrar, vilka då var det enda medlet att ta sig ut. Bland de första vietnameserna som klättrade ombord i en av helikoptrarna på taket till USA-ambassaden var förre vicepresidenten, vicemarskalken i flygvapnet Nguyen Cao Ky. Två dagar tidigare hade han föraktfullt brännmärkt ”de feiga kräk som försvinner med amerikanerna”! Den 29, sedan VFA hade upphört med granatbeskjutningen mot Tan Son Nhut, försökte två stora C 130-transportflygplan landa, men de tvingades ge upp försöket på grund av vad som beskrevs som ”panikslagna folksamlingar på landningsbanorna”. Visst förekom mycket panik, men den utlösande faktorn här, liksom tidigare vid Danang, var en välplanerad aktion av lokala folkliga organisationer som ockuperade landningsbanorna för att hindra plan att landa eller lyfta. De kunde mycket väl ”åstadkomma panik” när tillfället så krävde!

Den 28 april hade Tran Van Huong avgått som president och lämnat plats för general Duong Van ”Big” Minh. Denne accepterade posten trots enträgna varningar från personer i PRR som ville bespara honom förödmjukelsen att bli en ”fiende”, om än bara för några dagar. En nära släkting flögs till och med från Paris för att varna honom. Han tvingades stanna i Bangkok eftersom Tan Son Nhut hade fallit, men kontaktade ”Big” Minh per telefon och bad honom att inte acceptera en sådan hopplös post. Förgäves! Minhs inträdestal visade hur långt från verkligheten man fortfarande var i Saigon, även bland de relativt upplysta. Det verkar som om till och med bombningarna och granatbeskjutningen av Tan Son Nhut sågs som en isolerad händelse — förmodligen för att de upphörde när de gjort effekt — och det märktes föga av den snabbhet och styrka med vilken VFA-trupperna snabbt inringade staden.

”Vi måste uppnå en överenskommelse om eld upphör, ju snabbare desto bättre,” sade tredagarspresidenten Duong Van Minh, ”och förhandla om en politisk lösning för Sydvietnam inom ramarna för Parisavtalet, för att få slut på kriget och återupprätta freden i en anda av nationell försoning och endräkt. Den regering jag leder är en regering för nationell försoning och endräkt . . .”

”Medan enheterna ur huvudstyrkan hade utkämpat dessa ytterst hårda slag i öster och runt Bien Hoa”, fortsatte kapten Dat, ”så hade våra kommandoenheter plus några lokala styrkor fått betala ett högt pris för att säkra tre viktiga broar över Dong Nai-floden, på huvudväg 1. Våra enheter stred hela den 28 och den 29 april och slog tillbaka sju beslutsamma motattacker innan vi kunde säkra broarna. Våra trupper och de lokala styrkorna stred med föredömligt hjältemod. När väl dessa broar var i våra händer, var fienden avskuren från sina framskjutna högkvarter; hans kommunikationer och försörjningslinjer var avskurna. På kvällen den 29 anföll den norra kilen förrådsbyggnaderna vid Go Vap, skar av huvudväg 13 och hindrade varje försök från den 5 divisionen att dra sig tillbaka till Saigon. Under tiden hade våra kommandoenheter i hemlighet brutit upp två öppningar i Tan Son Nhuts försvarslinjer. Tidigt på morgonen den 30 april ockuperade våra styrkor flygfältet och alla installationer, inklusive Thieus förutvarande generalstabshögkvarter. Delar av styrkorna som hade överflyglat den 5 divisionen vände tillbaka, genomförde en överraskningsattack och slog ut högkvarteret i ett kort och våldsamt slag. De överlevande kapitulerade klockan tio på förmiddagen den 30. Divisionschefen, general Le Minh Vy, begick självmord. Klockan nio samma morgon började stormningen mot den 25 divisionen, med stöd av den hjältemodiga gerillan från Cu Chi och regionala styrkor. Divisionen upplöstes

snabbt. Många flydde och vi tillfångatog omkring 5 000 man, inklusive den tjänstgörande befälhavaren för divisionen.

I väster och sydväst hade delar av den 4 armékåren lyckats gå i ställning bakom den viktigaste försvarslinjen. Med hjälp av stridsvagnsunderstött infanteri ryckte de mycket nära Saigon natten till 29 april. Från öster hade andra förband ur huvudstyrkan, starkt understödda av lokal gerilla, tagit kontroll över en del av Dong Nai-floden, från örlogsbasen Cat Lai omkring 15 kilometer öster om huvudstaden nästan ända till marinstaben vid Saigons hamn. Under frammarschen från öster hade två större slag utkämpats förutom det när broarna över Dong Nai erövrades. Det ena stod vid den stora cementfabriken Ha Tien, 20 kilometer öster om Saigon och det andra vid en viktig vägskorsning 12 kilometer sydöst om huvudstaden.”

Generalmajor Di Thien Tich, befälhavare för den 9 divisionen, är en officer som ser ung ut för sin befattning, en lugn tankfull man som påminde mig lite om Vo Nguyen Giap genom sitt avmätta, klara sätt att berätta. Han förklarade vilken roll hans division hade spelat i själva stormningen av Saigon. Den hade fått en uppgift som verkade omöjlig: att förflytta sig från ställningar nordöst om Saigon för att inta utgångspositioner i sydväst — att gå rakt igenom pansar och artilleri i hjärtat av fiendens försvarssystem och vara i position på natten till den 29 och storma före gryningen nästa morgon. Hur de klarade detta är en berättelse för sig som kommer att skildras senare.

”Även om vi hade tilldelats tre bataljoner T 54-stridsvagnar och pansarvagnar, ett regemente med fältartilleri och ett annat med luftvärn,” sade general Di Thien Tich, ”så var problemet att vi måste ta oss över den breda Vam Co-floden och marschera genom ett 20-tal kilometer traskmark för att vara på rätt plats vid rätt tillfälle. Vårt viktigaste uppdrag var att göra en kniptångsattack in i Saigons södra förstäder och sedan gå rakt på högkvarteret för Saigon—Gia Dinh:s särskilda försvarsområde. Vi visste inte säkert hur mycket av vårt pansar och artilleri vi kunde få i position, så vi tänkte att vi som vanligt skulle vara tvungna att huvudsakligen lita till vårt infanteri och de axelburna vapnen, som våra trupper är mycket skickliga på att använda. Vi undvek att göra frontalangrepp på fiendens yttre försvarslinjer längs Vam Co-floden eftersom tidsfaktorn var avgörande. Vi måste samordna vår stormning av huvudstaden med folkresningarna i de 5, 6, 7, 10 och 11 distrikten och delvis understödja resningarna i det 1, 2 och 13 distriktet. De tre sistnämnda skulle också få stöd från andra enheter. Allt hängde på om vi kunde inta våra ställningar utan att bli upptäckta och använda oss av det viktiga överraskningsmomentet. När vi väl hade börjat stormningen förlitade vi oss på högt tempo och ständig rörelse för att inte ge fienden något andrum, för att få honom ur balans och behålla honom ur balans.

I gryningen den 29 april hade allt infanteri kommit fram och koncentrerats vid mötesplatsen, men allt vårt pansar och artilleri var fortfarande på andra sidan Vam Co-floden. Vid några tillfällen var det nära att vi blivit upptäckta. Natten till den 28 var en av våra enheter tvungen att övermannas en fiendepostering för att hindra att en bro, som var betydelsefull för att få över våra tunga vapen, förstördes. Men som överenskommet ansatte den lokala gerillan fiendeposteringar överallt i området den natten, så fienden fäste ingen särskild uppmärksamhet vid vår aktion. Natten mellan den 28 och 29 tvingades också vårt Hoa Lu-regemente³¹ förgöra marionett-bataljonen nr 327 som vaktade Sang-bron i Saigons västra utkanter. Våra trupper erövrade denna bro och på så sätt blev det möjligt för oss att få över delar av vårt pansar och artilleri före gryningen. Några pansarbilar körde fast i sumpmarken. Vi måste förstöra dem, men vi körde vidare med det vi hade. Tack vare god disciplin uppehölls sekretessen och även om fienden till slut vaknade och

³¹ Vart och ett av de tre regementena i den 9 divisionen är uppkallade efter ett slag i vilket det särskilt utmärkt sig. Det första regementet heter Binh Gia, det andra Dong Xoai och det tredje Hoa Lu-regementet.

märkte att 'något var på gång', så trodde de bara att det var regionala trupper som var i rörelse.

Vi kunde fullständigt överraska dem när vi gick till attack klockan 5 på morgonen den 30 med allt vi hade: infanteri, artilleri och pansar i koncentrerade slag i alla riktningar på vår väg. Inom en timme hade Binh Gia-regementet slagit sönder fiendeställningarna vid en femvägskorsning vid Van Lom. Hoa Lu-regementet hade befriat korsningen vid Ba Hom och en bataljon i Binh Gia hade rusat i förväg till Ba Queo (en större korsning i de västra förorterna nära stadens modernaste sjukhus, W.B.). Efter att ha brutit igenom de tunga befästningarna vid en hel serie väg- och gatukorsningar kunde vi trycka på rakt mot de inre försvarslinjerna. Våra styrkor hade fortfarande praktiskt taget inga förluster även om våra stridsvagnar och pansarbilar ännu inte hunnit i fatt infanteriet som bildade förtrupp. Nu var folk ute på gatorna och hejade fram oss. De ropade åt fienden att kapitulera och viftade med FNL-flaggor åt våra soldater.

Vid Bay Hien-korsningen (där sju gator möts bara omkring två kilometer från Saigons centrum, W.B.) dit Binh Gia-regementet anlände omkring klockan 7 på morgonen gjorde fienden mycket våldsamt motstånd. Flygplan kom och bombade och sköt mot våra trupper. Slaget varade i över 40 minuter. Vi led våra hittills svåraste förluster — över 40 döda och sårade. På ett ställe utkämpades ett timslångt slag. Binh Gia anfölls av två bataljoner ur specialstyrkorna och en bataljon ur det reguljära infanteriet. Desperat försökte fienden hålla huvudväg 10 öppen för att få in förstärkningar. Hoa Lu kom till hjälp och den reguljära bataljonen gav upp. De andra två bataljonerna flydde, men kapitulerade senare ...”

Divisionens stabsofficer, kapten Bui Huy, en liten spenslig man som talade snabbt och hackigt som ett maskingevär, avbröt generalen och sa: ”Jag var med vid slaget vid Bay Hien-korsningen. Vid en kritisk tidpunkt kom 20 nya stridsvagnar från fienden men då var massor av folk redan ute. De omringade helt enkelt dessa stridsvagnar, de klängde på dem överallt och sa åt besättningarna att de bara skulle dö förgäves. Besättningarna kunde inte ens sikta med kanonerna. Så de gav upp — kapitulerade. Lokalbefolkningen började genast att se till våra sårade även fast kulorna flög i alla riktningar.”

”Binh Gia uppehölls också ett tag av en brigad fallskärmsjägare,” fortsatte general Di Thien Tich, ”men också här spelade folket en mycket viktig roll. De ropade till fallskärmsjägarna att ge sig och sa att de bara skulle döda och bli dödade för ingenting. Det upplöstes ganska smidigt och alla våra tre regementen kunde rycka fram igen. Efter Ba Hom-slaget, vände Hoa Lu-regementet om, gick över floden och erövrade radio- och telefoncentralen vid Phu Lam. De överlämnade den till lokala styrkor som fick svara för säkerheten. Från och med nu riktades hela aktionen in på specialtruppernas högkvarter. Hoa Lu gick tillbaka över floden och delade sig i två kilar som ryckte fram från söder — Binh Gia och Dong Xoai ryckte fram från nordväst. Alla fiendens stödjepunkter på vägen hade erövrats av de lokala folkliga styrkorna. Överallt vajade FNL-fanor. Klockan 10.15 hade Binh Gia nått fram till högkvarteret. Fientliga fallskärmsjägare gick till hård motattack. Hoa Lus två kilar anlände och började strida. Klockan 10.30 hade Binh Gia erövrat specialtruppernas Saigon—Gia Dinh-högkvarter och tillfångataget alla ledarna, med befälhavaren general Lam Van Phat i spetsen. Sedan fortsatte regementet snabbt, tätt följt av Dong Xoai, mot presidentpalatset. Men när de kom dit klockan 11.40 vajade redan FNL-fanan på flaggstången. Andra av våra enheter hade kommit fram tidigare.”

Jag frågade hur det egentligen gick till när general Lam Van Phat kapitulerade. Som befälhavare för Saigons försvar var han uppenbarligen en av de viktigaste, om inte den *allra* viktigaste av de fem militärområdesbefälhavarna.

”När Binh Gia-regementet nådde fram till huvudporten vid högkvarteret,” svarade general Tich,

”beordrade Phat fullt motstånd. Men Binh Gia körde rakt på och slog sönder grindarna. De blev beskjutna från alla håll under en häftig eldstrid som varade tio minuter eller en kvart innan Hoa Lus två kilar nådde fram och Phat insåg att slaget var över. Han beordrade sina trupper att lägga ner vapnen. Kamrater rusade in med en flagga och hissade den över högkvartersbyggnaden och allt var över — det var bara att samla in deras vapen.”

På frågan om hur han värderade segern, inklusive den ”långa marsch” hans egen division gjort sedan de samlat de första enheterna, som i huvudsak var beväpnade med hackor och låtsasgevä, svarade general Thich:

”På grund av Lao Dong-partiets framsynta ledarskap under mer än 30 år kunde vi alltid ha en riktig linje som passade för de lokala förhållandena. Vi var alla så fast beslutna att segra och förlorade aldrig detta ur sikte även under de svåraste omständigheter. Var de än befann sig, i tigerburarna på Poulo Condor, fastkedjade i cellerna, eller i andra fångelser i väntan på avrättning tvivlade våra kamrater aldrig på segern. De arbetade för den varje ögonblick i sina liv och till och med i dödsögonblicket. Vår division är ett uttryck för denna fullständiga beslutsamhet att 'kämpa och segra'. Därför kunde vi klara av alla svårigheter. Samordningen med de andra enheterna fram till, och särskilt under, det slutliga slaget var utmärkta. Folkets resningar, deras stöd vid varje tillfälle det behövdes, var också avgörande faktorer i vad vi verkligen kan kalla vår slutliga seger.”

Det sjätte ”ödesdigra misstaget” som Thieu och hans rådgivare i Pentagon begick var följande enligt av premiärminister Huynh Tan Phat:

”Till och med när Saigonstaben insåg att vi hade vänt oss mot Saigon trodde de att vi först skulle slå ut alla försvarsställningar i de yttre linjerna på klassiskt militärt skolbokssätt; man gräver ner sig, och väntar på att alla enheter är på startlinjen innan man vågar anfälla själva staden. Vad som hände var att medan några med hjälp av lokala styrkor fortfarande höll på att stärka inringningen gick andra till direkt attack mot hjärtat av själva staden med siktet rakt på presidentpalatset. Allt utfördes med en fart och djärvhet som tog fienden fullständigt med överraskning.”

President Duong Van Minh kapitulerade på avsatsen ovanför trapporna i presidentpalatset till en hög VFA-officer och eskorterades omedelbart till TV-stationen för att läsa en kapitulationsförklaring och formellt beordra eld upphör. En halvtimme innan den första stridsvagnen kom inkörande genom palatsgrindarna hade han sänt ett uttalande över radion med order till Saigon-trupperna om att sluta strida: att bevara sitt lugn och bli kvar i de ställningar de höll. Samtidigt bad han ”PRR:s brodersoldater att upphöra med fientligheterna.” Han sade att han inväntade PRR-representanternas ankomst för att ”med dem diskutera det formella maktöverlämnandet på ett ordnat sätt för att undvika onödig blodsutgjutelse hos vårt folk”. På min fråga om vilket som var det sjunde och sista ”ödesdigra misstaget” amerikanerna och deras f.d. ”man i Saigon” hade begått, svarade premiärminister Huynh Tan Phat:

”Amerikanerna spelade ut 'Big' Minh-kortet för sent. Om han hade använts tidigare skulle det ha underlättat en del diplomatiska manövrer som hade skapat en del problem för oss. Men när de till slut beslöt sig för att göra sig av med Thieu, ödslade de en hel vecka på att hålla på och larva sig med Huong! De spelade ut 'Big' Minh-kortet precis lagom så att han fick erbjuda villkorlös kapitulation.”

”Om de inte hade gjort sådana misstag, skulle det ha gjort någon skillnad?” frågade jag.

Premiärminister Phat blinkade med ögonen och log sitt breda leende: ”Inte i det långa loppet. Det hade förlängt deras ångest ett tag. När väl amerikanerna hade gjort sitt första misstag genom att stödja eller uppmuntra Thieu att vända Parisavtalet ryggen, var deras öde beseglat. Vi var beslutna att aldrig mer bli lurade. Vi visste att vi skulle segra, men vi väntade oss inte att slutet

skulle komma så snabbt och så fullständigt.”

Så slutade det! 55 dagar och nätter av strider och förflyttningar som militärhistoriker — för att inte nämna stabsofficerare och taktiker — kommer att diskutera i årtionden. Det statistiska resultatet av enbart slaget om Saigon, redovisat av general Di Thien Tich, vittnar om hur stora de inblandade styrkorna var och hur väldig de revolutionära styrkornas seger var.

Saigonarméns förluster

Tillintetgjorda:

11 infanteridivisioner

8 självständiga regementen

216 bataljoner civilgarde och regionala trupper

12 pansarregementen

Mer än 800 stridsvagnar och pansarbilar 35 artilleribataljoner

Mer än 700 artilleripjäser

3 flygdivisioner

1 000 plan

1 200 örlogsfartyg, flodpatrullbåtar etc.

Av 680 000 inblandade Saigontrupper

blev 21 000 dödade eller sårade

och 231 000 tillfångatogs eller kapitulerade.

Erövrade krigsmateriel:

Omkring 1 000 plan

Omkring 1 000 örlogsfartyg

6 500 militära fordon av alla slag

660 artilleripjäser

275 000 vapen av alla slag utom artilleri.

General Di Thien Tich sade att från och med den 10 maj hade officerare och manskap i den forna Saigonarmén uppmanats att registrera sig och vid tidpunkten för vårt möte (16 augusti 1975) hade 592 000 registrerat sig i Saigon-Gia Dinh-området, inklusive 23 generaler, 6 198 högre officerare (från majorer till överstar) och 39 000 andra officerare. Alla de som registrerade sig hade inte deltagit i slaget om Saigon, inte heller behövde nödvändigtvis alla de som deltog ha registrerat sig i Saigon-Gia Dinh-området.

I öster idag, i väster i morgon

En av de tre riktlinjer som Ho Chi Minh hade ställt upp för de militär-politiska enheterna då Vo Nguyen Giaps berömda 34-mannapluton Tran Hung Dao bildades i december 1944 — fröet till Vietnams folkarmé av idag — var följande: ”Vad det gäller taktiken, praktisera gerillametoder: Sekretess, snabbhet och initiativ (idag i öster, i morgon i väster); dyk upp och försvinn överraskande, utan att lämna ett spår . . .”

För gerillasoldater som rörde sig till fots var detta fullt möjligt och det gjorde fransmännen, och senare amerikanerna, vansinniga när de försökte klara av en fiende ”som är överallt och ingenstans på samma gång” som en ung USA-senator från Massachusetts, John Kennedy, anmärkte när han gav fransmännen råd om hur de skulle klara sig ut ur Indokina! Att en sådan taktik kunde användas av enheter med moderna vapen, inklusive stridsvagnar och artilleri, föreställde sig nog aldrig Ho Chi Minh vid en tidpunkt då alla transporter gick på bitar av bilgummidäck med korsade remmar — som senare blev berömda som ”Ho Chi Minh-sandaler”.

Men ändå förblev ”onkel” Ho's föreskrifter vägledande när de kunde tillämpas, även den första av de tre riktlinjerna som löd: ”den politiska verksamheten . . . är viktigare än den militära verksamheten . . .”. Eftersom Giap bara hade 17 gevär, 14 flintlåsgevär, två muskedunder och en pistol skulle hans militära verksamhet ändå vara begränsad!

”President Ho fäste stor uppmärksamhet vid säkerhetspolitiken,” skrev Giap senare. ”Det var ett oavvisligt krav att bevara absolut sekretess, att ordentligt dölja våra styrkor, förvillia fienden. Det är avgörande att fienden underskattar vår styrka, att han fullständigt ignorerar våra aktiviteter . . . När vi fick vårt första uppdrag skrev presidenten två gånger till oss för att ge rådet: 'ni måste vara noga med sekretessen' ...” (Ho sände detta budskap till Giap på en bit cigarettpapper instucken i ett cigarettpaket.)

General Di Thienh Tich måste haft detta i tankarna när han 31 år senare fick instruktioner som nästan ordagrant betydde ”öster idag, väster i morgon”. Han visste att uppgiften bara kunde genomföras om sekretessen fullständigt uppehölls under nästan omöjliga förhållanden.

Det var den 27 april som generalen fick marschorder. Han skulle överföra hela divisionen, med stridsvagnar, pansarbilar, artilleri och allt, från ett område omkring 70 kilometer nordöst om Saigon till Duc Hua-området omkring 20 kilometer sydväst om huvudstaden och vara där på natten den 29 beredd att gå till aktion i gryningen nästa dag.

”För att vara i största möjliga säkerhet”, sa general Tich, ”bröt vi upp bataljonsvis i enheter av kompanistorlek i riktning mot Van Com-floden. Vi gick i snabba nattmarscher. Till en början lämnade vi pansar och artilleri efter oss. Vi gömde oss under dagen den 28 i djungeln och marscherade sedan igen natten igenom. Det var svårt att gömma sig under dagen den 29 för landskapet var öppet. Men våra män var mycket disciplinerade och täckte sig med gräs och kvistar där de låg i plogfårorna. Många av bönderna såg oss. De bara blinkade eller log. I övrigt låtsades de att de inte hade sett oss. Ingen angav oss. Att gå över den mycket breda Vam Com-floden var ett problem liksom det faktum att vi måste smyga en sträcka på 40-50 kilometer med starka fientliga försvarslinjer. Ett annat mycket stort hinder var den 20 kilometer breda sumpmarken Bien Loc. Men det var uppgjort att gerillastyrkorna skulle vara mycket aktiva i områdena som vi skulle passera. Vi visste också koder för och namn på fiendeofficerare i olika posteringar, så vi kopplade in våra fälttelefoner på deras linjer och försäkrade att 'allt var lugnt' på de platser där vi ville ta oss över floden eller genom några av deras befästningar. I det här stadiet ville inte de meniga marionettsoldaterna och underofficerarna så värst gärna ha bråk ändå. Vid några flodövergångar lämnade vi kvar mindre grupper för att hjälpa de pansar- och artilleriförband som följde efter. Lokala gerillastyrkor visade oss till de bästa ställena där vi kunde få de tunga vapnen över sumpmarken. När vi väl hade kommit in i Duc Hua-området började saker och ting gå lättare. Vi kände terrängen och folket kände oss så vi hade inga problem. Vi hade öppnat vägen in till Saigon via denna rutt under Tetoffensiven 1968. Vi var förtrupperna som gick i bräschen så de andra kunde följa efter. En av svårigheterna då var att vi inte kände till Saigon så bra — vi gick ständigt vilse. Den här gången var allt bra organiserat. Det var samordnade aktioner mellan folkets organisationer och oss. Vi hade guider som visste genvägarna till våra mål.

Vi var bättre organiserade — men det var fienden också. I det område som vi måste gå igenom hade fienden 12 bataljoner reguljära styrkor, 6 bataljoner med pansarbilar, 10 kompanier fältpolis plus den 5 fallskärmsjägerbrigaden som var stationerad söder om Tan Son Nhut-flygplatsen, som vi var tvungna att gå alldeles intill. Vi måste gå igenom en militär undersektor (så kallades ett starkt försvarat distriktscentrum, särskilt i Saigons omkrets, W.B.) och en huvudförsvarslinje med täta posteringar, kaserner och bunkers överallt. I allmänhet vacklade fienden under våra tunga slag men han var fortfarande mycket stark. Det fanns många omedgörliga, mycket grymma och

desperata förbandsbefäl som trodde att de slogs för sina liv och som i alla händelser verkligen slogs för sina rikedomar.

Bland de avgörande faktorerna till vår fördel var våra mäns höga stridsmoral och den lokala befolkningens hjältemodiga stöd. Vi manade dem att resa sig och omringa fiendens bunkers, kaserner och andra ställningar; att göra sitt bästa för att hålla marionetterna kvar i sina positioner medan vi smög igenom. Och de gjorde detta på ett lysande sätt. En gång när vårt tredje regemente (Hoa Lu) kom i svårigheter reste sig folket och erövrade fyra fiendeposteringar runt dem ...”

Folkets roll i erövringen av Saigon understryks också i den redogörelse som getts av generalerna Vo Nguyen Giap och Van Tien Dung: ”Befolkningen inne i och utanför staden reste sig för att erövra makten i otaliga småbyar. De välkomnade våra trupper när de ryckte in i staden, visade vägen, gav dem mat, hjälpte till att stödja deras aktioner och uppmanade fiendens soldater att lägga ner vapnen och kapitulera ...”

Jag frågade general Thich vilka förluster hans division lidit under hela ”Ho Chi Minh-kampanjen”.

”Med tanke på vad som åstadkoms var förlusterna mycket lätta,” sade han, ”huvudsakligen skedde de under slaget om Saigon. Vi led några förluster av olyckshändelse genom 'hindereld' ³² under vår ilmarsch, men de viktigaste förlusterna gjorde vi i de olika slagen om korsvägarna i Saigons utkanter. Omkring 50 av de våra stupade då. Vi var underlägsna i antal och posteringarna var mycket starkt försvarade. Fienden använde sig av allt han förfogade över. Om vi inte snabbt hade fått herravälde över situationen genom att kasta in allt vi hade i striderna medan vi samtidigt fortsatte att rycka fram snabbt, skulle våra förluster ha varit mycket större. Vi led också förluster sedan vi hade vunnit slagen om korsningarna och våra enheter skyndade ned längs den breda Le Van Duyet-avenyn mot högkvarteret för specialstyrkorna i Saigon—Gia Dinh. Fienden hade öppet skottfält för sitt artilleri och sina maskingevär och kunde använda sina plan i långa bombnings- och beskjutningsraider. 50 man dödades och sårades på Le Van Duyet-avenyn och därmed upp gick våra sammanlagda förluster sedan vi började den 27 till mindre än tvåhundra.”

”Vilka var de svåraste stunderna för 9 divisionen?” frågade jag. General Thich missförstod frågan som jag hade ställt med anledning av Ho Chi Minh-kampanjen.

”Den svåraste perioden var under 1962 och 63”, svarade han. ”Vår utrustning och militära teknik var mycket dålig. Vi hade inga riktiga vapen, bara låtsasgevär, hackor — olika slags enkla vapen. Vi började tillverka en del klumpiga granater och minor, som räckte mot den typ av vapen som användes mot oss. Sedan började fienden använda helikoptrar som kunde spåra våra gömställen och förflyttningar från luften, och amfibiestridsvagnar som kunde ta sig över vattnen till några av våra säkraste basområden. Detta fick oss ur balans en tid. Vi lärde oss tillverka enkla antistridsvagnsminor av bomber och granater som inte briserat, och så kunde vi slå tillbaka. Men under åren 1962 och 1963 var våra svårigheter mycket stora. Bara genom disciplinerad kampanda kunde vi övervinna dem.

Slaget vid Binh Gia i början av år 1965 höjde kraftigt vår stridsmoral. Då hade vi växt från kompanier via bataljoner till ett regemente. Vi använde våra antistridsvagns- och antihelikopter-vapen och tillintetgjorde fyra bataljoner fallskärmsjägare, jägarsoldater och marinsoldater samt en pansarbataljon. Vi slog dem mitt på ljusa dagen, trots att det bara var de som hade flygstridskrafter. Det var en stor seger inte bara för vårt förband utan för hela södern. Sedan visste vi att vi

³² Ett system med slumpvis korseld som introducerades av amerikanerna för att med regelbundna intervaller under natten bestryka området kring Saigonposteringarna för att ”hindra” all nattlig rörelse.

kunde strida mot stridsvagnar, pansarbilarna och helikoptrar. På grund av denna seger fick vårt första regemente namnet Binh Gia.”³³

Efter mitt andra besök i de befriade områdena under två månader i slutet av 1964 och början av 1965 skrev jag om hur snabbt enheter som jag mött under mitt första besök ett år tidigare, hade vuxit. Det var ännu tydligare under mitt tredje och fjärde besök 1966. Då hade Binh Gia-regementet i september 1965 slagits samman med två andra och bildat en division för att kunna klara av de problem som orsakades av att amerikanska trupper sex månader tidigare kastats in i kriget. Senare, när jag rest därifrån, log jag när jag läste rapporter om en ”nordvietnamesisk division” som opererade just i dessa områden i Tay Ninh, Binh Duong och Phuoc Long, där jag visste att vad som senare skulle bli känt som FNL:s 9 division var verksam. Vid den tiden beskrev jag den metod att ”dela sig och växa” genom vilken FNL i söder snabbt byggde upp en imponerande armé med ledare som var fullt övertygade om att USA kunde besegras, även om de satte in miljoner soldater. Faktum är att FNL-ledarnas nyktra uppskattningar redan 1964 var att det med tanke på Amerikas världsomfattande åtaganden var tveksamt om mer än en halv miljon USA-soldater kunde skickas dit. Jag kan inte annat göra än att citera mig själv en smula och upprepa vad jag då skrev:³⁴

”Sedan de första gnistorna av spontant motstånd i vitt skilda områden i landet hade lett fram till beslutet att inleda ett allmänt väpnat motstånd, uppstod väpnade grupper av olika storlek och kvalitet nästan samtidigt över hela landet. Från dessa ursprungliga grupper utvecklades processen att 'dela sig och växa' i landsomfattande skala redan från början. Det rörde sig inte bara om en enda enhet som den Giap hade haft 1944, utan om hundratals plutoner, även om många bara var beväpnade med hackor, knivar och andra enkla vapen.

Under ett av mina besök i de befriade områdena i slutet av år 1964, bad jag Le Van Huong, stabschef för ett regemente i befrielsearmén att förklara hur det hade byggts upp till nuvarande storlek. 'Kort efter att Fronten utfärdade sitt upprop för en väpnad resning och för organiserandet av reguljära styrkor', förklarade han, 'så bildades två plutoner i vårt distrikt. Jag var ansvarig för den ena och Thuong Chien, regementets politiske officer, för den andra. Vi möttes och kom överens om att utöka våra plutoner (omkring 30 man) till kompanier (omkring 100 man). Det tog ganska lång tid att göra detta, inte för att det saknades rekryter utan för att vapen saknades.

Även när vi började bli större hade vi bara omkring 10 eldvapen i varje pluton. Ibland hände det att en i plutonen lånade ut sitt vapen till en kamrat varefter denne kom tillbaka med två vapen och gav tillbaka det han lånat. Under de första månaderna när vi gjorde attacker fanns det alltid för varje beväpnad man en obehäpnad som var beredd att snappa åt sig ett gevär från fienden eller från våra egna döda och sårade. När vi hade två underbeväpnade kompanier slog vi samman dem för att bilda kärnan i en bataljon. Med den större enheten kunde vi göra attackerna i större skala. Attackerna gick i början uteslutande ut på att skaffa vapen. När vi märkbart hade ökat våra vapenförråd beväpnade vi ett tredje ännu inte komplett kompani. Med ett fjärde kompani med reserver, till vilka vi inte hade några vapen alls, bildade vi vår första bataljon.

För att senare sätta upp en andra bataljon, tog vi bort det första kompaniet ur den första bataljonen och använde det som kärna för en andra bataljon. Men tillväxten gick denna gång mycket långsamt så vi avdelade några kadrer ur den första bataljonen, tillfogade några regionala trupper och kallade det för

³³ Slaget vid Binh Gia vid årsskiftet 1964-65 (själv iakttog jag striderna från en säker plats, vilket mina värddar i FNL hade begärt, eftersom de alltid var oroliga för att en utländsk vän skulle komma till skada) var det avgörande nederlaget för ”specialkrigstaktiken”, vilken byggde på att Förenta Staterna bistod med all materiel utom själva kanonmaten. Efter detta svidande nederlag för Saigons allra bästa trupper beslöt Förenta Staterna att sända över egna stridande förband och befodra ”specialkriget” till ”det begränsade kriget”.

³⁴ De följande utdragen är från *Vietnam Will Win*, Guardian Publishers, New York, 1968, s 24 ff. Artiklar om samma ämne publicerades i Guardian från 1965 och framåt.

den andra bataljonen.³⁵ I verkligheten hade det bara ett kompanis styrka men eftersom den delvis utgjordes av regionala trupper gav vi den ganska fria händer. Den började sin egen rekryteringskampanj bland ungdomen i området. Ganska snart växte den och så hade vi verkligen en andra bataljon. Sedan förde vi samman de två bataljonerna och kallade oss för ett regemente. Vi tog 10 kadrer från den första och den andra bataljonen och tillfogade reservkompanierna som vi gradvis hade sparat vapen för, och satte upp en tredje bataljon, som växte mycket snabbare än de två första.

När vi började operera som ett regemente hade vi många problem. Fienderegementen, till och med deras bataljoner, hade mycket bättre eldkraft än vi. Även om vi vid denna tid, då vi kallade oss för ett regemente, hade ett vapen för varje man var dessa i huvudsak ett blandat sortiment av gevär och några lätta maskingevär. FNL skickade oss några få tyngre vapen och andra förnödenheter (från sitt högkvartersförråd) men vi förväntades vara så självförsörjande som möjligt. Vi beslöt att försöka komplettera varje kompani med en understödspluton med medeltunga vapen; maskingevär och 40-60 mm granatkastare, och komplettera varje bataljon med ett kompani med tunga vapen; tunga maskingevär, 81 mm granatkastare och bazookas. Detta betydde att vi fick koncentrera vår uppmärksamhet på att erövra denna typ av vapen. Varje kompani skulle försöka få samma gevär, amerikanska karbiner vid den tiden, annars skulle vi få problem med att standardisera ammunitionen. På det hela taget har vi nu uppnått standardisering av utrustningen. Vi har också byggt upp våra medeltunga och tunga understödsförband. Vår eldstyrka upp till kompaninivå är nu åtminstone lika med den hos Saigontrupperna (vår diskussion ägde rum innan USA-trupper var direkt inblandade i Sydvietnam). Bara på bataljonsnivå har de fördelar genom sitt artilleri och genom att de kan begära flygstöd.

'Vi har fördelen att varje man i vårt förband är stridande', insköt Thuong Chien (politisk officer).
'Lokalbefolkningen kommer med mat till oss anda fram till stridslinjerna; de evakuerar våra sårade och hjälper oss att bara erövrad materiel från slagfältet ...

'Jag inspekterade vapnen hos flera av understödskompanierna och plutonerna. Det fanns medeltunga och tunga maskingevär, mörsare och bazookas, allt USA-tillverkat. Vid denna tid var all materiel man såg — utom några gamla gevär och lätta maskingevär av fransk tillverkning — stridselar, vattenflaskor och till och med ryggsäckar gjorda av mjölsäckar — längs djungelstigarna och vid baslägren utslutande 'Made in USA' . . .'

Regementet som jag beskrev fick senare namnet "Binh Gia" efter ett slag vid denna plats. Senare slogs det samman med två andra regementen som hade satts upp på samma sätt genom att dela sig och växa. Detta blev den berömda 9 elitdivisionen, ett av de mest stridsvana och dugliga förband som någonsin funnits. Varje vapen hade i dessa dagar sin egen historia som ägaren var stolt över att få berätta. På general Westmorelands tid, när hans metod att "räkna döda", för att mäta de tvivelaktiga militära framgångarna, började verka lite tunn (datorn upptäckte att man hade slagit ut Sydvietnams fullvuxna befolkning flera gånger om), mättes "framgången" i antalet "individuellt och manskapsvis använda vapen" som FNL lämnat efter sig på slagfältet. FNL-befäl skrattade åt detta och påpekade att varje slagfält betraktades som en "marknad" där man kunde byta "gammalt mot nytt". Ofta gjorde man sig av med vapen som fortfarande kunde användas för att få vapen som man behövde för att standardisera ett förbands utrustning. (Tidigare gjorde Diemregeringen en gång en utställning av gerillautrustning som hittats på slagfältet för att stärka stridsmoralen hos sina trupper. Allt från hackor och cykelkedjor till primitiva bomber och flintläsgevär ställdes ut för att visa hur dåligt gerillan var utrustad. Ingen soldat värd namnet behövde vara rädd att slåss mot dem! Vad som inte nämndes var att i de flesta fall hade hackorna, cykelkedjorna och flintläsgevären "bytts" mot gevär och pistoler och de rysliga bomberna mot handgranater!)

³⁵ FNL-styrkorna, liksom senare styrkorna i Kambodja bestod av tre kategorier: självförsvarsstyrkor på deltid för skydd av byarna: regionala styrkor — heltidstrupper som opererade inom särskilda områden; den reguljära armén som förde ett rörligt krig och vars aktiviteter inte begränsades till särskilda områden.

General Di Thienh Tich fortsatte att berätta historien om sin division från den tid då jag senast hade mött den som ett ännu namnlöst regemente.

”Ett par månader senare bildades divisionen,” förklarade han, ”i november 1965 inledde den amerikanska expeditionskåren en stor operation för att försöka knäcka våra huvudförband och tränga djupt in i våra basområden. De försökte skingra våra reguljära enheter genom att driva ut oss mot gränsområdena och tvinga oss att återuppta gerillakrigföring i mindre skala. Tillsammans med förstärkningar från andra regementen i Mekongdeltat besegrade vår division fullständigt fienden. Ett av de viktigaste slagen stod vid Bau Bang, där vi tillintetgjorde över 2 400 soldater i USA:s 1 infanteridivision och förstörde 8 stridsvagnar och 12 artilleripjäser. Med tanke på att det var den första verkliga kontakten med USA-styrkor var detta en avsevärd framgång.” Tio dagar efter slaget vid Bau Bang hade jag befunnit mig vid ett framskjutet FNL-högkvarter i en av Michelins gummiplantager tillsammans med president Nguyen Huu Tho, medan ett annat stort slag med delar av 9 divisionen i stridslinjen rasade vid Dau Tieng, några kilometer därifrån. Kurirer på cykel anlände omkring var tionde minut med stridsrapporter. Andra rapporter kom genom en skamfilad fälttelefon. President Tho skrattade uppsluppet när jag visade honom några amerikanska tidningsrapporter om Bau Bang-slaget. Från dag till dag växte i de amerikanska kommunicéerna de egna förlusterna från ”lätta” till ”moderata” vilket betydde förluster på någonting mellan 15 och 40 procent av den insatta styrkan, medan fienden samtidigt påstods ha åsamkats ”svåra” förluster, framför allt hade ”tvåhundra dödats genom flyg- och artilleribeskjutning. Som Nguyen Huu Tho och hans stabsofficer Nguyen Van Chau förklarade saken hade två infanteribataljoner, två stridsvagnsskvadroner och ett artillerikompani ur USA:s 1 division (Big Brother) gett sig av från sin huvudbas vid Lai Khe för att göra ett svep in i vad som verkligen var ett av FNL:s viktigaste basområden. Efter att försiktigt ha förflyttat sig upp för huvudväg slog de läger för natten i en gummiplantage vid Bau Bang.

I en typisk tillämpning av ”onkel Ho's instruktioner om sekretess, fart och initiativ . . . dyk upp och försvinn överraskande . . .” gjorde FNL-förbanden en nattlig ilmarsch, använde en del tid till att lokalisera alla amerikanska enheter och slog till en halvtimme före gryningen. Nguyen Huu Thos redogörelse av vad som hände, som jag skrev ner den i en skyddsgrop under Michelins gummiträd med deras stora blad, var följande:

”Anfallsorder gavs och amerikanerna togs med fullständig överraskning. Inom ett par minuter var deras befäls- och kommunikationskvarter utslagna och det bidrog till förvirringen och paniken. Samtidigt anföll andra av våra enheter amerikanska artilleripositioner vid Lai Khe och tystade kanonerna där. Ett amerikanskt förband med förstärkningar gav sig iväg från Lai Khe när skjutandet från Bau Bang hördes, men den största delen återvände, förmodligen för att de hörde våra granatkastare vid Lai Khe och märkte att det inte kom någon svarseld från deras eget artilleri.

Inom en halvtimme var större delen av fiendeförbanden vid Bau Bang oskadliggjorda. De hade 36 stridsvagnar där och ytterligare tre anlände med den del av förstärkningarna som fortsatt från Lai Khe. De som överlevt vår första stormning kravlade upp på dessa stridsvagnar och försökte fly men våra män rusade fram till stridsvagnarna och i närstrider med maskingevär, bazookas, granater och hemmagjorda bomber slog de ut 37 stridsvagnar på platsen. De två som undkom förstördes av en av våra enheter som låg i bakhåll i väntan på de tunga förstärkningar, som vi väntade från Lai Khe. Alla tio artilleripjäserna förstördes innan de kunde avfyra ett enda skott och innan solen gick upp var i praktiken hela den amerikanska styrkan utslagen. Vi uppskattar deras totala förluster till omkring 2 000 man.

Eftersom vi förstörde kommunikationscentralen under de första minuterna så verkade inte divisionshögkvarteret ha någon aning om vad som skedde. Flygplan kom sent till platsen och det artilleri som skulle understödja förbandet förutom det vid Bau Bang som hade förstörts — började

skjuta först när striden var över.

Omkring klockan 8 på morgonen och inte klockan 7 som det står i deras redogörelser, kom attackflyg och började cirkla över området. Efter en stund verkar de ha fått den uppfattningen att deras egna döda och sårade som låg kring slagfältet var våra trupper, som gömde sig i gräset och undervegetationen. De hade ingen radiokontakt eftersom de inte hade kvar någon utrustning på marken. Våra trupper hade marscherat iväg med all deras radioutrustning. De började bomba slagfältet, bomba sina egna döda och sårade. Sedan började deras artilleri skjuta. Slaget som 'rasade hela dagen' enligt deras egen kommuniké ägde aldrig rum. Det stod mellan deras egna plan och artilleri och deras egna döda och sårade. Det var först sent på eftermiddagen som två marionettbataljoner kom till området för att samla ihop vad som var kvar av de två bataljonerna ...”³⁶

Vad de fann på slagfältet var förmodligen orsaken till att kommunikén ändrades och beskrev USA:s förluster som ”medelstora” istället för ”lätta”.

”Efter förlusten vid Bau Bang och en annan vid Dau Tieng kort efteråt gick amerikanerna över till en penetrationstaktik”, fortsatte general Tich, ”med syfte att slå ut högkvarteret för vår centralkommitté, krossa vår huvudstyrka och spränga våra förråd. De lyckades döda en massa bönder och bränna en massa byar men annars uppnådde de ingenting. Men detta var också väpnad spaning för att jämna vägen för operation 'Junction City'³⁷ den största USA-offensiven under kriget. Med den erfarenhet vi hade vunnit under torrperioden 1965-66 var vi övertygade om att vi kunde slå tillbaka allt som amerikanerna kunde ta sig till under 1966-67. Tillsammans med regionala styrkor och lokala självförsvarsstyrkor krossade vår division denna offensiv i vilken delar av 6 amerikanska divisioner användes. Under 55 (siffran förefaller ödesdiger i nyare vietnamesisk historia! W. B.) dagar med nästan ständiga slag slog vi ut 12 155 amerikanska soldater, förstörde 820 pansarfordon och sköt ner 72 plan och helikoptrar. Vårt område med högkvarter, baser och försörjningsförråd förblev intakt. USA-trupperna brände alla hus, förstörde alla rislager de fann i byarna, sänkte fiskebåtarna, slog sönder alla jordbruksredskap, slog sönder allt som kunde användas i produktionen. 'Döda allt, bränn allt, förstör allt' var mottot för deras framfart som bara ökade det hat som alla kände mot dem. De spred fantastiska siffror om våra förluster (senare medgavs att inte bara åldringar och spädbarn utan också bufflar och grisar medräknades i likräkningsstatistiken, W. B.) för att skyla sina egna misslyckanden. Det var under denna operation som slaget vid Dong Xoai ägde rum den 10 mars 1967. Under denna enda dag tillintetgjorde vårt andra regemente genom en överraskningsattack över 500 amerikanska soldater, omkring 100 pansarfordon och 12 artilleripjäser. Det var detta slag som gav regementet namnet Dong Xoai. En vecka senare utplånade samma regemente med en liknande taktik en bataljon med amerikanska pansarfordon. Tre dagar senare flyttade sig hela vår division i läge och gav amerikanerna deras livs chock när vi slog oss rakt in i högkvarteret för USA:s 25 'Blixt'-division vid Duong Du, där vi slog ut en bataljon av vardera infanteri, pansarfordon och artilleri. Den 31 mars utplånade Binh Gia-regementet 1 bataljon och 2 kompanier, sammanlagt 795 USA-soldater i den 1 infanteridivisionen vid Bau Ba Dung. . .”

Med andra ord tillämpade den 9 divisionen under dessa aktioner i mars den tredje delen av folkkrigets klassiska grundsats: ”När fienden anfaller — dra er tillbaka; när fienden tröttnar — oroa honom; när fienden drar sig tillbaka anfall.” Junction City föll helt och hållet samman efter

³⁶ *Vietnam Will Win*, s 63 f.

³⁷ ”Junction City” iscensattes i provinsen Tay Ninh februari—april 1966 med maximal användning av luftburna trupper och hade som första syfte att avspärra hela området där det (korrekt) antogs att FNL hade sitt högkvarter och sina försörjningsbaser. Det avspärrade området delades geometriskt upp i fyrkanter genom vilka förband metodiskt skulle förstöra allt mänskligt liv och alla militära förnödenheter. Som vanligt mättes framstegen genom statistik i ”body count” — antalet döda kroppar.

detta och general Westmoreland hävdade att fienden hade undvikit ”utplåning” genom att slinka över gränsen till de ”kambodjanska gömställena”. Jag var i Phnom Penh vid den tiden och gjorde tillsammans med andra journalister flitiga besök i gränsområdena. Vi såg många bevis på USA:s bombningar, böljande moln av rödsiftande rök när byar försvann i lågorna, men vi såg aldrig några tecken på ”Vietcongs gömställen”. Det gjorde inte heller medlemmarna i den internationella kontrollkommissionen, trots ihärdiga ansträngningar från de kanadensiska delegaterna, som ofta tillkallades för att undersöka bombningarna av kambodjanska byar, vilka skett under förevändningen att de amerikanska piloterna ”förföljde fienden”, eller på grund av ”oklart markerade gränser” -- en förevändning som alltid gjorde prins Sihanouk rasande.

Så fortsatte berättelsen om den 9 divisionen. General Tich talade om dess roll under 1968 års Tet-offensiv då den trängde in i Saigon; om attacker i ryggen på USA/Saigontrupperna när de invaderade Kambodja i april—maj 1970 och under invasionen i Laos följande år. Om denna tid sade general Tich:

”Vi ökade våra aktiviteter och gjorde vårt bästa för att krossa alla försök att utvidga kriget. Vi tvingade Saigonförbanden som sänts in i Kambodja att skynda tillbaka över gränsen igen genom att anfälla deras hemmabaser.”

Under ”vår offensiven” 1972, utplånade det tredje regementet ett helt amerikanskt pansarregemente vid en plats som heter Hoa Lu och fick på så sätt det namn det nu bär. Efter Parisavtalet ”böjde” 9 divisionen sig ”bakåt” för att inte utsättas för provokationer, men när Saigons erövringsoperationer blev för uppenbara och kom för nära de känsliga basområdena i Tay Ninh, gjorde divisionen motstånd. Ett stort slag vid Khiem Hanh den 29-30 september blev gnistan. Saigontrupper attackerade ett PRRområde och Thieus 3 armékår åsamkades svåra förluster av divisionen. Saigon försökte skyla över detta men måste slutligen tillstå att en hel bataljon hade tillintetgjorts. General Di Thien Tich sade att ”fienden använde den ditintills starkaste koncentrationen av artillerield, men våra trupper gick i närkamp, 'tog tag i fiendens bälten' för att neutralisera deras överlägsna eldkraft och utplånade över 10 000 av dem.”

Det var intressant att få veta att det 9 regementet hade spelat huvudrollen i de avgörande striderna för att erövra Phuoc Long-provinsen, särskilt under befrielsen av huvudstaden, Binh Long, eftersom pressrapporterna i väst, som huvudsakligen baserade sig på uppgifter från Saigon, hävdade att detta gjordes av den ”nordvietnamesiska 7 divisionen”.

Det fanns ingenting i den nyktra, faktiska redogörelse general Di Thien Tich gav om den 9 divisionens födelse, barndom, ungdom och vuxna liv, som stod i konflikt med dess motto ”Enhet och anspråklöshet” och dess viktigaste slagord för striden: ”Utplåna fienden”. Om en dag divisionen får ett namn som sina regementen, verkar ”Ho Chi Minh”-divisionen vara ett passande namn, så grundligt följde detta förband Ho Chi Minhs — och Vo Nguyen Giaps — militära föreskrifter.

Flaggoffensiven

En amerikansk plan för oförutsedda händelser var att om det gick så dåligt som det någonsin kunde gå skulle en omgruppering av styrkorna ske vid Can Tho, den inofficiella huvudstaden i Mekongdeltat. Därifrån skulle åtminstone det rika Mekongdeltat kunna hållas medan styrkorna omgrupperades, fick ny utrustning och byggdes upp för en motoffensiv. Man skulle kunna återerövra åtminstone Saigon och med Saigon och Mekongdeltat skulle man kunna bygga upp en rumphuggen stat med mer än halva befolkningen och 80 procent av de kända rikedomarna och den etablerade industrin. Denna stat skulle bli välmående — ett stort dragplåster för befolkningen

i den utarmade delen av ett delat Sydvietnam. Flygbasen vid Can Tho hade utvidgats för detta syfte. Flygvapnets högkvarter och så många plan som möjligt hade flyttats dit efter förlusten av flygbaserna vid Bien Hoa och Tan Son Nhut.

Men de amerikanska ledarna hamnade i en av dessa motsättningar som de är så duktiga på att ordna. För att pressa fram några hundra miljoner extra dollar ur en misstrogen kongress målade president Ford upp den ohyggligaste bild av vad som skulle komma att ske med dem som hade samarbetat med Förenta Staterna, med den ”fria världen”, i händelse av ett ”kommunistiskt maktövertagande”. Hur många amerikaner han övertygade är svårt att säga — i alla fall inte en majoritet av kongressmännen som slog dövörat till för hans böner. Men bilden ”blodbad” framfördes så övertygande att Saigons militära hierarki stod praktiskt taget på varandras axlar för att klättra ombord på helikoptrarna och följde Nguyen Van Thieus, Nguyen Cao Kys och andras exempel att fly dit de sedan länge hade exporterat sina dåligt förtjänta dollarvinster. Ford, Kissinger och Schlesinger hade varit så värtaliga att en hel del andra generaler begick självmord hellre än att gå det öde till mötes som de tre ledarna i USA hade försäkrat att de skulle drabbas av!

Objektivt sett verkade det inte finnas några skäl varför man inte kunde ha upprättat nya försvarslinjer i det 4 militärområdet som praktiskt taget var orört av huvudströmmen i den allmänna offensiven. Där fanns fortfarande tre intakta divisioner, de 7, 9 och 21 infanteridivisionerna med understödjande pansar- och artilleriförband, civilgarde och andra halvmilitära enheter samt mycket reservmanskap. Mekongdeltat har en befolkning på över 9 miljoner invånare. Goda kommunikationer hade byggts upp, inklusive ett nätverk av flygbaser. Varför rullades militärområdet då upp inom 24 timmar efter Saigons sammanbrott? Jag for till Can Tho och en annan av huvudstäderna i deltat, My Tho, för att studera detta närmare. (Tillsammans med Ben Tre är dessa tre provinshuvudstäder, som bär samma namn som provinserna, beryktade för sin revolutionära glöd och sitt hjältemod under de båda motståndskrigen.)

Huvudväg 4 som leder mot sydväst från Saigon genom hjärtat av deltat till dess sydligaste punkt vid Ca Mau är en modern fyrfilig motorväg. När man närmade sig viktiga broar fanns det ljusst färgade fläckar av nylagd asfalt som fyllde 5-10 meter breda hål tvärs över hela vägbanan vilken tydligen rasat rätt ner i gytjan på risfåten. Ett dussin sådana fläckar längs en kilometer av vägen var vanliga tecken på att man närmade sig en stor bro. Där sådana sträckor började — eller slutade — fanns vanligtvis utbrända skrov av stridsvagnar, lastbilar och pansarvagnar vid sidan av vägen. Betongpelare för telefontrådar på båda sidor om vägen vid dessa sträckor hade fallit ner i fälten. Trådarna fladdrade i vinden hos de som fortfarande stod. Då och då syntes vraket av en helikopter eller ett jaktplan som klumpigt stack upp ur fälten. Inget kunde se mer monstruöst felplacerat ut bland risstytten. Bunkrar med gapande hål i väggarna, brospann uppstöttade med ställningar av järnvägsslipers vittnade om den oavbrutna strid som gått längs huvudväg 4. Den jämna färgen hos de nyligen lagade hålen, vittnade om möjligheten — vilket senare bekräftades — att de flesta av de ojämnheter över vilka vår bil till Can Tho rullade, hade kommit till under ”Ho Chi Minh-kampanjen”.

Det är emellertid en fin motorväg och jag tänkte på att Pentagoncheferna säkert måste ha beklagat att de inte kunde rulla ihop huvudväg 4 och andra vägar som mattor och skeppa dom tillbaka till USA! Sådana motorvägar var delar av den värdefulla infrastruktur som de var tvungna att lämna efter sig. De var inte byggda för att tillgodose folkets behov utan bara för att transportera trupper mer effektivt från en plats till en annan för att förtrycka folket. När vi for fram över dess jämna yta kunde jag inte annat än tänka på Harrimans anmärkning: ”När våra militärer drar in i någon del av världen vill de ha det mesta och det bästa av allt de kan få”. Huvudväg 4 kunde avskrivas

som en investering för det heliga ändamålet att ”rädda amerikanska liv”!

För att komma till staden Can Tho körde vi igenom provinserna Long An, My Tho och Vinh Long — vidsträckta slätter sträckte sig så långt ögat kunde nå — och vi for över två breda parallella armar av Mekong på kraftiga, rymliga och snabba färjor, var och en med en transportkapacitet på 8 till 10 stora lastbilar. En veritabel färjeflotta fanns vid varje färjeställe. Färjorna var ytterligare en del av den militära infrastruktur som erövrats. På västra sidan av den andra överfarten låg Can Tho, en väl planerad stad med breda avenyer och överfulla gator. Över 300 000 av provinsens 630 000 invånare var koncentrerade hit, ett resultat av det ”accelererade urbaniseringsprogrammet” med B 52:or, som användes för att tömma det hav i vilket gerillafisken simmade!

Först besökte jag stadens andra försvarslinje, en yttre väg som löpte längs Mekong ett par kilometer och sedan svängde och gick runt staden, med ett imponerande nätverk av bunkers och skyttevärn vid varje korsning. Precis där den yttre vägen lämnade floden och vek av åt höger fanns det sex utbrända skrov efter M 113 amfibiestridsvagnar. De hade använts för att hindra VFA-styrkorna att ta sig över floden från PRR-området på andra stranden. Den 21 infanteridivisionen och ett pansarregemente hade vaktat den yttre vägen. Vad de tydligen hade förbisett var att det fanns självförsvarsgerilla innanför vägen. Det såg ut att vara en ganska fridfull vägkrök. Kokosnötpalmer och stora bambudungar höjde sig över bananträd och pawpawträd. En småvuxen gammal kvinna, som sopade löv utanför den enda hydda som syntes, sade att natten till den 29 april hade några ”karlar från trakten” rått henne att gå undan en bra bit från vägen några timmar, vilket hon gjorde. ”Sedan hördes några hemska 'bang bang',” sade hon. ”och nästan omedelbart steg en väldig pelare av svart rök mot skyn. Efter några mindre 'bang bang' gick jag hem. Jag var mycket förvånad över att se de här tingestarna som brann utanför min ytterdörr.”

En guide från PRR-högkvarteret i Can Tho förklarade att där hade funnits 12 pansarvagnar. Ytterligare fyra hade förstörts en bit längre bort utmed vägen och två hade klarat sig i säkerhet. Det hade varit en snabb och häftig drabbning. Utlagda minor hade sprängt de första fordonen, resten hade förstörts med bazookas som avfyrats på mindre än 20 meters håll. Den lokala gerillan vidkändes inga förluster och ett brohuvud för att ta sig över floden hade säkrats. Hela staden hade erövrats nästan utan blodsutgjutelse.

För att ta reda på hur det gått till talade jag med Nguyen Thi Moui Be, ordförande i den revolutionära folkkommittén i An Nghiep, ett av stadens tolv distrikt. Hon var smärt och lång, elegant klädd i svart jacka och vida svarta byxor och förvånansvärt ung för sin ställning — och det var ännu mer förvånande med tanke på vad hon utträttat. Hon log okynnt, var mycket självmedveten och behandlades respektfullt av de andra medlemmarna i kommittén. ”Jag ska börja med”, sade hon, ”att ge er en uppfattning om An Nghiep före och under befrielsen. Det finns 2 789 hushåll med 19 032 innevånare — något under genomsnittet för distrikten i staden. Det finns både buddister och katoliker men många tillhör också de religiösa sekterna Cao Dai och Hoa Hao. Marionetterna hade en militär polisstation försvarad av en pluton civilgardister i vårt distrikt, en vanlig polisstation och transport- och förrådslagret nr 4, försvarad av över hundra reguljära soldater. Det fanns många vaktorn med civilgarde och olika typer av kontroller på gatorna. Sammanlagt fanns det 650 civilgardister, alla välbeväpnade. An Nghiep ligger ganska nära 4 militärområdets högkvarter, vilket ansvarade för operationerna i hela delstaten, så polisens uppmärksamhet här var till och med hårdare än i andra distrikt.

Ett av An Nghieps viktigaste kännetecken är att det är ett arbetarklassområde och polisen här var mycket nitisk med att trakassera folk och fråga efter deras papper — särskilt under veckorna innan befrielsen. De visste att något rörde sig under ytan men de kunde inte sätta fingret på vad

det var. Myndigheterna var mycket känsliga för stämningen har eftersom Can Tho var tänkt att bli reservhuvudstad om Saigon föll och det var känt att folket i An Nghiep var mycket revolutionärt. Säkerhetsåtgärderna fördubblades och tredubblades så det blev ganska svårt att ta de kontakter som behövdes för förberedelsearbetet.

Den 10 april fick jag instruktioner att ta mig in i staden från min bas på landsbygden och hjälpa till att förbereda den allmänna resningen. Min uppgift var att kontakta sympatisörer och att agitera bland folket i allmänhet — men de första kontakterna måste tas med folk som vi visste kunde bevara revolutionära hemligheter. Jag hade instruktioner från högre nivå att säga åt alla de hemliga revolutionära baserna inne i staden att förbereda en resning. Vid det rätta tillfället skulle budskapet spridas från dessa baser till de breda massorna. Under de preliminära diskussionerna innan jag lämnade landsbygden hade vi utarbetat särskilda uppgifter för varje deltagare. Där hade vi bestämt när och var jag skulle verka. Vi måste skaffa tyg för att göra flaggor och banderoller och papper till flygblad.

Den 28 april var förberedelserna klara — tyg och papper var anskaffade och fördelade på säkra medhjälpare. Den 28 hörde vi att 'Big' Minh hade tagit över presidentposten och ville förhandla om en fredlig lösning, så vi beslöt att sätta igång och göra iordning flaggorna, banderollerna och flygbladen. Sedan fick jag meddelande från högre ort om att vi måste vara beredda att inleda den politiska kampen när som helst. Natten mellan den 28 och den 29 april stencilerade vi flygbladen. Vid denna tidpunkt bestod vår revolutionära kärntrupp bara av 15 patrioter. Dessutom hade vi fyra underjordiska milismän — två karlar i blå overaller som såg rätt föraktliga ut klev fram och hälsade — och 40 patriotiska 'civilgardister' som var redo att gå över till vår sida när vi sa till. Det fanns tre typer av flygblad: En uppmaning till folket att resa sig och ta makten och till marionetterna att kapitulera. En uppställning av de 10 punkterna för en mild behandling av marionettrupperna. De 10 punkterna om VFA-truppernas disciplin (att inte röra ens en nål eller tråd som tillhör folket etc. W. B.).

Mycket tidigt på morgonen den 30 april började vi dela ut flygbladen. Klockan 10.15 hörde vi sedan 'Big' Minhs radioappell till marionettrupperna att sluta slåss. Folk var överlyckliga över detta och strömmade ut på gatorna och våra flaggor och banderoller hissades. Rekryter och värnpliktiga vid transport- och förrådslagret nr 4 gick därifrån och begav sig hemåt. Ett stort antal soldater — bland dem många officerare — frågade efter våra flygblad. Fram till klockan 9 hade vi delat ut dem i hemlighet, klistrat upp dem på väggarna och träden, men sedan delade vi ut dem öppet. Folk strömmade ut på gatorna i allt större antal och omfamnade varandra och dem som delade ut flygblad, särskilt när de såg våra flaggor vaja överallt. Marionettsoldater började sätta på sig civila kläder och kastade bort sina uniformer. En av de första officiella byggnader vi hissade flaggor på var transport- och förrådslagret där en mycket hövlig officer bad om äran att få fästa flaggan vid stången. Sedan hissade vi dem över militärpolisens och civilpolisens högkvarter. I An Nghiep rådde en atmosfär av förbrödring hela dagen medan folket gjorde sig redo att välkomna befrielsestrupperna. Våra flaggor och banderoller fanns överallt. . .”

Nguyen Ha Vang i Lao Dong-partiets stadskommitté en gråhårig man med ett mörkt, och tårt ansikte, sade: ”I An Nghiep gick allt smidigt eftersom vår kamrat Be arbetade mycket bra och eftersom det är ett arbetarklassområde. Det var inte samma sak överallt. När vi skulle ockupera radiostationen klockan 3 på eftermiddagen och regionsbefälhavaren general Nguyen Van Nam insåg att vi praktiskt taget inte hade några vapen och att våra väpnade styrkor inte hade kommit, beordrade han sina trupper att slå ner oss och försvara stationen eller — om situationen blev för svår att spränga den i luften. Det var tydligt att han inte tog någon hänsyn till order från Saigon. Men den ansvarige översten vägrade att beordra sina trupper att anfälla. Istället beordrade han

fram en motorbåt och gav sig iväg på Mekong. (Däri följde han den amerikanska generalkonsulns exempel, W. B.). General Nam beordrade flygplan att lyfta för att sänka båten och anförtrodde detta uppdrag åt en riktig slaktare, överste Tran Huu Tien. Planen lyfte men vi vet fortfarande inte om de sänkte båten — alla sorters båtar var på väg mot havet där amerikanska örlogsfartyg väntade på att plocka upp dem. Överste Tien var ökad sedan han halshuggit 300 patrioter på en enda vecka i koncentrationslägret Vi Thanh 1969 och det var denne slaktare som general Nam utsåg till befälhavare för staden klockan 12 på dagen den 30 april. Det var uppenbart att Nam fortfarande trodde att kriget skulle fortsätta med Can Tho som ny huvudstad. Han väntade tydligen på flygplanslaster med stabsofficerare och förstärkningar vilket ögonblick som helst.

Överste Tien gav order till ett kompani av sina trupper att ockupera radiostationen som vi hade övertagit igen. När de kom såg de våra flaggor överallt. Flygblad i mängder kastades ned över dem. De slängde sina vapen och gick hem. Klockan 3 på eftermiddagen hade våra trupper ännu inte kommit, men nu sände vi över radion upprop till folket att resa sig och ta makten överallt och göra sig redo för att välkomna befrielsestyrkorna. Flaggor och banderoller vajade överallt men general Nam betedde sig som om inget hade förändrats.

Några av våra underjordiska kadrer hade arbetat i månader med Nams personliga livvakter. Senare på eftermiddagen upptäckte Nam plötsligt att hans kalfaktor och befälet för livvakten hade stulit hans personliga helikopter och flytt. Vid den tidpunkten hade mycket folk samlats på planen utanför högkvarteret. Man ropade i talkörer och krävde Nams kapitulation. Han gick ut på en balkong med pistol i handen. I ett raseriutbrott krävde han att de skulle skingra sig. När ingen fäste någon uppmärksamhet vid detta tömde han pistolen — utom en kula — mot folket, gick tillbaka in i sitt kontor och sköt sig i huvudet med den sista kulan. När slaktaren Tien hörde om detta förstod han att spelet var förlorat och gjorde samma sak. Dessa två hade så många brott på sitt samvete att de inte kunde tro att vår skonsamma politik kunde gälla för dem. Övergivna av de som de trodde var deras trognaste beskyddare — de hundratals amerikanska militära rådgivare som redan hade flytt och av sina betalda lakejer, hatade och avskydda av folket, kunde dessa två ärkeförbrytare helt enkelt inte se framtiden an.

Senare den natten började våra reguljära väpnade styrkor anlända. De hade fördröjts av några strider längs huvudväg 4 — och även av det goda arbete som våra vägsabotörer utfört för att hindra fiendens rörelser. Vid infarten till staden uppehölls de i nära två timmar av tiotusentals människor som fullständigt fyllde gatorna. Alla ville ge dem frukt och blommor och hålla välkomsttal . . .

Om några generaler och högre officerare tog livet av sig — och det hände vid en hel del tillfällen — berodde det på att deras samveten var tyngda av skuld, deras händer dröp av tiotusentals patrioters blod, vilket Fords, Kissingers och Schlesingers hemska profetior heller inte lät dem glömma. De kunde inte föreställa sig något annat än att i bästa fall bli ställda framför exekutionsplutonen och de kunde helt enkelt inte ta risken att bli utsatta för den sorts bestraffning som de själva dagligen hade utmätt åt dem som de innerst inne visste var fina, självupppoffrande och modiga patrioter. För den primitiva ideologi de måste tillägna sig för att nå en så hög ställning var hämnden en automatisk reflex. Det var naturligt för dem att se sig själva utsatta för samma barbariska tortyr de hade utsatt sina tillfångatagna för. Och med en kula i huvudet eller giljotinen avrättades de flesta av dem som överlevde tortyren.”

Man behöver inte ha en skärskilt kuslig fantasi för att föreställa sig vad som skulle ha hänt om PRR:s ledare hade fallit i sådana händer; eller vad som hade hänt om Saigonarmén hade lyckats ockupera Hanoi och Haiphong! Hundratals Song My i Sydvietnam, för att inte nämna vad som hände när Thieus, Nams och Tiens motsvarigheter tog över i Indonesien och Chile, räcker som

exempel!

Jag frågade vad som hade hänt vid Can Thos flygbas, som USA och Saigon hoppats kunna använda för att fortsätta kriget. Det var Nguyen Ha Vang som svarade:

”I allmänhet försökte fienden hålla sig kvar i Can Tho till varje pris och det var därför de stationerade två divisioner runt staden. Saigons toppfigurer hoppades att de skulle kunna dra sig tillbaka hit och förbereda en motattack för att återerövra Saigon. Enheter ur USA:s 7 flotta med tusentals marinsoldater ombord, som kryssade fram och tillbaka utanför vår kust, hjälpte till att stärka deras illusioner under den 30 april och de följande dagarna. Rykten spreds av fiendens agenter för psykologisk krigföring om att generalerna, som hade lämnat Saigon, nu var ombord på amerikanska flygplan och i vilket ögonblick som helst skulle flyga till Can Tho för att upprätta nya högkvarter och organisera en motoffensiv. På eftermiddagen den 30, sedan vi hade fått ordentlig kontroll över radiostationen och stabiliserat den allmänna situationen, mobiliserade vi en massa människor och marscherade — obehäpnade — till flygbasen, ockuperade alla anläggningar, hissade våra flaggor och tog över hela basen. När befälhavaren för flygbasen blev ställd inför denna uppvisning av massornas styrka kapitulerade han. När våra huvudstyrkor senare anlände avdelade de ett regemente som tog över.”

Som svar på min fråga om det hade funnits något motstånd över huvud taget svarade Nguyen Ha Vang: ”Först tog vi över anläggningarna uteslutande genom vår politiska styrka men en del kontrarevolutionära element, som såg att vi inte hade några väpnade styrkor, började sticka upp. Det förekom en del isolerade motståndsaktioner denna första dag men de slogs snabbt ner. Det avgörande var att vi hade radiostationen. Genom våra radiosändningar förstod alla att vi verkligen hade makten. När huvudstyrkorna gick in i staden sent på kvällen den 30 förekom inget motstånd. Men hade det inte varit för det politiska maktövertagandet tidigare skulle det säkerligen utkämpats svåra strider. Som det nu blev togs staden och alla dess anläggningar över oskadade det blev ingen förstörelse alls.”

I Binh Duong, en by i utkanterna av samhället Long Tuyen, kunde man få en viss uppfattning om förtryckets omfattning. Förtrycket var särskilt hårt i alla gamla revolutionära basområden. I ett enkelt hus vid en dunge kokosnötpalmer ett tiotal meter från den breda, lugnt flytande Mekong, hade ett möte ordnats med några av de lokala motståndsaktivisterna. Ur de korta berättelserna från medlemmarna i Long Tuyens revolutionära folkkommitté framträdde en bild av svårigheterna och modet hos dem som hållit en flämtande låga från de revolutionära flammorna vid liv under de mest omöjliga förhållanden. Ordföranden Vo An Bao, en kort och flintskallig man, hade levt i ett kistformat hål i marken utanför Binh Duong i årtal före befrielsen den 30 april 1975. Han hade förlorat ett öga genom polismisshandel. Dang Thi Hiep, medlem i byns kvinnoorganisation, hade just återvänt efter fem år i det ökända fängelset på Poulo Condor. Av tre barn till mannen som ägde huset, Nguyen Van Khoa, hade två dött i koncentrationsläger. Det tredje hade tillsammans med Vietnams folkarmé omgrupperats till norr efter Genèveavtalet 1954. Vo Thi Phuong, en späd kvinna med ett vänligt ansikte och håret uppsatt i knut på delta-kvinnornas vis, ledde Long Tuyens kvinnoorganisation för befrielse. Hon hade förlorat 21 familjemedlemmar under de två motståndskrigen. Hennes make hade varit en av dem som fått hasa sig fram med händerna sedan att hans ben hade förtvinat efter många år i Poulo Condors ”tigerburar”. Duong Thi Hiep, hade ett högtidligt, allvarligt ansiktsuttryck och bar axellångt lockigt hår. Hon var fortfarande befriad från revolutionära aktiviteter på grund av fängelsetortyr och skräckupplevelser — hon hade t.ex. delvis begravts levande. Det var fortfarande ansträngande för henne att tala i annat än viskningar.

Vo An Bao gav en kortfattad rapport. ”Samhället Long Tuyen är tio kilometer på längden och knappt sex kilometer på bredden. Det har 2 425 hushåll och en sammanlagd befolkning på 35 575 personer. Samhället led fruktansvärt under förtrycket. En av de råaste förbrytarna i hela Syd-

vietnam, Hoa Hao-översten Le Quang, var under lång tid ansvarig för detta område. Hans specialitet var att ta ur inälvorna på revolutionärer och tillsammans med sina underhuggare äta deras lever. En gång stoppade han åtta personer som åkte förbi i en båt. Såvitt vi vet var de inte inblandade i revolutionära aktiviteter. Han arresterade dem när de kom till stranden, dödade dem och skar upp dem direkt på flodbanken. Senare gjorde han samma sak med trettio gerillakämpar som han hade lyckats ta tillfånga och lade efteråt ut deras uppskurna kroppar på vägen. De släktingar som kom för att sörja dem arresterades omedelbart. Han var en av Ngo Dinh Diems främsta anhängare. Till slut togs han tillfånga och avrättades. . .” (En mager tandlös kvinna hade slunkit in och torkade sina ögon när Vo An Bao talade. Det visade sig att hon hade förlorat alla sina fem söner. Antingen blev de arresterade och dödade eller också stupade de i strid.)

”Vårt samhälles öde”, fortsatte Vo An Bao, ”kan mätas efter det skiftande antalet medlemmar av Lao Dong-partiet. 1963-64 fanns det 75 medlemmar. 1965 hade antalet sjunkit till tio — resten hade dödats. Vi började bygga upp partiet igen men nu började vi att leva utanför byarna, bokstavligen underjordiskt — i hål i marken. 1967 anfördes vår underjordiska organisation. Åtta medlemmar arresterades och dödades. Vi byggde upp den igen men fienden lyckades infiltrera vår organisation ytterligare. Elva personer arresterades och dödades. Vid befrielsen var bara två av oss kvar, plus två sympatisörer. Av de 75 medlemmarna från 1963-65 är jag den ende överlevande.”

Jag hade märkt att varje hus i byn — liksom i de andra byar vi passerade på väg till Binh Duong — var omgivet av taggträdsstaket. En del av husen var fullständigt omgärdade i ett slags spindelnätsarrangemang som till och med täckte taken.

”Bevakningen var sådan att man knappast kunde andas,” sade Vo An Bao, när jag frågade om taggträden. ”Byborna har blivit så vana vid den att de nu använder den som spaljéer för vinrankor och klängväxter. Det fanns åtta plutoner med civilgardister som bemannade elva posteringar i samhället Long Tuyen. Det fanns en 30-mannapluton av så kallade 'säkerhetsagenter' vid en vägkorsning där alla människors rörelser kontrollerades. Ett 120-mannakompani säkerhetstrupper patrullerade ständigt längs huvudvägen för att förhindra all kontakt mellan byborna inbördes och mellan byborna och utomstående. Två kompanier civilgardister var stationerade i en kurva på huvudvägen varifrån de kunde kontrollera trafiken i båda riktningar utmed en lång sträcka. Deras viktigaste uppgift var att hindra att några av våra regionala eller reguljära styrkor närmade sig. Dessutom fanns 7 000 'självförsvars'vakter, av vilka 1 000 betraktades som 'förtroendemän', det vill säga chocktrupper, som kunde användas till vad som helst. Det fanns också en civil komminé med tolv medlemmar i var och en av samhällets sex byar som utgjorde ytterligare en kontroll av varje misstänkt aktivitet. Dessa kommittéer arbetade i grupper om tre för att rapportera om varje rörelse mellan byarna. Varje hem kontrollerades. En lista över vilka som bodde i varje hus med ett fotografi av varje person på listan måste kunna uppvisas när polisen så begärde. Om det vid en poliskontroll fanns någon i huset som inte var med på listan arresterades denne omedelbart, liksom chefen för denna grupp om fyra familjer. Han hölls ansvarig för sådana 'förbrytelser'. Och om någon på listan var frånvarande utan att ha ett giltigt skäl, som kunde kontrolleras, arresterades familjens överhuvud liksom fyrfamiljegruppens chef.

Varje hus måste ha en fotogenlampa brinnande över ingången under natten så att grannarna kunde upptäcka om någon gick in eller ut och det måste finnas en gonggong eller klocka för att slå larm i sådana fall. Vid ytterdörren fanns en tavla med små olikfärgade skivor för de boende efter graden av deras beräknade säkerhet. Om det förekom revolutionära aktiviteter arresterades automatiskt de som hade det sämsta säkerhetsvärdet. Dessutom var varje familj tvungen att ha en sorts griffeltavla vid dörren på vilken de skulle tävla om att skriva de mest förolämpande

fördömanden av 'kommunister' och revolutionärer i allmänhet.”

Den självklara frågan till Vo An Bao efter att ha hört allt detta, var hur det var möjligt att överhuvudtaget utföra något revolutionär arbete?

”Fyra av oss revolutionära kadrer levde i underjordiska gångar och gick aldrig upp på dagen,” svarade han. ”För maten var vi beroende av barn som kunde ströva i skogarna och låtsas leta efter örter och rötter. De kunde ge oss mat. Vid ett tillfälle när en razzia pågick kunde jag inte röra mig på tre dygn och barnen kunde inte komma med mat till mig. När allt var över och jag försökte ta mig ut så svek mig mina ben och mitt enda öga. Men sedan kom barnen med extra mat och efter en eller två dagar var jag bra igen. Vi gick bara ut efter klockan 10 på kvällarna för att hålla kontakten, hålla moralen uppe och, när det var någon aktion på gång, för att dela ut särskilda uppgifter till betrodda sympatisörer. Den största lyxen i dessa tider var att man då och då fick möjlighet att ligga gömd i någon kamrats hus en dag eller två.

Natten till den 28 var alla våra kontaktpersoner sysselsatta med att tillverka flaggor av tyg, som vi hade börjat lagra i början av månaden. Nästa natt gick våra regionala styrkor samman och vi attackerade Ong Duong-posteringen, nyckeln till kontrollen av byn Binh Duong. Vi tog den, erövrade mer än 70 eldvapen och hissade FNL-flaggan över posteringen och den närbelägna bron tidigt följande morgon. Folk kunde knappt tro sina ögon. Vår kader uppmanade i mefagoner folket att resa sig och ta över administrationen. Folket bröt sig ut ur taggråden i tusentals i en allmän resning. De erövrade militärposteringarna och marionetternas byggnader. Bychefen, en grym, blodtörstig tyrann av värsta sorten gjorde motstånd och jag sköt honom personligen. Klockan 10 på kvällen den 30 hade vi erövat alla förrädaradministrationens kontor och befästningar i alla Long Tuyens sex byar. Våra flaggor vajade stolt överallt. Först vid midnatt kom våra första reguljära trupper till Binh Duong. De stannade inte utan skyndade vidare mot Can Tho. Bychefens död och våra flaggor som vajade överallt var symboler för att marionettregimens svarta natt slutligen var över och att en ny ljus dag hade börjat för oss alla.”

Hjältar och hjältinnor

Det som ständigt återkom i diskussionerna med dem som tog initiativet till ”folkets resningar” under den ”allmänna offensiven” var, att det bara behövdes en handfull övertygade personer för att utlösa enorma explosioner av massaktivitet. Saigonregimen och dess amerikanska säkerhetsexperter och de mest genomarbetade Gestapoliknande polismetoder hade jämnat vägen för detta. Outhärdligt förtryck hade gjort det sydvietnamesiska folket lika moget för en allmän resning på samma sätt som en lång torr sommar gör att gräs och undervegetation brinner med stormens kraft. Man kan inte föreställa sig någon större förödmjukelse av den mänskliga värdigheten än det sätt att leva som påtvingades Binh Duong och tiotusentals andra byar. Men det såg fint ut på amerikanernas HES-kort (Hamlet Evaluation System = ”Byuppskattningsystem”; säkerhetskontroll, övers. anm.). En entusiastisk amerikan uttryckte det på följande sätt: ”Vi behöver bara trycka på en knapp för vilken provins, distrikt eller by som helst och intill decimalkommat vet vi exakt hur säkerhetssituationen är!” Utan tvivel räknades Binh Duong som 100 procent säkert. Journalister kunde forslas till platsen, läsa de antikommunistiska hattavlorna och rapportera om det lågande hat som byborna i Binh Duong kände mot ”Vietcong”. Det är bara när man förstår den verkliga situationen som betydelsen av flaggorna blir fattbar. Flaggan var en stråle av hopp och Thieuregeringens terror fick den att lysa starkare.

Omedelbart efter Parisavtalet utfärdade Thieu ett dekret om dödsstraff för den som påträffades med en FNL-flagga och beordrade bombning och granatbeskjutning mot varje by som flaggade

med den. Folk beordrades att göra processen kort med alla som hade en FNL-flagga. Man behövde inte ens bekymra sig om att överlämna dem till myndigheterna. I de PRR-kontrollerade eller omtvistade områdena fanns inget förbud mot att flagga med Saigonflaggan eftersom den ”nationella försoningen” var parollen. Men att se FNL-flaggor överallt runt sina basstationer var för marionettbefälhavarna som att höra begravningsklockorna klämta.

För var fjärde man, kvinna och barn i Long Tuyen fanns en beväpnad heltidsagent för förtryckarna. Reguljära trupper fanns i reserv för varje situation som de lokala förtryckarorganen inte kunde klara. Proportionerna var inte annorlunda i resten av Sydviets byar. Till och med en fråga till grannen om hur mycket klockan var, kunde innebära att man kastades i fängelse och automatiskt torterades eftersom arrestering var liktydigt med förhör och tortyr. Under sådana förhållanden var det nödvändigt att man hade ett sällsynt mod för att fortsätta med revolutionära aktiviteter. Detta mod var i sig ofta framsprunget ur ett utsägligt förtryck. Så var till exempel fallet med Duong Thi Hiep, den unga kvinnan med sorgset ansikte som jag nämnde i det föregående kapitlet — en av människorna från byn Binh Duong. När jag frågade vad hon hade gjort berättade hon följande:

”Före 1968 var jag bara hemmafru. Under Tet-offensiven stupade min make så jag bad att få arbeta i hans ställe. Min yngre syster Nam Thanh höll också på med revolutionärt arbete och arresterades vid den tiden. Hon dog i fängelse ett år senare efter att ha blivit fruktansvärt torterad av ett okänt kräk som hette Sau Khanh. Jag frågade den lokala FNLkommittén om jag kunde tilldelas uppgiften att avrätta honom — och så blev överenskommet. Jag fick också till uppgift att samla in pengar till revolutionen från olika köpmän och mindre hantverkare. Vid den tiden hade jag fyra egna barn plus min systers två, som jag hade adopterat. För att ta mig in i polisposteringen och komma tillräckligt nära för att döda Sau Khanh, förklädde jag mig till försäljerska. Först sålde jag kakor och senare broderier. Men ungefär vid den här tiden hyrde Khanh, som visste att alla hatade honom, en mycket vaksam livvakt som hette Nam Luong och det var omöjligt att ta sig förbi honom. Så jag fick aldrig chansen att hämnas min systers död och skaffa en verkligt ond tyrann ur världen.

En gång 1971, när jag samlade in bidrag var det en av köpmännen som inte bara struntade i att ge bidrag men som också angav mig för polisen. Jag arresterades och torterades många många gånger. Vanligtvis slogs jag med klubbor tills jag blev medvetslös. När jag kom till sans igen blev det nya frågor och nya slag. De ville alltid veta vad jag gjorde med pengarna som jag samlade in. De fick aldrig någonting ur mig och efter sex månader släppte de mig. Eftersom jag hade förlorat mina medborgerliga rättigheter och den lokala polisen alltid var mig i hälarna för jag till Soc Trang (omkring 130 kilometer åt sydväst, W. B.) där jag hade släktingar men i övrigt var okänd. Av en händelse träffade jag chefen för en av militärposteringarna som en kort tid efter vårt första möte försökte få mig att gifta mig med honom. Jag vägrade. Vid vårt sista möte i hans kontor friade han igen och jag vägrade igen. Han blev rasande, tillkallade en medhjälpare och beordrade honom att begrava mig levande.³⁸ Jag fördes bort utanför staden av en begravningspatrull. En grav grävdes och jag kastades ner i den, en skiva lades över min kropp och soldaterna började skyffla ned jorden. Jag fortsatte att be för livet för mina barns skull. Officeren sade att om jag snabbt kunde få fram 100 000 piaster- (omkring 2 500 dollar vid den tiden) skulle han låta mig fly. En av dem som grävde tog hand om ett meddelande till mina barn och mina släktingar medan jag låg där halvt begravd. Genom något slags mirakel fick mina släktingar ihop

³⁸ Även om Duong Thi Hiep inte nämnde detta så användes ofta säkerhetsofficerare som gjorde erbjudande om äktenskap som ett prov på unga kvinnors politiska tillhörighet. Om de vägrade ett uppenbarligen ”gott parti” antogs det att de hade en make eller fästman som var engagerad i revolutionärt arbete.

pengarna så jag släpptes. Men det var omöjligt att återvända till Soc Trang. På den tiden förekom poliskontroller varje dag. Det fanns amfibiestridsvagnar och patrullbåtar överallt. Hur skulle jag få ett arbete och försörja mina barn? Jag sände ett meddelande till mina släktingar och bad dem se efter barnen ett tag. Jag klippte håret kort och återvände till Can Tho och efter som jag hade blivit fruktansvärt mager hoppades jag att ingen skulle känna igen mig när jag började som gatuförsäljerska.

Kapten Bao, chef för Long Tuyens säkerhetsvakter, letade ständigt efter mig eftersom jag inte hade anmält mig som jag skulle efter att ha frigivits från fängelset. Eftersom jag var fysiskt och psykiskt försvagad av det jag hade gått igenom fick jag ledigt från politiskt arbete tills jag återfått min styrka. Så jag kunde inte spela någon roll i folkets resningar i slutet av april,” viskade hon nästan urskuldande.

”Vad hände med barnen?”, frågade jag. Hennes ansikte lystes upp av ett litet leende. ”Tre av mina söner är vuxna och gör revolutionärt arbete i Long Tuyen. En fjärde är i skolan. Den svåraste perioden var när jag måste lämna barnen till mina släktingar. När fienden var överallt kunde jag inte göra annat. Nu är de tillsammans med mig. Jag kan se till dem och mina kamrater ser till mig.”

Jag bad Vo Thi Phuong att säga något om sig själv och sin make som hade återvänt från Poulo Condor. När man såg hennes triangelformade poetiska ansikte, långa smala fingrar och spröda handleder, var det svårt att föreställa sig henne som den härdade revolutionära veteran någon viskade till mig att hon var.

”Bland de fjorton av mina familjemedlemmar som dödades i det andra motståndskriget,” sa hon, ”fanns min äldre bror som var sekreterare i partikommittén under den 'svarta' perioden, som nämdes av kamrat Vo An Bao. Jag var i samma particell som Bao 1960 och arbetade tillsammans med kamrat Tu Hong som senare blev min make. 1966 arresterades Tu Hong och efter att ha hållits inspärrad i olika fängelser på fastlandet dömdes han till 15 år och sändes till Poulo Condor där han tillbringade flera år i 'tigerburarna'.³⁹ Han återvände efter Parisavtalet, förlamad från midjan och neråt. Nu kan han ta några steg med stora svårigheter men han utför revolutionärt arbete igen.”

”Då min make arresterades”, fortsatte Vo Thi Phuong, ”var jag havande. Polisen letade efter mig överallt och jag måste ständigt vara i rörelse. 1968 arresterades jag men det enda som de hade i sina papper mot mig, var att jag hade sårats i januari 1961 när de hade skjutit på en kvinno-demonstration. Jag medgav ingenting trots att jag fick mycket stryk. En släkting erbjöd sig att ställa borgen för att garantera mitt framtida 'goda uppförande'. Jag frigavs och återvände till Long Tuyen för att hjälpa till att organisera kampen mot utvidgningen av flygbasen vid Can Tho ...”

(Man hade berättat för mig i Can Tho att en stor politisk strid hade ägt rum under 1968, och återigen under 1974, för att hindra flygbasens utvidgning, som 1974 medförde att några 10 000-

³⁹ Den 2 juli 1970 kom den första oberoende rapporten om förhållandena på straffanstalten på ön Poulo Condor när två amerikanska kongressmän, Augustus Hawkins, demokrat från Californien och William Anderson, demokrat från Tennessee. visades dit av Don Luce, som några år tidigare hade sagt upp sig från en USA-finansierad internationell Frivilligtjänst som protest mot dess aktiviteter. Kongressmännen rapporterade att de funnit omkring 500 fångar, inklusive 150 kvinnor i små ”tigerburar” av betong under förhållanden som innebar ”den mest chockerande behandling av människor” som de bäge någonsin sett. Burarna var 1,5 gånger 3 meter och fönsterlösa. Var och en innehöll fem fångar. Ingen av fångarna kunde stå upp då de ”hade förlorat förmågan att gå antingen genom undernäring eller förlamning på grund av bristen på rörelse”. Hinkar med kalk stod på gallren ovanför burarna — den enda ljuskällan. Fångarna sade att kalken kastades över dem om de bad om vatten eller föda. Eftersom Don Luce talade flytande vietnamesiska kunde kongressmännen samtala med fångarna.

tals bönder måste flyttas från sina risfält. Detta var en del av förberedelserna för att göra Can Tho till reservhuvudstad och militärt högkvarter.)

”Vi sade åt kvinnorna att lägga sig ner i långa rader framför schaktningsmaskinerna”, förklarade Vo Thi Phuong. ”Det var en lång hård kamp som upptog all vår tid.” Vo An Bao tillade att kvinnorna hotade trupperna som vaktade arbetet med att de skulle bli dödade om de fortsatte att delta i en aktion som innebar stöld av böndernas land. ”Vo Thi Phuong”, sade han, ”ledde en grupp kvinnor beväpnade med djungelknivar som flera gånger låg i bakhåll för marionettpatruller som bevakade arbetsplatsen och dödade några soldater så att varningarna fick större verkan. Vid ett tillfälle släppte de samtidigt ner handgranater i alla stenkrossar. Arbetet måste avbrytas under fyra månader. Vid ett annat tillfälle, när bulldozers skickades ut för att skövla hundratals tunnland risfält lade sig bönderna ner huvudsakligen kvinnor, organiserade av Vo Thi Phuong överallt och hindrade helt enkelt maskinerna att röra sig. Fyra civila entreprenörer sköts — efter upprepade varningar — av vår självförsvarsgerilla, som låg gömd upp till halsen i den närbelägna kanalen. Flygbasen utvidgades aldrig såsom amerikanerna ville på grund av massornas kamp.”

”Vi gjorde vårt bästa vid fronten även under de värsta förhållanden för att hålla kampen vid liv”, sammanfattade Vo Thi Phuong. ”Min make upphörde aldrig med sina revolutionära aktiviteter ens på Poulo Condor. Vid ett tillfälle upptäckte polisen hur nära vi stod varandra och förfälskade till och med några dokument om detta. Jag sattes under sträng bevakning och partiets ledning sade till mig att upphöra med politiskt arbete en tid. Sedan kom Parisavtalet och jag fick en handikappad make att se till. Nu är jag lycklig över att ha fått återuppta arbetet som ansvarig kader i kvinnoorganisationen.”

”Och barnet?” frågade jag. ”Överlevde barnet?” Svaret åtföljdes av ett stort leende. ”Ja — det blev en välskapt liten pojke som nu är nio år och mycket stark och frisk. Vi är mycket lyckliga över att han kommer att få växa upp i ett enat och fredligt Vietnam och på så vis rättfärdiga de offer så många av hans släktingar gjort.”

”Varför anslöt du dig till revolutionen?” frågade jag den 30-åriga Nguyen Linh, en kader från kultur- och propagandasektionen i folkets revolutionskommitté i Can Tho. Han talade flytande franska och ganska bra engelska och följde mig på olika besök.

”Till en början för att mina föräldrar var revolutionärer”, svarade han. ”De gjorde sitt under bägge motståndskrigen. Min far deltog i en resning mot fransmännen i Soc Trang 1945 — trots att han var tjänsteman i den franska administrationen. Far och mor var bägge medlemmar i Lao Dong-partiet. Jag började som aktivist i den antiamerikanska studentkampen vid Can Tho-universitetet. Jag angavs av en förrädare och eftersom jag då inte kunde fortsätta mina studier gav jag mig av till de befriade områdena. Den mesta tiden arbetade jag med en kultur- och propagandagrupp och hjälpte också till med en FNL-tidning och rörde mig på de olika stridsfronterna. Jag deltog i alla de stora kampanjerna i delat men särskilt i de som var i U Minh-skogen⁴⁰ där fienden genomförde ständiga kampanjer för att förintna våra baser som funnits där länge. De förblev oförstörda trots fiendens upprepade kampanjer för att 'eliminera alla Vietcong-

⁴⁰ Den berömda U Minh-skogen med jättelika mangroveträd täckte omkring 50 000 tunnland på den sydligaste spetsen av halvön Ca Mau. Genom selektiv avverkning och bränning utvanns träkol av mycket hög kvalitet som var en värdefull bränslekälla för Saigon och som också exporterades till Hongkong och Singapore. Eftersom det var ett gammalt revolutionärt basområde utsattes skogen för en intensiv kemisk krigföring och de sekelgamla skogarna har praktiskt taget försvunnit. Ekologin i hela regionen har ändrats. Så långt ögat kan nå finns det bara förkolnade stumpar kvar efter napalmbombningarna, med fläckar av vilt gräs emellan. Den allmänna meningen hos vetenskapsmännen vid tiden för mitt Saigonbesök var att det var utsiktslöst att försöka återplantera skogarna. En idé var att hela området skulle kunna göras om till en krokodilfarm.

baser'.”

Nguyen Linh var en av de få kadrer jag träffade som aldrig hade varit arresterad. Jag frågade honom om vilka stunder som hade varit svårast.

”När marionetterna inledde en stor kampanj med 40 000 soldater i U Minh-området. Kampanjen pågick till och från i över tre år. Vår kulturgrupp grep också till vapen vid den tiden och vår redaktion lyckades till och med skjuta ner en helikopter. Vi var tvungna att vara i ständig rörelse och slå oss ut genom den ena inringningen efter den andra. Vi var fullständigt avskurna från andra områden, liksom från ammunition, och vi måste lita till vad vi kunde erövra av fienden.”

”Var det inte problem med mat och vatten?”

”Nej. Även om vattnet ursprungligen är salt, filtreras det genom mangrovetrådets rötter och är — eller var — drickbart. Nu är hela området igenslammat och man måste gräva efter vatten. Det fanns alltid massor med ostron, andra skaldjur och vanlig fisk. Men amerikanerna och marionetterna gjorde fruktansvärda saker med skogarna. Upprepade gånger besprutade de skogarna med avlövningsmedel. När alla löv hade fallit och allt var torrt som fnöske bombade de hela området med napalm. Åtminstone två tredjedelar av träden brändes upp. Under några perioder var vi omringade i månader och måste förstärka vår fiskdiet med vilda grönsaker och rötter. Den lokala befolkningen — kolare för det mesta — var underbar, men de hade stora svårigheter. De var vana att byta sin träkol mot ris och andra baslivsmedel, men detta upphörde när alla vägar blockerades av marionetterna. Först sade de: 'Så länge det finns löv kvar i skogen kommer vi inte att kapitulera'. Efter ett tag fanns inga löv kvar och senare ingen skog — men de kapitulerade ändå inte. De levde av vilda rötter och skaldjur som vi gjorde och de klagade aldrig.”

Hjältemod stod inte bara att finna under strider och aktivt politiskt arbete. I My Tho till exempel, där förtrycket var lika hårt som i Can Tho, där det inte verkade finnas någon luft för kadern att andas — för att inte tala om att röra sig och arbeta — där frågade jag Muoi Ha, en gladlynt veteran⁴¹ med mycket ungdomligt utseende, medlem i stadens militärkommitté hur det var möjligt för kadrer att fungera som de gjorde. Hur gjorde han till exempel för att överleva med tanke på den totala poliskontrollen över bostäder, förflyttningar och kontakter. ”Vi skyddades av folket,” sade han och för att visa mig hur förde han mig till My Thos äldsta och vackraste pagod, Vinh Trang. Muoi Ha presenterade mig för föreståndaren Thich Tri Long, som var klädd i buddistmunkarnas bruna skyнке och hade ett värdigt ansikte som utstrålade mänsklig godhet.

”Förutom att han utövar sin religion har Thich Tri Long alltid stött vår revolution, både mot fransmännen och mot amerikanerna”, sade Muoi Ha. ”Han gömde kadrer på pagodens vind, gav dem mat och skyddade dem och riskerade alltså livet för att göra revolutionen stora tjänster.”

En FNL-flagga fladdrade ovanför ingången till pagoden och framför altaret hade man placerat ett reliefporträtt av Ho Chi Minh i imiterad brons.

”Som föreståndare för Vinh Trang-pagodens”, sade Thich Tri Long allvarligt, ”välkomnar jag en vän som kommit långa vägar för att besöka denna historiska plats. Ja, vår pagod stödde Vietminh i deras kamp mot de franska kolonialisterna. Vi gömde dem på vinden och i skåp och sörjde för deras dagliga mat. Sedan fransmännen besegrats vid Dien Bien Phu och Genèveavtalet under-tecknats levde vi ett fridfullt liv här en tid. Men när amerikanerna ville tillsätta Ngo Dinh Diem som president tvingades våra präster att gå och rösta för Diem mot Bao Dai. Vi organiserade

⁴¹ Jag blev förvånad när jag fick veta att Muoi Ha hade lett aktionen vid Ap Bac den 2 januari 1963. Det var ett av de stora ”test”-slagen under kriget, då Saigonstyrkorna och deras USA-rådgivare satte in 3 000 man mot 300 gerillakämpar, plus flygstöd, helikopterburna trupper och M 113 amfibiestridsvagnar. Saigon led ett förkrossande nederlag, förlorade 400 döda och sårade, fem helikoptrar och åtta M 113-tanks medan tre gerillakämpar dödades och 15 sårades.

väljarna att förstöra ansiktet på Diems porträtt vid valbåsen som protest. När Diem väl blivit vald skickade han ofta hit sina agenter för att störa våra religiösa riter. Flera av våra manliga och kvinnliga präster brände sig själva till döds för att protestera mot hans handlingar. Vi gjorde motstånd mot Diems diktatur med de medel som stod oss till buds.

Många ungdomar försökte undvika att bli inkallade till marionettarmén och kom hit för att tjäna som präster. Vid ett tillfälle gav vi skydd åt så många som 90 stycken mellan 15 och 20 år gamla. Marionettadministrationen skickade till och med hit trupper för att tvångsrekrytera våra präster att bära vapen och döda våra landsmän. Vi gjorde motstånd också mot detta så gott vi kunde. När det befriade området utvidgades gick de flesta av de unga män som vi hade skyddat över dit. Några av dem gick med i FNL-styrkorna. Vi gav skydd och mat åt FNL-kadrer liksom vi gjort åt Vietminh. Jag har tillhört pagoden sedan jag var sju år gammal och den förre föreståndaren var min farbror, som hjälpte till att skydda Vietminhs kadrer.”

”Var det inte mycket farligt?” frågade jag. Han log ett vackert, blott leende.

”Thieus polis, liksom Diems polis, misstänkte alltid att pagoden hade förbindelse med revolutionen. De kom ofta hit för att leta — men fann aldrig något. De misstänkte till och med att våra gudstjänster var för revolutionen. Kanske var de det ibland. Majoriteten av buddisterna stödjer helhjärtat revolutionen. Revolutionärerna arbetar för ett lyckligare liv, för nationens välgång. De flesta buddister, inklusive prästerna, stöder sådana mål. Buddismen lär ut att vi ska åstadkomma ett rättvist samhälle, jämlikhet mellan människorna, lycka för alla, utan korruption eller själviskhet. Revolutionärerna stöder också sådana föreskrifter och det är därför vi stöder dem. När polisen kom var jag därför alltid i frid med mig själv och accepterade de ständiga riskerna som mitt blygsamma bidrag.”

Muoi Ha förde mig till ett hus i ett av stadens viktigaste affärsområden, Nguyen Tri Phuonggatan 123 i Chien Thanh-kvarteret i femte distriktet. Ägaren, Le Tam Lien, var en 52-årig skollärare. Mellan innertaket av bräder och yttertaket fanns ett utrymme endast 60 centimeter högt där två kadrer kunde gömma sig. Den osynliga brädluckan kunde låsas uppifrån av de som måste använda gömstället. Där fanns alltid ett tvådagars förråd av mat och vatten. Muoi Ha hade gömt sig där flera gånger. Le Tam Lien hade arresterats 1967 och 1969 men trots en noggrann undersökning av hans hus hittade man ingenting. Ännu viktigare var ett stort underjordiskt skyddsrum i samma byggnad. Där satte en kommando enhet ur VFA upp sitt högkvarter. På natten den 29 april vällde de ut och gjorde en förödande attack mot en pansarkolonn som rullade in för att förstärka stadens försvar. Ett halvt dussin M 113-stridsvagnar slogs ut och resten — inklusive 20 lastbilar med soldater — kapitulerade. Källaren hade använts för samma syften under Tetoffensiven 1968. I ett annat hus med oskyldigt utseende, också i det femte distriktet, mitt emot en rykande soptipp, visade oss den senige lille ägaren Nguyen Duc Hien det vanliga skyddsrum alla var tvungna att ha ”i händelse av en 'vietcong'-attack” — men också en hemlig öppning från skyddsrummet till ett djupare och större rum. ”Det stank naturligtvis så förfärligt i det legala skyddsrummet”, sade Le Tam Lien med ett skratt ”att ingen säkerhetsagent någonsin vågade gå ner i det. Vanligtvis höll de för näsan med ena handen och lyste med ficklampan med den andra för att kontrollera att det inte fanns någon där.” (På liknande sätt hade Nguyen Thi Moui Be i Can Tho visat mig ett hus där hon och en annan kader hade stencilerat flygblad natten till den 29 april när det blev polisrazzia. Alla ”legala” i fastigheten radade upp sig utanför ingången med sina identitetskort som de var tillsagda, medan Nguyen Thi Moui Be och hennes medhjälpare, stencilapparaten, papper och allt försvann in i det ”legala” skyddsrummet. Sedan sköt de en särskilt preparerat stinkande sörja av fisk och rutten frukt mot ingången till skyddsrummet. Polisen nöjde sig i detta fall med uppställningen och gick aldrig in i huset.) Stank som

polisavskräckande medel var en av revolutionens många hemligheter och det var en symbol för den fullständiga segern den 30 april att sådana hemligheter som kadreerna annars skulle bevarat med sina liv nu kunde avslöjas.

”Varje medlem i Lao Dong-partiets stadskommitté”, förklarade Muoi Ha när vi lämnade Le Tam Liens gästfria bostad — sedan länge befriad från sin skyddande stank —, ”hade åtminstone tio sådana gömställen som han eller hon kunde söka skydd i när som helst, beroende på i vilken del av staden de befann sig under en kritisk situation. Detta är vad vi menar när vi säger att vi skyddades av folket. Det förekom att ägarna till sådana skyddsrum arresterades och torterades — i några fall till döds — utan att förråda revolutionens hemligheter. Vårt folk förstod mycket väl nödvändigheten att skydda kadreerna.”

Hjältar och hjältinnor fanns överallt, i olika åldrar, sysselsatta med de mest skilda aktiviteter. I en by nära Can Tho fann vi en 83-årig kines som bodde där och som brukade lämna små upplysningar om marionettruppernas förflyttningar instuckna under trädens bark där FNL:s förbindelseofficerare kunde hämta dem. Två gånger bombades hans hus sönder och samman — det låg isolerat från de övriga i byn — för att han var misstänkt för att ”syssla med någonting”. Två gånger byggde han upp huset och upphörde aldrig att skriva sina värdefulla små upplysningar och sticka in dem i träden på olika ställen enligt ett förutbestämt schema. Gamle Quach Kim med sitt vita, toviga Ho Chi Minh-skägg, med 49 barnbarn och över 130 barnbarns barn visste mycket väl att han skulle bli skjuten om en enda av hans upplysningar hade blivit funnen och förrått honom. Men det är ett av särdragen i den vietnamesiska revolutionen att det fanns folk i alla åldrar, av alla raser, religioner och med skilda sociala bakgrunder, som var redo att riskera livet för det som de trodde var riktigt.

Detta var fakta som inte kunde matas in i Pentagons datamaskiner. Utan tvivel fanns också Quach Kims by bland de 100 procentigt ”säkra”. Men vilken amerikansk undersökare kunde någonsin titta in i Quach Kim, Thich Tri Longs och miljoner andra vietnamesiska huvuden och ta reda på vad de verkligen tänkte?

Som exempel på kollektivt mod kan man ta nästan varje by eller samhälle i hela södern. Man kan ta Tân Hôi till exempel, nära Ap Bac, en och en halv kilometer från huvudväg 4 i provinsen My Tho. Medlemmar i den provisoriska revolutionskommittén i Lao Dong-partiet och i kvinnoorganisationen för befrielse, flankerade av självförsvarsgerillan — som nästan bara bestod av kvinnor — stod uppradade för att hälsa den långväga besökaren välkommen. Där stod män med magra ansikten, kvinnor med runda ansikten, men alla var mycket härdade, med lidande och övertygelse inristade i anletsdragen. De följde oss in i en före detta kasern som nu var högkvarter för den provisoriska revolutionskommittén. Solljuset strömmade in genom kulhål av varierande kaliber. Vo Van Tha, en man med ett magert, rynkigt ansikte som andra i hans ålder, presenterade sig själv som ordförande i den lokala Lao Dong-kommittén och fortsatte med att ge en kort redogörelse för de revolutionära aktiviteterna sedan regionen reste sig mot fransmännen i november 1940. (Det var dessa resningar i provinserna My Tho och Ben Tre som såg Demokratiska Republiken Vietnams röda flagga med den gula stjärnan födas. Revolutionärerna upplevde att den återfördes till födelsestaden av VFA:s norra armékår under den allmänna offensiven i mars och april.)

”Vår by”, förklarade Vo Van Tha, ”är strategiskt belägen nära huvudväg 4 och fienden använde alla medel för att kuva den. Bombningar, granatbeskjutning, bortdrivning in i 'strategiska byar' och förstörelse av våra grödor och fruktträd med giftiga kemikalier. Under 1969-71 förstörde marionetterna våra hem sju gånger och sju gånger byggde vi upp dem igen. De kom med M 113-stridsvagnar för att förstöra risfälten och fruktträdgårdarna. Vi planterade på nytt och praktiserade

politiken med de 'tre fasthållningarna'. 'Bönderna håller fast vid jorden; Lao Dong-partiet håller fast vid bönderna; gerillan håller fast fienden.'

Av vår sammanlagda befolkning på drygt 5 000 invånare hade 900 i vår by dödats eller sårats under åren närmast före 30 april. Hela familjer dödades av bombningarna och granatbeskjutningen. Dessa följdes ofta av 'upprensnings'aktioner. När husen förstördes satte vi upp tillfälliga skydd av korrugerad plåt medan vi samlade bambu och rishalm för att bygga stadigare hus, men vi höll fast vid jorden och odlade den väl. Vi slog tillbaka med våra gerillaplutoner med 25 man i den ena och 27 i den andra. Deras huvudsakliga sysselsättning var att ligga i bakhåll och hålla fienden borta genom passiva försvarsåtgärder. Från erövrade amerikanska minor och odetonerade bomber och granater tog vi bort sprängämnet och satte istället in det i plastbehållare som deras minsökare inte kunde upptäcka. Dessa lade vi på bivägarna och de var så effektiva att amerikanerna och marionetterna på senare år inte vågade lämna huvudvägen. Alla deltog i motståndet. Särskilda grupper av barn hade till uppgift att ta alla odetonerade bomber och granater till gruppen för erövrade vapen som reparerade vapen, tillverkade minor och hittade på det bästa sättet att använda varje vapen som föll i våra händer. En 12 år gammal pojke, Tien Van Bong, som hade förlorat båda händerna under en bombning hämnades genom att använda sina handledsstumpar till att kasta upp en handgranat i en öppen lastbil. En löjtnant i marionettrupperna och flera soldater dödades. En 70-årig gammal bonde, Nguyen Van Bay, studerade en fiendepatrulls vanor och apaterade en mina som sprängde en General Motors-lastbil full med soldater i luften. Vi skötte jordbruket bra. Den odlade jorden minskade aldrig. Från 1960 och framåt underlät vi aldrig att ge de reguljära väpnade styrkorna ett bra tillskott av ris. Men medan vi plöjde och harvade på fälten tänkte vi alltid på hur vi skulle kunna utdela större och hårdare slag mot fienden.”

Vo Van Tha förde oss till en liten befästning 50 meter bort, tidigare bemannad av ett kompani Saigonsoldater vars kaserner och mäss hade funnits i den byggnad där vi träffades. I en byggnad av liknande storlek 20 meter bort hade de låst in bondefamiljer om några av dess medlemmar hade avslöjats som revolutionär. Befästningen var centrum i ett helt system av mindre värn med ungefär 500 meters mellanrum. De dominerade området öster om det näraliggande distriktscentrat Cai Lay och från den kunde man se byn Tân Hôi omkring 200 meter därifrån. Med de yttre murarna täckta av taggtråd var fästningen byggd kring ett vaktorn av stockar som murats ihop, och omgiven av en förstärkt betongring med vanliga skyttställningar. Innanför ringen fanns celliknande sovplatser och förrådsutrymmen allt beläget under marknivån. Betongringen och murarna låg nu i en enda röra, Vad hade hänt? Som svar följde mig Vo Van Tha till en plats 500 meter bort där en liten grupp människor stod omkring en granatkastare — en unik modell i vapenhistorien. Det var en katapult som bestod av en A-formad bamburam, över två meter hög, och ett flerfärgat band gjort av tiotusentals vanliga gummisnoddar — den sort man kan köpa i vilken pappershandel som helst. Bandet var sammanknutet i länkar, var och en omkring 8 centimeter lång. I ett typiskt utslag av vietnamesisk känsla för det konstnärliga hade varje länk — det fanns omkring 200 länkar — samma färg; röd, blå, grön etc.

På order av Le Quang Thanh, kommitténs militäransvarige, klev en grupp på fyra unga män fram och gjorde en flott honnör. Under Thanh's expertmässiga ledning satte de upp ramen i riktning mot fortet. När stöttorna var ordnade till Thanh's belåtenhet, särskilt den stötta som var placerad inåt och som skulle utsättas för den största belastningen, grep den förste av de fyra unga männen tag i en påse av gummi som var fastknuten i banden. Den andre tog tag i den förstes midja och den tredje och den fjärde grebbade tag i midjorna framför dem. De lutade sig bakåt så att varje 8-centimeters länk drogs ut till åtminstone 30 centimeter. Thanh tog mått över deras huvuden, knackade på en axel här och en där tills de stod som han ville. Sedan lade han en omogen

guavafrukt i påsen och gav en tyst order. Alla släppte samtidigt och guavan for iväg med en kolossal hastighet och landade några meter till höger om fortet. En lätt korrigerande av en av stöttorna och denna gång lades en handgranat av en tennisbolls storlek i påsen när de unga männen hade böjt sig bakåt för att nå maximal anspänning. Den for iväg på Thanhs kommando och exploderade med en smäll mitt i fortet.

”Med ytterligare några man kan vi öka räckvidden upp till 275 meter”, sade Le Quang Thanh. En ny granat sköts iväg med samma träffsäkerhet. ”Den stora fördelen”, förklarade han, ”är att avfyrandet inte hörs och inget visar från vilket håll den kommer. Vanligtvis föregås ett anfall mot ett fort av granatbeskjutning från tre håll vilket gör att våra styrkor kan närma sig från den fjärde sidan. Garnisonen tror förstås att granaterna är kastade för hand och började skjuta på mål nära fortet vilket gör att våra soldater kan smyga in på dem.” Granatkastaren av gummiband var Tân Hôi:s eget bidrag till världens vapensystem. Le Quang Thanh sade att de flesta byarna hade uppfunnit någon sorts vapen men att det hade varit svårt att mötas och utbyta erfarenheter.

Tillbaka i mötesrummet förklarade Le Van Tha hur byborna hade ”rest sig och tagit makten”. ”En vecka före den 30 april”, sade han, ”hade vi mottagit instruktioner från distriktshögkvarteret för att förbereda en tresidig — politisk och propagandistisk — attack mot de fyra militärpostererna i vårt område. Detta betydde: propaganda bland fiendetrupperna; politiska aktioner genom massdemonstrationer; direkt militär stormning om fienden vägrade att kapitulera. Postererna, det var Tân Hôi, den största som du just har sett, Cau Duc och postererna nr 33 och 34.

Klockan 9 på morgonen den 30 genomförde omkring 400 människor demonstrationer kring varje postering. De sjöng och dansade och kom allt närmare för att hindra soldaterna att skjuta på våra trupper och en direkt stormning blev nödvändig. Detta fortsatte till omkring klockan 3 på eftermiddagen när garnisonen började skjuta på folkmassan och kastade handgranater. Sedan tog vi dit fruarna och mödrarna till soldaterna i postererna. De gick längst fram och uppmanade sina män att lägga ner vapnen och komma ut. Flera hundra av deras familjemedlemmar, småbarn och mödrar med spädbarn i armarna stod i första ledet så att soldaterna och officerarna kunde se dem. Men befälhavarna var mycket tjurskalliga; de hade begått så många brott att de förmodligen var rädda om sitt eget skinn. I megafonerna läste vi upp FNL:s tio punkter om mild behandling av marionettrupperna. Deras enda svar blev några spridda skott mot megafonerna.

Höjdpunkten i den politiska kampen kom när omkring 1 500 människor med facklor och fotogenlampor helt omringade posteringen vid Tân Hôi. De gick mycket nära och uppmanade garnisonen att ge upp, fortfarande utan resultat. Klockan nio på kvällen drog sig folket plötsligt åt sidan och lämnade en öppning genom vilken våra beväpnade styrkor kunde passera för att gå till attack. Under flera timmar anföll vi den yttre försvarsringen, gjorde hål i taggtråden och bröt igenom de yttre murarna med våra granatkastare. Folksamlingen hade dragit sig tillbaka men fortsatt propagandan genom megafonerna. Vi fortsatte att anfälla till klockan 4 på morgonen när marionetterna meddelade att de ville ha andrum för att förbereda sin kapitulation. Vi upphörde med attackerna men våra styrkor förblev i sina ställningar. Klockan 6 på morgonen började de komma ut ur Tân Hôi med en vit flagga i spetsen. Från de andra tre postererna kom de några minuter senare. Inom en halvtimme hade alla lagt ner vapnen, utom sju av de värsta från Tân Hôi, som lyckades slinka iväg under natten och som vi fortfarande inte fått tag i. Vi erövrade 75 vapen, inklusive granatkastare och 12,7 mm maskingevär. Vi använde två eller tre granatkastare mot varje postering och de sprängde sönder värnen.”

Denna typ av aktioner pågick i de flesta byarna i provinserna My Tho och Can Tho och nästan säkert i hela Mekongdeltat. Det var inte fråga om någon automatisk kapitulation enligt

instruktioner från Saigon, även om chefen för generalstaben för Saigons väpnade styrkor efter ”Big” Minhs kapitulationsförklaring på morgonen den 30 april också han hade givit order om att alla militära enheter skulle kapitulera till närmsta VFA- eller PRR-enhet. Militärernas reaktion, från befälhavaren i 4 militärområdet general Nguyen Van Nam ner till befälhavaren över posteringen i Tân Hôi, visar att militären haft tidigare instruktioner som de fortfarande betraktade som giltiga: att bita sig fast i Mekongdeltat oavsett vad som hände i Saigon och resten av landet. Planen omintetgjordes av tusentals aktioner som den som beskrivits ovan och i föregående kapitel.

My Tho

Ett av de mest levande minnen jag har av min första resa i de befriade områdena vid årsskiftet 1964-65 är ett möte med Huynh Tan Phat och andra medlemmar i FNL:s kommitté för Saigon-Gia Dinh, i vilken Huynh Tan Phat var ordförande — ett av hans många uppdrag. Vid den tiden beskrev jag det så här:

”En spänstig, leende man med glimten i ögat och med en tunn mustasch, klädd som om han hade klivit rätt ut ur sitt Saigonkontor, kom in i den bondhydda där min hängmatta hade hängt under natten. Jag hade somnat sent och funderat över det ständiga bullret från flygplan och helikoptrar som varken tycktes komma närmare eller avlägsna sig. Man hade just förklarat för mig att de värmdes upp motorerna på Tan Son Nhut-flygplatsen i Saigon.

'Jag hälsar er välkommen till Saigon', sade den leende mannen på franska med parisaccent och sträckte ut båda händerna för att hälsa på mig. 'Här är medlemmarna i vår kommitté.' Det var allt som allt 12 av 16 medlemmar i exekutivkommittén i Befrielsefrontens avdelning för Saigon-Gia Dinh (Gia Dinh är Saigons provins). Den leende mannen var Huynh Tan Phat, en välkänd Saigonarkitekt. Förutom att han leder Saigon-Gia Dinhkommittén är han en av de framstående nationella ledarna i Befrielsefronten. Han är generalsekreterare i dess centralkommitté och ledare för det Demokratiska partiet, ett av tre partier som är anslutna till FNL. Liksom så många andra av frontens ledare hade han tillfälligt lämnat sitt yrke och stadens komfort för det hårda, farliga livet i befrielsekampen. Jag visste att hans hustru avtjänade livstids fängelse (för revolutionär aktivitet).⁴²

Bland kommittémedlemmarna, som Huynh Tan Phat presenterade fanns två journalister, en författare, en musiker, två bönder, en fabriksarbetare, en representant för Saigons ungdom vars yrke jag inte uppfattade, en hemmafru, en student och naturligtvis Huynh Tan Phat själv. . .

'Vi måste leva i nära kontakt med fienden', förklarade Huynh Tan Phat med en underbart humoristisk glimt som sällan försvann ur hans ögon. 'De tror till exempel att denna by är deras. I själva verket är den vår. Folk kommer ofta ut från Saigon och har ingen aning om att de befinner sig i ett av våra befriade områden. Vi besvarar dem inte, vi frågar aldrig efter deras papper om vi nu inte anar att det är en agent. Men i det fallet har vi blivit varnade i förväg.

Vårt territorium och fiendens ligger precis inpå varandra, särskilt här så nära Saigon. Men man

⁴² Av en händelse mötte jag något mer än ett år senare fru Huynh Tan Phat strax efter att hon hade släppts ur fängelset på grund av en begränsad amnesti. Hon traskade tillbaka till högkvarteretsområdet längs en djungelstig och hade ännu inte mött sin make. Eftersom jag hade träffat honom några dagar tidigare, ville hon ha nyheter. Jag beskrev hans styrka och dynamiska optimism. ”Ah”, sade hon, med en röst full av stolthet, ”han tror alltid att han är yngre än han är.” Hon överlevde också de följande åren och de lever nu förenade i mer komfortabla omständigheter i premiärministerns resident i Saigon! Andra fångar berättade för mig om hennes modiga uppträdande under åtta års fängelsetillvaro.

träffar bara fienden om man springer rätt på en fiendepostering eller kommer inom räckhåll för hans artilleri eller maskingevär. Vi har en politik som vi kallar att 'korka till' fiendeposteringarna. Det betyder att de omringas dag och natt av våra gerillatrupper. Garnisonen kan bara gå ut med vår tillåtelse.'

Han tog fram en karta för att illustrera läget. Han visade mig den by i distriktet Binh Chanh där jag hade tillbringat de första timmarna i Drakens år. Jag såg till min förvåning att jag hade tillbringat natten och största delen av den följande dagen några hundra meter från en postering. 'I verkligheten finns inte den posteringen längre', sade han och korsade över den. 'Den drogs tillbaka för några månader sedan. Flera månader innan dess var den omringad dag och natt; garnisonen måste be vår gerilla om tillåtelse för att gå till marknaden eller hämta vatten för matlagningen från Kinh Xang-kanalen precis bredvid. De var rädda för att när som helst bli anfallna så de var tvungna att överge den.' Posteringen var bemannad av ett kompani Saigon-soldater och den låg 10 kilometer från Saigon. Mer alarmerande verkade dock situationen vara alldeles nära byn där vi nu träffades...

Posteringar som inte var överkorsade fanns runt omkring oss, två av dem på ett avstånd av respektive 900 och 1 400 meter. Och plötsligt började ett fruktansvärt ljud: Exploderande artillerigranater, tung maskingevärseld, rytande från dykande plan och det dova brakket från napalmbomber. Det var mycket svårt att höra vad Huynh Tan Phat sade och ännu svårare att tro på hans lugna försäkringar att fienden aldrig kunde ta sig ut. 'Ja', sade han, 'det ser ganska skrämmande ut på kartan. Vi verkar vara fullständigt omringade av fiendeposteringar men faktum är att det är de som är omringade av oss. Garnisonerna kan inte ta sig ut, utom genom stora operationer samordnade med Saigons rörliga reserver.'

När det blev en paus i samtalet frågade jag om ett oväsen som lät som om det kom ifrån en mycket hård strid i vår omedelbara närhet, men som ingen tog notis om. 'Berättade ingen för dig om det?' frågade Huynh Tan Phat med ett ursäktande leende. 'Det är de amerikanska fallskärmsjägarnas övningsställe vid Trung Hoa, några kilometer härifrån. De kan inte träna sina rekryter i fallskärms hoppning längre — alltför många brukade landa i vårt område. En del gjorde det med flit. Nu får de infanteriträning under simulerade stridsförhållanden. Det pågår nästan varje morgon. Någon borde ha varnat dig'. . ." ⁴³

Mina tankar återvände till denna mycket övertygande förklaring av ett annars oförklarligt förhållande när jag 11 år senare studerade läget i My Tho som det såg ut strax före den 30 april. My Tho, en myllrande stad med 120 000 invånare, är beläget på en sluttning vid Mekong, avskild från huvudfåran i denna mäktiga bruna flod genom en smal ö. På en militärkarta såg det ut som om hela området runt staden fram till Mekong, hade drabbats av svårartad mässling; varje liten punkt representerade en betongbunker. Hundratals av dem låg spridda i djupled mellan 500 och 1 000 meter från varandra i en bred halvcirkel, mer och mer koncentrerade ju närmare stadens utkanter man kom. "Ja, det ser hopplöst ut", sade Muoi Ha som ingick i stadens militära förvaltningskommitté, "om man inte visste att alla dessa bunkers var omringade av vår gerilla som låg i ställning i positioner omkring 50 meter från dem." Vi stod på en plats ett tiotal meter från provinsväg nr 24 i byn My Phong, bara fyra kilometer från stadens centrum. Några hundra meter bakom en liten samling affärer längs vägen fanns de höga masterna vid ett högkvarter för de amerikanska specialstyrkorna. Det var avsett att bli ett andra amerikanskt militärt reträtt-högkvarter om Saigon föll och om även de första reträttställningarna vid Vung Tau förlorades. Mellan affärerna och radiomasterna låg PRR:s högkvarter i staden My Tho!

⁴³ VIETNAM — *Inside Story of the Guerilla War* av Wilfred Burchett, International Publishers, New York, mars 1965, s 33 ff.

”Under veckorna före den 30 april”, förklarade Muoi Ha, ”stramade våra trupper åt inringningen av staden. Delar av våra 'specialförband' infiltrerade själva staden. Vi genomförde general-repetitioner, vanligtvis mot fiendeposteringar, för att skaffa oss erfarenhet för den verkliga uppgiften.

Medan anfallet mot Saigon drog igång tidigt på morgonen den 30 april gick våra styrkor rakt mot My Thos centrum från två håll och säkrade distrikt 2 och 3 i öster och distrikt 5 och 6 i väster. Sedan fortsatte de mot stadens centrum. Vi var tvungna att avdela vissa styrkor då 20 helikoptrar flög in från Saigon till ett landningsfält i stadens västra utkanter. När de såg att våra styrkor var där försökte de lyfta men vi rusade fram och erövrade dem alla oskadda. Detta satte stopp för en plan som hade till syfte att evakuera alla helikoptrar från Saigon. Klockan 10 på förmiddagen hade vi ockuperat många fiendeinstallationer och opererade i stadens centrum. Mellan klockan 10 och 14 var dock motståndet hårt. Trots instruktioner från Saigon höll fienden fortfarande ut i centrum och det kom tung eld från polishögkvarteret. Klockan 3 på eftermiddagen började våra regionala trupper rycka in. De förstärktes en timme senare med några av våra 'specialförband' och stormade polishögkvarteret och en mellanskola, som marionetterna hade gjort om till en militär stödjepunkt. Mellan klockan 17 och 18 organiserade vi en styrkedemonstration. Vi paraderade med de trupper och vapen vi hade och fick starkt stöd från massorna. Marionetterna började lägga ner vapen överallt. Några örlogsfartyg sköt ett par granater och drog sig sedan på reträtt nerför Mekong mot havet. My Tho var befriat, fransett några tungt försvarade installationer, som det skulle kostat för mycket att ta genom stormning. De omringades dock och deras kapitulation var bara en tidsfråga. Medan aktionen inne i My Tho pågick började gerillaenheter som omringat posteringarna utanför staden ta över dem, i huvudsak genom övertalning, men när detta misslyckades genom strid.”

Vi gick till högkvarteret för den hatade Pacificeringskåren för Landsbygden. Om något förband borde haft ett ”skuldkomplex” för sina barbariska metoder att slå ner bönderna så var det Pacificeringskåren för Landsbygden — ett skötebarn för den amerikanske generalen John Vann, vars död i en flygplanskrasch beskrevs som likvärdig med en ”förlust av två divisioner”. Civilpersoner som viftade med flaggor uppmanade kompaniet som försvarade högkvarteret att kapitulera. Försvararna vägrade. Då marscherade en pluton 'specialstyrkor' ur VFA, i marionett-uniformer, rakt fram till huvudingången som flankerades av dubbla rader elektrisk taggråd. De sköt ner vakten och fortsatte rätt in i högkvarterbyggnaderna medan de sköt. Marionetterna flydde förskräckta och kastade sina vapen medan de försvann. ”Det var ett intressant experiment, med en liten chockstyrka mot en styrka som var mycket överlägsen i antal”, sade Muoi Ha. Vad som också var intressant var att stridsställningen från vilket anfallet inleddes låg bara omkring 200 meter från högkvarteret för Pacificeringen för Landsbygden och hela aktionen, liksom alla andra den dagen, leddes från kokospalmdungen omkring en kilometer därifrån.

Senare, vid ett möte med några av medlemmarna i den militära förvaltningskommittén⁴⁴ och representanter från några andra revolutionära organisationer och massorganisationer, berättade Muoi Ha om några av de svårigheter man varit tvingade att övervinna under den svåra vägen mot segern. Han påminde om att under åren mellan 1954-60 hade USA—Diem-regimen betraktat förtrycket i My Tho som en ”experimentmodell för undertryckande av kommunister” och fortsatte:

⁴⁴ På de flesta ställen som befriades när den allmänna offensiven svepte söderut upprättades Revolutionära folkkommittéer som blev de viktigaste administrativa organen. Men i Saigon och i några få andra stora provinsstäder där det fortfarande fanns många före detta Saigonsoldater i rörelse och där den allmänna säkerheten kunde vara ett större problem upprätthölls de administrativa funktionerna av militära förvaltningskommittéer.

”Vi hade förluster, men det revolutionära ledarskapet och baserna i byarna bevarades. Vi som sitter här i kväll var i alla högsta grad mål för kampanjen ”Avslöja kommunisterna”. Den var avsedd att eliminera folk som vi. Men inom ett år efter att den kampanjen avslutats hade vi fullständigt slagit sönder fiendens kontroll över My Tho provinsen. Vi var bland de första som reste sig mot USA:s 'specialkrig'45 genom att vid slaget om Ap Bac besegra den helikopter- och amfibietanktaktik som skulle bilda ryggrad i 'Specialkrigstaktiken'.”

”Inom ett år efter den segern”, fortsatte Muoi Ha, ”omfördelade vi våra styrkor, upplöste nätverket av 'strategiska byar' och befriade 75 procent av landsbygden i provinsen My Tho, inklusive några distriktshuvudstäder. Det var de 'gyllene tiderna' för våra offensiva operationer under den perioden. Vid Ap Bac, visade vi att de inte längre kunde förlita sig på helikoptertaktik för att tvinga igenom sin politik, vilket hade en mycket demoraliserande verkan på fienden.”

”Huvudväg 4 har alltid varit ett slagfält för oss och fienden,” fortsatte Muoi Ha, ”särskilt det som vi kallar 'BinhDuc bältet' med fem byar som börjar bara 10 kilometer från My Tho, i riktning mot Saigon. 1967 var gerillakrigföringen som mest utvecklad i det området. Under en natt, till exempel, skar vi av huvudväg 4 i trettio olika delar. Fiendetransporterna avstannade fullständigt under mer än 14 dagar. Vår gerilla blev kvar på platsen för att hindra reparationsarbeten. Vi förstörde 80 fiendefordon under den tiden och skaffade oss stora förråd av militära förnödenheter. Amerikanerna var tvungna att använda helikoptrar för att få fram sten till reparationerna och vi sköt ner flera av dem. De beslöt sig för att en gång för alla ta kontroll över vägen och inledde 'Operation Colorado', då de använde tre av sina egna och två av marionetternas divisioner för att försöka kontrollera huvudväg 4. Vi inväntade det rätta tillfället, sedan slog vi till och förintade två amerikanska bataljoner. Det skrämde dem ordentligt. Under framryckningen byggde amerikanerna ett nätverk av posteringar och bunkers och avdelade en brigad av sina trupper för att bemanna dessa — men vi gav dem aldrig någon ro. Delar av USA:s 9 division ockuperade de fem byarna i 'Binh-Duc'-bältet, men vår gerilla höll dessa enheter omringade, inklusive deras batterier med 75, 105 och till och med 180 mm artilleripjäser. Under två år ockuperade amerikanerna dessa byar men under samma tid oskadliggjorde vi 18 000 USA-soldater. Det blev alltför kostsamt för dem och 1969 drog de sig tillbaka.”

Muoi Ha fortsatte att berätta om perioden mellan 1969-72 då Nixons vietnamiseringspolitik sattes i verket. Det var en tid då förtrycket blev allt starkare. 25 militär- och polisposterings kunde upprättas för att kontrollera en enda by; ”för att kontrollera allting, till och med hur mycket ris och frukt varje hushåll producerade och vart de tog vägen, för att vara säkra på att inget lämnades till gerillan.” Det var den tid då amerikanerna började använda B 52:or mot byar som misstänktes för ”Vietcong”-sympatier. Då inleddes också 'hindereld'givningen med artilleri efter datastyrda tidtabeller. ”Eftersom våra bönder tog för vana att dyka ner och ta skydd när ljudet från de första avfyringarna hördes, använde amerikanerna överljudsgranater som exploderade innan eldgivningen hördes,” sade Muoi Ha. ”Detta pågick regelbundet från klockan 7 på morgonen till 5 på kvällen. Vi var tvungna att sova under jorden, men det svåra med deltaområdet är att man stöter på vatten någon halvmeter ner i jorden, så vi måste bygga skyddsrum ovanpå, gömda i olika vallar och terrasser mellan risfälten. Trots eldgivningen under nätterna förekom förvånansvärt små förluster av människoliv. Vid några tillfällen fångades folk i en svärm av exploderande granater och några dödades och sårades. Men liksom kadern anpassade sina rörelser till eldgivningens ganska regelbundna mönster, anpassade bönderna sin rytm när de odlade fälten mellan vallarna. De visste när de skulle gå från fälten till skyddsrummen.”

Tungt bestyckade helikoptrar började användas för att hålla folk borta från fälten på dagarna. ”Det var ofta grupper av helikoptrar som stod stilla i luften över fälten och sköt ner var och en som arbetade på fälten eller som rörde sig längs vägarna. Bönderna bytte ut sina traditionella

svarta eller bruna kläder mot vita, eftersom USA:s förevändning för att skjuta på var och en som bar brunt eller svart var, att han eller hon måste vara 'Vietcong'. När någon klädd i vitt dödades eller sårades blev det stora protestdemonstrationer.”

Jag frågade om B 52-bombningarna. Utifrån sett föreföll användandet av dessa jättebombare mot de tätbefolkade byarna i Deltaområdet, där det inte fanns möjligheter att gräva djupa skyddsrum, vara det mest fasansfulla man kunde tänka sig — näst efter atombomber.

”I verkligheten låg resultatet långt ifrån deras förväntningar”, svarade Muoi Ha. ”Husen i deltat ligger vanligtvis något förhöjda på plattformar av tätt packad lera, så det var möjligt att göra skyddsrum. B 52:orna bombade nästan alltid på natten. Vaktposter avfyrade varningsskott så snart som de hörde 'svischandet' från de fallande bomberna. B 52:orna flyger så högt att det tar ett bra tag innan bomberna kommer ner — tillräckligt lång tid för att folk ska hinna dyka in i skyddsrummen. Trots befolkningstätheten var förlusterna små och i My Tho förblev den revolutionära kärnan praktiskt taget intakt trots B 52:or och tungt bestyckade helikoptrar. De lokala gerillastyrkorna stannade på sina platser, aldrig mer än 200 meter från fiendeposteringarna och vanligtvis mycket närmare. Kadern bosatte sig också längs fiendeposteringarna — inte för att leda aktiviteter mot dem — utan för att de var de säkraste baserna att operera från. Genom att 'gripa tag i bältena' på fienden omringade vi dem. De kunde inte ta sig ut. På kartorna såg det ut som om vi var omringade — sanningen var den motsatta.

Om någon postering blev för nitisk i sina pacificeringsaktiviteter dödade vi några i garnisonen — officerare om möjligt — bara så att de visste att vi var i närheten. I byarna, där varje hus var invirat i taggtråd, och varje rörelse övervakades, kändes det som om man befann sig i ett fängelse. I våra skyttegravar och håll, några meter från fienden, var vi fria! Fienden hatade detta. Det var de som var i fängelse och det gick dem på nerverna. Ibland skickade de någon för att förhandla med oss för att lämna dem ifred. 'Gå hem', sa de. Men aldrig i livet. Vi organiserade demonstrationer något tusental meter från deras posteringar. De besköt dem sällan på grund av vårt goda propagandaarbete. Det fanns alltid kadrer i första ledet med megafoner. Om de blev beskjutna ropade de: 'Vad gör ni! Skjuter ni på era egna mödrar och systrar?'. Det var en sida av 'vietnamiseringen' som Nixon inte hade tänkt på. När amerikanerna bemannade posteringarna var denna sorts propaganda omöjlig. Men vietnameser, som sjöng vemodiga folksånger och dansade traditionella folkdanser — som de flesta i garnisonen gärna skulle ha deltagit i — det väckte känslor för nationen och familjen, minnen av ett fridfullt liv i hembyn, som man kanske kunde få uppleva igen. Det demoraliserade marionettsoldaterna som satt isolerade inne i posteringen. Om vi uteslutande hade förlitat oss på känslomässiga maningar hade det naturligtvis inte varit nog. Men vi hade styrka nog att understödja våra uppmaningar och förebråelser med bestraffningar. Det fanns enheter med reguljära styrkor på provins-, distrikts- och i många fall, bynivå. Det måste vara så när de närmaste skogarna låg över 160 kilometer borta. Det var omöjligt att dra sig tillbaka dit när det hårdnade till. Och i vilket fall som helst var vi försvurna till den andra av de 'tre fasthållningarna'. Partiet håller fast vid folket. Så vi stannade kvar, mitt framför näsan på fienden och vi nöp dem i näsan när så behövdes.

Trots fiendens terrortaktik och upprepade 'pacificerings'-kampanjer var det alltid de revolutionära styrkorna som behöll initiativet och gick på offensiv. Det måste vara svårt att föreställa sig för dig som känner oss, och ännu mera för vänner utomlands som inte gör det”, fortsatte Muoi Ha, ”hur gerillan kunde existera och arbeta så nära fienden. Det är inget övernaturligt med det — det beror på att vi bokstavligen talat håller fast vid folket och folket håller fast vid oss. På grund av de storslagna revolutionära traditionerna i detta område förblev till och med de som arbetade i de fiendekontrollerade städerna och byarna sanna revolutionärer. Det är

därför som vi på höjdpunkten av 1972 års våroffensiv befriade 25 av My Thos 92 byar och upplöste något över hundra 'strategiska byar'. Detta var bara möjligt att göra genom bybornas aktiva medverkan. För länge sedan hade vi kommit till den slutsatsen att, oavsett svårigheterna är folket alltid i stånd att bli herrar över situationen.”

Som exempel redogjorde han för ett tillfälle då 200 000 bönder — omkring en tredjedel av befolkningen i provinsen My Tho — levde i 'strategiska byar' och ytterligare 50 000 hade sökt skydd undan B 52:orna i staden My Tho. De klassades officiellt som ”flyktingar undan terrorn från 'Vietcong'.” I bägge fallen blev bönderna ”de trognaste sympatisörerna till den revolutionära kampen. Hur kunde de känna lojalitet gentemot en regim som skickade B 52:or för att utplåna deras byar?” frågade Muoi Ha. B 52:raiderna upphörde i och med undertecknandet av Paris-avtalet, som hyllades med stor entusiasm i hela delstaten, enligt Muoi Ha.

”Det verkade underbart”, fortsatte han, ”men vår glädje blev kortlivad. Thieu skickade omedelbart två divisioner soldater för 'pacifiering' och erövringsoperationer. Våra kadrer hade stränga instruktioner att respektera eld upphör och inte besvara provokationer. Vi skar tänder och några kadrer grät av ilska när Thieus trupper åter började ockupera de 25 byar vi hade befriat 1972 och arresterade många patrioter som misstänktes för att stödja revolutionen. Dessa första månader var fruktansvärda men vi avlossade aldrig ett skott — inte ens i självförsvar.

Sedan kom PRR:s beslut att vi skulle motstå vidare framryckningar vilket vi gjorde. Det följdes snabbt av ett annat beslut att återta förlorat territorium. Vi började med att på nytt befria de 25 byarna och åsamkade genom detta fienden mycket svåra förluster. Efter detta fick vi order att förbereda oss för Ho Chi Minh-kampanjen. Vår moral steg skyhögt.”

Muoi Ha och hans kamrater hade tilldelats tre huvuduppgifter. Först den traditionella vid varje större militär operation — att neutralisera huvudväg 4 och hindra fienden att få förnödenheter; att hindra fiendeförband att koncentrera sig eller röra sig mot Saigon. Och det gällde att få så många av de egna trupperna som kunde undvaras så nära Saigon som möjligt för att delta i stormningen av huvudstaden. Omedelbart efter att stormningen av Saigon inletts, gällde det att erövra makten i My Tho så snabbt som möjligt. Det var inte småsaker! Nu måste all tillgänglig kraft kastas in i vad som uppenbarligen var avsett att bli den ”sista striden”. ”För att fullgöra de två första uppgifterna”, fortsatte Muoi Ha, ”besatte vi 60 kilometer av vägen mellan Cai Lay och Tan Huong (distriktshuvudstäder som ligger lika långt till väster resp. öster om My Tho, W. B.). Våra reguljära trupper och regionala förband gick i ställning längs vägen för att stödja vår gerilla, som började gräva djupa hål i huvudvägen och apterade minor i anslutning till avskärningsoperationerna. När fienden kom och försökte reparera hålen angrep vi. Det blev verkligt hårda strider. Vi besköt dem från markpositioner vi hade gjort i ordning. De sköt tillbaka med sitt artilleri och bombade oss med sitt flyg. På grund av överlägsen stridsmoral och erfarenhet segrade våra styrkor och huvudvägen förblev oanvändbar från My Tho och framåt under hela slaget om Saigon. Några av våra trupper förenade sig också med den 9 divisionen när den ryckte fram mot huvudstaden.

Vad gäller den tredje uppgiften så tänkte vi erövra My Tho så snart vi hörde att slaget om Saigon hade inletts. Ett regemente av våra reguljära trupper, tre bataljoner med regionala styrkor och några plutoner med självförsvarsgerilla var avdelade för dessa operationer. (De flesta av de lokala gerillastyrkorna skulle ta hand om de olika posteringar de hade omringat. W. B.). Men när Saigon befriades var vårt reguljära regemente fortfarande 50 kilometer från My Tho på huvudväg 4 och våra regionala styrkor var fortfarande kvar för att förhindra reparationsarbeten. (Muoi Ha förtydligade inte detta men det verkar som om det berodde på att stormningen av Saigon i sista stund hade tidigare lagts med två dagar och en del partihögkvarter i provinserna hann inte förvarnas i

tid. W. B.). Emellertid beslöt vi att genomföra uppgiften och bara använda lokala gerillastyrkor och massresningar för att erövra staden. Det är därför som uppgiften praktiskt taget var genomförd när de regionala och reguljära styrkorna anlände.”

De reguljära styrkorna som var motoriserade — och liksom vid Can Tho uppehölls av det utmärkta sabotaget av huvudvägen — började inte komma in i staden förrän omkring klockan 10 på kvällen. Inför denna styrkedemonstration, som de förstod, kapitulerade de Saigonförband som fortfarande hade hållit ut. ”15 000 marionettrupper, inklusive reguljära frontsoldater, föll helt enkelt samman”, sade Muoi Ha som en sammanfattning av redogörelsen för befrielsen av My Tho. ”Sedan utlyste vi tre dagars officiellt firande i vilket marionettrupperna — inklusive många av deras officerare — entusiastiskt deltog. Även för officerarna, oavsett vad de tänkt innerst inne, betydde det att stridandet och dödandet var över.”

Hur reagerade soldaterna inför regimförändringen under de första veckorna? Hur betedde sig officerarna? Hur tog man sig an de sociala och ekonomiska följderna av så många decenniers krig och ockupation och marionettstyre? Dessa var några av de självklara frågor jag ställde till representanter för olika revolutionära organisationer under diskussioner som varade långt in på småtimmarna. Det stod klart att det inte var några problem med de meniga soldaterna och med de lägre officerarna. De flesta av soldaterna kom från bonde- eller arbetarfamiljer, antingen tvångsinkallade till armén eller tvingande att ta värvning av ekonomiska skäl. De rika betalade stora summor för att få ersättare för sina söner vid mönstringen, ibland till fattiga familjer som hade en son tillgänglig, ibland betalade de marionettjänstemän för att få tag på ersättare. En 42-årig kvinna som var närvarande berättade för oss om hur hon skrapade ihop en summa motsvarande över 3 000 dollar för att hennes make inte skulle tas ut. Han inkallades ändå men gjorde själv sina bägge ben obrukbara. Bara på så vis kom han undan tjänsten. En av hennes grannar hade injicerat kemikalier i sin sons ögon med åtföljande svårartade synskador. Han blev inkallad och stupade kort därpå — hon arresterades och dog i fängelse. En majoritet av de lägre officerarna var, enligt Van Nghia, även han medlem i den militära förvaltningskommittén, glada över att kriget slutade.

”Efter sju dagars omskolningskurser”, sade han, ”förstår de lägre officerarna den historiska betydelsen av segern. De känner sig stolta över att vara vietnameser och ha segrat över en sådan mäktig kraft som USA-imperialismen. På samma gång väcks deras klasskänslor mot de vietnamesiska krafter som stod bakom marionetterna. Under lång tid hade de sett hur köpta och korruperade marionettledarna var, inklusive de flesta av deras egna divisionsbefälhavare. Även några av de högre officerarna — de som bevarat en viss känsla av patriotism — är lättade över marionettregimens sammanbrott. Men det finns också en del 'hopplösa' fall, högt uppsatta officerare, obotligt korruperade genom enorma privilegier och ett liv i lyx. Ingen återanpassning eller omskolningskurs kan ändra deras åskådning. De kan hållas kvar under ganska lång tid om de inte radikalt ändrar sin inställning.”

På min fråga om ungdomarna i städerna för alltid hade påverkats av den långa perioden av amerikansk ockupation och allt som hängde samman med den, var den allmänna meningen att både unga och gamla i städerna hade påverkats av amerikanska matvanor, dryckesvanor och klädvanor, ”för att inte nämna sådana laster som pornografi, drogmissbruk och prostitution”, som en medlem i Kvinnornas organisation för befrielse uttryckte det. ”Men”, tillade hon, med instämmande nickar från de andra, ”de revolutionära traditionernas inflytande på de unga människorna är också djupt. De är stolta över den 30-åriga kamp som deras föräldrar och andra äldre som de respekterar genomfört. Detta goda inflytande finns jämsides med det andra och vi är övertygade om att det goda kommer ta överhanden.” Muoi Ha tillade: ”Vi har inte vidtagit några

administrativa åtgärder alls, men den opassande och extravaganta klädstilen har försvunnit; kvinnorna tillbringar inte timmar med att ordna utstuderade frisyrer och måla naglarna. Folk kände helt enkelt att det inte passade ihop med de nationella traditioner vi revolutionärer försvarar. Massor av saker som gick emot våra traditioner och vår moral försvann helt enkelt över en natt. Vi förde med oss teaterföreställningar byggda på vår traditionella kultur, men med nya revolutionära sånger och danser som mottogs välvilligt. Livet omformades inifrån utan yttre tryck. Terrängen var gynnsam eftersom folk fått sin beskärda del av 'the american way of life' på gatorna, på TV och på bio. Folk vände helt naturligt ryggen åt de besegrades kultur och vände sig till segrarnas kultur, som var deras egen.”

En del administrativa åtgärder hade vidtagits mot nattklubbar, droger och prostitution. Kadern från Kvinnornas organisation för befrielse sade att det hade funnits omkring 1 000 prostituerade i My Tho men ”bland dem finns många bra, anständiga unga kvinnor som tvingats in i det mot sin vilja. En ung kvinna kom fram för att förklara att hon var föräldralös. Hon hade sålts till en kinesisk familj vid 14 års ålder och sedan sålts vidare till en nattklubb där hon tvingades in i prostitution. Hon gifte sig med en sergeant i marionettarmén för att fly undan detta men han visade sig vara en gangster som ville bli rik på hennes fortsatta prostitution. Hon lämnade honom för att arbeta i en restaurang där hon träffade en amerikan som 'gifte' sig med henne, som hon trodde. Hon fick tre barn med honom, sedan lämnade han henne och for till USA och hon hörde inget mer från honom. Inget hade överenskommit om barnen. Hon hade ingen möjlighet att försörja dem, ingen att vända sig till, så hon återgick till prostitutionen. Det finns många liknande fall. Vår inställning är att vi måste bota dem från de sjukdomar som de nästan alla hade, lära dem ett yrke och skaffa dem ett arbete. Vi försöker också att omskola ligister, ficktjuvar och drogmisbrukare och skola dem till nyttiga arbeten.”

Muoi Ha sade att antalet kriminella var förhållandevis litet. Bara de som vägrade att anmäla sig straffades — de andra omskolades. Målet var att få dem alla tillbaka till ett skapande liv och inte straffa dem för tidigare missgärningar, som ansågs vara följer av det förvridna samhälle de hade växt upp i. Denna inställning hade gett goda resultat. Det dagliga genomsnittet på tjugo till trettio rån, överfall, våldtäkter etc före den 30 april hade sjunkit till fyra eller fem. Under juli månad hade det bara förekommit 15 stölder, det lägsta antalet någonsin enligt statistiken. ”Det finns fortfarande några få gangstertyper kvar”, sade Muoi Ha, ”men vi har ett trepunktsprogram för problem som gäller social ordning och säkerhet: 1) Undervisa massorna om den historiska betydelsen av folkets seger. 2) Skapa förakt för den gamla regimen genom att avslöja brotten den begick och prövningarna som påtvingades folket i det dagliga livet och 3) Anförtro massorna uppgiften att avslöja brottslingarna och de som strävar efter att undergräva revolutionen. Omkring 300 gangsters greps på detta sätt och vi kan nu säga att säkerheten inte längre är något problem. Alla inser att vår metod är omskolning och inte avrättning. Det är därför som till och med familjemedlemmar kommer till oss och berättar om släktingar som de inte har kunnat övertala att ändra sina vanor.”

Till de sociala och ekonomiska problemen under de första veckorna hörde omkring 30-40 000 arbetslösa, 16 000 oförsörjda soldatfamiljer, en del av de 50 000 människor som hade bombats bort från sina byar — omkring 15 000 utfattiga människor på svältgränsen. ”Som övergångs-åtgärder för att hålla svälten borta”, sade Muoi Ha, ”bad vi om bidrag från de välbärgade. På mycket kort tid hade vi samlat in en summa som motsvarade omkring 300 000 dollar som gjorde det möjligt för oss att dela ut gratis nödransoner. Vi uppmuntrade alla att återvända till sina byar och uppmanade mindre fabrikanter att börja producera och hjälpa till att få bort arbetslösheten. Vi garanterade råvaror och avsättning för produkterna och de reagerade på ett bra sätt. Vi uppmuntrade utbyggnad av existerande fabriker och hjälpte folk att starta nya. De nya byggde ibland

på att hantverkare slog sig samman och startade små industrikooperativ. Det viktigaste är att vi kan få 40 000 människor tillbaka till jorden för att bryta mark i vad vi kallar de ”nya ekonomiska zonerna” dit många arbetslösa och demobiliserade soldater nu åker. Vi har ställt byggnads-material till förfogande och uppmuntrat folk att starta snickerikooperativ för att reparera de hus som finns på landsbygden och bygga nya. Vi kan säga att efter befrielsen har folkets liv blivit ganska stabilt. Det råder verkligen inte samma svårigheter som för tre månader sedan.” Som en slutlig sammanfattning sade Muoi Ha: ”Ja, det är inte mycket, men så ligger det till. Folk är medvetna om de stora förändringar som äger rum, om svårigheterna också, men de kan tydligt se de verkliga möjligheter som finns till en strålande framtid för hela vårt land. Man känner att utvecklingen går i riktning mot nationell enighet. Det har inte förekommit några mord på vår kader, inte heller några ekonomiska sabotage. Några få gangsters som begick rånöverfall, förklädda till befrielsesoldater, avslöjades snart av folket. Vår prestige har aldrig varit så stor. Vi förlitar oss på folket som vanligt och vi ser framtiden an med stor tillförsikt.”

Det var svårt att inte hålla med om att en sådan tillförsikt, som delades inte bara av denna lilla grupp hängivna kadrer utan av varenda person jag talade med i detta gamla revolutionära område, var berättigad. Jämfört med den otroligt svåra och smärtsamma väg som de hade tillryggalagt var vägen framåt förhållandevis lätt.

Cu Chi

När man studerade redogörelserna i pressen om den allmänna offensiven, fanns där uppgifter som inte gick att förklara utan att räkna med den faktor som folkets resningar utgjorde. Till exempel den snabbhet med vilka händelserna utvecklade sig; det faktum att drygt hälften av provinshuvudstäderna föll medan VFA:s huvudstyrkor var flera kilometer eller dagsmarscher därifrån; det faktum att provinshuvudstadens fall alltid var liktydigt med hela provinsens fall.

Världopinionen hade levt på myter som omsorgsfullt odlades av Washingtons och Saigons propaganda — att eftersom Thieu kontrollerade alla provinshuvudstäder och nästan alla distriktscentra kontrollerade han 95 procent av landet. Om den verkliga situationen hade dragits fram i ljuset — att provins- och distriktshuvudstäderna var små öar i ett hav av PRR-kontrollerat område — hade miljard-dollarfloden snabbt torkat in. Var den verkliga situationen känd i Washington? Det finns många bevis på att ansvariga amerikaner i Saigon gjorde sitt bästa för att hindra att den blev känd genom löjligen knep som HES (Hamlet Evaluation System = systemet för uppskattning av ”säkerheten” i byarna, övers. anm.) och genom att ordna val med bara en deltagare. ”Valet” var aldrig avsett att ge folket någon valmöjlighet utan hade till syfte att få fram ett högt valdeltagande — som skulle motsvara det antal människor som levde under Saigons kontroll. Att detta var en övning i självbedrägeri var en välkänd sak för amerikaner på platsen. För att leva ett legalt liv — och FNL uppmuntrade alla sina kadrer och sympatisörer att leva ett legalt liv — var man tvungen att ha ett identitetskort. Beviset på verklig ”legalitet” var att kortet hade en stämpel som visade att man hade röstat i de senaste valen. Att inte ha en sådan stämpel betydde omedelbar arrestering.

Thieu hade en maktfasad som upprätthölls av en förtryckarapparat utan motstycke. Men vågorna av organiserat motstånd slog rätt upp på murarna till vad som verkade vara bastioner för Saigons makt och sipprade in under dess murar så att maktens centrum började upplösas. Resultatet var att hela landet var ett perfekt exempel på den klassiska delen i folkkriget — städerna omringade av landsbygden. Det var också den sorts situation som glädde Vo Nguyen Giap speciellt — att fånga fienden i motsättningen mellan koncentration och spridning av styrkorna. Det var detta läge som han alltid försökte skapa med sin taktik innan ett slag inleddes. Men denna gång använde

han den på ett strategiskt sätt: Motsättningen mellan att Thieu måste ha spridning på styrkorna för att hålla territoriet och koncentration av styrkorna för att hålla nyckelpositioner och genomföra offensiva operationer. Thieu försökte lösa detta genom att koncentrera sina huvudstyrkor till försvar av stora städer och baser och hanterade sitt spridningsproblem på så vis att civilgardister och s.k. ”självförsvars”enheter i byarna hade hand om övervakningen av det territorium han ville hålla. Men ”självförsvars”enheterna var även de bönder och arbetande människor som när tiden var inne för ett verkligt val gick över till folket med vapen och allt.

”Du kanske undrar över hur vi kunde använda 'civilgardister' som våra egna självförsvarsenheter”, hade Nguyen Thi Muoi Be i Can Tho frågat. ”De är mestadels 15-16- åriga killar som inte hade något val när de väl kallats in. De rika hade pengar för att muta högre officerare så deras söner blev undantagna. Så de som gjorde denna tjänst var i allmänhet fattigt folk, söner till bönder eller själva bönder som hade flytt till staden för att undkomma bombningarna. Det var dessa människor som verkligen väntade på segern i revolutionen. Det var lätt att närma sig dem och vinna över dem. Det var de som mest entusiastiskt välkomnade våra reguljära trupper.”

Giap, om vi antar att han var överbefälhavare för den allmänna offensiven och folkets resningar, hade en armé på plats i hela Sydvietnam, runt varje bas, varje stad och samhälle. Det var bara fråga om att trycka på rätt knapp vid rätt tillfälle för att dessa styrkor skulle gå till aktion. Det skulle inte bli som under Tetoffensiven när en enda knapp trycktes ner och resningar och attacker kom samtidigt. Denna gång var det många knappar att trycka på efter varandra. Reguljära förband med stridsvagnar och tungt artilleri, som Giap kunde skicka ner från norr, stod beredda att understödja de lokala folkorganisationerna och deras väpnade styrkor när de tog itu med fiendens huvudstyrkor. Men, som exemplen från Can Tho och My Tho visade, kunde även folkets lokala styrkor ta hand om de fiendliga huvudstyrkor som bet sig kvar för att försvara bestämda positioner.

Av propagandaskäl rättade sig västpappen efter amerikanarna och Thieu i Saigon och förklarade det som hände som en invasion av södern från norr. (Den brutalitet med vilken AFP-korrespondenten Paul Léandri sköts ner berodde på att han vågade sticka hål på denna teori redan från början. Thieus propagandister anade att allt skulle gå åt skogen om han tilläts fortsätta). Ingen invasionsarmé kunde ha svept fram och snurrat omkring, hoppat trehundra eller fyrahundrafemti kilometer på en dag och sedan rusat tillbaka ytterligare några hundra kilometer eller så, som tidpunkterna för provinshuvudstädernas fall verkar utvisa. Vad som skedde var att styrkor — som funnits på plats i flera år gick till aktion i en bestämd följd, som möjliggjorde den snabbaste och mest logiska framryckningen mot huvudmålet — hjärtpunkten i fiendens militära och administrativa makt. Överallt där jag gjorde kontroller fann jag att lokala organ — och det började med Lao Dong-partiets kommitté — långt i förväg fick order om att förbereda sig. När den avgörande stunden närmade sig blev de tillsagda att vara beredda att gå till aktion vid en särskild fas i utvecklingen av offensiven. För Can Tho och My Tho och andra centra i Mekongdeltat inföll denna tidpunkt när stormningen av Saigon hade inletts.

Men det centrala, och det nästan otroliga är att revolutionära förband fortfarande fanns på plats och var redo att gå till aktion på en given signal efter tre årtionden av ett fruktansvärt förtryck som blev värre när amerikanerna ersatte fransmännen och stegrades till öppen fascism när vietnamiseringen kom. Cu Chi, ett distrikt i Saigons norra utkanter var ett bra exempel. Jag hade varit där under mina tidigare besök i de befriade områdena — det var där jag hade träffat Huynh Tan Phat första gången. Jag var glatt överraskad av att finna samma sekreterare i Lao Dong-partiet, Ba Bo, som jag hade mött under tidigare besök, första gången 11 år tidigare. Hans hår var

gråare men hans garvade ansikte var vänligt som alltid. Han påminde om mina tidigare besök och var vänlig nog att säga att vad jag hade skrivit om dessa ”hade uppmuntrat oss mycket”.

Hur hade de lyckats överleva? Det var naturligtvis min första fråga. Cu Chi — ett av de sex distrikt som utgör provinsen Gia Dinh — hade en synnerligen framskjuten och utsatt position. Eftersom det var ett välkänt revolutionärt basområde hade amerikanerna vidtagit mycket speciella ansträngningar för att ”tömma havet”. Efter tio dagars intensiva operationer kallade ”sök fienden och förinta honom” i början av 1966, hade högkvarteret för den 25 infanteridivisionen upprättats vid distriktets centrum. Under de följande månaderna hävdade divisionsbefälet att 180 000 granater hade avfyrats mot Cu Chi-distriktet och samma tempo hölls året igenom. Jag hade skrivit om Cu Chi efter mitt första besök; om hur deras väpnade styrkor hade byggts upp med vapen som erövrats under en nattlig attack mot en postering vid Phu My Hung, 15 kilometer från Saigon. Attackerna genomfördes med ett enda ”modergevär”, massor av trägevär och med mycken bluff till ackompanjemang av exploderande bamburör fyllda med karbid och uppmaningar i megafon att kapitulera mellan de skrämmande explosionerna i bamburören.⁴⁵

En amerikansk journalist som läste min redogörelse från Cu Chi sade med ett leende: ”Du kommer aldrig att kunna komma tillbaka in i Cu Chi nu när den 25 divisionen är där. Och om du kom tillbaka skulle du inte känna igen platsen. Den första anmärkningen var felaktig, den andra riktig. Jag kom tillbaka på mitt tredje besök 1966. Det var verkligen svårt att känna igen sig. Senare skrev jag:

”Av de blomstrande byarna omgivna av bambu jag hade sett under mitt första besök i Cu Chi nästan tre år tidigare fanns inte ett spår; inte en hydda, inte ett hus (i ordets vanliga bemärkelse) inte ett träd, inte en buffel. Där det hade funnits yppiga risfält, magnifika odlingar av kål, rovor och ananas fanns nu bara kratrar som täckte över varandra. Tidigare samma år i Nordvietnam hade jag sett fält med sötpotatis och majs 'resa sig på fötter'. I själva verket var det kamouflerade självförsvarsheter som övade i ett av fallen. I ett annat fall var det skolbarn med gröna löv som kamouflage som reste sig efter ett flyganfall. Men i Cu Chi såg jag själva marken resa sig upp efter att några helikoptrar flugit förbi. Helnakna män reste sig ur gytjan för att dra och skjuta på plogar och svinga hackorna och falla ner i gytjan igen när helikoptrarna återvände. . .

Jag talade med en mager, naken odlare. Han var inte generad och det behövde han inte heller vara. Den gråa gytjan, utsmetad över hela kroppen, tog bort varje intryck av nakenhet. Han var en staty i levande lera, en del av jorden som hade blivit till liv i mänsklig form.

'Mitt folk har alltid varit här', sade han. 'Min fader, min farfader och hans fader så långt tillbaka vi kan räkna. Deras ben är begravda här, även om yankeedjävlar har rivit upp deras gravstenar med sina bomber och granater och stridsvagnar. Jag ska leva och slåss här och om jag dör av yankee-granater eller bomber så kommer åtminstone mina ben att förbli på samma del av jorden som mina förfäders.'”

”Sedan den 25 divisionen satte upp sitt högkvarter vid Dung Du (några kilometer söder om Cu Chi, W. B.) ändrade Partiet taktik”, sade Ba Bo, ”och beräknade på nytt våra styrkeförhållanden och uppgifter. Det beslöts att vi skulle dela upp oss för att genomföra tre olika uppgifter. Att odla för att föda oss själva; att skydda folket genom att upprätta väpnade förband i de områden där folket bodde; att stanna kvar för att söka efter svagheter hos fienden och fortsätta att attackera dem. Vi beslöt också om en tredelad taktik. Militär, politisk och propagandistisk. Vi skulle koncentrera oss på gerillakrigföring och öka produktionen av egna vapen, (de hade en effektiv utrustning för att tillverka granater och minor och reparera lätta vapen redan vid tiden för mitt

⁴⁵ ”Specialkriget”, det ”begränsade kriget” vilket betydde användande av stridande trupper från USA, och ”globalt kärnvapenkrig”, var de tre sorters krig som USA skulle vara berett att utkämpa enligt general Maxwell D. Taylor, särskild militär rådgivare åt president Kennedy. I ”specialkriget” skulle USA svara för allt utom markstridskrafter.

första besök, W. B.), huvudsakligen för att förstöra stridsvagnar och andra militärfordon. Amerikanerna var mycket rädda för sådana gerillaaktioner, särskilt attackerna mot stridsvagnar och bakhållen mot patruller. Överallt kan man se rester av stridsvagnar och pansarbilar som vi förstörde under den tiden, i slutet på 60-talet.

Vi utvecklade vad vi kallade 'Järntriangeln', grundad på byarna Xom Moi, Tranh Lam, Nguyen Duc och Phuoc Vinh An. Det var här som det största antalet stridsvagnar förstördes, med stor regelbundenhet. Det var en del av krigets allmänna utveckling. 'Järntriangeln' blev ett område som det var mycket svårt för fienden att tränga in i. Amerikanerna hade först ingen som helst uppfattning om hur de skulle ta itu med problemet. Det var en direkt militär konfrontation. Våra små styrkor tog initiativet och fann den rätta taktiken för varje tillfälle. Det var så effektivt att befolkningen också började delta. Vi drog slutsatsen att det inte alls var svårt att slåss mot amerikanerna, förutom att de under operationer på dagtid hade större infanteri och naturligtvis monopol på stridsvagnar, artilleri och flygstöd. En av deras offensiver mot oss varade en hel månad men genom våra tunnelsystem kunde vi blockera operationerna i bägge ändar och fortsätta slå mot dem i mitten. (Cu Chi är berömt för sina vidsträckta tunnelsystem. I en av tunnarna var jag tvungen att ta skydd under en oväntad strid under mitt första besök, W. B.). Vid Tranh Lam till exempel fångade vi dem mellan två sektioner av vårt tunnelsystem och åsamkade dem svåra förluster. . . ”⁴⁶

Som Ba Bo beskrev det, var de metoder som användes en av de mest perfekta tillämpningarna av begreppet ”gräshoppor mot elefanter”. Det var amerikanerna som slog bakut och störtade omkring ofta utan att ens veta vad som stack dem eller varifrån det kom. I allmänhet varade aktionerna bara 10-15 minuter och sedan försvann gerillan. De opererade från diken grävda i sicksack med många in- och utgångar till djupa tunnelsystem. Det var uppenbarligen mycket plågsamt för amerikanerna, som kunde råka ut för svåra förluster på några minuter utan att ens ha fått fienden i sikte. ”Det hände”, sade Ba Bo, ”att vi såg dem sitta och gråta över att hälften av en patrull hade oskadliggjorts, utan att en enda av våra män hade syns till.” Senare beströks hela 'Järntriangeln' med tungt artilleri dag och natt och Ba Bo och hans män tvingades att dra sig tillbaka till baserna. USA-förband följde efter dem och försökte tränga in i basområdet och jaga fram dem. ”Vi använde tunnelsystem istället för löpgravar”, fortsatte Ba Bo, ”med håll tillräckligt stora för att en man skulle kunna dyka upp, beskjuta målet och sedan dyka ner igen innan amerikanerna visste vad som träffat dom.” Amerikanerna försökte också ändra sin taktik. Pansarbilar åkte före infanteriet eller infanteri utrustat med mindetektorer åtföljdes av pansarbilar som skydd. Det var en ständig kraftmätning i militär klokhet och amerikanerna var vanligtvis ett steg efter. ”Vilken sorts framryckning de än gjorde”, sade Ba Bo, ”så besköt vi dom ständigt bakifrån eller från sidorna och tvingade deras pansarbilar att ta en riktning som skulle föra dom in bland våra minor.”

Anti-stridsvagnsmetoderna förbättrades. På grund av svåra förluster, bytte amerikanerna ut den lätta M 113 amfibiestridsvagnen till 48-tonnaren Sherman. Följaktligen fördubblade Ba Bo och hans män sprängstyrkan i sina minor, från 10 till 20 kilo, och kompletterade minorerna med obriserade bomber. Enmansfällor utvecklades. Granater hängde i träden och utlöstes av tunna nylontrådar i gräset. Det fanns hela serier av sådana fällor. ”Ibland utlöste vi antistridsvagnsminorerna elektriskt mot det första och sista fordonet i en konvoj och sedan drog vi på med bazookas mot resten”, förklarade en av Ba Bos experter på antistridsvagnskrigföring.

Vid tiden för 1968 års Tetoffensiv hade FNL två bataljoner med reguljära trupper i Cu Chi-

⁴⁶ VIETNAM — *Inside Story of the Guerilla War*, s 109 ff.

distriktet, fyra självständiga kompanier, regionala trupper och en eller två plutoner med självförsvarsgerilla i varje by. Man hade tagit kontakt med en del av de vietnamesiska tolkarna anställda hos amerikanerna. Skyltar på engelska började snart dyka upp överallt: ”Minfält. Vänd om”, förstärkta med det vanliga dödsskallemärket; ”Varför strida och dö på vietnamesisk jord?” och många andra varianter på samma tema, en sida av den psykologiska krigföring som vietnameserna var sällsynt skickliga i. ”Varningarna för minorna hade stor effekt”, sade Ba Bo, ”eftersom det verkligen fanns minor som det stod på skyltarna. Det gick så långt att trupperna i den 25 divisionen inte kunde vända på huvudet utan att se en paroll av något slag. Deras första tanke var att förstöra skyltarna, men efter att en eller två hade exploderat behandlades skyltarna med större respekt.”

Kvinnorna i byarna brukade bearbeta Saigontrupperna som följde i kölvattnet på de amerikanska operationerna. De varnade dem för att de ”hade sett 'Vietcong' lägga ut minor och fällor dit de var på väg.” Vanligtvis hade kvinnorna själva deltagit i mineringsarbetet. Men Saigonsoldaterna var nästan tacksamma för varningarna som de omedelbart förde vidare till de lika tacksamma USA-trupperna. Kolonnen ändrade ofta riktning och tog en väg som bättre passade för en blixttattack från gerillan.

Cu Chi-styrkorna genomförde uppenbarligen sin del av Tetoffensiven och hamnade omedelbart efteråt i stora svårigheter — USA/Saigon-kommandot hade beslutat att en gång för alla bli av med dem. En omfattande schackbrädeliknande aktion inleddes. Med stridsvagnar och pansarbilar som spjutspetsar landsattes amerikanska fallskärmsjägare på ruta efter ruta tills de gått igenom varenda hörn av 'Järntriangeln'. Bakom fallskärmstrupperna följde enheter med vietnamesiska ”specialstyrkor” vilkas jobb var att rensa upp terrängen och göra den ”säker” för alltid. Ba Bo erkände att detta var en period med svåra förluster eftersom den nya taktiken hade överraskat dem. Attacken drevs ända in i deras innersta basområde och när deras väpnade styrkor hade pressats tillbaka inleddes ett massivt anfall på naturen för att beröva gerillan varje möjlighet till skydd och mat.⁴⁷

”Det var något av det ondskefullaste i USA:s politik”, sade Hai Quang, en annan kader som jag hade träffat vid mina tidigare besök. Det var en tystlåten man, med rynkigt, tankfullt ansikte, som man aldrig kunde föreställa sig bli upprörd. Senare eskorterade han mig genom flera tusen tunnland mark för att visa vad han menade. ”När upprepade flygbesprutningar med kemiska avlövningsmedel inte visade sig vara 100-procentig effektiva”, sade han, ”använde de jättelika bulldozers för att dra upp allt med rötterna och förstöra allt som levde och växte. 1969 var året då höjdpunkten nåddes i detta krig mot naturen. Gummiplantager, citrusodlingar och andra trädgårdar, kokosnötpalmer och bananträd, bambudungar — allt skrapades bort. När detta väl var gjort flög plan över området och sådde frön till vad vi kallar 'American grass'. (En typ av strävt gräs, som jag senare såg, 180-240 centimeter högt med stora frövippor, W. B.) 1970, sedan den första sådden hade växt upp och blivit tillräckligt torr, hölls tusentals liter bensen över fälten och med napalmbomber satte man sedan eld på det hela. Vi antar att avsikten var att lura våra väpnade styrkor tillbaka dit för att upprätta baser i det långa gräset och sedan bränna oss levande.”

Perioden omedelbart efter denna vegetationsförstörande operation var mycket svår, förklarade Ba Bo. Högvartersgruppen tvingades sprida sig och trycka i mycket hemliga gömställen på dagen. Man kunde bara gå ut på natten. När det militära angreppet och bulldozer-delen av operationen

⁴⁷ 43 procent av Sydvietsnams plantager och fruktträdgårdar (13 000 kvadratkilometer) och 44 procent av skogarna (25 000 kvadratkilometer) förstördes med kemisk krigföring och med mekaniska metoder, t ex jättelika bulldozers och stridsvagnar.

var över återvände högkvartersgruppen till sitt framskjutna basområde. ”Eftersom allt då var renrakat”, sade Ba Bo, ”var fienden säker på att ingen kunde leva där utan att omedelbart bli upptäckt. Men alla vi som är här idag (det var tio kadrer, W. B.) och några till fanns där, gömda i grupper om två eller tre. Vi hittade några dungar med vegetation som man hade förbisett och beslöt att använda dessa ställen som baser och återuppta gerillakrigföringen.”

De fann de gamla byarna övergivna. I några av dem hade varenda människa dödats. Andra hade övergetts för att husen hade bränts ner och det inte fanns någon möjlighet att börja odla marken igen. De militära förlusterna hade också varit svåra. Genom att föra samman de överlevande från två reguljära bataljoner fick de en distriktsbataljon. ”Det verkade hopplöst — 1969 hade varit ett år med svåra förluster”, sade Ba Bo, ”men vi började återuppbyggnadsarbetet. Under 1971 och 72 hade en del människor kommit tillbaka och vi upprättade en eller två enheter igen i varje by — var och en med tre eldvapen. Ibland fanns det så mycket som 15 eldvapen för ett helt samhälle.”

Under 1972 års ”våröffensiv” tilldelades Cu Chi uppgiften att erövra en del av huvudväg 14, vilket de också gjorde. Från och med denna tid byggdes styrkorna upp ganska snabbt. ”Vi fortsatte”, som Ba Bo uttryckte det, ”att ta initiativet igen på de tre fronterna; den militära, den politiska och den propagandistiska.” De uppmuntrade omkring 3 000 bybor att återvända till sina ursprungliga byar och hjälpte dem att bygga upp sina hus igen och börja odla ris och grönsaker.

Vid den tiden hade amerikanerna börjat dra sig tillbaka och Thieus styrkor började bygga militärposteringsar för att konsolidera de ställningar som hade övergivits av dessa. Under tiden hade gerillastyrkorna byggts upp till sin forna styrka.

”Sedan kom Parisavtalet som de flesta av oss hoppades så mycket av”, fortsatte Ba Bo. ”Men vi mindes också hur vi hade bedragits av Genèveavtalet 19 år tidigare. Vi förblev mycket vaksamma men vi hade också mycket strikta instruktioner att följa avtalet, vilket vi ämnade göra. Vi hade bara två timmar av fred sedan eld upphör skulle börjat gälla.

Det första som hände var att fienden ryckte in i byn An Nhan Tay som låg på vårt territorium och började bygga en militärpostering där. Därifrån inledde de erövringsoperationer. Med bulldozers förstörde de först alla hus som hade återuppbyggt av de 3 000 bybor som kommit tillbaka och alla deras fruktträd och de andra grödorna. De lyckades tvinga in 2 000 av dem i 'strategiska byar' sedan de förstört all deras egendom — resten av folket lyckades fly. De ryckte fram längre och längre in i vårt territorium och byggde militärposteringsar där de drog fram. Efter några månader stod det klart att de hade siktet inställt på vårt huvudbasområde vid Duong Minh Chau. Detta måste vi förhindra. Så vi slog tillbaka. Först återerövrade vi An Nhan Tay och posteringen vid Bo Can som marionetterna hade upprättat där.

Fienden började sätta upp en massa posteringsar längs huvudväg 2, i en sorts ingenmansland som skilde vårt territorium från det som kontrollerades av Saigon. Återigen var målet att köra bort folket från jorden. Till och med familjer till marionettsoldater arresterades när de gjorde motstånd mot detta.”

Vid den här tiden utfärdade PRR två dagorder, daterade i oktober och november 1973, som frigjorde Cu Chis partisaner från de tidigare begränsningarna. De använde Parisavtalet så mycket de kunde som ett dokument i propagandan. Alla invånare i de befriade områdena var väl medvetna om innehållet. Särskilda studiekurser hade anordnats och en del kadrer kunde praktiskt taget läsa upp det utantill. Saigon behandlade Parisavtalet som ett subversivt dokument — liksom de hade gjort med Genèveavtalet 1954. Men nu när amerikanerna hade försvunnit kunde propagandalagen aktiveras igen och använda de gamla metoderna. Släktingar till de som bemannade posteringsarna fick övertala sönerna, bröderna och männen att sluta slåss. De hade gjort detta förut och det hade

ofta varit mycket effektivt. Nu hade de ett ytterligare trumfkort — Parisavtalet. Att fortsätta döda och bli dödad var ett klart brott mot avtalet och mot alla soldaters rättigheter. En kampanj utvecklades för att övertala Saigontrupperna att begära att Thieuregimen skulle låta Parisavtalets innehåll bli tillgängligt. Effektiviteten i en sådan propaganda blev desto större när Saigontrupperna bara alltför väl visste att alla militära initiativ kom från deras sida.

När man väl — i november 1973 — fått klartecken att återta förlorat territorium, gick Cu Chi-styrkorna till offensiv och utplånade 47 posteringar bara under november och december. Ett gerillaförband smög fram till en styrka på 57 soldater, som bevakade en bulldozer-operation mot husen och fruktträden, och oskadliggjorde samtliga. ”Just denna aktion”, sade Nam Thuan, medlem i distriktets partikommitté, ”gjorde slut på den sortens operationer i det här området”. I ett annat slag förintades ett 43-mannakompani med säkerhetspoliserna utan egna förluster. ”Allt detta var förberedelser för vårens allmänna offensiv”, sade Nam Thuan. ”Genom segrarna i november—december hade vår moral blivit mycket hög och alla ville ansluta sig till de väpnade styrkorna, om möjligt till förtrupperna. Våra instruktioner gick ut på att göra det så hett som möjligt för fienden och i slutet av mars blev vi tillsagda att göra oss beredda att hjälpa till med att befria Saigon. Vi delade våra styrkor i två kilar. En skulle befria Phu Hoa-zonen vid huvudväg 15 och underlätta VFA:s huvudstyrkors framryckning mot huvudstaden. Den andra skulle erövra distriktshögkvarteret i Cu Chi. Det är svårt att beskriva den oerhörda entusiasmen med vilken alla satte igång med förberedelserna. Vi visste att denna gång skulle vi utdela dödsstöten mot hela det system som vi alla hade lidit så mycket under. Den 28 utplånade vi två posteringar till, som kunde ställt till med bekymmer för det som vi hade planerat att göra nästa dag.

Vi erövrade Phu Hoa klockan 11 på förmiddagen den 29 och klockan 14 vajade FNL-flaggan över distriktshögkvarteret i Cu Chi. Vid Phu Hoa tillfångatog vi 17 marionettsoldater, inklusive deras befälhavare, brigadgeneral Ly Thong Ba. Garnisonen flydde men vi gensköt dem med pansarbilar och lastbilar och omringade de flesta omkring en kilometer från Cu Chi. Militärbefälhavaren för Cu Chi-regionen och 297 soldater i garnisonen kapitulerade. Vi började omedelbart en propagandakampanj och uppmanade alla andra att ge sig — och på kvällen den 29 möttes vi alla här (i det förutvarande militärhögkvarteret i Cu Chi) för att fira denna historiska seger. Men det måste bli ett kortvarigt firande. Vi hade fortfarande mycket att uträtta: Vi måste organisera våra styrkor inklusive underrättelsetjänsten och hälsovården. Vi slog samman huvuddelen av våra mest stridsvana enheter, de två bataljonerna, regionala kompanier och självförsvarsplutoner — och så hade vi ett regemente. Vi hade förare och skyttar som kunde ta hand om pansarbilarna som erövrats vid högkvarteret i Cu Chi. Vi satte snabbt upp en ny bataljon lokala styrkor som tog hand om säkerhetstjänsten, bevakningen av alla de offentliga byggnader vi hade erövrat och förhindrandet av sabotage. Detta skedde i gryningen den 30 medan vi skyndade vidare mot Saigon. Vår uppgift, en särskild belöning för vad gerillan i Cu Chi hade uträttat under åren, det var att placera FNL-flaggan på försvarshögkvarteret i provinsen Gia Dinh.

Vi startade i gryningen och sköt ner alla fiendestyrkor vi stötte på under vägen till Gia Dinh. Vårt nya regemente förintade en hel del stridsvagnar och mellan 30 och 40 pansarbilar (bägge sidor av vägen mellan Cu Chi och Gia Dinh var fortfarande belamrade med vrak från stridsvagnar och pansarbilar. Många av dem var djupt nersjunkna i risfälten då de i panik kört av huvudvägen i ett hopplöst flyktförsök, W. B.) och på så sätt öppnades vägen för de reguljära VFA-styrkorna som närmade sig Saigon i denna riktning. Vi erövrade en hel del pansarbilar och satte omedelbart in våra egna män i dom och fortsatte mot Gia Dinh där vi vecklade ut vår fana innan kapitulationsförklaringen upplästs i Saigon. När väl makten i Cu Chi var säkrad beordrade vi fiendeofficerarna att anmäla sig. Det antal som gjorde detta uppgick till 16 000. . .”

Och således blev slutet lyckligt i den otroligt hårda kamp som böljat fram och tillbaka över de en gång blomstrande trädgårdarna och bördiga fälten i det hjältemodiga Cu Chi.

Erövringen av Saigon

Mot slutet av mars fick Saigons revolutionära kader order att förbereda ett maktövertagande omkring den 1 maj. Deras huvuduppgifter var att neutralisera fiendens aktiviteter så mycket som möjligt; att förbereda hjälpen till VFA-trupperna när de kom; att ta över strategiska installationer — elektricitetsverk, oljedepåer, gas- och vattenverk — för att förhindra sabotage; att göra allt för att se till att staden skulle tas oskadd med minsta möjliga blodsutgjutelse. Bland de som fick instruktioner var Huynh Van Tam, medlem i FNL:s centralkommitté och ledare för dess fackföreningsorganisation. I årtal hade han varit en av de mest "efterlysta" männen i Saigon. Huynh Van Tam, en bastant karl med ett blitt, koppärrigt ansikte, som utstrålar optimism och gott humör, kallades allmänt "den levande Buddhan" när jag första gången träffade honom i Alger 1964 (för att ordna mitt andra besök till de befriade områdena). Han berättar att han kom till Alger för att öppna ett informationskontor för FNL, med samma plan som William Porter, USA:s nye Algerambassadör. Förgäves ägnade Porter mycken tid och vältalighet åt att försöka övertala först president Ben Bella och senare president Boumedienne att utvisa "den leende Buddhan" och stänga FNL-kontoret. I slutet av 1966 fick Huynh Van Tam i uppgift att återvända till Saigon för att infiltrera — och så långt det var möjligt ta över — marionetternas fackföreningsrörelse. Vid ungefär samma tid förflyttades också Porter och blev politisk tjänsteman vid USA-ambassaden i Saigon. Man kan förmoda att Porter som hade märkt hur smidigt Tam vunnit över de flesta av tredje världens diplomater i Alger, hetsade Thieus agenter i deras nitiska ansträngningar att spåra upp Tam i Saigon.

"Det var nära ögat flera gånger", berättade han senare för mig. "Vid nio olika tillfällen genom-sökte faktiskt polisen de hus där jag gömde mig." En av de första saker han gjorde, efter att ha emottagit instruktioner om att förbereda maktövertagandet, var att flytta in i ett "säkrare och mer praktiskt högkvarter" — ett gömställe i en källare i det luxuösa och tungt bevakade högkvarteret för hans största fiende, Tran Quoc Buu. Buu var en av Thieus ledande hejdukar, en stor kompradorkapitalist och bankägare, make till nio fruar, och viktigare ändå, chef för den regeringsstyrda sydvietnamesiska fackliga landsorganisationen. Han var en av de mest välbevakade personerna i Sydvietnam och åtföljdes alltid av en pluton säkerhetsvakter när han rörde sig utanför sitt högkvarter. (Den 12 april hade Tran Quoc Buu utsetts till chef för regeringens rådgivande kommission på fem medlemmar, som bildats för att lugna dem som krävde att Thieu avlägsnades från makten.)

"Det passade mig bra att sköta mina sysslor från Buus högkvarter", sade Huynh Van Tam med sitt orubbligt lugna leende, "eftersom det inte var sannolikt att någon skulle leta efter mig där. Och källaren var en utmärkt plats om man ville veta vad som pågick på övervåningen. Dessutom var det i linje med vår gerillapolitik att 'grabba tag i fiendens bälte'."

Under nästan nio år av ytterst farligt och svårt arbete hade Huynh Van Tam lyckats upprätta revolutionära organisationer, inklusive particeller för Lao Dong, i varje företag av betydelse i Saigon. Hans kamrater hade grundligt infiltrerat den officiella fackföreningsrörelsen, inklusive Tran Quoc Buus högkvarter, vilket gjorde det möjligt för Tam att upprätta sin egen bas där. En kort tid efter att han flyttat in fick han i handen en lång detaljerad sabotageplan som utarbetats av Tran Quoc Buu för den händelse det otänkbara, det värsta skulle hända och Saigon måste överges.

”Vi förutsåg”, förklarade Tam, ”att när slutet närmade sig skulle marionetterna nästan säkert klämma till med utgångsförbud så att ingen kunde närma sig fabriker utom deras egna sabotagegrupper. Våra aktivister fick alternativa instruktioner. De som arbetade i fabriker skulle göra sitt bästa för att stanna kvar där och ta över dessa vid det rätta tillfället. De andra skulle ta makten i sina bostadsområden. Den 27 april hade fabriksorganisationerna skickat oss detaljerade planer för anti-sabotageåtgärder. De antogs eller modifierades. Ett utgångsförbud trädde i kraft från den 28 men våra aktivister i fabriker tolkade detta så att de inte ens skulle få gå ut på gatorna för att gå hem! Det rådde så stor förvirring att de lyckades med detta. De satte igång med antisabotageåtgärderna på kvällen och natten den 29. Minor grävdes upp och desarmerades. Agenter som hade i uppdrag att sätta eld på bränsledepåer 'neutraliserades'. Andra sabotagegrupper togs om hand på liknande sätt. Elektricitetsverken, gas- och oljedepåerna, vattenverken och andra nyckelinstallationer ockuperades. Klockan 10.30 på förmiddagen den 30 när general Duong Van Minh sade att han var beredd att kapitulera hade vår organisation tagit över nästan alla fabriker — och ett antal stadsdistrikt. Klockan 14 upprättades revolutionära folkkommittéer i alla stadsdistrikt och i större kvarter. De hade till främsta uppgift att ringa in spioner och sabotörer. Enheter av beväpnad arbetarmilis stod vakt vid varje fabrik. Samma kväll kunde vi överlämna en inventering av alla fabriker, installationer, utrustning och förråd av råmaterial till stadens militära förvaltningskommitté. Trots utgångsförbudet den 28-30 april och 1 majfirandet återvände livet till sin normala rytm den 2 maj. Segern var således fullständig på alla områden. Fabriker och de allmänna serviceorganen hade tagits över intakta och folkets revolutionära makt var upprättad ända ner till kvartersnivå.”

Det fanns de som hävdade att de varit ögonvittnen till vad som hände i Saigon den 30 april och som förnekade att de hade förekommit några folkliga resningar. Ty det förekom inte scener som under franska revolutionen med folkmassor utrustade med lansar och yxor som stormade Saigons motsvarighet till Bastiljen. Det förekom heller ingen repris på folkets stormning av Leningrads Vinterpalats under bolsjevikrevolutionen. Att erkänna att folkresningar ägt rum skulle innebära att myten om ”invasionen från norr” krossades. Det var också omöjligt att från de flotta hotellen Majestic, Caravelle, Continental och allt vad de hette, kunna iaktta det lugna välorganiserade övertagandet av den viktigaste makten — över industrins infrastruktur — som pågick inom varje företag av betydelse under natten mellan den 29 och den 30 april.

Faktum var att stormningen av Vinterpalatset i-Leningrad och kvaddandet av grindarna till Saigons presidentvalets av en VFA-stridsvagn var symboler för två motsatta revolutionära strategier, var och en baserad på den konkreta situationen i respektive samhälle. Stormningen av Vinterpalatset var inledningen till ett långt, komplicerat revolutionärt krig. Att slå ner grindarna till Saigons presidentpalats och mottaga 'Big' Minhs kapitulation var slutet på ett ännu längre krig. Den ena revolutionen byggde på stadsproletariatet, den mest revolutionära kraften i det halvindustrialiserade Tsarrysland. Den andra byggde på landsbygdens bönder, den revolutionära huvudkraften i det övervägande agrara och halvfeodala Vietnam. Sedan Vinterpalatset erövrats och den revolutionära makten upprättats var det nödvändigt att bygga upp Röda armén. Landsbygden måste befrias och lokala kontrarevolutionärers styrkor och främmande interventionstrupper måste besegras under år av bittra strider. I Vietnam byggdes en stark armé upp gradvis, grundad på en revolution på landsbygden, som gradvis omringade städerna tills det slutliga förverkligandet av arbetar-bonde alliansen skedde. Bondearméerna krossade de militära och administrativa maktbastionerna medan arbetarna i städerna tog över fabriker och makten i städerna.

I segerns ögonblick kunde Huynh Van Tam lämna sin källare och ta Tran Quoc Buus kontor på övervåningen i besittning. Buu flydde till Förenta Staterna tillsammans med sina nio fruar, den

utländska valutareserven i Nam Haibanken och allt annat av värde som var lätt att transportera och som han hann lägga beslag på. (Snabbheten i sammanbrottet innebar dock att han var tvungen att lämna efter sig råvaror till sina olika företag till ett värde av 8 miljoner dollar!)

Hur var det möjligt för FNL och Lao Dong-partiet att arbeta inne i marionetternas fackföreningsrörelse och omvandla den inifrån, åtminstone delvis, till ett revolutionärt vapen? Orsaken står att finna i de beslut som fattades vid tiden för FNL:s bildande, om att även om den viktigaste kampen skulle föras på landsbygden — och den skulle bli utdragen — skulle det slutliga steget i folkkriget en gång nås och städerna måste då erövrats. För att göra det måste städernas arbetarklass spela den ledande rollen. Efter långa diskussioner kom man överens om att arbeta inom den existerande fackföreningsrörelsen.

”Det var bara genom en häftig kamp från arbetarklassens sida som fackföreningar över huvud taget hade bildats”, sade Huynh Van Tam när han förklarade FNL:s och Lao Dong-partiets åsikter vid den tiden. ”Trots fiendens försök att kontrollera dem trots försöken att korrumpna och splittra arbetarna och infiltrera deras led, var fackföreningarna objektivt sett arbetarklassens organ och inte fiendens. På grund av detta var det möjligt för oss att gå in i de befintliga fackföreningarna och leda kampen på två fronter. Den ena gällde bättre arbetsförhållanden — frågor om löner och arbetstider, orättvisa avskedanden och rätt för arbetarna att välja sina egna ledare. På samma gång förespråkade vi kamp mot själva regimen för att bana väg för ett eventuellt maktövertagande och undvika att falla i den reformistiska fällan. Kampen på dessa två fronter måste gå hand i hand, men den måste föras med stor varsamhet på den andra punkten. Den politiska medvetenheten på de lägre nivåerna var inte tillräckligt utvecklad för att arbetarna skulle acceptera plötsliga krav på att störta regimen. Vi hade en konsekvent långsiktig strategi, att flytta fram arbetarnas intressen bit för bit eller försvaga fienden bit för bit. Gradvis fick arbetarna förtroende för de aktivister som de såg var ärliga och som modigt kämpade för deras dagskrav.

Det förekom många hårda strider. Arbetarledare arresterades, men politiska kampanjer utvecklades kring kraven på deras frigivning. Gradvis kunde vi bygga upp organisationer i varje fabrik. Ledarna och aktivisterna skyddades av de vanliga arbetarna. Det var detta som steg för steg ledde fram till den 30 april. Vår kamp för att vinna över Saigons arbetarklass var en del av den allmänna, långa och tålmodiga revolutionära kampen. Man kan jämföra det med en gryta vatten på en långsam spis. Det kan ta en halvtimme att värma upp den men plötsligt, på ett par sekunder, sker en radikal omvandling. Det kokar och vattnet blir till ånga.”

Att arbeta inom hårt regeringskontrollerade företagsfackföreningar hade sina komplikationer. Huynh Van Tam berättade om problemen på en kraftstation, där inte mindre än en tredjedel av de 4 500 arbetarna var polisagenter. Inte bara tjallare på lägre nivåer, utan sådana som slapp det vanliga jobbet för att gå på agentträningsskolor och sedan återvända för att spionera på sina arbetskamrater. ”Hur skulle vi se på dem?” frågade Tam. ”Å ena sidan var de välutbildade polisagenter förklädda till vanliga arbetare. Å andra sidan deltog de i produktionen och var således en del av arbetarklassen. Vi beslöt att behandla dem som sådana och arbetade på att minska den fientliga delen av deras aktiviteter för att vinna dem tillbaka till deras klasständpunkt och att väcka deras nationella stolthet. Det fungerade ganska bra och några av dem avslöjade sabotageplanerna i sina fabriker.”

Han berättade om ett annat problem vid ett reparationsvarv för flottan där det officiellt fanns 4 500 anställda arbetare men bara 2 000 som verkligen arbetade där. De andra var registrerade som anställda eftersom de då var undantagna från militärtjänst eftersom de ”arbetade” i krigsproduktionen. Cheferna kvitterade ut deras löner och de fick dra sig fram bast de kunde någon annanstans. ”Vad skulle vi göra med 2 500 registrerade arbetare som inte visste något om

skeppsbyggnad eller reparationer?” frågade Huynh Van Tam. ”Det var ett bryderi men å andra sidan hade de gjort detta för att slippa bära vapen mot folket. Vi lät dem vara kvar på lönelistan, gav dem teknisk undervisning och undervisade dem samtidigt om klassfrågor och nationella frågor. Vi måste också lita till sådana delar av arbetarklassen. Vi måste bibehålla vår vaksamhet men vi får inte vara sekteristiskt inställda till människor på grund av deras tidigare aktiviteter, som skedde under onormala förhållanden.”

De var karakteristiskt för den vietnamesiska kampen att ledarna till och med kunde komma på sätt att använda polisspioner för att befrämja revolutionens sak. Sinnrikhet och förutseende var en av deras största tillgångar. Det är inte bara ett uttryck för en naturlig sparsamhet som ser missbruk av varje mänsklig och materiell tillgång som beklaglig, utan också ett uttryck för den djupa humanism som Ho Chi Minh, i alla sina handlingar, i tal och skrifter, lämnat i arv.

Bara två fall av mer betydande sabotage förekom och i inget av fallen berodde detta på arbetarnas försummelser. Tre granater avfyraades mot en 60 000 watt-generator i den stora kraftstationen Thu Duc, men det som förstördes reparerades inom sju dagar. Ett brospann skadades av sprängladdningar under vattnet, som utlöstes på elektrisk väg. Det reparerades inom en månad. Å andra sidan avlägsnade och desarmerade arbetarna flera hundra minor tjugo av dem bara på VINATEXCO, stadens största textilfabrik. Tonvis av sprängämnen avlägsnades från andra fabriker. Sabotageplaner som noggrant utarbetats blev totalt misslyckade. Huynh Van Tam berörde en annan sida av det skeppsbrott som USA:s politik hade lidit.

”Från det att amerikanerna gått med på Parisförhandlingarna”, sade han, ”trodde de att det 'värsta' som ur deras synpunkt kunde hända, var en koalitionsregering med tre parter, med separata administrativa zoner kontrollerade av PRR och Saigon. Det skulle betyda ett Vietnam delat på tre istället för två. Då skulle de viktigaste striderna flyttas över till de ekonomiska och politiska fälten. Amerikanerna var övertygade om att de med sin enorma finansiella, ekonomiska och tekniska överlägsenhet kunde få vilken hjälp som helst från den socialistiska världen till PRR-kontrollerade områden eller till Nordvietnam att se löjligt liten ut. Genom att pumpa in stora mängder dollar och teknik i de Saigonkontrollerade områdena skulle de skapa ett sådant välstånd att alla önskemål om en återförening med norr skulle dämpas. De skulle då heller inte behöva vara rädda för resultatet av en kraftmätning i allmänna val med PRR i söder. Medan förhandlingarna i Paris var försjunkna i frågan om 'formen på bordet' arbetade USA-experter med efterkrigsplaner som skulle skapa 'ekonomiska mirakel' i söder genom industrialisering på en avancerad teknisk nivå.

Politiskt ville de lägga en ekonomiskt grund för en kapitalistklass med nationella kapitalister och kompradorkapitalister och använda dessa mot arbetarklassen. De ville skapa en kapitalistklass som hade ett starkt intresse av att inte samarbeta med revolutionen i söder och som motsatte sig varje tanke på en återförening med norr. De investerade omkring 12 miljarder dollar för att bygga upp industrier och en infrastruktur som betjänade dessa. Allt detta finns kvar — i våra händer. Vi känner fortfarande ett stort hat mot amerikanerna för allt lidande och all förstörelse de åsamkade vårt land och som inte går att reparera. Vi känner även hat mot dem för deras avsikter, som var de svekfullaste tänkbara, men vi kunde erövra ofantliga krigsbyten med industriell utrustning, som nu står till revolutionens förfogande.”

Saigon har nu omkring 500 större industrier som var och en kan sysselsätta mellan 500 och 5 000 arbetare när produktionen är i full gång. Det totala antalet industriarbetare blir då 300 000. Bland de nya fabriker finns en anläggning för tillverkning av polyesterfiber, som är mer avancerad än någon annan fabrik i hela den kapitalistiska världen. Det finns ett ultramodernt slakteri av Chicago-typ, ett löpande band där en gris stoppas in i ena ändan och kommer ut som korb och

bacon i den andra. Det finns en läkemedelsfabrik som har kapacitet att fylla hela Vietnams behov med ett stort sortiment mediciner. Det finns en anläggning för djupfrysning av fisk med stora resurser, som har möjlighet att djupfrysa ända ner till minus 50°C. Här finns textilfabriker med en årlig kapacitet av 250-300 miljoner meter tyg, olika kemiska, cellulosa- och pappersproducerande anläggningar och mycket annat. De är samtliga mycket moderna och bygger på avancerad teknik. Genom att använda billig arbetskraft, som i Sydkorea, avsåg amerikanerna att översvämma exportmarknader med varor till priser som inget annat land skulle kunna tävla med. Vietnameserna ansåg att fabriken gav möjligheter att ta genvägar till högre levnadsstandard för deras eget folk. Jag frågade om det fanns kvalificerad teknisk personal och ett brett leende spreds i Huynh Van Tams ansikte.

”Amerikanerna utbildade personalen för att sköta deras anläggningar”, svarade han, ”och 99 procent av personalen har stannat kvar. Förmodligen skulle en del av dem ha lämnat landet i den allmänna rusningen, men sammanbrottet kom för plötsligt och de hade inte fina förbindelser eller tjocka plånböcker. De utgör en högst värdefull tillgång för oss på grund av den stora andel USA-tillverkad utrustning vi har. En del av dem var också utbildade till polisagenter men vi vet vilka det var och de vet att vi vet. Vi har förklarat sakernas tillstånd för dem — vi är vana vid att arbeta med sådana människor och vet hur man ska väcka deras klasskänslor och deras stolthet över landet och hur man ska ge dem en vision av framtiden — deras egen och landets. Den stora majoriteten av dem vill ärligt bidra till att göra vårt land starkt och blomstrande. Till och med på utbildningsanstalterna och fabriken i USA fick de en känsla av den stora prestige vårt land åtnjuter i omvärlden. Det är lätt att väcka den nationella stoltheten hos vårt folk i dessa dagar!”

Han medgav att råvarutillförseln var ett problem eftersom de flesta anläggningarna hade anpassats till den amerikanska ekonomin, även vad det gällde tillgången på råvaror. ”En del av dem kan vi tillverka själva”, sade Tam. ”Vi letar redan efter lämpliga områden för att odla bomull till exempel. Många andra råvaror kan vi skaffa genom socialistiska länder eller genom vanligt handelsutbyte med vänskapliga länder i tredje världen. Dessutom går vår politik ut på att normalisera förbindelserna med Förenta Staterna. Men om de amerikanska ledarna inte vill detta, om de fortsätter sin ekonomiska bojkott — så är det så mycket sämre för dem. Vi kommer att finna andra utvägar och de kommer att lida ännu ett bakslag.” Huynh Van Tams leende växte och han började småskratta när jag frågade vad som hade hänt med fabriksägarna.

”Vad det gäller dem är amerikanerna verkligen underbara”, sade han. ”De skrämde iväg allihop. Ford med sina spådomar om 'blodbad'; Schlesinger när han snackade om miljontals som skulle bli massakrerade; Kissinger som spann på samma tråd. Vi kunde inventera fabriken men inte deras ägare. Efter ett par dagar insåg vi att åtminstone 70 procent av dem hade flytt. De hade haft de nödvändiga förbindelserna och tjocka plånböcker. Vi tvingades att börja administrera den största delen av Saigons industrier direkt från första dagen. Vi borde skicka ett tack till Ford, Schlesinger och Kissinger för deras insatser för revolutionen!”

När de flesta fabriken slog upp portarna igen den 2 maj leddes de av förvaltare som utsetts av stadens militära förvaltningskommitté. Statskontrollen av det mesta av Sydvietsnams industrier var något som framtvängades av USA:s politik. Det var ett resultat av ytterligare en kolossal felberäkning från USA:s ansvariga politiker, som aldrig verkade kunna se längre än näsan räckte. PRR hade utarbetat en ytterst noggrann politik som byggde på ett fortsatt kapitalistiskt ägande av industrin med en koalitionsregering i vilken nationella kapitalister skulle ha sin rättmätiga representation. Att det mesta och det bästa av den privata industrin skulle hamna i deras ägo den 30 april var det sista som PRR-ledarna hade väntat sig. De kapitalister som stannade erbjöds av den nya administrationen fördelaktiga villkor för statligt-privat samarbete i skötseln av varje

företag som kunde bidra till landets välfärd. Sådana industrier erhöll kapital, råvaror och uppmuntran att utvidga på grundval av ett gemensamt statligt och privat företagsägande. Ett typiskt exempel på en sådan överenskommelse var en stor, splitter ny anläggning för tillverkning av glykos och kondenserad mjölk, som ännu inte hade börjat tillverkningen den 30 april. Dess ägare hade inte flytt. Efter tre månaders förhandlingar — först insisterade ägaren på att få ha 70 procent av kapitalet, PRR-förhandlingarna insisterade på en utvidgad tillverkning och att statligt och privat kapital skulle kontrollera 50 procent var — nåddes en överenskommelse enligt PRR-modellen och produktionen sköt fart i en omfattning tillräcklig för att fylla hela Vietnams behov av kondenserad mjölk.

Den 2 september, på 30-årsdagen av Demokratiska Republiken Vietnams utropande — vilket också var det första officiella högtidlighållandet av söderns befrielse — höll premiärminister Pham Van Dong ett viktigt tal i Hanoi i vilket han bland annat vände sig till industriledare och affärsfolk i södern och sade följande:

”Vi uppmanar de nationella kapitalisterna, som tidigare hölls tillbaka av utländska konkurrenter, att använda all sin förmåga och kraft till gagn för nationens stora sak nu när vårt land har blivit oberoende och fritt . . . På grundval av en ekonomisk plan för hela landet kommer Ho Chi Minh-staden att spela en betydelsefull roll på flera olika sätt och den kommer att vidga sina utrikesförbindelser med länder i Sydostasien och resten av världen. . . ”

En mer noggrann definition av inställningen till de nationella kapitalisterna uttrycktes i ett dekret undertecknat av premiärminister Huynh Tan Phat den 10 september, där det meddelades vilka åtgärder som skulle vidtagas mot kompradorkapitalisterna och andra som var skyldiga till spekulation, svartbörsaffärer och hamstring. Den grundläggande ekonomiska politiken definierades enligt följande:

”Att påskynda upprättandet av inhemska företag, i alla delar av ekonomin, som kan tjäna som en solid grund för en ökning av produktionen, att stärka tillgången på varor och distributionen av varor och stabilisera marknaden för att säkerställa folkets försörjning.

Att uppmantra och hjälpa nationella kapitalister, småföretagare, hantverkare och småhandlare för att utveckla industrin och handeln så den blir till nytta för dem själva och den nationella ekonomin.

Att bestraffa kompradorkapitalisterna⁴⁸ som tills nu har fortsatt med sin olagliga hamstringsverksamhet för att störa marknaden och därigenom skada produktionen och vårt folks dagliga liv och hindra vårt samhälles fortsatta frammarsch.”

Sedan följde riktlinjer i 14 punkter för att genomföra denna politik. Sex av dem handlade om den sorts hjälp och stöd som kunde lämnas till den privata sektorn. I korthet skulle staten uppmantra och bidra med materiell hjälp till kapitalister för att öka produktionen och utvidga verksamheten. ”Äganderätten till tillgångarna liksom skälig vinst kommer att garanteras av staten.” De ägare som hade övergivit sin egendom och flytt måste ha bitit på naglarna när de läste detta. Men det var för sent. Det var aldrig fråga om att ersätta dem för deras företag. Staten skulle också hjälpa den privata industrin genom att tillhandahålla råvaror och söka efter avsättningsmarknader. Staten skulle också ”gå in med kapital tillsammans med de kapitalister som var villiga att bidra med sitt kapital, råvaror och tekniskt kunnande” för att bygga upp ekonomin. Om sådana blandade bolag bildades skulle staten — medan dess rätt till övergripande förvaltning bibehölls — ”garantera kapitalisterna rätten att delta i förvaltningen och rätten till utdelning av skäliga vinster”. Staten skulle också uppmantra och hjälpa kapitalister ”som bidrar med sitt kapital, sin

⁴⁸ Begreppet kompradorkapitalist är i allmänhet förbundet med kineser som tjänade som mellanhänder mellan de första näringsidkarna från väst och de lokala köpmännen. Några av dem gjorde sig stora förmögenheter och började själva handla, härav termen ”kompradorkapitalist”.

teknologi och förmåga i uppbygget av de nya ekonomiska zonerna.”

Å andra sidan stundade helt tydligt dåliga tider för kompradorkapitalisterna. Punkt 10 i riktlinjerna fastslog:

”De som gjort sig skyldiga till hamstring och försökt styra ekonomin, som stört marknaden och slutit sig till kontrarevolutionärerna, kommer att arresteras och straffas i enlighet med sina brott. Deras förmögenheter kan helt eller delvis beslagtogs.”

Under en diskussion med premiärminister Huynh Tan Phat några timmar innan dekretet skulle publiceras, förklarade han att skarp åtskillnad gjordes mellan kompradorer och nationella kapitalister. ”Kompradorkapitalisterna”, sade han, ”kontrollerade allt från inköp till transport och distribution av alla varor. De skapade stor ordning på marknaden och förorsakar oss fortfarande många svårigheter. De agerar för sina egna ekonomiska intressen men samtidigt för USA:s och Taiwans politiska intressen. Förenta Staterna bygger sina planer för sabotage av vår ekonomi på dessa människor. Vi måste erkänna att vi ännu inte har någon organisation för att sköta ekonomin. Det är inte som på andra områden där vi kan använda en existerande administration. Amerikanerna, liksom fransmännen, var fullt nöjda med att låta de kinesiska kompradorerna sköta ekonomin — praktiskt taget allt som hade med tillgång och marknadsföring att göra var i deras händer.”

Genom att hålla undan varor från marknaden skapade kompradorerna plötslig brist och oförklarliga prishöjningar, fransett det medvetna sabotaget. Några veckor innan dekretet om ekonomiska angelägenheter publicerades tredubblades priset på cigaretter av lokalt odlad tobak över en natt. Det var den ekonomiska sidan. Den politiska var att rykten spreds som löpeldar på Saigonmarknaden att detta berodde på att ”Hanoi” hade beslagtagit alla förråd och ”forslat dem norrut”. På småtimmarna samma morgon som dekretet offentliggjordes gjorde säkerhetsstyrkor en razzia mot några av de mest ökända kompradorerna i Cholon, bland dem ”Tobakskungen” Siou Phong, som fanns med på listan över de nio kompradorerna i den innersta cirkeln. Enorma förråd av tobak och cigaretter hittades i hans lager. Jag var på Saigons centrala marknadstorg dagen då dekretet kom och raiderna gjordes. Det var fascinerande att se hur priserna sänktes och att höra radion meddela hur ett förråd av textilier hittats på ett ställe, socker på ett annat och så vidare, utmed hela skalan av artiklar. I ”Textilkungen” La Nghias varuhus hittades över 4 miljoner meter tyg och 300 symaskiner. De senare hade praktiskt taget försvunnit från marknaden. Inom några timmar rasade priserna på tyg med 30-60 procent. Samma sak hände efter undersökningen hos ”Riskungen” Ma Hi, som hade lagren fulla med ris. Mångmiljonären Ma Hi (hans förmögenhet uppskattades till omkring 300 miljoner US-dollar) hade dock gjort en grov felbedömning när han hamstrade ris! Bönderna i de befriade områdena hade producerat ris långt utöver de lokala behoven och det var lagrat för just ett sådant tillfälle som befrielsen av Saigon. Konvojer med ris följde tätt i härlarna på de väpnade styrkorna. Inom 48 timmar efter att FNL-flaggan hissats över presidentpalatset fanns det ett överflöd av ris på marknaden. Under de första veckorna distribuerades det gratis till de behövande — efter den lokala gatukommitténs anvisningar — senare såldes riset under marknadspriset genom ett nät av statliga butiker. Så Ma Hi gjorde inte de vinster han väntat sig på en konstgjord hungersnöd. Var och en av komprador-”kungarna” hade dock sitt eget monopol och tillsammans kontrollerade de varje del av handeln i Saigon och andra större städer.

”Vad som saknades på marknaden fann vi i hamstrarnas lager”, kommenterade Gaii Phong, 'Befrielsen', en daglig Saigontidning. ”Stora förråd av säd, alla sorters livsmedel, textilier, mediciner — för att inte tala om guld och diamanter.” Och som svar på en läsares fråga vad en komprador är, förklarade tidningen:

”Kompradorerna tillhör kapitalistklassen. Men de måste särskiljas från andra kapitalister och affärsmän. Vad som är typiskt för kompradorkapitalister är att de alltid spelar en politisk såväl som en ekonomisk roll och alltid samarbetar med imperialister och ockupanter. De lever på människors olyckor, särskilt i krigstider. De är förräderiets profitörer, marionetternas närmaste lierade. De tömde marknaden på dagliga förnödenheter för att fylla sina egna fickor och samtidigt orsaka politiska svårigheter.”

Att myndigheterna väntade i över fyra månader innan de slog till mot kompradorerna och fann sig i alla konsekvenser av detta — missnöje på grund av varubrist och stigande priser och vitt spridda rykten om att det berodde på att ”allt hade skeppats norrut” — berodde delvis på deras vanliga vana att studera alla sidor av ett problem mycket noggrant innan ett avgörande slag utdelades. Men det berodde också på att de först ville ha en övergripande ekonomisk politik som tog hänsyn till alla de tillgångar som fallit i deras händer. Dessutom ville de sätta en handelsorganisation som kunde ersätta kompradorernas på fötter. Under de dagar som följde efter dekretets publicering — utan några som helst tvivel den populäraste åtgärd som införts sedan den 30 april, eftersom den berörde hela befolkningens vardagsliv — mottog stadens apotek ett brett sortiment av mediciner som skulle säljas till fasta priser. Sedan upphörde svartbörsaffärerna med bensin. Efter ett bestämt datum kunde bensin bara köpas genom en statlig distributionskedja till priser långt under de som rått på den ”fria” marknaden. En viss ordning började med andra ord ersätta det kaotiska marknadssystem som PRR hade ärvt och som bara kunde rättas till genom att staten mer och mer tog hand om den ekonomiska förvaltningen.

”I det vietnamesiska folkets intressen”, förklarade Huynh Van Tam, ”och på grund av tidens objektiva behov, måste vi följa den socialistiska vägen. Men hur? Vi måste utgå ifrån den konkreta situationen i Sydvietnam, som inte ger oss någon annat val än den socialistiska vägen. Men vi kommer att göra det på vårt eget sätt som kan bli annorlunda jämfört med andra länder.” Han hänvisade till det faktum att majoriteten av människorna i städerna, inklusive ”stora delar av arbetarklassen” hade uppfostrats i tron att deras klassintressen var identiska med bourgeoisins. ”Marionetterna hade genomfört en nationell klasskamp för sina egna intressen och hade gjort människorna mycket ogynnsamt inställda till allt som hade den avlägsnaste förbindelse med kommunism eller socialism”, sade han, ”men folket ser nu att allt som staten gör helt klart ligger i deras intressen och om det är detta som är socialism, så börjar de säga att de tycker om det.”

I någon mån kan man säga att Förenta Staterna gjorde samma misstag här som under de långa utdragna förhandlingarna och då de vägrade att uppfylla Parisavtalets bestämmelser — vilket ju ledde till att striden blev den enda lösningen. När det gällde ekonomin skrämde de kapitalisterna att fly och uppmuntrade sina agenter bland kompradorerna att sabotera ekonomin — och på så sätt såg de till att socialismen blev den enda lösningen!

Ordning ur kaos

”Saigon brukade kallas Orientens pärla. Vi fann en sophög.” Så beskrev doktor Nguyen Van Thu, ansvarig för hälso- och socialvård i Saigons militära förvaltningskommitté, situationen vid tiden för huvudstadens befrielse. ”Den hälsovård som fanns var till för de välbärgade”, fortsatte han. ”Hälso- och sjukvård i vanlig mening fanns bara i 4 av Saigons 21 distrikt. På sjukhusen förekom till exempel ingen isolering av patienter med smittosamma sjukdomar från de andra patienterna på samma avdelning. Den förebyggande sjukvården existerade inte. Vi fann alla sorters smittosamma sjukdomar när vi anlände, bland dem kolera, tyfus och smittkoppor — för att inte tala om könssjukdomar och narkotikamissbruk, särskilt heroinmissbruk. Enligt äldre statistik som vi börjat uppdatera, var över 3 procent av Saigonsoldaterna heroinmissbrukare (ett missbruk av

mycket mindre omfattning än bland USA-soldaterna, W. B.) och 5 procent av studenterna, hälften av dem flickor. Det fanns 130 000 drogmissbrukare bara i Saigon och mellan 100 000 och 300 000 prostituerade. Den senare siffran är fortfarande svår att bestämma på grund av det stora antal som var prostituerade på deltid. Det fanns också omkring 300 000 tjuvar och ficktjuvar och 280 000 föräldralösa av alla färger, med amerikanska fäder — svarta och vita — australiska, thailändska, filippinska, koreanska och Taiwan-kinesiska fäder som lämnat barnen oförsörjda. Detta var en del av arvet från USA—Saigonregimen.”

”För att ytterligare komplicera säkerhetsproblemet”, fortsatte dr Thu, en gammal bekantskap från mina besök under kriget, ”utnyttjade 7 000 kriminella fångar situationen när deras vakter flydde på kvällen den 29, och rymde ur fängelset. Nästa dag drällde gatorna av vapen från kapitulerande soldater. Naturligtvis fick de kriminella tag på pistoler och revolverar. Från den 30 april fram tills nu har 300 000 soldater och officerare i Saigonarmn registrerat sig och lämnat in sina vapen — men det finns fortfarande en massa lättare vapen som inte kommit in. Upprensningen tillåter oss dock att på denna den 88 dagen efter befrielsen (vår diskussion ägde rum den 28 juli, några dagar efter min ankomst till Ho Chi Minh-staden, W. B.) promenera omkring någorlunda säkert. . .”

”Vi var tvungna att ta hand om berg av sopor”, förklarade dr Nguyen Van Thu. ”Inget hade hämtats sedan två veckor innan befrielsen. I en del av avskrädeshögarna fanns det pestsmittade råttor. Det rådde en skandalös brist på sopbilar. Det fanns bara 120 stycken för en stad vars befolkning hade svällt till tre och en halv miljon. Det är bara tack vare frivillig hjälp från folket, särskilt från studenter och andra ungdomar, som gatorna nu är någorlunda rena. Vi försöker inte bara öka antalet sopbilar utan också höja folks medvetenhet om hälsovården.”

Två tredjedelar av befolkningen hade redan vaccinerats mot kolera, pest och tyfus — och detta arbete pågick fortfarande. Smittosjukdomarna var redan under kontroll, utom en sorts blodfeber, som överfördes av en annan sorts mygga än malariamyggan och som fortfarande orsakade svårigheter (vilket jag själv skulle upptäcka några veckor senare när jag fick denna farliga sjukdom). Säkerhetsstyrkor och folkets lokala organisationer genomförde en energisk kampanj mot narkotika, men som dr Thu uttryckte det: ”Det är mycket lättare att få tag på drogmissbrukarna än på källan till deras heroin”. Att klara av könssjukdomarna var inte så problematiskt när det gällde de yrkesprostituerade som det var med de ”i hemlighet verksamma amatörerna, officers-och soldatfruar som går på gatan och som är de största smittospridarna”. Det förväntades av de som var infekterade att de frivilligt skulle ge sig tillkänna för gratis behandling men allmänheten informerade också om fall de kände till. ”Det finns många fall där patienterna inte vill lämna sjukhusen när de är botade — de är rädda för att börja svälta.” Han tillade att en positiv sida var den ändrade attityden hos Saigon-läkarna. ”De brukade bara behandla dem som kunde betala bra. Men nu har de påverkats av vår sjukvårdspersonals korrekta inställning och gör ingen skillnad mellan rik och fattig. Tidigare var man tvungen att muta alla, från dörrvakten vid kliniken eller sjukhuset till läkarna — och alla däremellan — för att få hjälp. Nu förekommer inte längre mutor. Kanske förekommer en del diskreta gåvor, choklad eller en flaska whisky, men vi har gjort verkliga framsteg. Sedan VFA intog staden har läkarna börjat bege sig till de fattiga förorterna där folket nu för första gången får sjukvård.”

Jag frågade hur de lyckades skaffa läkemedel, särskilt som en mycket större andel av befolkningen nu fick medicinsk behandling.

”De kommer att bli verklig brist på medicin de kommande månaderna”, svarade han. ”Vi har tagit med oss våra erfarenheter från de befriade områdena och använder traditionella mediciner och kombinerar dem med de västerländska. Men vi har mycket ont om de senare, vi har ont om läkare och medicinsk personal i allmänhet och särskilt ont har vi om antibiotika, vitaminer och

mediciner för att behandla malaria och leverbesvär i anslutning till kronisk malaria. Eftersom den mesta medicinen kom från USA så skulle det plötsliga amerikanska tillbakadragandet av alla medicinska förnödenheter säkert kunnat haft en dålig inverkan på folkhälsan. Faktum är att detta inte skedde eftersom vi ansåg att folkhälsan var en fråga som hade förtur. Genom massvaccinering — samtidigt som vi håller fast vid den förebyggande sjukvården — och genom att föra utsjukvården till de fattiga bland folket, den överväldigande majoriteten av Saigons invånare, har vi skapat en del ordning i det kaos som den allmänna sjuk- och hälsovården var i tidigare. Viktig hjälp för att genomföra detta fick vi från vänskapliga länder.”

Jag frågade om han kunde göra en jämförelse mellan hälsovårdens tillstånd i de befriade områdena och det som han fann i Saigon.

”I de avlägsna områdena på landsbygden var folkhälsan inte särskilt bra på grund av brist på närande mat och eftersom vi bara hade en begränsad uppsättning mediciner. Men till och med där var hälsotillståndet bättre än bland de fattiga i Saigon—Gia Dinh, där det fanns överfulla bostäder, kronisk undernäring och ingen som helst medicinsk vård. Jag talar nu inte om de välbärgade som hade bra mat, bra bostäder och tillgång till sjukvård. Men även unga män från välbärgade Saigon-familjer, som levde ett osunt liv — med för mycket droger och nattklubbar — är smalbröstade, försoffade och på något sätt feminina jämfört med de kraftiga, bredbröstade unga män man finner i de befriade områdena.”

Beträffande de många invalidiserade f.d. soldater man såg på gatorna — vanligen klädda i vanvårdade Saigonuniformer, sade dr Thu:

”Vi har satt igång små fabriker för att tillverka konstgjorda ben och tränat kadrer för att undervisa de som behöver använda dem för sitt arbete — i omgångar om 300 varje gång. Sedan lär vi dem yrken i enlighet med deras fysiska förmåga — skraddare, maskinskrivare, vävare för trampmaskiner — yrken för dem som kan använda sina händer men inte sina ben och vice versa. Vi fick mycket erfarenhet av detta när vi rehabiliterade bomboffer i de gamla befriade områdena.”

På en fråga om hur många läkare och medicinstudenter som hade åkt till Förenta Staterna i samband med den panikartade landsflykten, svarade dr Thu: ”Två tredjedelar av studenterna vid Tandläkarhögskolan försvann. För dem var lärokursen densamma i Förenta Staterna och de fick löften om att de skulle få bra jobb där. Vid den medicinska fakulteten var det annorlunda, för där tjänstgjorde i allmänhet fransmän som lärare. Fransmännen stannade kvar när amerikanerna flydde och det gjorde också deras studenter. Omkring 10 procent av alla universitetslärare och professorer flydde — inte så många som amerikanerna hade hoppats.” Eftersom han också var ansvarig för socialvården frågade jag dr Thu hur han hade handlagt problemet med de 7 000 beväpnade fängelserymmarna.

”Det var verkligen ett problem till en början”, svarade han. ”De började omedelbart begå brott. Väpnade rån ägde rum dag och natt. De var välbeväpnade och arbetade vanligtvis i par på motorcyklar och begick rån medan de körde. De körde mycket skickligt och kryssade snabbt iväg genom trafiken efter varje.. rån, och i allmänhet kom de undan. Vi förde inte med oss någon polisstyrka till staden — vi hade aldrig haft någon i de befriade områdena, där säkerheten upprätthålls av den lokala befolkningen. Vi har aldrig haft poliser ens för att dirigera trafiken — det är därför du fortfarande ser studenter som gör det. Våra trupper var ovana och hade order att vara oklanderligt korrekta mot folket. Till en början sköt de efter en del av de kriminella när dessa stack iväg och ibland sårades civila. Sedan utvecklade vi en ny teknik. I det ögonblick brottet upptäcktes sköts ett varningsskott och all trafik avstannade. Folk var tvungna att lägga sig ner på trottoarerna. De som for iväg på motorcykel isolerades. Om också de stannade eller lade sig ner på trottoaren arresterades de av allmänheten. Det fanns inte längre någon sympati för lagbrytare som det funnits förut. Av de 7 000 har två tredjedelar fångats igen inklusive alla

ligaledare. Resten av dem är inte så aktiva — men det är säkrast att vara uppmärksam när man går på gatorna på natten.”

Slutligen frågade jag dr Nguyen Van Thu om han hade tagit med sig de läkemedelsfabriker som han hade hjälp till att sätta upp i djungeln till Saigon. Där var amerikanska oljefat omgjorda till steriliseringsbad, gristarmar användes som plaströr, cyklar på stativ trampades för att få ljus till olycksfallsoperationer och massor av andra liknande improvisationer hade ordnats.

”Nej”, sade han med ett leende, ”men i allmänhet är personalen från de fabriker i Saigon nu. Det är svårt för dem att byta om från gerillans läkemedelsproduktion till de mest avancerade medicinska apparaterna. Vi har problem med att hantera teknologin och förvaltningen men när de är lösta har vi utmärkta förutsättningar att kunna tillhandahålla en mycket bred uppsättning av mediciner för hela Vietnam. Frågan är hur man bäst ska använda den avancerade utrustningen i de nya fabriker som amerikanerna inte hade tid att förstöra.” Dr Thu omtalade att en del värdefull utrustning ofrivilligt hade skadats av oerfaren gerillapersonal, när de försökt få den att fungera, och sade tankfullt:

”Att föra krig var svårt men att försöka leda en stat är ännu svårare. Vi kommer huvudsakligen att fortsätta bygga på självtillit, som vi alltid måst göra. Men vi kommer också att behöva mycket hjälp utifrån.”

Ett faktum som alla utomstående erkände, särskilt de journalister som stannat kvar, var att livet i Saigon mycket snabbt normaliserades. Ordning och säkerhet upprättades nästan över en natt. Det var ett smidigt maktövertagande, som förvånade världen och förvirrade de högt uppsatta profeter som siat om blodiga katastrofer. Under en 90-minutersdiskussion med premiärminister Huynh Tan Phat, — som delvis har redovisats tidigare — frågade jag varför allt hade normaliserats så snabbt och utan våldsamma chocker.

”Det kan förefalla som om det varit på det sättet, men i verkligheten hade vi många problem”, sade han. ”Det faktum att segern vanns så snabbt innebar många fördelar.. . Vi kunde överta viktiga ekonomiska installationer intakta och stora kvantiteter av material, allt i utmärkt kondition. Men att segern var så fullständig innebar också nackdelar. Även det faktum att fiendetrupperna upplöstes och föll samman — men inte tillintetgjordes — var objektivt sett en nackdel. Vi skulle upprätta den revolutionära ordningen men på ett sätt som motsvarade de verkliga förhållandena. Vi hade segrat; fienden var utslagen och vi hade många divisioner här för att hålla situationen under kontroll. Men det är inte bara den militära styrkan som räknas — att tro det var det ödesdiga misstag amerikanerna och deras marionetter gjorde. Det är den politiska kraften som är avgörande. På grund av regimens natur och just på grund av att vi hade segrat så snabbt hade tiden varit för knapp för att skapa lämpliga basorganisationer i städerna. Vi hade en förtrupp av elitstyrkor bland arbetarklassen men inga breda organisationer.”

Han förklarade vidare att man hade kunnat bygga upp och bibehålla hemliga grupper som de som Huynh Van Tam hade organiserat, grupper som arbetade inom en legal fackförening. Men polisövervakningen var sådan att det var en helt annan sak för FNL att försöka upprätthålla sina egna politiska basorganisationer. De hemliga grupperna var avpassade för det tillfälle då maktövertagandet ägde rum men de kunde inte utgöra grunden för en administration. Det fanns till exempel distrikt i Saigon som uteslutande beboddes av familjer till soldater i marionettarmén. Det fanns ett bälte som omringade staden i vilket innevånarna nästan uteslutande var katoliker som flytt från norr 1954-55. De hade flyttats dit på amerikanernas förslag, som en sorts yttre försvarslinje, för att hindra infiltration av revolutionära styrkor. På sådana ställen var det omöjligt att utveckla någon politisk bas eftersom befolkningen deltog i förtryckarsystemets hus- och familjeövervakning. Efter befrielsen var det inget problem att ta sig in i sådana områden med

militära styrkor men det var inte det basta sättet att göra det på. Det skulle ha varit ett bevis på politisk svaghet.

Där fanns också problemet med de 300 000 demobiliserade reguljära soldaterna i Saigonområdet, de halvmilitära förbanden oräknade. En del av dem hade inte omedelbart lagt ner vapnen. ”De gick under jorden,” sade premiärminister Phat, ”och väntade på en chans att få vända vapnen mot oss. De stod fortfarande under inflytande av sina reaktionära högre officerare. Vi skulle ha kunnat gått in med hela vår styrka, skurit av staden, delat upp den i sektorer och genomfört husundersökningar kvarter för kvarter. Vi hade tillräckligt med väpnade styrkor för att göra detta. Men vi måste ta befolkningens sinnesstämning med i beräkningen. De hade fått nog av sådant; de ville ha slut på blodsutgjutelsen — deras innerligaste önskan var fred och ett slut på förtrycket. Hur skulle vi kunna få befolkningen på vår sida genom godtyckliga styrkeinsatser? I vilket fall som helst var vår grundläggande politik fred och nationell försoning. Vi avsåg att förbli trogna denna politik. Det fanns ingen motsättning mellan vår politik och folkets längtan efter ett slut på våldet och att få börja ett verkligt demokratiskt liv. Å andra sidan måste vi befästa vår auktoritet.”

Resultatet blev ett ”mjukt” närmande, steg för steg. Tanken var att skala av de reaktionära styrkorna lager för lager, isolera dem från varandra och skilja de hårdhudade reaktionära krafterna från de mer fogliga och potentiellt progressiva elementen på de lägre nivåerna. Den första delen gick ut på att uppmana de 300 000 officerare och meniga, som man visste fanns i Saigon att frivilligt registrera sig och lämna in sina vapen.

”Det var ett fredligt sätt att gå tillväga som allmänheten kunde godta,” sade premiärminister Huynh Tan Phat, ”och det möjliggjorde för oss att skilja ut de mest hårdnackade och reaktionära elementen från de andra och att avvärja majoriteten av dem som hade behållit sina eldvapen. Efter registreringen kom de politiska omskolningskurserna och även här gjorde vi en urskiljning. För de meniga gav vi kurser på tre eller fyra dagar för att förklara vad kriget handlat om för vår del; skillnaden mellan våra mål och marionetternas; vilka som skulle vara de framtida uppgifterna i byggandet av ett lyckligt och blomstrande land. Sedan kunde de återvända till sina familjer. Vi vann över den överväldigande majoriteten av dem för vår sak utan något som helst gnissel. För de lägre officerarna, från sergenter till kaptener, varade de politiska kurserna tre till fyra veckor och i dessa ingick någon sorts produktivt arbete. Efter det så släpptes den stora majoriteten av dem. Detta betydde liksom för de meniga — att de fick alla sina medborgerliga rättigheter tillbaka och det var i lag förbjudet att kalla dem 'marionetter'. Vi höll kvar dem som verkligen var tjurskalliga och förhårdade. De var proportionellt sett mycket få. De var högmodiga och impopulära bland sina officerskolleger i kurserna. De behövde ytterligare omskolning och genom att hålla kvar dem höll vi de skadligaste och mest reaktionära elementen ur spelet.”

Sedan var det i huvudsak reaktionära högre officerare majorer, överstar och generaler — som hölls kvar. De fick gå igenom längre kurser — längden berodde på deras inställning — och de var ur spelet under den period då den revolutionära makten konsoliderades. Det var uppenbart att militära förvaltningskommittéer upprättats i Saigon och några andra städer för att ta hand om sådana problem — och andra delar av den allmänna säkerheten — med nödvändig auktoritet och makt. Faktum är att denna metod betydde att en bred amnesti hade trätt i kraft. Det förekom inget sådant som krigsfängeläger, inte heller några bestraffningar eller vedergällningar i vanlig mening, utan detta var ett ärligt försök att vinna över officerare, av vilka många hade begått fruktansvärda brott mot sitt eget folk, till en inställning som kunde göra dem till nyttiga medlemmar i samhället. Det var en amnesti förenad med tillräcklig undervisning och omskolning för att skapa, som premiärministern uttryckte det, ”lämpliga förhållanden så de kan återvända till folkets led”. Utan tvivel betraktade de högre officerarna det som ett ”straff” att behöva gå på sådana kurser och

behöva delta i produktivt arbete. Och naturligtvis stod de under övervakning. Men det var ett straff som var oändligt mycket lättare än vad de hade väntat sig, eller än vad de själva hade brukat utmäta för de revolutionärer som föll i deras klor. Och efter en eller två månader kunde till och med de högre officerarna slippa övervakningen och återvända till sina familjer om de visade att de uppriktigt hade ångrat sina tidigare handlingar och var beredda att använda sina kunskaper i arbetet för nationens återuppbygge. Premiärminister Phat ansåg att denna metod att ta itu med problemet hade gett mycket prestige åt PRR.

”Det tog vinden ur seglen för just de människor som fienden ville vända mot oss”, sade han. ”Tack vare sättet vi tog hand om det här problemet på förstod folket mycket väl att vår politik var rättvis och förnuftig och att det inte fanns någon skillnad mellan det vi sade och det vi gjorde. Vi vann folks förtroende med detta mer än med någon annan åtgärd och det var till stor del på grund av denna politik som vi kunde normalisera den allmänna situationen så snabbt. Vi var tvungna att återupprätta ordningen för att normalisera livet. Genom att göra det på det sätt vi gjorde framstod fiendens propaganda om 'blodbad' som lögn. Vi insåg att folket i städerna i mycket hög grad stod under fiendens påverkan. De visste inte så mycket om oss och vår politik, men vår behandling av de besegrade trupperna var ett stort genombrott för oss när det gällde att vinna folkligt stöd. När vi väl hade detta stöd kunde vi rikta in oss på de hårdhudade bland fiendeofficerarna och neutralisera dem. En avgörande del av detta var att också mobilisera folket i kampen mot de hårdaste, mest reaktionära elementen, som ämnade fortsätta att agera mot revolutionen och folkets intressen. Endast genom att organisera och mobilisera folkets massor kunde vi stärka makten på alla nivåer. Det gjorde vi på 'phuong'- och 'kham'-nivå (phuong är den lägsta administrativa enheten i städerna och kham är en kvarters- eller gatukommitté, W.B.) som är de viktigaste, ty de utgör den verkliga grunden för makten.”

När de militära styrkorna var tillräckligt starka för att ta hand om varje situation och en struktur för folkmakt hade börjat byggas upp från gatunivå, sade premiärministern att folk själva började avslöja de hårdhudade väpnade reaktionärerna som hade hoppats kunna göra någon form av motstånd i städerna, t ex att bilda ”dödspatruller”, likadana som de CIA hade organiserat i några latinamerikanska länder. ”Det var folket som visste var sådana typer gömde sig, men innan de insåg vår styrka och vår riktiga politik var de för skrämde för att göra något”, sade premiärminister Phat. ”Det kom en tid när folk i kvarteren började peka ut dem eller helt enkelt arresterade dem och kom till oss med dem. Det skulle varit omöjligt för oss att spåra dem och spränga deras organisationer. När folket tog initiativet blev det snabbt och smidigt gjort. Detta utgjorde en stark faktor som fick livet att återgå till det normala. Om vi inte haft stöd på gatunivå”, underströk Huynh Tan Phat, ”skulle saker och ting ha varit oändligt mycket svårare. Under de första månaderna hade vi ingen polis här. Det var ungdomen, särskilt studenterna, som svarade för ordningen. Marionetterna hade ett mycket mäktigt polismaskineri men de kunde inte klara av den allmänna ordningen. Ungdomarna gjorde det på några dagar, men det berodde bara på att de fick stöd från folket i kvarteren. Folket samarbetade frivilligt och helhjärtat med dem. De kände dessa unga människor men de kände inte oss, så de var lite misstänksamma mot oss i början.”

Premiärminister Phat talade om de intellektuellas roll och sade att majoriteten snabbt förstod och uppskattade PRR:s politik och detta gällde också dem som var kända som den 'Tredje kraften', tillade han, ”även om termen var felaktig. Den 'Tredje kraften' kunde bara finnas och spela en roll så länge som fienden fanns”, sade han. ”Den var sammansatt av patrioter som stod i opposition till Thieus diktatur men den var inte särskilt stark, inte en verklig 'kraft'. De har utifrån våra handlingar gjort en riktig bedömning av vår politik och utan påtryckningar från oss har de slutit upp på vår sida. Detta har varit till stor hjälp för att uppnå nationell enighet och försoning, som är vårt gemensamma mål.” Han ansåg att de kontrarevolutionära styrkorna inte hade någon politisk

bas och därför var mycket svaga. De hade räknat med stöd av katolikerna, som hade kommit från norr, men dessa hade blivit mer och mer splittrade — många av dem hade ändrat sin politiska åskådning. De vanliga katolikerna hade utnyttjats hårt av amerikanerna och Thieu-regimen, många av dem arbetade under slavliknande förhållanden, sämre än vad sydvietnameserna gjorde. ”De märker att vi är emot utnyttjande av någon del av befolkningen och att vi verkligen är för nationell enighet”, sade premiärministern. ”Majoriteten av katolikerna från norr har helt tappat förtroendet för amerikanernas agenter och den gamla regimen.”

På det ekonomiska området, sade han, fanns det många svårigheter som motståndarna hade utnyttjat för ”att utså splittring och vända missnöjet mot oss”. Även om många viktiga företag hade övertagits så byggde de på USA-kapital, amerikanska råvaror, bränsle och utrustning. Den nya regimen ärvde ansvaret för sammanlagt 3,5 miljoner arbetslösa i hela södern. Före befrielsen hade det funnits 1,5 miljoner arbetslösa men siffran hade snabbt vuxit, delvis på grund av den amerikanska reträtten och dollarhjälpens försvinnande, men framför allt genom tillkomsten av 1,5 miljoner demobiliserade soldater. Siffran 3,5 miljoner inkluderade inte ”amerikanernas beledsagare; prostituerade, smågangsters och annat löst folk, som levde på den amerikanska närvaron och inte kunde fortsätta på samma sätt under vår administration”, som premiärministern uttryckte det. PRR hade ärvt en ekonomi, som inte bara förpestats av arbetslöshet utan också av en galopperande inflation med en valuta som devalverats nästan varje vecka före den 30 april. Bankvalven var tömda på sin guldreserv och utländska valutor. Den amerikanska politiken med framtvängd ”urbanisering”⁴⁹ (ibland kallad ”flyktingalstrande”), med bombningar av landsbygden för att tömma den på bönder, genomfördes av USA-Saigonkommandot andå fram till de sista krigsdagarna.

Resultatet hade blivit att över halva befolkningen i städerna var improduktiv. En del av de utbombade bönderna hade återvänt till sina byar omedelbart efter befrielsen, andra hade inga byar att återvända till — de hade helt utplånats av ”urbaniseringen” — en ännu mindre del av dem hade fått arbete och smak på stadslivet. De ville inte återvända till landsbygden.

”Sydvietnam var förr ett viktigt risexportland”, sade premiärminister Phat. ”Men när amerikanerna inledde 'urbaniseringen', där den kemiska krigsföringen mot jordbruket ingick som en viktig del, tvingades marionettregimen varje år importera mellan 500 000 och 700 000 ton ris. Saigon matades som en tiggastad med allmosor av amerikanskt ris. Nu har vi goda förutsättningar för att utveckla jordbruket. Vi kommer inte att importera något ris i år; 1976 kommer vi att ha ett mindre överskott för export och från och med 1977 kommer vi ha återtagit vår gamla ställning som ett betydande risexportland. Sedan kan vi börja lösa våra problem med bristen på utländsk valuta. Södern är rikt på naturliga tillgångar. Att vi tillhör den tropiska zonen är mycket bra för jordbruket, som kommer att vara grundvalen för vår ekonomi. Gradvis kommer vi att lösa problemen med råvaror och bränsle och se till att våra företag, som nu i genomsnitt bara utnyttjas till halva kapaciteten, går för fullt.”

Jag ställde frågan om oljefyndigheterna utanför kusten. Enligt några dokument som jag hade kommit över i Saigon hade utvinningsbara oljefyndigheter hittats den 24 oktober 1974, sydöst om

⁴⁹ ”Urbaniseringens fader” var dr. Samuel P. Huntington, en ledande amerikansk politisk vetenskapsman, förutvarande chef för ”regeringsfakulteten” vid Harvarduniversitetet (Kissingers tidigare fakultet) och rådgivare i militära angelägenheter för Johnson- och Nixonadministrationen. ”Urbaniseringen” innebar användandet av maximal styrka — inklusive B 52:or — för att ”tömma havet” i vilket de amerikanska militärbefälhavarna dock hade misslyckats att fånga ”fisken”. Huntingtons ideal var att bönderna skulle leva inlåsta som amerikanska indianer i reservat, där de skulle leva på noggrant kontrollerade ”gåvor” som inte tillät en enda gnutta mat att gå vidare till gerillan.

Vung Tau, av bolaget Pecten, en sydvietnamesisk avläggare till Shell. En regeringsrapport i Saigon hävdade att, ”oljan sprutade ur källan med en 15 meter lång stråle. Det beräknas att källan kan ge 1 500 fat olja och 1,65 miljoner kubikmeter gas per dag.” Pecten-Shell var bara ett av halvduzzinet bolag, i huvudsak amerikanska, som hade fått prospekterings- och utvinningsrättigheter av Thieuregeringen. De första borrhningarna hade startats av Pecten två månader innan olja hittades vid det prospekteringsställe som kallades ”Kokosnöten nio”.

”Ja”, svarade premiärministern. ”Det finns stora oljetillgångar utanför kusten. Det är mycket förmånligt för oss. Med vår utmärkta stenkol i norr, våra möjligheter att bygga ut vattenkraften och med oljan i söder kommer våra energiproblem att kunna lösas. Vi vänder oss redan till vissa länder för att få investeringar och hjälp med att utveckla våra oljetillgångar. Detta betyder att vi kommer att acceptera teknisk hjälp på vissa villkor, även från de bolag som inledde prospekteringsarbetet. Vi vill bygga upp vårt land så snabbt och så bra som möjligt. Vi är inte intresserade av total självhushållning eller den 'stängda dörrens' politik. Vi vill öppna vårt land på för oss förmånliga villkor och detta betyder att vi uppmuntrar vissa utländska investeringar. Vi behöver modern teknik — den bästa tillgängliga — för att utveckla våra tillgångar så länge detta kan ske under ömsesidigt förmånliga villkor. Utsikterna är utmärkta. Våra vattenkraftsreserver uppgår till tio gånger mer än det förutsedda behovet.” Premiärminister Phat noterade att ett sådant vattenkraftverk, byggt av en japansk firma vid Danhim, nära Dalat på det centrala höglandets östra utlöpare (som aldrig helt hade fungerat på grund av gerillaaktiviteter) höll på att repareras av japanska tekniker. När det i början av år 1976 kommer igång för full kapacitet kommer det att svara för mer än hälften av Sydviets elförbrukning före befrielsen.

Att bygga framtiden

Det är knappast troligt att det kommer att resas några statyer av presidenterna Kennedy, Johnson, Nixon och Ford i Sydvietnam, men objektivt sett spelade de alla ofrivilligt och omedvetet sin roll för att göra segern för de revolutionära styrkorna i Sydvietnam fullständig och under senare år, för att påskynda återföreningen. Från första början hade FNL utarbetat en långsiktig politik för att underlätta en förhandlingslösning, grundad på nationell enighet, där en plats reserverades för deras politiska motståndare när det gällde att sköta nationens angelägenheter. Det innebar att man ämnade föra en icke-socialistisk politik i södern, med en regim som kunde skapa goda förbindelser med de då neutrala kungadömena Kambodja (före Lon Nol) och Laos. Detta var uppriktiga långsiktiga politiska riktlinjer som innebar att man offrade tempot i revolutionen för att få slut på blodsutgjutelsen och återupprätta freden. FNL var berett att acceptera en administrativ roll som var långt blygsammare än dess verkliga styrka och som inte motsvarade de offer som dess medlemmar hade gjort.

Förenta Staternas politik gick ut på ”allt eller intet”. USA förkastade sådana lösningar, även när några av dem skrevs in i Parisavtalet. Thieu fick en vink så tydlig att den nästan kunde höras — plus enorma mängder vapen — att strunta i alla lösningar utom de som fanns på slagfälten. De krafter med vilka FNL, och senare PRR, var beredda att samarbeta (på grundval av en noggrann politik som utarbetats under många månader av djupgående diskussioner och lösningar som förhandlats fram efter fem års påfrestande offentliga och hemliga samtal i Paris), de krafterna var fullständigt krossade. Den situation i vilken den 'Tredje kraften' hade kunnat spela en viktig roll, med PRR berett att göra eftergifter i sin sociala och ekonomiska politik, hade gått upp i rök. Den ”Tredje kraften” hade uppfattats som en bro, och en betydelsefull sådan. Men en bro är en förbindelse mellan två sidor, och den ena hade fallit samman. Från början hade det varit PRR som uppmuntrade och stödde den ”Tredje kraften” och det var Thieu som hade försökt fångla

dessa människor och utrota dem. Det faktum att de inte uttryckligt stödde någon av de krigförande parterna behövde inte nödvändigtvis betyda att de var neutrala. De förstod vilken sida som stödde det nationella oberoendet och vilken som inte gjorde det. De lutade kraftigt åt PRR:s håll och det var knappast troligt att de skulle motsätta sig den politik som PRR naturligt skulle ha följt om det inte vore nödvändigt att anpassa PRR:s sociala och ekonomiska program till förhoppningarna om att man skulle delta i en nationell enhetsregering med deltagande av vänstern, mitten och högern. Det fanns ekonomiska problem — de övergivna fabriker som ropade på en lösning, vilket betydde att staten tog över fabriker. Det fanns sammanhängande problem, t ex att finna de rationellaste metoderna för att utnyttja dessa stora moderna anläggningar. Problemen kunde bäst lösas i nationell skala, gemensamt för hela Vietnam med en gemensam ekonomisk plan. De krafter som skulle ha motsatt sig statligt deltagande i industrin och ekonomisk integration med norra Vietnam fanns inte längre.

På grund av samma amerikanska ”allt eller intet”-politik rådde liknande förhållanden i Laos och Kambodja. Det fanns inte längre några risker att PRR skulle stöta sig med ”neutralister av Sihanouk-typ” i Kambodja eller en ”neutralistisk trepartsregim” i Laos genom att slå in på den socialistiska vägen eller påskynda återföreningsprocessen. FUNK (Kambodjas nationella enhetsfront) hade tagit över makten i Phnom Penh med ett mer radikalt socialekonomiskt program än PRR:s, som en reaktion på det oerhört bittra krig USA:s politik påtvingat Kambodjas folk. Det revolutionära Pathet Laos' styrkor hade tagit över i Vientiane. Det hade underlättats att av samma folkliga reaktion på USA:s nykolonialistiska politik där och på grund av det öppna sabotage mot varje slutförhandlat avtal som USA och de högerstyrkor USA kontrollerade begick. Dessa tre länder i Indokina hade tillsammans med den nordliga halvan av Vietnam mötts i de indokinesiska folkens toppkonferens den 24-25 april 1970. Resultatet av denna blev en överenskommelse om att samordna de tre folkens kamp, samtidigt som var och en behöll sitt oberoende och sin suveränitet. Den nationella befrielsens målsättning i varje land understöddes av de andra. Faktum är att Förenta Staterna bombade Nord- och Sydvietnam till en militär återförening eftersom USA:s bomber och granater aldrig respekterade skiljelinjen längs den 17 breddgraden. USA bombade revolutionära regimer till makten i Laos och Kambodja och bombade också helt klart södra Vietnam in på den socialistiska vägen. USA hade bombat alla de tre länderna in i en framtid där socialistiska alternativ var de enda som var livskraftiga. Varje land handlade dock på sitt eget vis för att lösa de problem som uppkommit under åratals motståndskrig mot Förenta Staternas intervention och aggression.

De kompromisser som de revolutionära styrkorna i Sydvietnam var beredda att göra på lång sikt, för att samla mesta möjliga stöd för det övergripande målet, nationellt oberoende och frihet, blev onödiga genom Washingtons kompromisslösa politik. De revolutionära styrkorna blev obestridda herrar över Sydvietnam. De kontrarevolutionära styrkorna, som kunde ha fått dela makten i toppen och då kunde hindrat varje progressiv åtgärd (som de gjorde i årtal i koalitionsregeringen i Laos) var besegrade, splittrade, utan förtroende, kraftlösa och utan den minsta möjlighet att komma till liv på nytt. De hade löpt linan ut och skyndat mot sin egen förintelse, uppmuntrade av Förenta Staterna. PRR kunde besluta om vilken politik den fann lämpligast. Den var befriad från självpåtagna restriktioner men lovade fortfarande att delta i uppbygget av ett enat, demokratiskt, neutralt och blomstrande Vietnam. Från sitt bildande hade FNL alltid förklarat att man inte stred för maktmonopol utan för att skapa möjligheter för det vietnamesiska folket att självt välja och besluta efter eget gottfinnande. Denna ståndpunkt fick sitt fullständigaste uttryck i Parisavtalet. Men trots det som USA:s ledare sade till hemma- och världsoinionen var det sista de ville att det sydvietnamesiska folket skulle få sköta sina egna angelägenheter. Det var det som kriget verkligen handlade om!

Början till uppbygget av ett socialistiskt samhälle blev nödvändigt genom att man måste handskas med en industri som var "Made in USA", vilket inte lämnade några andra alternativ än att staten ryckte in. Fallet med Sakymens yllefiltfabrik var typiskt. Den ägdes av en handfull Taiwan-kineser och hade 651 arbetare anställda, av vilka 90 procent tillhörde katolska familjer som flytt från Nordvietnam. Lönerna under perioden omedelbart före befrielsen låg på mellan 6 000 och 12 000 piaster i månaden, medan medlemmarna i direktionen var och en gav sig själva 280 000 i månaden. Varje krav på högre löner slogs omedelbart ner av polisen. Ägarna hade kunnat betala för platser ombord på de första evakueringshelikoptrarna och flytt till USA.

"Vi var förlamade av rädsla över vad 'Viet Cong' skulle göra när de kom," sade Le Thi Binh, en leende ung kvinna som kontrollerade eventuella fel på filtarna i ett inspektionsbås, när jag frågade henne om maktövertagandets första dagar. "Ända sedan jag kan minnas hade våra föräldrar, cheferna och de lokala prästerna berättat för oss vilka fruktansvärda människor de var. Vi tyckte alla att jordens undergång hade kommit när det meddelades på radion att alla skulle gå tillbaka till arbetet den 2 maj. Många av oss trodde det var ett knep och att vi skulle försas iväg till något koncentrationsläger. Vad kunde vi göra? Fabriken var vårt levebröd. Nästan alla dök upp igen. I verkligheten kom en mycket hövlig officer dit tillsammans med någon från fackföreningen. Han var också mycket hövlig och berättade för oss om våra fackliga rättigheter. Fackföreningar! Man hade sagt oss att det var djävulens organisation! Ett verktyg för kommunisterna! Men här stod denne hövlige unge officer och sade åt oss att bara fortsätta arbeta, och fackföreningsmannen berättade att vi var berättigade till 100 procents löneförhöjning för de sämst betalda — vilket huvudsakligen betydde oss kvinnor — och 40 procents höjning för de högst avlönade. Han förklarade att detta var möjligt nu eftersom det inte längre fanns några direktörer som tog all profiten. Jag ville rusa direkt hem för att berätta för mina föräldrar. De hade försökt övertala mig att inte återvända till fabriken. Och jag kunde knappt vänta på att få se minen hos prästerna! Ingen hade någonsin talat så hyggligt till oss som denne 'viet cong' och fackföreningsmannen."

Ba Dac, en undersätsig flintskallig man, medlem i den militära förvaltningskommitté som nu skötte fabriken, förklarade att han och några andra kadrer från Gia Dinh's militära förvaltningskommitté hade kommit dit den 2 maj för att förklara läget för arbetarna. "Vi samlade alla och sade att anläggningen skulle fortsätta tillverkningen. Ägarna hade flytt men det fanns fortfarande råvaror på lager som skulle räcka åtminstone till årets slut och tills dess skulle vi kunna ordna ersättning någon annanstans ifrån. Vi skulle garantera löner, råvaror och avsättningsmarknad och litade på att arbetarna skulle klara produktionen. Representanten från fackföreningen meddelade löneförhöjningarna — som förde upp deras löner till samma nivå som på de andra textilfabrikerna — och också att lunchen i matsalen, som tidigare hade varit obligatorisk till en kostnad av 160 piaster, nu skulle förbättras, bli gratis och frivillig. Bara detta motsvarade en 33-procentig löneförhöjning för de lägst betalda arbetarna. Lönerna skulle utbetalas månadsvis och inte som tidigare dag för dag. Cheferna hade utnyttjat dagslönesystemet för att avskeda arbetare utan förvarning, beroende på hur marknaden skiftade.

"Alla log", sade Ba Dac, "när vi meddelade detta. Sedan arbetarna studerat fackföreningsbestämmelserna och insett att de var de framtida herrarna över sin fabrik, avslöjade de två reaktionärer som placerats bland dem för att skydda de forna ägarnas intressen. En av dem var kapten Tran Hoan Lan vid polisen, en släkting till en av ägarna som hade gömt sig i fabriken istället för att anmäla sig. Lan var en verkligt ful fisk som hade fått i uppdrag att organisera sabotage för den händelse fabriken fortsatte tillverkningen. Den andre var av mindre betydelse och efter en omskolningskurs gick han i spetsen för att övertyga arbetarna om att gå med i fackföreningen. Vi utövade aldrig några påtryckningar för detta och fortfarande är mindre än två

tredjedelar av arbetarna fackföreningsmedlemmar. Vi vill att de går med frivilligt när de är övertygade om de verkliga fördelarna med ett medlemskap.”

Den genomsnittliga produktionen per skift fram till den 30 april hade varit 700 filter, nu var den 900-1 800 per dag med tvåskift — ökningen berodde enligt Ba Dac på förbättrad organisation och höjd arbetsmoral. ”Förut var alltid svälten ett verkligt hot”, sade han, ”avsked kunde alltid ske från en dag till en annan. Nu vet de att de har garanterad sysselsättning året runt.” Filternas kvalitet var förstklassig — jag noterade att delar av produktionen packades in för att skeppas till Nordvietnam, där yllefilter är mycket efterfrågade under vintermånaderna. Arbetarna var uppenbarligen avspända och de som jag slumpvis talade med förklarade sig vara mycket nöjda, särskilt med det faktum — som alla nämnde — att de inte längre var rädda för avsked.

En annan intressant fabrik jag besökte var cykelfabriken Xedeco, som låg i samma distrikt i Gia Dinh som filtfabriken. Den hade satts upp av franska ägare i januari 1974 och byggde på fransk utrustning och franska råvaror. Den hade börjat med en blygsam produktion av 100 cykelramar per månad. Växlar, kedjor och andra delar kom från andra fabriker i Saigon. Efter några månader hade produktionen dalat till nästan ingenting på grund av brist på efterfrågan. En otrolig situation i en stad med över 3 miljoner invånare! I början av 1975 upphörde tillverkningen helt och ägarna återvände till Frankrike. Några få arbetare blev kvar för att sköta tillsynen. Den 8 maj skickades Dung Van Xung, en undersätsig före detta soldat med ett beslutsamt uttryck i sitt fårade ansikte, ut av Gia Dinhs militära förvaltningskommitté för att ta en titt på det hela. Med hjälp av de arbetare som lämnats kvar lyckades han få tag på 40 tidigare anställda. ”Jag samlade allihop”, sade han, ”och berättade för dem att vi skulle behöva en väldig massa cyklar. Staten skulle stå för pengarna och få fram råvaror och det skulle inte finnas några gränser för tillverkningen. De började arbeta med stor entusiasm och höjde produktionen snabbt. Vi fick fram 600 ramar i juli och snart kommer vi att tillverka 1 000 ramar i månaden. Vi har fått medel för att bygga till en ny verkstad med modernare utrustning och arbetsstyrkan kommer att utvidgas till över 200. Nästa år förväntar vi oss att kunna få fram 500 000 cyklar, allt byggt på egna råvaror. Stålrören kommer att levereras från Bien Hoa (en av de fyra nya ekonomiska zoner som upprättats inom ramen för planen för 'ekonomisk tävlan', W.B.) och andra fabriker kommer att tillverka växlar, kedjor etc. Vi kommer att göra sammansättningen här.” Jag talade med Le Thi Lo, en kvinnlig svarvare, och frågade hur det gick för henne. ”Mycket bra”, svarade hon. ”Jag arbetade här under fransmännen för 400 piaster om dagen och visste inte från den ena dagen till den andra när jag skulle få betalt. Nu har jag 500 piaster och garanterad månadslön. Allt har förändrats men särskilt inställningen till oss arbetare. Vi tillfrågades om allt från hur produktionen ska ökas till färgen på ramarna. Min make dödades i kriget och jag har två barn att sörja för. Framtiden verkade hopplös när de franska ägarna försvann. Nu har allt förändrats. Nu kan jag se fram mot ett hyggligt liv för mig själv och ungarna. Det blir bättre för varje dag.”

Bien Hoa var en del av det ”skyddsbälte” runt Saigon, som i huvudsak beboddes av soldatfamiljer, katoliker från norr och utbombade bönder. Det hade varit ett landsbygdsområde som senare inkorporerats med Gia Dinh, när befolkningen växte genom ”urbaniseringen”. Vid det administrativa centrat förklarade Ly Hong Com, en gråhårig, leende veteran, medlem i den revolutionära folkkommittén i Bien Hoa, att större delen av befolkningen var mycket fattig. Vid befrielsen levde hälften av dem bokstavligen på svältgränsen. ”Vår mest brådskande uppgift var att bekämpa svälten och skaffa arbeten för de arbetslösa. Deras antal svällde genom att 30 000 soldater demobiliserades här. Armé- och administrationspersonal och deras familjer uppgick till omkring 80 procent av befolkningen. Omkring 20 000 av distriktets 230 000 invånare återvände direkt till sina byar. Av de 17 000 soldater och officerare som registrerade sig i Bien Hoa (resten av de 30 000 demobiliserade registrerade sig där deras förband hade haft sitt högkvarter) har 15

600 gått igenom lokala omskolningskurser. 1 700 högre officerare skickades till andra regioner”, för längre kurser.

” 'Onkel' Ho lärde oss”, sade Ly Hong Com, ”att majoriteten av vietnameserna är goda. Innerst inne kommer de alltid att vara för revolutionen. Under omskolningskurserna försöker vi väcka denna känsla. Men imperialismen gjorde många av de högre officerarna till vilddjur. Vår uppgift är att få dem att bli människor igen. De lägre officerarnas familjer är mycket entusiastiska över kursernas resultat. Förr brukade deras män komma hem druckna och slå sina fruar och barn. Nu är de hövliga och hyggliga — de hjälper till och med till en smula hemma. Under kurserna blev de vana vid det eftersom de var tvungna att städa sina rum själva.

Folket här hade fostrats att bli fullständigt fientligt inställda till oss. De hade totalt förvridna åsikter på grund av fiendens maskineri för psykologisk krigföring. De trodde att de alla utan åtskillnad skulle arresteras och torterats; att vi skulle bete oss mot dem som marionetterna hade betett sig mot oss. En del katoliker hade gjort i ordning gift för att döda revolutionärer eller begå självmord om 'det allra värsta inträffade'. Istället började vi dela ut gratis ris till de behövande. Vi fann nästan 60 000 människor som verkligen svalt och till dem delade vi ut 670 ton ris under de första dagarna. Vi har fortfarande 21 144 personer på listan som får gratis ris — resten har hittat arbete eller har fått hjälp att återvända till sina byar. Vi har ordnat arbete för arbetslösa, husbyggen till exempel, för dem som sker till de nya ekonomiska zonerna. Vi sålde ris för 170 piaster per kilo medan priset på den fria marknaden var 220 piaster. Familjerna till dem som genomgår kurserna får också gratis ris om de står utan inkomst på grund av att männen är borta. Folk såg att vi gjorde en allvarlig ansträngning för att lösa ekonomiska problem och att det inte förekom några arresteringar eller straff. De som återkom från omskolningskurserna talade väl om oss. Faktum är, att för dem som hade tjänstgjort i marionettadministrationen var det mindre en omskolningskurs än en kurs för att ge dem nya riktlinjer så de kunde fortsätta på sina gamla arbeten men med ett nytt synsätt som gör det möjligt för dem att passa in i det nya samhälle som ska byggas. Vi fann att den överväldigande majoriteten av dessa människor gärna ville göra detta. Huvudsaken är att de är patrioter, stolta att ta del i uppbygget av ett starkt och blomstrande samhälle. Förut satt Bien Hoa i ett mycket hårt grepp och förtrycktes av marionetterna. Våra revolutionära baser utplånades praktiskt taget och det var få revolutionära kadrer kvar. Det fanns mindre än ett hundratal partimedlemmar och sympatisörer till Lao Dong, men stora framsteg har skett sedan dess. Majoriteten av de soldater och lägre officerare som genomgick kurserna har blivit medlemmar i Ungdomsorganisationen för befrielse och från att ha varit våra fiender har de blivit en källa till mycken styrka.”

Jag frågade om vilken inställning familjerna till de högre officerare, som fick genomgå mycket längre omskolningskurser, hade.

”Huvudsaken är att de kan skicka matpaket och skriva brev till varandra. Fruarna och barnen har en mycket bra inverkan på dem. Utifrån vad de har sett av våra aktiviteter uppmuntrar de sina män och fäder att studera ordentligt så att de snabbt kan komma hem och delta i uppbygget av det nya samhället. Varje vietnames, inklusive de flesta av dessa officerare, känner lättnad över att amerikanerna har försvunnit och i hemlighet känner de stolthet över att de är en del av den vietnamesiska nationen som besegrade fransk kolonialism och amerikansk imperialism.”

Ett exempel på det smidiga sätt som de nya administratörerna använde för att neutralisera potentiella motståndare fanns i distriktet Go Vap, i Gia Dinhprovinsens nordöstra hörn, en industriförort med många militära installationer. Där fanns också ett antal byar sysselsatta med jordbruk. Revolutionära baser hade funnits kvar här, även om praktiskt taget varje kader hade varit i fängelse i perioder upp till 10 år. Det hade varit en särskilt kraftfull resning här den 30

april. På två timmar hade alla militära reparationsverkstäder och förråd, alla polisstationer, ett mycket stort militärsjukhus och ett bostadskvarter för officerare och deras familjer, tagits över innan förband ur huvudstyrkorna anlände. Ordföranden i den revolutionära folkkommittén, en kraftfull och tydlig mycket effektiv kader vid namn Truong Thanh Son, berättade om ett problem de hade haft med katolikerna:

”Det var några reaktionära katoliker som ville utnyttja förvirringen under övergångsperioden för att på ett mycket listigt sätt höja kontrarevolutionens fana. Vi upptäckte att i 11 byar hade dessa människor i smyg upprättat vad de kallade 'revolutionära kommittéer' med deras egna som ansvariga. De hade handlat mycket snabbt och var ganska välbeväpnade. Människorna som bodde där meddelade detta till oss och bad att väpnade styrkor skulle skickas dit. Vi skickade dit några men med instruktioner att agera mycket diskret. Gradvis lyckades de infiltrera några sunda, hyggliga människor i dessa falska 'revolutionära kommittéer' och propagerade bland bönderna för att avslöja bedragarna och ersätta dem med riktiga revolutionärer. Bakom scenen förde de katolska reaktionärerna kontinuerligt ut propaganda och uppmanade folk att inte läsa tidningar, inte lyssna på radio eller se på TV och inte närvara vid några av artisttruppernas föreställningar. Vår kader bemötte detta genom vår egen propaganda. Artisttrupperna som utgår från vår traditionella musik, våra danser och vår folklore, hade en sådan dragningskraft att folk inte kunde hållas tillbaka av prästernas varningar. Vanligt folk visste att de blev lurade. Det hade en sådan bra effekt på bedragarna att de vid ett möte reste sig en efter en och begärde att få avgå eftersom de inte trodde att de hade 'tillräckliga meriter' att leda det administrativa arbetet i det nya samhället. Den politiska strukturen i dessa byar ändrades från den ena dagen till den andra.

Vi hade också problem med en reaktionär katolsk officer, major Nguyen Van Huong. Han hade vägrat att registrera sig och rörde sig olagligt i provinsen och fortsatte med sina kontrarevolutionära aktiviteter. Vi skulle lätt ha kunnat arrestera honom men vi beslöt att det inte var värt att göra major Huong till martyr. Det var bättre att låta lokalbefolkningen övertala honom att registrera sig. Vi infiltrerade en kader in i en by där han strök omkring vid den tiden. Folket där övertalades att organisera ett möte vid vilket Huong skulle kritiserars. Mötet arrangerades och Huong, som inte visste vad som väntade honom, accepterade en inbjudan att närvara. Han kritiserades med så god verkan att han stod upp och gjorde självkritik och lovade att anmäla sig. De närvarande höll tyst, de bara lät honom tala, men de var mycket nöjda med utgången. Han registrerade sig nästa dag.

Reaktionärerna försökte återvinna terräng genom att organisera en demonstration den 20 juli — av Ngo Dinh Diem och hans efterföljare officiellt deklarerad som en 'skammens dag' på grund av att Genèveavtalet undertecknades denna dag. Nu skulle detta vändas till en demonstration mot oss för att vi begärde att Vatikanens representant i Sydvietnam skulle kallas hem, liksom alla andra diplomater som hade varit ackrediterade hos den gamla regimen. Våra kadrer sammankallade alla katoliker och inbjöd dem till en allmän diskussion om deras missnöje. Några av dem intog mycket reaktionära ståndpunkter under mötet, men en sak de erkände var att den nya regeringen var beredd att resonera med folk och att de nu för första gången i sina liv verkligen kunde diskutera problem med representanter för regeringen. Ingen från någon av de föregående regeringarna hade någonsin kommit dit för att diskutera deras problem! Demonstrationen inställdes. Det viktigaste som våra kadrer framhöll var att Vietnam nu var oberoende och fritt. Katoliker var också vietnamesiska medborgare och hade samma rätt till beskydd och jämlikhet och samma rätt att utöva sin religion som varje annan vietnamesisk medborgare. Regeringspolitiken förklarades tålmodigt och även om detta förmodligen inte påverkade de hårdhudade reaktionärerna mycket, gjorde det stort intryck på de vanliga katolikerna och sedan dess har vi inte haft några problem med dessa byar.”

Denna förmåga att neutralisera motståndare genom förnuft i ord och handling hade en avgörande betydelse för att göra övergången från den fascistiska makten till den revolutionära så smidig. Vo Gaps ekonomiska problem liknade dem i Bien Hoa och löstes på samma vis. Gratisris för de utblottade, hjälp för att få folk tillbaka till landsbygden; staten gick in för att få igång övergivna industrier; särskild betoning på att utvidga produktionen på varje område som bidrog till att

bygga upp ekonomin. Liksom vid Bien Hoa hade staten ett eget nät av butiker där basvaror ris, matolja, salt, socker och annat — fanns tillgängliga till fasta priser. Folket kunde se att där staten ingrep skedde det helt klart i deras intresse.

Jag besökte en fabrik vars huvudsakliga produktion var en mycket uppskattad matkrydda i pulverform med glutamat, som enligt ett mycket glättat reklamblad som de tidigare ägarna framställt, tillverkades med världens nyaste och mest avancerade jäsningssteknik. Ägarna hade varit Kuomintangkineser, som smitit över till Taiwan några dagar före 30 april och lämnat omkring 570 arbetare utan lön och arbete. 60 procent av arbetarna, inklusive alla specialarbetarna, var kineser. Elva ingenjörer, tio från Taiwan och en från Japan, hade flytt tillsammans med ägarna. Anläggningen låg nere till den 20 maj då arbetarna anmodades att återvända till arbetet som vanligt. Man förklarade vilka rättigheter de hade, fördelarna med medlemskap i fackföreningarna, landets behov av produkterna och det faktum att arbetarna nu var de nya herrarna i fabriken. Det var inga svårigheter att få igång produktionen — ägarna hade tagit med sig det hemliga receptet för kryddpulvret men några sluga gamla arbetare hade lyckats att göra en kopia innan de försvann. Ingenjörerna hade också undanhållit arbetarna de tekniska kunskaperna, men genom att förena sina erfarenheter med de egna experterna kunde denna svårighet snabbt övervinnas.

När jag besökte anläggningen (20 augusti 1975) hade arbetsstyrkan utvidgats till 722 personer. Produktionen hade gradvis ökat från 120 ton per månad — det maximala under tidigare förhållanden — till 180 ton i juli och den väntades öka ytterligare. Huvudorsaken till detta var inte, enligt fackföreningsrepresentanten, den utökade arbetsstyrkan, utan den förbättrade arbetsmoralen. Lunch av god kvalitet fanns gratis tillgänglig i matsalen och arbetarna hade tillgång till matvaror med kontrollerade priser. Bara 40 procent av personalen hade gått med i fackföreningen fram tills dess ”De måste gå med frivilligt”, sade representanten, ”men i vilket fall känner nu alla arbetare för första gången i sina liv att det finns en organisation som bekymrar sig om deras välfärd.”

Några dagar efter att PRR hade kommit till makten fann man något oväntat att man förvaltade en hel uppsättning industrier som producerade allt från stål till kryddor!

Total seger

Enligt den utförliga analys av den ”Allmänna offensiven och folkets resningar” som jag hänvisat till i tidigare kapitel verkar det stå klart att offensiven ursprungligen genomfördes med det begränsade målet att sätta tillräcklig press på USA och Saigon för att tvinga dem att genomföra Parisavtalet. Den var inte avsedd att bringa Saigonregimen till fullständigt sammanbrott. Inbegripet i kalkylerna var möjligheten att Förenta Staterna skulle kunna intervensera och till och med återuppta bombningarna mot norr.

”Efter den stora segern i centrala höglandet”, skrev generalerna Vo Nguyen Giap och Van Tien Dung, ”insåg vårt parti i tid den nya möjlighet som detta erbjöd; det nya läget, och beslöt omedelbart att sätta i verket en sedan tidigare uppgjord plan för den stora strategiska offensiv på alla fronter i Sydvietnam för att snabbt nå den fullständiga segern. Under tiden hade vi uppskattat Förenta Staternas förmåga att intervensera på olika nivåer och sätt och vi förberedde oss aktivt för denna eventualitet.

Vårt Parti beslöt att även om Förenta Staterna vågade sig på att släppa loss kriget mot oss skulle vi ändå lyckas nå slutsegern eftersom vi hade alla nödvändiga förutsättningar för att nå denna ...”

Om det således var segern vid Phuoc Long som hade den avgörande betydelsen för att

tidigarelägga datum för offensiven i centrala höglandet, och om det var segern i centrala höglandet som orsakade beslutet att satsa allt på en slutlig seger, så var det genombrottet vid Danang som fick Giap att besluta att trycka på för att ta Saigon med en fart som fick alla tidigare uppfattningar om blixtkrig att bli omoderna.

”Det var genom att tillämpa detta synsätt (total seger) som operationerna vid Hue och Danang vidtogs. De organiserades och genomfördes i en av de snabbaste aktioner som förekommit i historien. Omedelbart efter att fiendetrupperna hade slagits ut vid Danang gjorde vi den korrekta uppskattningen att fienden måste vara på gränsen till fullständigt sammanbrott. Det revolutionära kriget i Sydvietnam hade kommit in i en fas av oerhörd flykt och styrka. Vår revolution utvecklades med en sådan hastighet att en dag var likvärdig med 20 år. När vi grundligt hade förstått denna strategiska möjlighet, beslöt vi att föra den allmänna offensiven till total seger.”

Framryckningen var från denna stund så blixtsnabb att den inte bara förstummade Saigonarmén och Thieuregeringen. Många revolutionära kadrer blev om inte precis förstummade, så i alla fall andlösa. Tempot hade varit så högt att jag tyckte att stämningen i Saigon under de första veckorna av mitt besök var något av en antiklimax. ”Alla tiders största icke-story”, sa en västjournalist som pinades svårt av att han inte fick några dramatiska episoder att skriva om till sin tidning. Jag undrade om inte de forna Thieustyrkorna slickade sina sår och väntade på det rätta ögonblicket att gå till motoffensiv. Objektivt sett hade de sin stora chans just nu, när folk var missnöjda med prishöjningar och livsmedelsbrist och det till synes olösliga arbetslöshetsproblemet. Det i stort sett allmänna glädjuset under befrielsens första veckor verkade ha slagit om till håglöshet. Till och med några kadrer som var veteraner från fronten verkade ha tappat sugen. Jag frågade om detta när jag stötte på Ba Tu som två gånger varit min tolk under mina resor i de befriade områdena. Ba är en bräcklig, glasögonprydd, humoristisk karl som inte låter sig störas av någonting. Han har alltid varit en styrkepelare i svåra lägen. Han skrattade när jag frågade om det onaturliga lugnet i Saigon inte förebådade en storm. Förberedde inte de kontrarevolutionära krafterna en motattack? Kunde USA ta ett så stort nederlag utan att ge igen? Hade jag rätt när jag tyckte mig märka håglöshet till och med bland kadern?

”På sätt och vis har du rätt”, sade han. ”Det verkar som om luften gått ur oss lite grand. Men det beror på att vi håller på att samla nya krafter — inte fienden. Dem är det slut med för alltid. Men vi i kadern var helt inställda på de stora politiska strider vi skulle utkämpa när kriget var slut. Vi kan Parisavtalet framlänges och baklänges. Vi var rustade för valkampanjer och för frågor som återföreningen eller socialismen. Jordreformen genomförde bönderna själva, så den var inte så mycket att slåss om. Men i nästan alla andra frågor väntade vi oss stora slag om allmänhetens gunst. Och så är det plötsligt slut. Vad kan det bli för valkampanjer här? Marionetterna hade aldrig någon politisk bas. Basen för deras styrka var bara amerikanska dollar och kanoner. Vi hade visserligen alltid sagt detta, men fram till nu var det svårt att begripa hur fullkomligt rätt vi hade. Inte ens de katolska jordherrarna som flytt från Nordvietnam kunde skapa någon politisk opposition som stödde dem. Deras stora förkämpar, från Diem till Thieu, och deras jättekämpar från USA är borta — hatade, föraktade och utan stöd. Reaktionärerna är helt oförmögna att komma tillbaka politiskt.”

”Men du har fel”, fortsatte Ba Tu, ”när du tror att ingenting händer. Våra ledande kadrer sliter dag och natt med att utarbeta nödvändiga politiska riktlinjer och formulerar nya uppgifter och metoder som är anpassade till förhållandena efter vår överväldigande seger. Under tiden tar många av oss lägre kadrer det lite lugnt ett tag. Var inte orolig”, sa han och klappade mig på axeln, ”det kommer snart att finnas gott om uppgifter som är mycket mer spännande än den politiska strid vi föreställde oss allihop. Vi kommer att bygga vårt land med samma djärvhets och

snabbhet som vi visade i slutoffensiven. Det är bara det att vi först nyligen börjat förstå hur rik södern är — förr kunde vi inte unna oss lyxen att fundera på sånt. Efter ett så långvarigt krig som det här brukar det för det mesta råda hungersnöd. Så var det till och med i Västeuropa efter det andra världskrigets fem år. Vi har haft krig i 30 år men till och med här i det överbefolkade Saigon hade vi ganska gott om ris, grönsaker och frukt en eller två dagar efter krigets slut. Vi har stora mängder frukt och grönsaker av alla slag. Om vi bara får ordning på vår fiskeindustri så kommer vi att få stora rikedomar ur havet. Frågan gäller hur vi på ett rationellt sätt ska utnyttja och sprida dessa rikedomar, inte för någon enskild människas profit utan för att snabbt höja allas levnadsstandard. Vi kommer att uppmuntra allt — privata, företag, utländsk hjälp och utländska investeringar — från kapitalistiska länder också om de vill vara med — som kan hjälpa oss att bygga upp vår ekonomi snabbare. Alla kommer vi att ha mycket att göra. Men vi kadrer måste ställa om oss för de nya uppgifterna. Inte ens de som har kämpat med stor förtjänst kan vila på sina lagrar eller medaljer. Vi har stora uppgifter framför oss, framför allt att förvandla vårt land till en rik och stark nation.”

Ungefär samma saker sa Tran Bach Dang, en veteran bland kadreerna, propagandaansvarig i Lao Dong-partiets södra grens centralkommitté. Jag hade mött honom på alla mina fyra tidigare resor och alltid tagit djupt intryck av hans uppriktiga och kloka värderingar. Vid en diskussion i februari 1965 hade han talat om efterkrigspolitiken. Jag tyckte hans yttranden var så viktiga att jag sände ett kapitel ur manuskriptet till min bok *Vietnam Will Win* där de ingick, till Averell Harriman som visat sig intresserad av FNL:s långsiktiga politik när vi träffats i Paris. Då hade jag bett Tan Bach Dang definiera vad FNL:s fyra huvudmål, neutralitet, demokrati, fred och oberoende, stod för. Om demokrati sade Dang:

”För oss betyder demokrati en sann nationell folkdemokrati som grundar sig på enigheten mellan arbetare, bönder, intellektuella och den patriotiska borgarklassen av alla åsiktsriktningar. Vi genomför en nationellt demokratisk revolution med hela folkets enighet som grundläggande element. Vi måste se det hela i två nivåer. Nu står enigheten på en ganska låg nivå. Den grundar sig på en allians mellan arbetare, bönder och borgarklassens lägsta skikt. Vi kan kalla den folkdemokratisk. På den högre nivån siktar vi till att förverkliga vad man kan kalla en nationell demokratisk union som innefattar borgarklassens högre skikt.

Vår nuvarande folkdemokratiska allians måste besluta om åtgärder som också kan godkännas av borgarklassens högre skikt. För en som kommer utifrån kan det verka underligt att se kommunisterna ta kamp för överklassens intressen, men vi förstår hur nödvändig enheten på högsta möjliga nivå är, inte bara under kampen, utan också under återuppbyggnaden efter kriget. Men ordet 'enhet' har också sin specifika betydelse. Det innebär ömsesidiga eftergifter. Vi har vissa kretsar som accepterar ordet 'demokrati' men bara ser den som borgerlig demokrati, det vill säga ett samhällssystem som bara skyddar kapitalisternas och godsägarnas intressen. Det finns andra som menar att demokrati bara kan betyda att man beslagtar kapitalisternas och jordägarnas egendom. För oss betyder 'enhet' att man sätter dessa olika uppfattningar i samklang med varandra.

Vi föreslår att man skapar en nationell demokratisk koalition som grundar sig på den högsta nivå av nationell enighet man kan uppnå. I en sådan regering skulle det kunna ingå kretsar som står nästan så långt från oss som man kan komma, nationalisterna som stöder de Gaulle, till exempel, eller till och med proamerikanska nationalisterna — bara de bryter med marionetterna och stöder verkligt nationellt oberoende. Vi vill ha en stabil regering som kan få stöd av varje äkta patriot som vägrar att sälja sitt land för en handfull dollar.”⁵⁰

⁵⁰ *Vietnam Will Win*, s 157 f.

Det hade varit klokt av 'amerikanerna att ta fasta på dessa formuleringar och lita på dem, när dessa uppfattningar åtta år senare skrevs in i Parisavtalet. När Tran Bach Dang och jag möttes på nytt — hans hår hade blivit lite gråare och hans ansikte lite rundare än när vi träffades nio år tidigare — frågade jag honom om detta fortfarande var giltigt.

”I stort sett ja”, svarade han, ”men vi hade inte förutsett att amerikanerna skulle driva vår fiende att begå självmord genom att satsa allt på kriget, vilket gjorde att vi fick hela makten. Utvecklingen har gått förbi vissa delar av vår politik, liksom den har gått förbi vissa delar av Parisavtalet. Nu omprövar vi våra ställningstaganden till en del problem som vi inte ägnade mycket uppmärksamhet tidigare. Men eftersom vi segrade så snabbt och så fullständigt måste vi lösa dem nu. Det fantastiska är att vi inte längre behöver koncentrera våra krafter på den politiska strid vi hade förutsatt. Nu kan vi ta itu med att börja bygga upp landet på allvar.”

Jag frågade om Ho Chi Minhs berömda devis: ”Ingenting är mera värdefullt än oberoende och frihet” — som hade klistrats upp på väggarna överallt i Saigon — fick allmänt stöd, när man tänkte på hur många som fick lida materiell brist för att amerikanerna gett sig av och dollarströmmen skurits av? Kunde man märka några grupper som längtade efter att amerikanerna, fransmännen eller någon annan ”beskyddarmakt” skulle återvända och skapa bekväma arbeten åt delar av över- och medelklassen, för att inte tala om de hundratals skrädderierna, skönhets-salongerna, souvenirbutikerna och de andra affärerna i Saigons flotta kvarter?

”Det finns särskilt i Saigon människor som hånar tanken på oberoende och frihet”, svarade han. De låtsas att de är rädda för vad som ska hända när vi försöker stå på egna ben. I grund och botten är de rädda för oss — för revolutionen. Men även dessa människor är glada över att varken de eller deras söner riskerar att inkallas till militärtjänst. Vi kanske är lite klumpiga när vi tar över makten. Förutom att vi har stridit i mer än ett kvarts århundrade är detta första gången på 117 år som vietnameserna i södern verkligen har makt att styra landet. Så även vår klumpighet har sitt värde eftersom folk märker att vi är uppriktiga när vi har begått misstag. Och det går att nå oss. Folk kan komma och prata med oss från alla nivåer. De kan komma från gatukommittéerna och uppåt för att diskutera sina problem.

När du talar med ett brett urval människor kommer du naturligtvis att få höga mycket kritik — från reaktionära katoliker, från generalsfamiljer, från intellektuella som tycker att våra förklaringar vid orienteringskurserna är alltför förenklade, och från vanligt folk på grund av de ekonomiska svårigheter vi inte lyckats klara av. Massor av folk är missnöjda med en del saker vi gjort eller underlåtit att göra. Men även när de uttrycker otillfredsställelse ser vi att den åtminstone är blandad med tillfredsställelse. Slut med tvångsvärning; slut med döden på slagfältet; färre orättvisor och mera jämlikhet. Och under den fortsatta utvecklingen kommer de positiva faktorerna att bli fler och de negativa att bli färre. Den största positiva faktorn är att marionettarmén — trots att den fortfarande existerar i fysisk mening — har blivit avväpnad. Fienden och hela hans förtrycksmaskineri har krossats vad organisationen beträffar.”

Med tanke på det mycket stora antal demobiliserade soldater och officerare som fortfarande fanns kvar, i likhet med många höga tjänstemän i den gamla regimen, frågade jag om det inte var fara för att de skulle organisera sig på nytt och ställa till problem. Det fanns mycket klagomål att utnyttja och CIA måste fortfarande finnas kvar och söka svaga punkter som det kunde använda.

Tran Bach Dang räknade först upp de sociala och ekonomiska problem som fascistregimen lämnat efter sig. Sedan höll han med om att det fanns gott om missnöjesorsaker, bland annat för att många tjänstemän och officerare var borta hemifrån på kurser. ”Det ligger något abnormt i den här situationen”, sade han ”trots att de flesta människors liv har blivit mera normalt än förr.

De reaktionära katolikerna, särskilt de välbärgade och privilegierade från norr, menar att läget i hög grad är till deras fördel. Men det enda de har lyckats åstadkomma är några handskrivna flygblad. De har inte lyckats trycka, eller ens stencilera dem. Vi har sett några slagord som kladdats på väggar i stadens utkanter. Deras agenter är inte särskilt hjältemodiga av sig. Det kan verka som om de objektiva omständigheterna för att få igång någonting är stora, men de har inga praktiska möjligheter, trots att den revolutionära makten inte upprättats överallt. Reaktionärerna är rädda för sina egna skuggor. Deras nederlag har varit så fullständigt. De tror att revolutionens andar lurar på dem bakom varenda lyktstolpe.”

”En del västjournalister”, fortsatte Tran Bach Dang, ”har talat om avrättningar. Efter upprepade varningar har några gangsters som gripits på bar gärning med plundring dömts av folkdomstolar och skjutits. Allt ägde rum framför TV-kamerorna, för att varna andra. Men inga kontrarevolutionärer har avrättats. Vi strök ett streck över allt som hänt fram till den 30 april. Brott som förövats i det förgångna skall prövas i en anda av nationell försoning. Det handlar inte om humanitet — även om vi står för revolutionär humanitet — utan det är för att kontrarevolutionärerna inte utgör någon verklig fara. Faktum är att, i motsats till vad det står i vissa tidningar i väst, inga av de omkring 100 000 soldater och kadrer vi har i Saigon har mördats. Vi behöver inte ens ta några reaktionära kupp försök med i beräkningen när vi gör upp våra planer.” Detta yttrande från en ledande kader bland de ytterst försiktiga och vaksamma vietnamesiska revolutionärerna, var ytterst kategoriskt och övertygande! Dang fortsatte:

”Det är mycket viktigt att ha en övergripande helhetsbild av utvecklingen. Vi tänker inte göra någonting som står i motsättning till folkets intressen. Om vi inte kan lösa alla problem idag så kommer vi att lösa dem i den närmaste framtiden. Vi förde inte vår långa kamp för att få vila på våra lagrar. Vi kommer inte att sitta överksamma. Vi kommer inte att somna. Vi ska bygga upp ett blomstrande nytt land och förvåna världen med våra segrar i kampen för den fredliga återuppbyggnaden, precis som vi gjorde med våra segrar på slagfältet. Aldrig någonsin har vårt land varit så rikt. Allt är i våra händer och utsikterna är gränslösa. Vi har allt inom räckhåll för att helt och hållet kunna industrialisera vårt land. Och det ska vi göra, samtidigt som vi tar de framtida svårigheterna med i beräkningen.” Jag frågade om ”nationell försoning” verkligen var möjlig efter de sår och ärr som ett inbördeskrig alltid lämnar — särskilt när det gäller ett som pågått i tre decennier. Tran Bach Dang var övertygad om att så var fallet. Det underlättades mycket av att segern varit så snabb och fullständig och av att de reaktionäraste elementen hade flytt utomlands. Det betydde också mycket att administrationen varje dag visade att orden om ”nationell försoning” inte var någon tom fras utan en hörnsten i PRR:s politik. Han menade att detta redan var ett faktum, där man hade väntat sig betydligt större svårigheter när det gällde att upprätthålla säkerhet och allmän ordning. Han underströk att huvudstaden före den 30 april hade ansetts vara en av världens mest korruperade städer, med de besvärligaste sociala problemen och en av de högsta brottslighetssiffrorna i världen.

”Uppriktigt sagt”, sade han ”hade vi trott att säkerhet och allmän ordning skulle bli ett av våra största problem. Vi trodde att så kallade 'cowboys' och 'huliganer' skulle fortsätta sin verksamhet under de närmaste åren och att de sociala problemen skulle bli nästan omöjliga att kontrollera.

Vi var oroliga över att vi hade så liten erfarenhet på detta område. Den gamla regimen hade en väldig polisapparat men den kunde inte upprätthålla den allmänna ordningen. Men nu, efter bara tre månader, är vår brottslighetssifra en av de lägsta i världen. Den är lägre än Paris' siffra, till exempel. Detta är ett resultat av den nationella försoningen. När massorna är herrar kommer samhället under kontroll och massornas handlingar har varit avgörande för detta. För varje rånare eller plundrare finns det nu hundra människor som jagar honom. Vi kunde inte i förväg beräkna

vad revolutionen i sig själv skulle komma att betyda. Vi visste inte heller vilket intryck våra soldaters och kadrers hövlighet, blygsamhet och enkla liv skulle göra på allmänheten. Det var framför allt folket som reste sig och krossade fiendens förtryckarapparat som hade upprättats just för att hindra den nationella försoningen. När alla väntade sig att hans granne skulle spionera på honom och lämna över honom till polisens tortyrexperter, hur kunde man då tala om nationell enighet och försoning? Vi hjälpte folket att slita sönder de förvridna och onaturliga restriktioner som hindrade deras vardagliga förbindelser. Den naturliga sammanhållningen i vårt samhälle kom omedelbart tillbaka. Familjeandan, den goda grannskapsandan blommade på nytt som förr. Den gamla regimen höll folk skilda åt med taggtråd och hot om fängelsestraff om de så mycket som talade med varandra. Vi uppmuntrade dem att träffas, diskutera sinsemellan och hjälpas åt att lösa varandras problem. Vi fostrar folk till nationell försoning på alla nivåer.”

”Finns det inte en fruktansvärd hämndlystnad, en vilja att ta betalt för 'blodsskulder' som vietnameserna uttrycker saken, från alla de hundratusentals människor som befriats från fängelserna; från dem som har lidit under tortyren och de hundratusentals som förlorat hem och familjemedlemmar?” frågade jag. ”Vad tycker folk i själva verket om de forna marionetterna?”

”Folks attityder står under starkt inflytande från ledarnas attityder”, svarade Tran Bach Dang. ”I 30 år har vi haft stor prestige, trots fiendens propagandaarbete. Om vi förespråkar och handlar i enlighet med budet om nationell försoning vilket vi visade i behandlingen av fiendens väpnade styrkor — så kommer folket att följa vårt exempel. Det gäller särskilt dem som fått lida mest i fängelserna, eftersom de flesta av dem är revolutionärer. De förstår den toleranta politiken. Man längtar också mycket efter att få normala förhållanden mellan människorna igen. Till och med folk som tänker opolitiskt kan fatta att detta är det enda sättet att hela krigets sår och bygga en blomstrande framtid. Vad de forna marionetterna beträffar så är vår hållning denna: De flesta av dem tvingades att arbeta för marionetternas armé eller för deras administration av någon anledning som de inte kunde påverka — genom tvång eller för att de hade så ont om pengar. En man som sprängde ett amerikanskt hotell, till exempel var 'marionettsoldat' — men han var också patriot. Han var inte ett enstaka fall. Vi måste visa förståelse för detta och inte automatiskt betrakta alla som arbetade för den andra sidan som 'marionetter' och därmed fiender. Det är därför som vi officiellt påbjudit att de som har gått igenom vad jag föredrar att kalla undervisningskurser, i framtiden icke får kallas 'marionetter'. Det var för övrigt vår delegation vid Parisförhandlingarna som kämpade hårt för att en klausul som förbjöd repressalier skulle skrivas in i avtalet. Alla våra kadrer godkänner avtalet i dess helhet; de tillämpar det i sitt dagliga arbete vilket ger den stora allmänheten ett gott exempel. Resultatet är att ingen av dina flitiga kolleger har kunnat rapportera ett enda fall av de 'uppgörelser' som så många förutspådde före den 30 april. Många tidigare fiendeofficerare är nu politiskt aktiva och det uppmuntrar vi. Om de inte är politiskt aktiva, hur ska de kunna orientera sig och veta vilken roll de ska spela i de uppgifter som ligger framför dem? Revolutionen har segrat. De måste leva med detta faktum och göra det bästa de kan av det. Därför föredrar jag att kalla kurserna 'undervisningskurser' eftersom de är avsedda att undervisa folk om någonting de inte vetat förut och att orientera dem om den politik som kommer att styra det nya samhället.”

Tran Bach Dangs anmärkningar om hållningen gentemot de tidigare marionetterna påminde mig om ett samtal med madame Phan Thi Minh, presstjänsteman vid PRR:s förhandlingsdelegation i Paris, några timmar efter befrielsen av Saigon. (En portugisisk vän hade ringt mig och berättat nyheten precis när jag lämnade ett hotell i Lissabon för att ta planet till Paris. Från Orlyflygplatsen körde jag direkt till PRR:s högkvarter i Verrieres-le-Buisson alldeles utanför Paris där madame Minh redan hade tagit emot några vänner och journalister.) En fransk kollega frågade om ”repressalieåtgärder”. ”Det kommer inte att bli några”, svarade hon. ”Vi vet att i

Frankrike och på andra håll i Europa så gjorde man upp med samarbetsmännen efter andra världskriget. Det är en naturlig och mänsklig reaktion. Våra fiender begick ohyggliga brott. De torterade och mördade folk och tog sedan ifrån offrens familjer deras egendom för sin egen vinning. Men de som har mest skäl att 'göra upp' är revolutionärer. Vi har fostrat vårt folk att avstå från hämnd. Vi har gjort så många uppoffringar under de gångna 30 åren att uppoffringen att avstå från hämnd är jämförelsevis liten. Särskilt när det man kan vinna med att avstå är nationell försoning. Vi drar ett streck över det förgångna. Men de som på nytt begår brott mot den revolutionära makten kommer att bli strängt straffade." På den tiden undrade jag om en så beundransvärd hållning skulle kunna omsättas i verkligheten. Men det gick — till hela den civiliserade världens respektfulla beundran. Det var inte en enskild kvinnas hjärta som talat utan den vietnamesiska revolutionens genomtänkta stämman.

Min sista fråga till Tran Bach Dang gällde återföreningen — var det en fråga som stod först på dagordningen eller inte?

"Naturligtvis gör den det", svarade han. "Det är det naturliga. I många hänseenden är återföreningen redan ett faktum. Hela landet är befriat. Vi har fullständigt oberoende. Vi går den socialistiska vägen. Det finns ingen annan. Alla förutsättningar för att bygga socialismen finns. Men förhållandena i norr är annorlunda. De har byggt socialismen i mer än 20 år. Du har varit där och sett deras framsteg, men det har inte vårt folk här i södern. Så vi har vissa problem. Vårt folk i södern kämpade hårt mot USA-imperialismen för vårt oberoende — men socialismen är en ny tankegång för de flesta. Det är en fråga om tid. Till och med den nationella bourgeoisin och de lägre kompradorborgarna medger i princip att det är nödvändigt att gå den socialistiska vägen. Men hur det ska göras är fortfarande något av en gåta. Låt folket finna sin egen väg till socialismen — börja bygga den och fortsätt. Det kommer att ta tid, och den fullständiga återföreningen kan också ta tid. Som kommunister vet vi att frågan om att bygga socialismen är en fråga om verkligheten. För att bygga den fullständigt är återföreningen nödvändig. Hur detta ska göras är en fråga som vi studerar mycket noggrant på olika nivåer.

Många av våra kamrater är ivriga att få reda på exakt datum. De är otåliga. De menar att återföreningen var ett av de viktigaste målen de kämpade för. När vi var i krig och fascist-regeringen satt i Saigon så var det förståeligt att vi inte återförenades. Men nu när vi har segrat och hela landet är befriat så verkar det enda som inte stämmer vara att vi inte utlyst återföreningen. Somliga av våra utländska vänner är till och med upprörda över att vi inte utlyste den omedelbart. Naturligtvis kan ingen hindra oss från att göra detta i morgon dag, och det är klart att återföreningen är till fördel för hela det vietnamesiska folket och för hela den antiimperialistiska fronten. En nation på mer än 45 miljoner⁵¹ människor som härdats i hård revolutionär kamp är självklart en tillgång. Men vi måste mycket noggrant väga fördelarna och nackdelarna med den tidpunkt vi väljer. En av de fördelar med att inte återförenas som nämnts är att Vietnam under en period skulle kunna ha två röster i Förenta Nationerna. Det kan senare bli en nackdel. Det skulle kunna gå så långt att Förenta Staterna — som för närvarande fruktar ett enat Vietnam — skulle kunna säga: 'Det räcker gott med ett Vietnam i FN'. Det kan bli så att USA förespråkar återförening starkare än någon annan. I alla händelser så studeras alla aspekter på återföreningen, hur den ska äga rum och när den ska äga rum, och vi kommer att fortsätta att studera den noggrant. Huvudsaken är att det är vi och våra kamrater i norr som uteslutande kan bestämma hur och när den ska äga rum. På ett eller annat sätt kommer vårt land förvisso att återförenas."

⁵¹ Den totala befolkningssiffran 48 800 000 invånare. 24 800 000 i norr och 24 000 000 i söder, användes vid "återföreningsvalen" den 25 april 1976. En förtroendevald skulle representera 100 000 invånare, så 248 representanter valdes för norr och 240 för södern i valen till den förenade allvietnamesiska nationalförsamlingen.

Vårt samtal ägde rum den 8 augusti. Två dagar tidigare hade FN:s säkerhetsråd beslutat med 14 röster mot 1 (USA:s) att sätta frågan om att släppa in båda Vietnam i FN på dagordningen. Den 11 augusti, när ansökningarna behandlades var för sig av säkerhetsrådet, så godkändes de med 13 röster mot 1. USA röstade emot och Costa Rica avstod från att rösta. USA-delegaten, Daniel Moynihan, använde för första gången USA:s vetorätt för att stoppa godkännandet av en ny medlem. Han förklarade att hans land ”icke vill ha något att göra med en selektiv universalitet som i praktiken bara tillåter nya medlemmar som kan accepteras av de totalitära staterna”. Han hade begärt att de båda vietnamesiska staternas inträdesbegäran skulle behandlas samtidigt med frågan om medlemskap för Sydkorea, en totalitär stat i ordets mest fullständiga betydelse! Kissinger, som naturligtvis stod bakom vetot, förstörde därmed ett av de starkaste argumenten för de vietnamesiska ledare som menade att en dubbel representation i Förenta Nationerna var en fördel nog betydelsefull för att skjuta upp återföreningen. Sedan gick allt snabbt.

Vid de alliansfria staternas utrikesministerkonferens i Lima den 25-30 augusti ansökte Nordvietnam till mångas förvåning om medlemskap — vilket godkändes. Det betydde att alla delar av Indokina — PRR, Kambodja och Laos blev medlemmar av de alliansfria staternas familj. Fastän Nordvietnam stannade i det socialistiska lägret var detta ett viktigt steg för att bringa Nordvietnams och Sydvietnams utrikespolitik i samklang och få bort ett tänkbart hinder för återföreningen.

Mellan den 21 och den 25 november möttes delegationer från norr och söder i Ho Chi Minh-staden och beslöt om de första viktiga konkreta stegen mot en återförening. Under det första halvåret 1976 skulle direkta och hemliga val hållas till en förenad nationalförsamling på grundval av en representant per 100 000 invånare. Nationalförsamlingen skulle vara ”från denna tid den oberoende och socialistiska staten Vietnams högsta beslutande organ” för att citera den officiella kommunikén efter mötet, ”och utnämna de ledande statliga organen och anta en ny grundlag för ett enat Vietnam” vars huvudstad skulle bli Hanoi.

Återförening

Den 25 april 1976 inträffade en händelse som planerats äga rum knappt 20 år tidigare — landsomfattande val till en allvietnamesisk nationalförsamling. Detta var det grundläggande första steget till en återförening av landet. Enligt 1954 års Geneveavtal skulle valen äga rum den 20 juli 1956. Men vid den tiden föreskrev USA:s politik något annat. Och vid den tiden var USA, till skillnad från den 25 april 1976, tillräckligt starkt för att tvinga igenom sin politik!

De enda allvietnamesiska val som hållits tidigare hade ägt rum 30 år tidigare, den 6 januari 1946. Då valdes en nationalförsamling som lagliggjorde Demokratiska Republiken Vietnam, vilken upprättats när Viet Minh tog makten sex månader tidigare. Då valdes Ho Chi Minh till president. Fastän Frankrike erkände den Demokratiska Republiken, började de franska ledarna omedelbart att försöka krossa den, vilket startade en händelsekedja som inte slutade förrän den 30 april 1975. Hur mycket blod och tårar hade inte flutit under broarna och dränkt Vietnams risfält sedan dess, under de 30 åren av skilsmässa och strid!

Man tyckte att man kunde hoppas på ett svalt erkännande i världspressen av den historiska betydelse som återföreningsvalet den 25 april hade. Men i tidningarna i Frankrike, den gamla kolonialmakten, och USA, den tilltänkta nykolonialistiska efterträdaren fanns bara de hårda och bittra ord som kännetecknar dem som fortfarande slickar såren efter nederlaget. ”Frihet från opposition är den enda frihet som dessa val kan skryta med”⁵² var en typisk kommentar från den

⁵² Ledare i *International Herald Tribune* (Paris) den 27.4.1976.

samhällsbevarande västpressen, som snyftade över att det inte var ett västligt ”demokratiskt” valsysteem med två eller tre partier.

Men det var USA, som genom att under 20 år tillbakavisa alla lösningar utom striden, omedvetet påverkade återföreningens tempo och metoder. Från 1955, då Eisenhoweradministrationen drev Ngo Dinh Diem att avvisa de allvietnamesiska val som utsatts till det följande året (Eisenhower förklarade senare att 80 procent av valmanskåren skulle röstat på Ho Chi Minh), till oktober 1971, då Nixonadministrationen satsade på ett ”presidentval” med en kandidat och senare uppmuntrade Nguyen Van Thieu att tillbakavisa Parisavtalet, så avvisade den ena USA-administrationen efter den andra varje form av verklig demokratisk valfrihet för det vietnamesiska folket. Washington var sålunda föga lämpat att kritisera det sätt på vilket den revolutionära ledningen ordnade valet. Den främsta kritiken från väst mot valet den 25 april var att kandidaterna hade ”utsetts av kommunisterna”; väljarna hade inget verkligt val; det förekom ingen valkampanj som i väst. Om man utgår från de västliga valmetoderna så kan återföreningsvalet ha verkat bisarrt. För att ta ett exempel: I USA sällas kandidaterna genom det demokratiska och det republikanska partiets ”primärval” på delstatsnivå. I Sydvietnam utsågs kandidaterna av FNL:s eller dess allierades motståndskommittéer i de olika valdistrikten. De utsågs uppenbarligen på grundval av hur de uppfört sig under motståndskampen. Ingen låtsades riskera att förlora frukterna av 30 års väpnad kamp genom att sätta allt på spel vid någon sorts spelbord till val där tärningarna kunde få slagsida till förmån för demagogi och opportunist.

Den revolutionära veteranen Truong Chinh, ordförande i det nord-sydliga nationella valrådet, sade när han förklarade rådets beslut om hur valen skulle gå till: ”Vad beträffar sammansättningen av den framtida nationalförsamlingen så måste förhållanden skapas som ger folk möjlighet att välja dem som är verkligt värda att företräda dem i detta högsta beslutande patriotiska organ som ska besluta om landets återförening på grundval av nationellt oberoende och socialism. Kontrarevolutionärer får inte tillåtas infiltrera församlingen i någon som helst form. Nationalförsamlingens sammansättning måste spegla andan av hela folkets breda enighet inom en nationell front på grundval av en allians mellan arbetare och bönder under arbetarklassens ledning . . .” Med andra ord hade kontrarevolutionärerna och de som motsatte sig återförening och socialism ingen rösträtt. Det var detta som kampen hade handlat om. Men i södern skulle de ha fått behålla sin rösträtt om Förenta Staterna hade tillåtit 1973 års Parisavtal att träda i kraft. Då skulle de ha medverkat till att utarbeta formerna för valet till en sydvietnamesisk nationalförsamling och det skulle ha varit detta organ som fattat beslut för eller emot återförening och för eller emot socialism.

Det blev inga genomarbetade valkampanjer med mässingsorkestrar, badflickor och gratisöl i amerikansk stil. Valkampanjer blev förbjudna. Var det åter en bisarr uppfattning? Enligt Saigonadvokaten Tran Ngoc Lieng, medlem i den sydvietnamesiska delegationen i den nord-sydliga politiska rådgivande konferens som drog upp de närmare riktlinjerna för valet, var anledningen till att kandidaterna inte förde kampanjer följande:

”Det är allmänt känt att varje kandidat till de föregående valen i Sydvietnam hade rätt att genomföra valkampanjer, men för att kunna utnyttja denna rättighet måste man ställa en ekonomisk säkerhet. Och man måste också ha pengar för att kunna genomföra valkampanjen. Detta hindrar hederligt folk från att ställa upp som kandidater eftersom hederligt folk i Sydvietnam vanligen är fattiga och saknar ekonomiska resurser. Sålunda kunde bara de rika och mäktiga kandidera — och deras makt kom från deras förmögenheter eller från utländska källor. För det andra: Att tillåta kandidater att bedriva kampanjer är att skapa möjligheter för skrävlare och klåpare att lura väljarna med alla möjliga tomma löften. För det tredje: Att låta kandidaterna genomföra valkampanjer är att förvirra väljarna. Det finns okänt folk som inte har deltagit i någon kamp eller i det vanliga hederliga samhällslivet — vilket kunde berättiga dem

att komma i åtanke som representanter för folket — men som har tillgång till propagandamedel som kan lura de naiva och ovetande och vinna röster. Om kandidaterna å andra sidan inte tillåts föra valkampanjer så måste de vara kända för sina revolutionära meriter för att bli valda. Förbudet mot valkampanjer innebär att de genom att ställa upp i valet inte tänker på egna intressen, utan på folkets. Det är en plikt, ett tungt ansvar som de måste motsvara om de blir valda. Det är inte en möjlighet för dem att söka rikedom och ryktbarhet . . .”⁵³

Huvuduppgiften för de 492 delegater som valdes den 25 april 1976 var att genomföra den historiska handlingen att fastslå landets återförening; att besluta om dess officiella namn, dess flagga och nationalsång; att välja en regering; anta en ny konstitution och godkänna en ekonomisk femårsplan för nationens återuppbyggnad.

Förenta Staternas politik mot Vietnam förblev opålitlig, motsägelsefull, förrädisk och — framför allt — enfaldig. Den 26 mars sände Fordadministrationen ett omskrivet budskap till Hanoi via den nordvietnamesiska ambassaden i Paris, i vilket det stod att Washington ville ”normalisera relationerna”. Efter några ömsesidiga trevare fördömde en dagstidning i Hanoi, *Nhan Dan*, den 12 april erbjudandet som ”en bluff, en handelsvara som Ford-Kissingeradministrationen erbjuder hemmamarknaden för att det är valår”.

Hanois värdering stämde perfekt. Det visade sig en knapp månad senare när president Ford svarade på lite kampanjfäktning från sin rival om presidentnomineringen, Ronald Reagan, och förnekade att han hade några som helst avsikter att ”normalisera” förbindelserna med Hanoi. Faktum var att budskapet av den 26 mars var en muta till USA:s hårdföra affärsvärld som ser ett enat Vietnam med drygt 45 miljoner disciplinerade, flitiga och begåvade invånare och rika naturtillgångar som väntar på att bli utnyttjade, som en synnerligen eftersträvansvärd handelspartner. Det var en uppföljning på ett besök i Hanoi en månad tidigare av en kommitté från den amerikanska kongressen under ledning av senator McGovern, som upptäckte några mycket viktiga fakta.

Att Förenta Staterna i Parisavtalets paragraf 21 hade förbundit sig att betala för återuppbyggnad i Nordvietnam var allmänt känt. Vad McGovern och hans kollegor från kongressen upptäckte var att president Nixon högtidligen lovat 3,25 miljarder dollars värde av amerikansk hjälp under en period på fem år och utan politiska villkor. Ett brev med detta innehåll, daterat den 1 februari 1973 och undertecknat av Nixon, hade medförts av Kissinger vid hans besök i Hanoi mellan den 10 och 13 februari 1973, mindre än tre veckor efter undertecknandet av Parisavtalet. Under detta besök kom man överens om att upprätta en gemensam ekonomisk kommission i Paris för att utarbeta detaljerna. En överenskommelse formulerades och ett datum — 23 juli 1973 — sattes för

⁵³ Att jag använder så mycket utrymme till detta ämne beror inte bara på den tydliga skillnaden mellan Vietnams återföreningsval och förberedelserna för 1976 års presidentval i USA, utan också på att mina resor i länder som nyligen blivit oberoende har lett mig till slutsatsen att man där i allt högre grad förkastar uppfattningen att den västliga parlamentariskt demokratiska systemet är det enda som har något värde. Jag har funnit att ledare för utvecklingsländerna blir mer och mer irriterade när deras valsysteem fördöms utifrån att de inte stämmer med de normer som förespråkas i väst. Tran Ngoc Liengs första punkt blir helt giltig när man får veta att en av de främsta rivalerna om posten som demokratisk presidentkandidat till 1976 års val, senator Henry Jackson, måste dra tillbaka sin kandidatur på ett tidigt stadium av ”primärvalen”, därför att hans kampanjkommitté hade slut på pengar! Också uppfattningen om ett parlament som en sorts debattklubb där representanter för olika gruppintressen kivas om vem som ska få den största biten av den nationella kakan, förkastas av dem som fått strida bittert och länge för att vinna oberoende. De vill ha ett enigt, hårt arbetande organ som ägnar sig helhjärtat åt att bygga upp ett blomstrande och jämlikt samhälle. Ett faktum som västerlandet måste vänja sig vid är att slutresultaten av den västliga parlamentariska demokratin inte alls är lockande för hundratals miljoner människor i Asien och Afrika och resten av den underutvecklade världen. Det beror delvis på att flertalet lokala tyranner och förrädare gömde sig bakom detta system.

undertecknandet. Men i sista ögonblicket satte USA upp ett stort antal politiska villkor för undertecknandet. Samtliga gick ut på att Hanoi skulle förbinda sig att upphöra med all vidare hjälp till sina landsmän i söder. Ännu mera absurt var att Hanoi måste använda sitt inflytande för att få till stånd ett eld upphör i Kambodja där ingenting gick som Washington hade planerat.

3,25 miljarder dollar var utan tvekan mycket pengar och kunde innebära att man kunde gå en ordentlig genväg på återuppbyggnadens väg. Men det var betydligt mindre än de 6 miljarder dollar i förlust som bombskadorna hade betytt, enligt en detaljerad sammanställning från de nordvietnamesiska myndigheterna. I denna summa ingick inte ”julbombningarna” med B 52:or mot Hanoi och Haiphong, för vilka Kissinger gått med på att upprätta en separat räkning. Det fanns ingen välgörenhet i Nixons löfte att låta paragraf 21 träda i kraft. Nixon och Kissinger visste att precis som Japan hade kommit tillbaka på den sydostasiatiska marknaden via återuppbyggnadsbidrag för de skador som vållats i andra världskriget, så skulle bidrag i form av industriell utrustning till Nordvietnam oundvikligen binda landet till USA:s ekonomi. Sovjets hjälp under samma period uppgick till omkring en miljard dollar — mindre än en tredjedel av vad USA erbjudit. Den överenskommelse som formulerats i Paris föreskrev att Nordvietnam skulle använda 85 procent av krediterna till att köpa utrustning från USA, däribland ett stålverk med en årlig kapacitet på en miljon ton; olika fabriker för tillverkning av byggnadsmateriel och jordbruksmaskiner; och fabriker för tung, medelstor och lätt industri.

Tillsammans med de amerikanska installationerna i södern och erbjudandet till de amerikanska oljebolagen att fortsätta att prospektera och utvinna oljetillgångarna utanför Sydvietsnams kust innebar detta ett gyllene tillfälle för Förenta Staterna att komma in på den stabilaste marknaden i Sydostasien. Politiskt innebar det att USA skulle hjälpa ett enat Vietnam att behålla sitt oberoende till de två stora socialistiska makterna och till västvärlden. Men tillfället kastades bort tack vare ännu en av dessa otroliga politiska felbedömningar — Washington trodde att en ”morot” på 3,25 miljarder dollar kunde åstadkomma det som B 52-”piskan” hade misslyckats med: Att muta Hanoi att överge södern.

”Om Förenta Staterna inte uppfyller paragraf 21”, sade premiärminister Pham Van Dong till en grupp amerikaner i september 1975, ”så kommer de att lida ännu ett förnedrande nederlag i Vietnam”. Detta nederlag skulle förstås vara förlusten av en rik, stabil och expanderande marknad och den prestigeförlust det skulle innebära att ännu en gång underlåta att uppfylla internationella förpliktelser.⁵⁴ Man kunde förutsäga att det vietnamesiska folket inte skulle låta USA:s vägran att uppfylla sina förpliktelser stå i vägen för återuppbyggnaden, lika lite som den kunde hindra återföreningen. Och de två gick hand i hand.

Från tidpunkten för Saigons befrielse till slutet på 1975 hade norr sänt mer än en miljon ton materiel och varor till södern, tillsammans med tiotusentals kadrer och arbetare som skulle hjälpa till att få igång ekonomin och administrationen på ett bra sätt. Ända sedan USA direkt börjat ingripa i kriget hade norr flera gånger ökat intagningen av studenter till de högre läroanstalterna för att medvetet utbilda ett tillräckligt antal människor som kunde ta sig an återuppbyggnaden både i söder och i norr. I sitt ovan citerade uttalande sade Truong Chinh att valen skulle vara ”ett tillfälle för alla delar av befolkningen i hela landet att helhjärtat ta sig an det nationella återuppbygget, stabiliserandet av levnadsstandarden, återupprättandet och utvecklingen av ekonomin och utvecklingen av utbildningen för att gradvis omskapa vårt land till ett socialistiskt land med modern industri, modernt jordbruk och ett starkt nationellt försvar, ett land som är avancerat när det gäller kultur och vetenskap”.

⁵⁴ I skrivande stund finns det tecken på att USA:s oljeintressenter och affärsvärld söker utöva tillräckliga påtryckningar för att få USA att bryta sin ekonomiska bojkottpolitik.

Det råder föga tvivel om att dessa mål kommer att uppnås snabbt — med eller utan 3,25 miljarder dollar!

I en rapport som förelades DRV:s nationalförsamling i början av 1976 sade vice premiärminister Le Thanh Nghi att så gott som all den industri i norr som förstörts under kriget hade återuppbyggt med undantag av några fabriker vilkas återuppbyggnad och utbyggnad skulle lösas i enlighet med behoven — och den nyvunna industrikapaciteten — i söder. Produktionen av elkraft var 1975 2,4 gånger större än 1965 då USA började de systematiska bombningarna mot DRV. Kraftproduktionen hade ökat med 25 procent från 1974 och kolproduktionen hade ökat med 38 procent. De stora industrierna hade ökat sin produktion med 34,5 procent och den lokala industrin hade ökat med 10,4 procent. Ett resultat av det stora arbete som lagts ner för 'att uppväga de amerikanska bombningarna av Röda Flodens dammar och för att förbättra vägarna samtidigt som man utökade bevattningssystemet var att 93 procent av risfälten under vinter- och vårsäsongen och 84 procent under sommar- och höstsäsongen nu kunde konstbevattnas. Allt detta innebär att norr har fått en utmärkt start när det gäller att läka krigets sår och lägga grundvalen för en stor ekonomisk frammarsch när de bågge zonernas ekonomi har omskapats till en enda integrerad helhet.

”Vårt folk på 45 miljoner invånare” anmärkte Le Thanh Nghi när han framlade en preliminär rapport om den nya 5-årsplanen, ”av vilka 21 miljoner arbetar, bland vilka det finns en ganska stor del vetenskapsmän, tekniker och specialarbetare i både den norra och den södra zonen, är ett värdefullt kapital när det gäller att på ett bra sätt genomföra våra stora ekonomiska uppgifter . . . I södern har industrin med dess infrastruktur bibehållits nästan intakt. Ett antal fabriker med hög kapacitet är utrustade med modern teknik . . . den materiella och tekniska bas som vi redan uppnått i hela landet utgör, tillsammans med den erfarenhet vi fått, det främsta kapitalet för att på ett effektivt sätt främja landets socialistiska industrialisering . . .” De strategiska uppgifterna för norr och söder som Le Thanh Nghi framställde dem, var när det gällde norr: ”Att intensifiera det socialistiska uppbygget och fullända de socialistiska produktionsförhållandena” och för södern: ”att samtidigt åstadkomma omvandlingen till socialism och det socialistiska uppbygget . . .” En huvuduppgift under år 1976 var att tillsammans med södern avgöra — inom två månader efter valen den 25 april — ”avgränsning, tilldelning och nyorganisering för de olika grenarna av industrin i hela landet . . .” och utarbetandet av en lämplig femårsplan. Enbart i Norr planerade man att öka industriproduktionen med 20 procent, däribland cementproduktionen med 21,4 procent, kolproduktionen 13 procent och konstgödselproduktionen med 11,3 procent.

Att Vietnam fortsättningsvis kommer att försvara sitt ekonomiska oberoende lika envist som det vann och försvarade sitt nationella oberoende är en slutsats som redan har dragits här. Bland de strategiska uppgifter som drogs upp i Le Thanh Nghis rapport var att ”med alla medel söka öka de ekonomiska förbindelserna med socialistiska och andra länder på grundval av oberoende och suveränitet och för att bygga upp en oberoende och självständig ekonomi . . .”

Följderna av den vietnamesiska revolutionens seger kan inte uttryckas i siffror. Var i världen folk än kämpar för nationell befrielse och oberoende så nämns Vietnam som ett perfekt exempel på ”hur det ska göras” — och detta betyder inte att man förringar den strålande befrielsekamp som förts av folken i Kambodja och Laos. Ledarna för dessa folk torde vara de första att medge att de i hög grad tagit intryck av vietnamesernas erfarenheter, för att inte tala om den materiella hjälp de fått. Om den USA-vänliga diktaturen i Thailand störtades och SEATO upplöstes; om Thailand och Filippinerna uppmanade USA att stänga sina baser; om USA:s kongress vägrade att finansiera proamerikanska marionetter i Angola, så berodde detta på Vietnam. Om Kissinger var tvungen att bege sig till Afrika för att låtsas att Förenta Staterna var ”den svarte mannens bäste

vän” så berodde detta på Vietnam. Om elefanterna är på flykt i södra Afrika så beror det på svarta gräshoppor som tagit intryck av de vietnamesiska. Och om kaptenerna störtade fascismen i Portugal den 25 april 1974 så var det för att erfarenheten från Vietnam övertygade dem om att en militär seger i Portugals afrikanska provinser var ouppnåelig. Långa diskussioner med studentledare i Thailand, med några av Portugals ”kaptener” och med ledare för nationella befrielse-rörelser i Angola och i andra länder i södra Afrika har bara fördjupat min övertygelse om det vietnamesiska exemplet förmåga att skaka världen. När jag första gången mötte Lucio Lara, angolansk revolutionär veteran och generalsekreterare i MPLA, så bad han mig signera ett trasigt exemplar av *North of the 17th Parallel*, den första bok jag skrev om den vietnamesiska revolutionen, och berättade hur värdefulla den vietnamesiska revolutionens lärdomar hade varit under den angolesiska revolutionens mörkaste stunder. Ledare för Fretilin, den nationella befrielse-rörelsen på östra Timor har berättat för mig hur deras egen stora erfarenhet av kampen mot de japanska inkräktarna under andra världskriget berikats av deras kontakter med ledare för den vietnamesiska nationella befrielsekampen.

En historia kanske kan summera det hela. Den handlar om det plötsliga — och för de flesta iakttagare överraskande — sammanbrott för de USA-stödda högerkrafterna i Laos i maj 1975. Jag var i Vientiane några veckor efter dessa händelser och frågade general Singkapo, stabschef⁵⁵ för Pathet Laos väpnade styrkor, vad som så plötsligt hade ändrat på en situation som varat i många år, där Pathet Lao kontrollerade landsbygden och högern kontrollerade Vientiane, Luang Prabang och andra städer. ”Det var det som hände i Saigon den 30 april och i Phnom Penh den 17 april som var avgörande”, sade han och förklarade:

”Efter bildandet av den provisoriska nationella enighetsregeringen⁵⁶ fortsatte högern att försöka hindra dess mål. Vid varje regeringsmöte förekom olösliga motsättningar. Högern krävde enhälliga beslut, men sådana fattades mycket sällan, hur mycket vår sida än ansträngde sig för att finna kompromisser. Till och med när de gick med på ett förslag så försökte de hindra att det genomfördes genom sina tjänstemän på lägre nivåer. Denna situation fortsatte tills marionett-regimerna i Kambodja och Sydvietnam bröt samman. Fram tills dess hade våra laotiska högermän alltid kunnat räkna med stöd från Lon Nol, Nguyen Van Thieu och naturligtvis CIA. Deras högmod berodde på detta stöd. Efter marionetternas plötsliga sammanbrott i Saigon och Phnom Penh började våra laotiska högermän känna sig mycket isolerade. Och på den andra sidan så tog vårt folk intryck av folkets segrar i broderländerna och började resa sig mitt i fiendens starkaste fästen. Lägre tjänstemän i de olika departementen började fördöma de korruperade högermännen.

Första maj blev en stor chock för högermännen i regeringen. De hade som vanligt velat förbjuda alla demonstrationer i huvudstaden, men våra styrkor låg nära Vientiane då och vi stödde fast demonstrationerna. Det var första gången som arbetarna och ungdomen kunde hålla lagliga första majdemonstrationer och fritt uttrycka sina åsikter i huvudstaden. Vid sidan av paroller som hyllade arbetarnas internationella högtidsdag kunde man läsa andra som krävde sträng respekt för fredsavtalet och att man skulle avskeda icke namngivna tjänstemän som motsatte sig avtalets genomförande. Styrkan och stridbarheten i första majdemonstrationerna bara 24 timmar efter

⁵⁵ General Singkapo Chunmali Sikhot är medlem av centralkommittén i Neo Lao Hak Xat — Laos' patriotiska front.

⁵⁶ En överenskommelse om ett slut på fientligheterna i Laos undertecknades, parallellt med Parisavtalet om Vietnam, den 21 februari 1973. Till skillnad från i Vietnam skapades faktiskt en treparters provisorisk nationell enhetsregering i Vientiane, men den fungerade inte bättre än andra likadana regeringar som upprättats under de föregående 20 åren i enlighet med 1954 och 1962 års Genèveavtal. Den verkliga administrationen i de Vientianekontrollerade områdena var CIA:s täckorganisation AID (Agency for International Development) som hade sin ”huvudstad” i Vientianes utkanter tills den övertogs av studenterna under maj och juni 1975.

Saigons befrielse skrämde högerministrarna. Men första majdemonstrationerna”, fortsatte general Singkape, ”var ingenting mot de landsomfattande demonstrationerna den 9 maj då den fullständiga betydelsen av segrarna i Vietnam och Kambodja och USA:s oförmåga att hejda den revolutionära strömmen hade blivit tydliga. Demonstrationerna den 9 maj namngav ett halvduussin ledande högermän⁵⁷ som måste få sparken. Dessa individer greps av panik och flydde till Thailand över Mekong.

Efter högerledarnas flykt höll arbetarna i departementen dagliga möten där de fördömde de flydda högerledarnas underhuggare och krävde att de skulle avskedas. De flesta av dem flydde ur landet när de stod utan beskyddare . . . När till och med Thailand krävde att Förenta Staterna skulle stänga sina baser i mars 1976 så förstod våra laotiska högermän att strömmen oåterkalleligen hade vänt emot dem och att det inte fanns något annat att göra än att fly. De hade aldrig några verkliga rötter i landet, om man talar om folkligt stöd.”

Så slutade den laotiska revolutionen med en ”lugn” och oblodig seger. Men mycket blod hade dränkt också de laotiska risfälten och färgat landets floder sedan den dag då en ingenjör, prins Souphanouvong, som var rasande över den förödmjukelse hans folk fick lida under det franska oket, frågade Ho Chi Minh vad han skulle göra åt saken. ”Ta makten från kolonialisterna”, svarade Ho genast. Under de följande 30 åren var detta vad Souphanouvong och hans ursprungligen lilla grupp anhängare höll på med. Fastän det dröjde till den 1 december 1975 innan Demokratiska folkrepubliken Laos utropades med prins Souphanouvong som president, så hade revolutionen i själva verket segrat redan den 9 maj då dess starkaste motståndare lämnade sina poster och flydde. Under en tidsrymd av 23 dagar hade sålunda de revolutionära krafterna i Kambodja, Vietnam och Laos — var och en på sitt sätt — segerrikt fullbordat en 30-årig revolutionär kamp för oberoende och nationell befrielse. Nästan precis fem år tidigare hade de revolutionära ledarna från de båda Vietnam, Kambodja och Laos svurit — vid de Indokinesiska folkens toppkonferens⁵⁸ — att inte lägga ned vapnen förrän deras gemensamma fiende, USA-imperialismen, fullständigt besegrats i respektive land och att samordna sin kamp när så var möjligt. Det händer inte ofta i historien att sådana mål så fullständigt uppnås och att segrar är så väl samordnade! Eller att man segrar under så svåra omständigheter!

⁵⁷ Högermännen var Phoui Sananikone, en flerfaldig premiärminister som hade varit inblandad i åtskilliga kupper mot de neutralistiska regeringarna i Vientiane, försvarsminister Sisouk Na Champassak, finansministern Ngon Sananikone, hälsovårdsministern Khamphay Abhay, samt en utrikesminister och en industriminister.

⁵⁸ Toppkonferensen hölls i södra Kina på initiativ från Kambodjas Norodom Sihanouk. Den representerade en viktig landvinning när det gällde samarbetet mellan de revolutionära krafterna i de forna franska kolonierna mot deras nya fiende — USA-imperialismen.